СЛОБОДАН ПЕТРОВИЋ

КОРЗО СТАРЕ БИЈЕЉИНЕ

(ГРАЂА ЗА МОНОГРАФИЈУ ГРАДА)

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
"ФИЛИП ВИШЊИЋ"
БИЈЕЉИНА
2002

BJELJINA Neues Rathaus mit Etablisse

Arpad Weil

ARPAD WEIL TAGOVINA

Издавач
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
"ФИЛИП ВИШЊИЋ"
БИЈЕЉИНА

Рецензенти
Др ЗДРАВКО АНТОНИЋ
Мр МИРКО БАБИЋ

Лектор
ПАНТО СТ. СЕКУЛИЋ

Компјутерска обрада и штампа:
"ГРАФОСЕМБЕРИЈА" А.Д.

СЛОБОДАН ПЕТРОВИЋ

КОРЗО СТАРЕ БИЈЕЉИНЕ

(ГРАЂА ЗА МОНОГРАФИЈУ ГРАДА)

ПОКЛОН
Народној библиотеци „Јован Вишњић"
У БИЈЕЉИНИ
од аутора
дана 30.01.2003. год.

БИЈЕЉИНА, 2002. ГОДИНЕ

У овој књизи објављено је ***више разних фотографија*** *којима су илустровани садржаји појединих текстова. Уз неке текстове има их више, а уз неке мање, у зависности од теме о којој је писано. Било је изузетно тешко пронаћи потребне* ***одговарајуће фотографије****, поготово о људима и времену из старијег периода. У проналажењу таквих фотографија, а и у провјеравању неких наведених чињеница, драгоцјену помоћ пружило ми је* ***особље Музеја Семберије****. Такође, много важних података сам добијао од појединаца,* **старијих *Бијељинаца***, *са којима сам се дружио одраније.*

Један већи број фотографија урадио ми је и припремио за штампање ***Фото студио "Зрак" из Бијељине****, а незнатан број фотоса уступио ми је из своје фотозбирке господин* ***Душан Дрмановић из Босута****. Свима који су ми помогли и дали допринос у обликовању и настанку књиге,* ***појединцима****, а* ***особљу Музеја Семберије у Бијељини посебно****, много захваљујем.*

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
"ФИЛИП ВИШЊИЋ"
БИЈЕЉИНА
Сигн. 94(497.6)
Инв. број 131.801/77
=5092
22=323

ЧИТАОЦУ УМЈЕСТО ПРЕДГОВОРА

У свом слободном времену, послије одржаних часова у школама гдје сам радио, бавио сам се и новинарством. Написао сам много текстова које сам објавио у разним листовима, часописима и на радију. Били су добро прихваћени и од читалаца и од слушалаца. Од свих области које сам обрађивао, нарочито ме је интересовала прошлост **града Бијељине и Семберије**. Читао сам о томе све што ми је долазило у руке. Трагао сам за подацима о томе у књигама, листовима, музејима, архивама и доста у разговору с људима. Све сам то биљежио, сређивао и према потреби обрађивао за публиковање. У таквом раду и трагању родила се **идеја за настанак** ове књиге. Такође, што није безначајно, један број пријатеља, познаника и колега подстицао ме је на то. Хвала им.

Истичем читаоцу, овом приликом, да су скоро сви текстови из књиге негдје раније, али у скраћеној верзији, објављени и за ову прилику су само сређени, знатно проширени новим сазнањима и дотјерани у језичком и стилском погледу за штампање. Моја књига ће, вјерујем, попунити празнину која постоји због недостатка монографије о граду. Напоминьем да о појединим темама из ове књиге није све речено и да нисам ни настојао све да кажем. Уз то, има тема које заслужују да се пише, а о којима није ништа речено. То ће, највјероватније, бити посао неког будућег истраживача и писца књиге о граду. Највише сам желио да дио тога **сачувам од заборава** и да **подстакнем** и друге да о томе пишу.

Ако сам у томе макар дјелимично успио, биће ми веома драго, јер онда мој труд није био узалудан.

20. августа 2002. године
у Бијељини

А у т о р

Слободан Петровић

ПОГЛЕДИ И ПУТ КА ЕВРОПИ

Ти и плач претвараш као дажд
у шарене дуге . . .

(М. Црњански)

КОРЗО СТАРЕ БИЈЕЉИНЕ

Данашње генерације Бијељинаца и Сембераца имају разноврстан избор разоноде на коју се не могу потужити. Не могу да кажу да им је досадно. А како је тек раније било кад није било кафића, кафана, спортских такмичења, телевизијских преноса и др. Али, без обзира на то, људи су и тада живјели задовољно и није им било досадно. Увијек су знали како корисно да утроше слободно вријеме.

Преци данашњих Бијељинаца, у своме времену, били су принуђени да живот проводе упрошћено и једноставно. Ма колико сада чудно изгледало, није им било досадно, иако нису имали данашње врсте разоноде у свакодневном животу и неиспуњеног времена нечим корисним или забавним. Са развитком грађанске класе неопажено су овладавале и у овим просторима тековине европске цивилизације. Ти новитети и утицаји нарочито су се појављивали и прихватани свесрдно у другој половини деветнаестога вијека. А до тада је, иначе, породични круг био основно мјесто окупљања оних који су се међусобно дружили. А дружење по хановима, којих је било више у граду, било је, углавном, уобичајено за госте и пролазнике. Таква дружења и састајалишта била су у свим хановима, негдје мање а негдје више. То су била интересантна мјеста што су привлачила нарочито пажњу касаблијских докоњака и беспосличара, којима је то било све у њиховом празном животу. Ту, у хановима, све им је било привлачно и западало им је за око; и људи обучени по венецијански са чудним одијелима, а нарочито понека жена са откривеним лицем - без зара и фереџе, што је код њих изазивало похоте и гласне коментаре које странци нису разумијевали. У томе погледу највише тога се могло видјети и доживјети у **Хаџи Џанином хану**, који се налазио на Пашиним Башчама, у данашњој Улици Филипа Вишњића. У ханове су свраћали, поред путника намјерника на пропутовању, и разни пробисвијети и луталице са сумњивим врстама забаве као **пеливани, жонглери, опсенари, мађионичари** и највише **– коцкари**. Али, од свих гостију, били су радо виђени и дочекивани народни гуслари и пјевачи који су увијек имали своје вјерне слушаоце и поштоваоце. Муслимански пјевачи своје пјевање пратили су свирком уз саз,

који су носили као што су српски пјевачи носили гусле. И једни и други су имали своју публику и слушаоце.

Послије пропасти Отоманске империје и одласком турске власти из ових крајева, у септембру 1878. године, у град су дошли, са аустријском окупацијом, и нови начини дружења и разоноде, које је свесрдно прихватила млада грађанска класа Бијељине. Ти нови облици продирали су полако, али сигурно. Прије свих новина, пред крај вијека, то је било - **корзо** или **вечерње шетње** и изласци младих на улицу. То је било нарочито у пролећним мјесецима кад град и башче озелене и кад се све обуче у зелено рухо са мирисима цвијећа из дворишта. Овај облик дружења младих на јавним мјестима представљао је најјачи начин у разбијању оријенталних навика у средини која је убрзано прихватала европске манире и начине понашања. То је тада била права атракција да се млади јавно појављују послије уобичајене раније праксе да су се у вријеме турске окупације скривали од очију.

Претпоставља се да је прво корзо почело да се уобичава крајем 19. вијека и то код оних младих који су се доселили у град са окупацијом - код младих **Шваба, Мађара, Хрвата, Чеха, Словака**. Од њих су то примили и млади Бијељине.

Бијељина - прво шеталиште младих

У својој прошлости Бијељина је за младе шетаче, у различитим временима, имала неколико улица које су служиле за вечерњу шетњу и изласке младих; први корзо у граду је био у данашњој **Карађорђевој улици** - од данашње зграде Музеја Семберије па до Соколског дома, али најчешће до хотела "Дрина", које сада нема, а гдје се сада налази Аутобуска станица. Та улица се тада звала **Wilmastrasse** (Вилмина улица) и представљала је елитни дио града у којој су биле смјештене све важније установе: општина, хотел, неколико апотека, двије банке, двије цркве, школе, читаоница и више угоститељских објеката (ресторани, ашчинице, сластичарне и др.). Из тог времена још увијек стоји једна необична зграда на лијевој страни улице са тзв. **kibicfensterima**, тј. са

истуреним балконом над улицом и прозорима који гледају дуж улице како би се могли посматрати шетачи. Ту зграду, за оно вријеме необичну и модерну, изградио је познати дугогодишњи бијељински љекар др Лавослав Пејчић.

Бијељина - Краља Александра улица

Друга улица у којој је било бијељинско корзо, неколико деценија касније, била је улица у **Старој чаршији**, у коју се корзо преселило послије Првог свјетског рата. Тих година, са пресељењем корза, у ту улицу пресељен је и премјештен пословни дио града. То је накадашња улица што је ишла крај садашњег Дома Војске Републике Српске, а који је тада био **Хотел "Европа"** шо га је 1935. године изградила Јеврејка Рифка Алкалај. Са временом, у ту улицу сасвим се преселио пословни и трговачки дио града са трговинама, занатским радњама и угоститељским објектима. Та улица послије Другог свјетског рата звала са Улица народне револуције.

У овој улици Бијељине, више од четири деценије, шетали су млади, тј. све до изградње градског трга шездесетих година, када је саобраћај пресељен на нову једносмјерну траку, а ранија улица гдје је било корзо, утопила се у површину трга. Тада су се шетачи преселили на "штрафту" што је средином трга била искључиво њима намијењена. Онда је и саобраћај у вечерњим часовима кроз центар града био забрањен. Међутим, свакога љета корзо из центра града послије првога маја селио се у **Градски парк** и тамо остајао све до почетка септембра. У том времену цјелокупни забавни и друштвени живот Бијељине био је у парку гдје је била љетна башта са музиком и угоститељским услугама - кафа, сендвичи, освјежавајућа пића, посластице и др. У вечерњим часовима, поред гостовања реномираних оркестара са пјевачима и пјевачицама, два

пута недјељно, биле су и игранке. Било је живо и весело. Тих мјесеци дуж главне алеје парка, кроз средину, од горње до доње капије, дефиловале су колоне шетача у два смјера стазом коју су претходно пред вече цистерне комуналног предузећа полиле водом због прашине. Ту у парку, током цијеле сезоне, и дању и ноћу у вечерњим часовима, састајали су се и дружили и млади и стари града. Парк је био мјесто окупљања и разоноде. Али раније све је било друкчије.

Бијељина - Улица које више нема

Али, у Бијељини је, у вријеме турске владавине, у класној и вјерски подијељеној средини и друштву, строго се гледало на раздвајање турског племства и бегова од православне раје. Скоро да ништа у том погледу нису имали заједничко. Све је било прописано и одређено кодексом: прописивано је шта припадник раје смије и шта не смије, како да се одијева, коју боју смије да има, какву фризуру, како да поздравља итд. То се строго поштовало и сви су се придржавали одредби кодекса. Најважнија је одредба - забрана дружења. Знало се како се рајетин мора обратити, којим и каквим ријечима. У том времену окупације, кад се обесправљена раја бринула само о очувању голога живота, разоноде једних и других биле су одвојене. Једна врста забаве је била за бегове, а други облик за православну рају. Дружења није било ни по коју цијену и сви су се одвојено понашали као што су и одвојено живјели.

Хроничари су забиљежили да је касаба Бијељина имала муслиманског народног гуслара **Мурата Султанића Дропића**. Сачуван је податак да је рођен 1842. године у **Пољицама на Спречи** гдје је и одрастао. Био

Мурат Султанић Дропић

је познат у овом дијелу Босне код муслимана као што је био **Филип Вишњић** код Срба. По занимању је био гуслар и ту вјештину је научио од Крајишника са којима се неко вријеме дружио. Редовно је долазио у Бијељину из Тузле, јер је био веома популаран код бијељинских бегова код којих је гостовао и по неколико мјесеци, поготово за вријеме рамазанских вечери. Бијељински бегови и богатији муслимани често су **"држали пјев"** по својим конацима около града (конаци у **Свињаревцу, Амајлијама, Смиљевцу, Љељенчи**) или на чардаку на пољском имању. Мурат Султанић Дропић је у вријеме дугих зимских вечери пјевао и свирао на "мушким сијелима" која су приређивали виђенији бијељински муслимани. За такав "пјев" и **"мушка сијела"** имао је на репертоару двадесетак пјесама са по неколико стотина стихова које је пјевао или говорио. Био је веома популаран и зато је позиван на гостовања по цијелој тузланској области, а у Бијељину нарочито. Велики број његових пјесама говориле су о **Алији Ђерзелезу, Халилу Хрњици, Будалини Талету** и другим личностима из муслиманских народних пјесама. Био је поштован од свих који су га упознали.

Оно што је код муслимана био Мурат Султанић Дропић, код бијељинских Срба је раније био Филип Вишњић, са својим гуслама и пјесмама. Крстарио је Семберијом уздуж и попријеко по селима свраћајући у куће виђенијих домаћина гдје је остајао по неколико дана. На сијелима и прелима гостовао је више дана гдје је уз гусле говорио и пјевао народне пјесме. Његови савременици су истицали да је сам, иако слијеп и без водича, прелазио пут од Трнове гдје је рођен, све до Мећаша гдје му је била преудала се мајка Вишња. На том путу до Мећаша заустављао се и задржавао једино у гостима у Дворовима или Поповима код Ивана Кнежевића са којим је био велики пријатељ.

У тој подијељености становника бијељинске касабе, ипак, је било и неких заједничких забава за све грађане - становнике касабе. Биле су то **уличне забаве** које су као неку сензацију приређивали понеки мечкар кад је лутајући наишао у град са својом мечком. То је била готово и једина сензација кад је са својом мечком, **уз бубњеве и халабуку**, мечкар ишао улицама насеља са чопором посматрача и пратњом гомиле дјеце, голотрбе и мусаве, која нису знала за подјеле и разлике. Мечку су водили Цигани, а она би уз њихово командовање играла на улици, пењала се на какво нагнуто дрво, док су дјеца све посматрала и смијала се доживљеним призорима и чудноватој игри. Медвјед је, поскакујући једнолично и трапаво, играо уз даире и бубњеве за ситнији

бакшиш који је послије представе сакупљан од гледалаца. Уз мечкаре, понекад, био је и неки од пеливана, мађионичара, па су представе биле разноврсније и дуже. Те представе, поред градских улица и пијаце, касније су се одржавале на простору некадашње марвене пијаце гдје је сада парк, или на тзв. **"чифутској" мерају** гдје је изграђен садашњи **Хотел "Дрина"**. Овај вид заједничких забава одговарао је највише дјеци која су се томе и највише радовала, па су Цигане са мечком пратили улицама града.

У тадашњу касабу Бијељину су чешће него у друга мјеста, због близине границе, долазиле путујуће трупе са глумцима и кловновима који су приређивали своје представе. Представе су биле намијењене свима касаблијама. Али, исто тако, више него у друга мјеста, град су походили и у њега "залазили" турски Цигани са својим чочецима и забављачима. Они су на мерајама уз звуке ћеманета и зурли, те кларинета, даира и бубњева, приређивали атрактивне забаве и **приказанија** за све грађане, међу којима је, опет, било највише дјеце и беспосличара што су лутали улицама и махалама убијајући досаду.

Ексклузивне и необично занимљиве врсте забаве бијељински муслимани приређивали су у вријеме вјерских празника и у рамазанским вечерима у љетњем периоду. Те забаве су се приређивале искључиво у двориштима беговских кућа са пробраним и одабраним гледаоцима из фамилијарног и пријатељског круга. У та дворишта у вечерњим часовима долазили су лакрдијаши и кловнови који су за такву публику приређивали специјалне представе. Поред лакрдијаша и кловнова, у групи су водили још и кепеце, што су се међусобно борили као у рингу, па је то увесељавало имућне бегове, чије су хануме (жене) посматрале те представе кроз и иза прозора, па су затим, покривене, тј. због њихова мека срца, на крају такве борбе која је била груба и тешка, обично награђивале поражене патуљке да би их, тобоже, тако утјешиле. А не ријетко, умјесто оваквих група, гостовали су мајстори у игри сјенки - **карађоз**, који је био изузетно популаран и тражен. Карађоз или игра сјенки, који је у ове крајеве дошао са истока са турском окупацијом, било је тадашње марионетско позориште за народне масе. И карађоз, као и позоришне путујуће трупе, ишао је од мјеста до мјеста и давао своје представе.

Од коцкарских игара по хановима, који су увијек имали путнике и нова лица, нарочито у пограничним мјестима, играла се хазардна игра **отузбир,** нека врста **ањца,** гдје се добитна карта извлачила на **тридесет један**. У таквој игри многи су губили силна богатства у дукатима са коцкарима који су били на пролазу кроз касабу. По коцки и губљењу правих малих богатстава највише се прочуо Суљин хан на улазу у касабу Бијељину.

Православна српска раја, поред гуслара и народне пјесме, прела и сијела у вечерњим зимским ноћима, имала је неколико обичаја забавне природе којих, нажалост, сада нема јер су се изгубили. Од свега су биле најважније **покладне вечери**, нарочито код сеоског становништва, у

вријеме кад се започињао пост. У скоро свим срединама, и села и града, одржавале су се покладе или покладно вече, када су послије богате мрсне вечере, пред "чисти понедјељак и први дан поста чисте недјеље", одржавале се машкаре као што су данас карневали код католичког свијета у медитеранским земљама. Обично су се за то вече мушкарци преуређивали и правили машкаре и тада обилазили куће својих комшија и фамилије и увесељавали их. Тада су мушкарци, махом млађи, преоблачили се у друга одијела неких митских ликова и тако преображени и намашкарени указивали се другима који су то радили као и они. Вјеровало се да такво преображавање чисти тијело и дух човјека од неваљалих мисли и ђавољих наноса којих се човјек мора ослободити и препустити другима.

У каснијем времену за становнике семберских села, чак и оних удаљенијих од града, градска слава **Св. Пантелина**, била је од великог значаја. Села око Бијељине живјела су од Пантелина до Пантелина. На дан славе у град се тих дана из околних и даљих села слијегао силан народ - и старо и младо. Тада је по три дана у граду гостовало више циркуса на тзв. **марвеној пијаци**, па су људи у тим циркуским шатрама имали прилику да виде **зоолошки врт** (лава, вука, лисицу), раније **кинематограф** ("живе слике"), а касније - **мађионичаре, кловнове, жонглере, укротитеље животиња**... Највећа атракција су били **рингишпили** - мали и велики - са узвикивањем продорних реклама и несносном грајом и буком. Тих дана прославе угоститељи у граду су задовољно трљали руке, а разне музичке капеле са пјевачицама и пјесмом надјачавали су гласом буку и грају присутних.

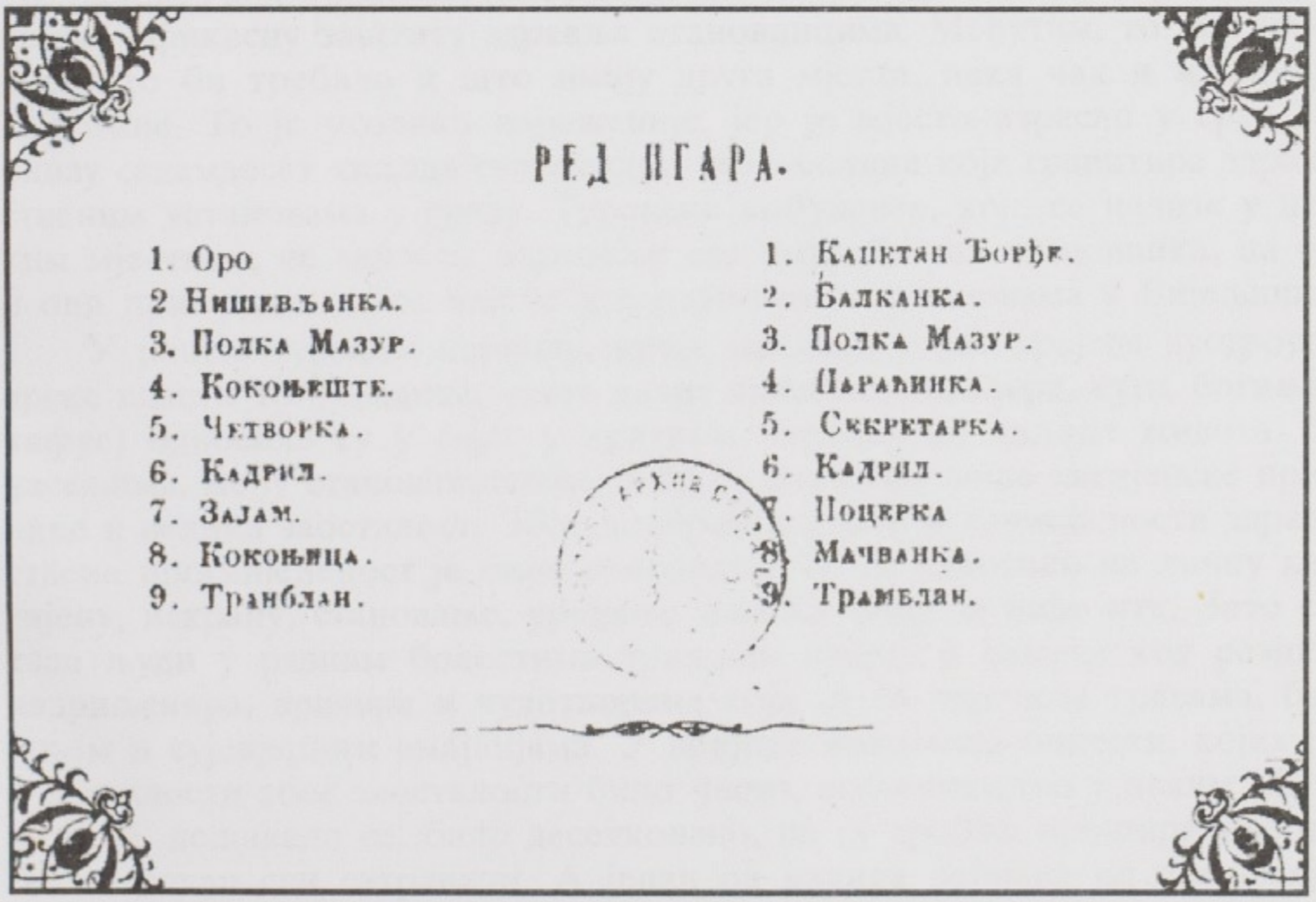

РЕД ИГАРА.

1. Оро
2 Нишевљанка.
3. Полка Мазур.
4. Коконешште.
5. Четворка.
6. Кадрил.
7. Зајам.
8. Коконица.
9. Транблан.

1. Капетан Ђорђе.
2. Балканка.
3. Полка Мазур.
4. Параћинка.
5. Секретарка.
6. Кадрил.
7. Поцерка
8. Мачванка.
9. Трамблан.

Програм свечаности - ред игара

У градској средини, у грађанским породицама, послије оформљења грађанске класе, по угледу на остале европске народе, поред корза и кућних забава у вријеме **жур-фикса**, биле су уобичајене забаве и балови. Нарочито су у граду биле на гласу **светосавске забаве** и балови у просторијама хотела. За светосавски бал су се многи млади нарочито припремали, чак више од припрема за дочек нове године, кад су организоване гала представе са шаљивом поштом, избором краљице забаве, рулет-плесом, бријаним прасетом као наградом, а изнад свега - програмом који се састојао од рецитација (декламација), шаљивих комада, вокалних пјесама, инструменталних музичких тачака, а касније и правих драмских текстова итд.

Прије почетка игре, у штампаним програмима свечаности и бала, обавезно је објављен **редослијед игара за играче**, па су све даме могле на листићу програма да буду унапријед резервисане за игре са појединим каваљерима који су то жељели. Играло се коло, уобичајене окретне игре и све је било по протоколу церемонијал-мајстора. На таквим баловима бројне богаташке кћерке из града обиљежавале су своје пунољетство првим јавним иступањем и првим балом за који се обавезно правила одговарајућа хаљина што се касније чувала као драга успомена.

СТО ДВАДЕСЕТ ГОДИНА БОЛНИЦЕ У БИЈЕЉИНИ

Недавно се навршило сто двадесет година откад град Бијељина има организовану здравствену установу највећег ранга - болницу. Ово је био значајан и вриједан пажње јубилеј кад се зна да је Бијељина тада, према првом попису становништва из **1879. године, имала само 6.090**, а цијели срез 28.389 становника. У пописним књигама забиљежено је да је град имао **1.602 куће са 1.628 станова**. Отварање тада у граду прве болнице био је догађај од прворазредне важности - епохални догађај.

Данас град Бијељина има релативно добру здравствену службу која пружа ефикасну заштиту здравља становницима. Међутим, то још није оно што би требало и што имају друга мјеста, нека чак и мања од Бијељине. То је утолико израженије, јер је мјесто израсло у град са близу седамдесет хиљада становника без околине која гравитира здравственим установама у граду. Теренске амбуланте, које се налазе у неким мјестима, не могу да задовоље све потребе тих становника, па су и они принуђени да се лијече у здравственим установама у Бијељини.

У раном турском периоду, прије доласка у ове крајеве аустроугарске власти 1878. године, честе разне епидемије (**колера, куга, богиње, тифус**) односиле су у смрт у кратком периоду на хиљаде живота. У насељима, међу становништвом, биле су изузетно лоше хигијенске прилике и велика заосталост. Због необразованости и неписмености здравствена просвијећеност је била непозната. То се односило на личну хигијену, исхрану, становање, уређење насеља, воду за пиће итд. Зато су тада људи у разним болестима тражили лијека и савјета код разних **надриљекара, врачара и чудотвораца** који су га лијечили травама, бајањем и сујевјерним амајлијама. У вријеме епидемија болести, којих је у прошлости због заосталости било често, становништво у неким мјестима је, дешавало се, било десетковано, па су гробља проширивана да би се могли сви сахранити. А један од начина одбране од епидемија било је **бјежање из својих насеља** у шумовите, ненасељене и забачене

предјеле, далеко од пута и села, па су на тим новим просторима оснивали себи нови дом и огњиште, вјерујући да ће се тако сачувати од епидемије. Испред нових насеља постављане су straže које су браниле улазак у њих, а непослушне болесне, **макар били и блиски сродници, убијале**. Трагове таквих насеља, насталих бјежањима из родног мјеста, срећемо данас у разним топонимима: **кућишта, селишта, кућерине, конаци, Стража, Стражилово, Чувадари** итд. Није тешко замислити какве су се драме међу људима дешавале приликом сусрета са обољелим или клицоношом испред новог насеља гдје су биле постављене straže, а такав човјек лутајући тражио помоћ од својих ближих који су се склонили да би се сачували од клицоноша, па макар били и најрођенији. Али, ако су сви бјежали од болесног, једино мајке то нису чиниле од свог дјетета. Остајале су с њим до краја.

У очају и незнању тадашњи човјек је прибјегавао свему само да би себе и своје ближе заштитио од болести са смртним исходом. Желећи да смрт "одобровоље", да је "омекшају" како би била према човјеку блажа, правили су разне обреде, молепствија, па чак су јој и **споменике подизали**. Сујевјерје је царовало на свим просторима, па се спас и бјежање од смрти тражио још од свештених лица и калуђера који су разним записима и амајлијама, а нарочито молитвама, лијечили обољеле од тада неизлијечивих болести. Само су ријетки, захваљујући своме организму и чудном стицају околности, успијевали да преживе као што је **Филип Вишњић**, слијепи гуслар из нашега краја, преживио богиње које су харале у вријеме његовог дјетињства.

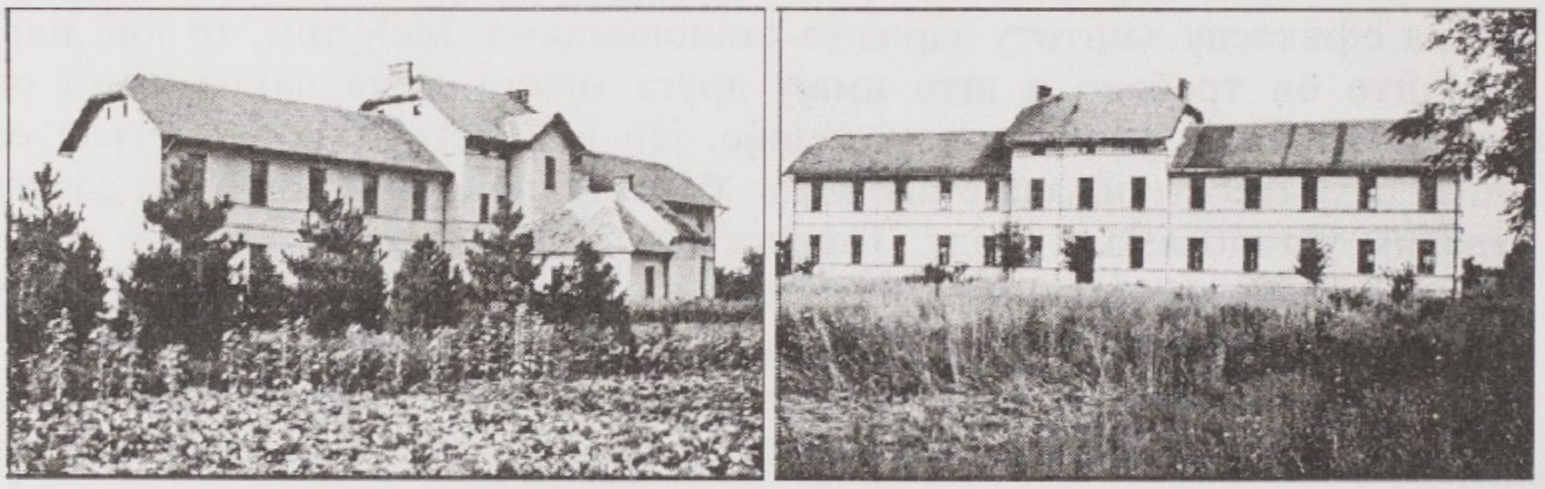

Садашњи објекат болнице (стара зграда)

У нашем крају, у прошлости, забиљежено је више епидемија, али је по броју умрлих најтрагичнија у 19. вијеку била **епидемија куге 1814. године** у Бијељини, Јањи и приградским насељима. Кугу су тада у овај крај донијели из далеке Анадолије турски војници што су дошли у Босну да гуше и сламају српске устанике послије Карађорђевог устанка 1804. године у Србији. Турски аскери су, дошавши у Бијељину, убрзо донијели безбројне смрти од куге што је разриједила становнике града и приградских села. Тада су страдале многе породице, па су у епидемији потпуно затрвене и угашене.

ПРВИ ЉЕКАРИ У БИЈЕЉИНИ И ОТВАРАЊЕ БОЛНИЦЕ

Први образовани љекар у Бијељини, за кога се до данас зна, који је овдје радио у здравству и лијечио становнике града и села, био је војни љекар **Луиђи Реба** (**Luigi Rebba**), по националности **Италијан**. Тај човјек, љекар са завршеним медицинским образовањем, био је у јединицама турске војске које су 1850. године дошле у Босну са војском Омер-паше Латаса, кога је султан из Цариграда послао у Босну да среди прилике у већ знатно ослабљеном Отоманском царству.

Љекар Луиђи је био поријеклом из Италије, из града **Бергама**, а медицински факултет је завршио на **Универзитету у Падови**, гдје су се, иначе, образовали бројни љекари са ових балканских простора, а нарочито из Далмације. Доктор Луиђи Реба био је војни љекар у турским јединицама стационираним у Бијељини и околини, али је пружао истовремено медицинске услуге и становништву Бијељине, семберских села, па и **Брчког**. Одлазећи у Брчко и пружајући љекарске услуге Брчацима, упознао је и своју будућу "избраницу срца" у познатој **породици Цвијетић**. Ускоро се њом оженио и преселио из Бијељине у Брчко и тамо остао до краја живота радећи као љекар. Умро је у Брчком гдје је и сахрањен, а иза себе је оставио бројне потомке који су за вријеме Аустро-угарске монархије били у Брчком познати велетрговци и богаташи. Данас, нажалост, од Реба нема у Брчком живих потомака.

Други љекар у Бијељини, који се може сматрати оснивачем модерне медицинске заштите становништва у овом граду, звао се **Јакоб Кохут**, личност којој би град требало да се одужи, јер је то заслужио својим дјелом, те да се тако то име сачува од заборава. Доктор Јакоб Кохут је био и први љекар **Бијељинске болнице**, која је отворена његовом заслугом и залагањем **1880. године**. И он је, као и доктор Луиђи Реба, био турски војни љекар и у Бијељину је дошао **1865. године** послије одласка др Ребе у Брчко. Бијељина је тада била типична заостала босанска касаба са свим одликама учмале провинције иако је била средиште веома богате и житородне Семберије и имала добре услове за економски процват. Трговина преко Босанске Раче са Европом и трговачки путеви кроз Бијељину нису много утицали на њен економски процват и просперитет. И тако је, заслугом Јакоба Кохута, иначе аустријског држављанина, са завршеним медицинским факултетом у Бечу, отворена Болница у

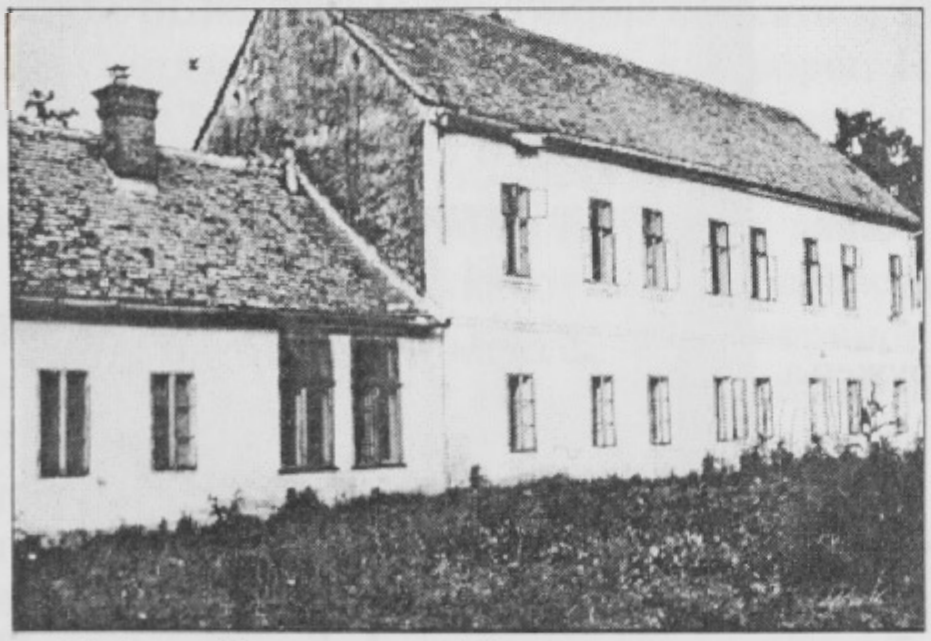

Стара болница из Кохутовог времена

згради бијељинског трговца **Ахмеда Крпића**, која се налазила на земљишту које и сада припада болничком комплексу. Зграда је била на спрат, примитивна и неугледна, са више одјељења и у њој је била **Болница све до 1931. године** када је, коначно, изграђен нови објекат (данас стара зграда болнице гдје је Гинеколошко одјељење). То ново здање Бијељинске болнице, на спрат и са више одјељења, задовољавало је потребе средине више деценија и у своме времену било је, за наше схватање, доста добро и функционално. Стари објекат болнице, из Кохутовог времена, порушен је **1954. године** због дотрајалости, а на тим просторима изграђени су нови болнички комплекси који, углавном, задовољавају нарасле потребе у здравственој заштити становништва цијелог овог краја (поликлиника, апотеке, диспанзери, стоматолошка клиника, хитна помоћ итд).

Доктор Јакоб Кохут је био **бечки Јевреј**ин, који је послије завршених медицинских студија радио као војни љекар у турској војсци, па је тако доспио са турском војском у Бијељину. Ту је дуго радио, а онда је, послије пропасти Отоманског царства, тј. послије доласка аустријских власти у ове крајеве 1878. године, остао у Бијељини до краја живота. Он је рођен у **Бечу 1836. године** у трговачкој породици, а медицину је завршио **1862. године**. Након доласка у Бијељину, прво је радио као војни љекар са турским аскерима, истовремено пружајући помоћ и цивилном становништву, а онда је дефинитивно опредијелио се да живи у Бијељини и да обавља љекарски позив. У нашем граду је радио преко четрдесет година, све до смрти **21. фебруара 1905. године**. Сахрањен је

Hier ruhet
Dr JACOB KOHUT
Stadtphisikus in Bjelina
gestorben am 21. Februar 1905.
im 69. Lebensjahre
Betrauert von seiner Familie
vielen Freunden und von der
israelit. Cultusgemeinde.
Friede seiner Asche!

Овдје почива
Др ЈАКОБ КОХУТ
градски љекар у Бијељини.
Умро 21. фебруара 1905.
у 69. години живота
Ожалошћен од своје породице,
многих пријатеља
и од израелског Културног удружења.
Мир пепелу његовом!
(Боље: Мир души његовој!)

(Превод: проф. Слободан Петровић)

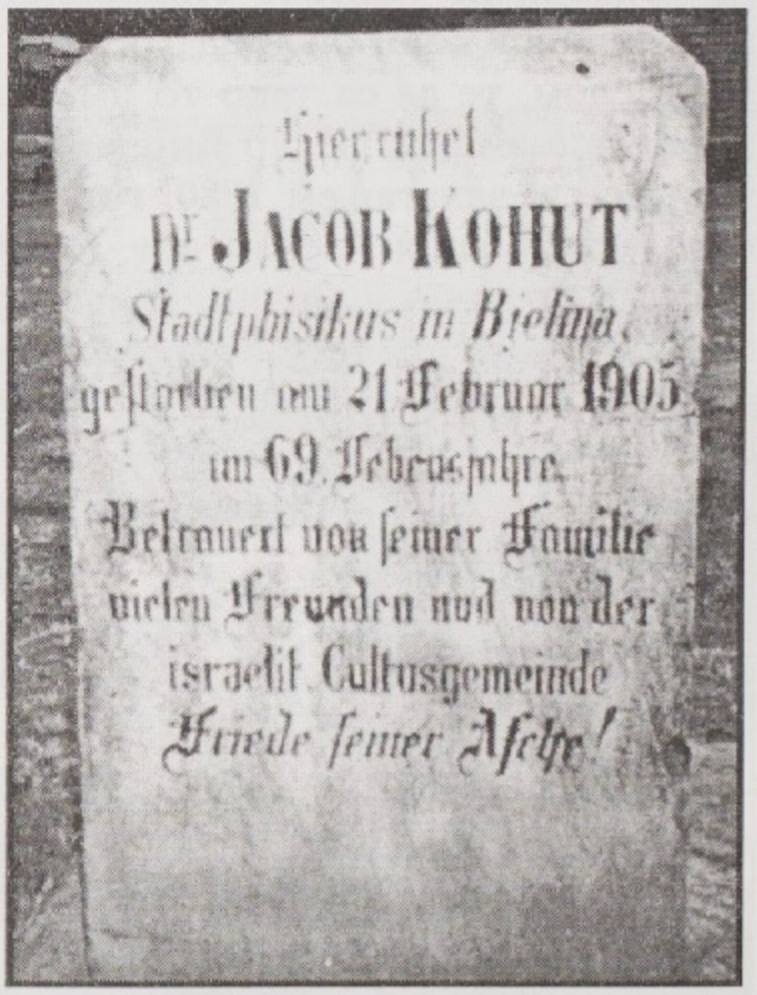

Оригинал с преводом текста на споменику др Ј. Кохуту

на Римокатоличком гробљу и ожаљен од бројних поштовалаца. Био је врло хуман и савјестан, необично способан и уман, популаран код народа у цијелој Семберији. Дуго времена је био једини љекар у овом дијелу бивше Босне и Херцеговине. Његов надгробни споменик чува се у дворишту **Музеја Семберије**. У Бијељини и он, као ни Реба у Брчком, нема живих потомака.

ОСТАЛИ ЉЕКАРИ КОЈИ СУ ОСТАВИЛИ ДОПРИНОС У ЗДРАВСТВЕНОМ ПРОСВЈЕЋИВАЊУ

Послије смрти др Јакоба Кохута на упражњено мјесто љекара у Болници и управника, дошао је из **Зворника др Лавослав Пејчић** и на тој дужности остао све до пензионисања **1950. године**. Доктор Лавослав Пејчић је рођен у **Вараждину** 1874. године, гдје је завршио основно и средње образовање, а медицинске студије **у Загребу**. Поред рада у Болници обављао је и приватну љекарску праксу. Умро је **1953. године** у Бијељини гдје је и сахрањен.

Непосредно након завршетка Првог свјетског рата у Бијељину је на службу дошао **др Војислав Кецмановић Ђедо**, човјек слободних демократских погледа и сљедбеник **Томаша Масарика**, и уопште човјек из народа. Родио се **1881. године** у **Читлуку, Кнешпоље,** општина **Босанска Дубица**. Медицинске студије је завршио у **Прагу**, гдје се и упознао са напредним идејама Томаша Масарика, које је касније слиједио и популарисао. Учинио је много на пољу народног и здравственог просвјећивања у овом крају. Сиротињу је лијечио бесплатно и давао јој лијекове. По семберским селима држао је бројна предавања из медицине о болестима, хигијени, исхрани, превентиви, заштити здравља итд. На његов приједлог изграђена су јавна купатила за грађане у **Бијељини, Поповима и Јањи**. Оснивач је Друштва за народно просвјећивање и чување здравља "Филип Вишњић", а такође, заједно са професором **Николом Мачкићем**, ветеринаром **Јоакимом Перендијом** и студентом **Миком Богдановићем** основао је и отворио **Народну библиотеку "Филип Вишњић" 1932. године**. Уопште, велике су заслуге овог човјека за овај крај. Умро је **1961. године** у Сарајеву гдје је и сахрањен. Написао је књигу у рату **Забиљешке из ратних дана**.

Уз наведене љекаре, пионире здравствене службе у Семберији, у Бијељини је радио и дао велики допринос развоју здравственог просвјећивања и служби у заштити становништва **др Перо Поповић**, велики хуманиста, који је радио у Бијељини више од четири деценије. Рођен је у Купресу 1893. године, а медицину је завршио у Загребу. Након плодног рада у болници и приватне љекарске праксе, пензионисан је, а затим је 1969. године умро у Бијељини и сахрањен је на гробљу у Пучилама.

У раду бијељинске Болнице, дуго времена, дао је велики допринос и доктор **Војислав Војко Поповић**. Рођен је **1899. године** у Зворнику, гдје је завршио основно и средње образовање, а студије медицине је завршио у **Прагу**. Маркантне високе фигуре, ауторитативан и стручан, био је врло савјестан и популаран љекар. У младости је био истакнути фудбалер **"Подриња"** и запажени спортиста. Умро је **1961. године** у Бијељини. Сахрањен је на гробљу у Пучилама.

Поред наведених имена љекара, заслужио је својим радом да се помене и др **Сергеј Луговски**, у послијератном времену једини хирург у Болници, који је у Бијељину дошао из Тузле. Многи Бијељинци су га запамтили по успјешним хируршким интервенцијама, омекшалом изговору наших сугласника и - бициклом од кога се није одвајао ни кад је шетао корзом. Послије одласка у пензију, одселио се **у Зворник**, тамо живио неколико година и послије краће болести умро. Иначе, био је поријеклом Рус дошао у Југославију послије револуције 1917. године.

Први љекари, који су рођени у Бијељини и Семберији уопште, били су браћа **Перо и Љубо Тодоровић**, синови учитељице **Марије Тодоровић Дјединице**, необично познате, и у просвјети и култури истакнуте жене. Студије медицине браћа Тодоровић завршили су у **Прагу**, али у Бијељини нису никада радили.

Били су, као и мајка им, патриоти и хуманисти, познати у мјестима гдје су радили и живјели.

СТО ДВАДЕСЕТ ГОДИНА ПРВЕ АПОТЕКЕ У БИЈЕЉИНИ

Недавно се навршило сто двадесет година од отварања прве апотеке у Бијељини - здравствене установе која је, поред већ отворене болнице, имала велики значај у очувању и заштити здравља становништва у овом крају, нарочито становника села које је по природи свога живота, удаљено од града, било у потпуности препуштено стихији живљења у **заосталости**, **сујевјерју** и социјалној немаштини. Необразованост и заосталост, економска биједа и сиромаштво, били су саставни дио живота у сваком семберском селу. Мали број домаћинстава би се могао издвојити из овог социјалног круга и закључка. Зато се у животу тадашњег села највише и најчешће и огледала заосталост и биједа које су биле узроком бројним различитим обољењима што су односила сеоско становништво, десеткујући га у свакој епидемији којих је често било због, између осталога, пограничног положаја овога краја који је био отворен и пријемчив за све.

Здравствена непросвијећеност, некултура и необразованост, те општа заосталост становништва, раније, у времену турске окупације, били су деценијама погубни за људе који су велику смртност у породицама надокнађивали **искључиво наталитетом**, јер увијек се рачунало да ће неко од рођених, ипак, и поред бројних болести које их чекају, успјети да преживи и најопасније и најтеже болести. У тим епидемијама највише су страдала дјеца. У повећаном прираштају једино су видјели спас за свој опстанак. Начин тадашњег живљења, у ограниченој слободи и сталној стрепњи за живот, били су управо погодно тло за различите епидемије и пандемије бројних болести које су узимале велики данак. Без развијене превентиве, у тами сујевјерја и заосталости, неписмени и сиромашни, људи су се против болести борили на све могуће начине. На крају, у безизлазу и очају због смрти, тражили су спас у народној медицини, која је била ограничених могућности, па су људи умирали од баналних обољења. То и због тога што су свуда, а у селу нарочито, били лоши хигијенски услови - некупање преко зиме, примитивни пољски тоалети, једнолична и невитаминска исхрана у зимском периоду, мноштво животиња клицоноша због недостатка дератизације, недостатак

дезинфекције, немање сапуна - омогућавали су погодно тло за појаве разних врста сталних обољења у селима - **шуга, жутица, туберкулоза, тифус** и др. И **"лукшијање посуђа"**, те **"парење рубља у парјеницама"** није било довољно ефикасно и добро да би у потпуности замијенило касније пронађени сапун. Зато су у највећој мјери по селима била хронична обољења коже - шуга од које је оболијевало много чланова породице. Због свих тих узрока, а немоћни да се заштите од болести и смрти, људи су прибјегавали сујевјерју и вјеровању у чуда. Справљани су лијекови од немогућих супстанци и са необичним комбинацијама (**крилце слијепог миша, разне траве**).

Ипак, прије отварања Болнице и првих љекара, здравље становништва је тако било препуштено стихији природе живљења, па су људи били приморани и принуђени да се лијече разним травама купујући их код бројних **травара и чудотвораца** што су у спрези са бајалицама и истјеривачима болести били једини који су "лијечили" обољеле и тако заваравали себе и њих, јер се чуда нису догађала. Истина, нека добра искуства из народне фармакологије о љековитости појединих трава преносила су се с кољена на кољено и тако даље усавршавала. Али, на њихову несрећу, то није могло да буде увијек и за свако обољење. А било је доста нових обољења до тада у народу непознатих.

Требало је тако, у безизлазу и болести, плаћајући огроман данак у животима, да прође много времена и да болести узму бројне жртве, па да се отвори **апотека** - званично мјесто за **справљање** и **продају лијекова** на рецепт од љекара. То је био велики напредак - огроман корак у здравственом просвјећивању и сузбијању сујевјерја.

Стара Бијељина - центар града

ОТВАРАЊЕ ПРВЕ АПОТЕКЕ

Прва апотека **галенског типа** у Бијељини отворена је у другој половини **1880. године** - исте године кад и болница, а отворио ју је **Чапо Антал**, по националности **Мађар**, који је дошао у Бијељину послије завршених фармацеутских студија у **Будимпешти**. Био је то догађај од велике важности за очување здравља народа. Иначе, апотеке галенског типа заснивале су свој рад искључиво на справљању лијекова по рецептима љекара који су тако у њима прописивали пропорције датих састојака за тзв. **магистрални лијек,** који је даван болесницима у прописаној терапији. Основне супстанце за справљање лијекова биле су у нарочитим порцеланским теглицама на рафовима апотека или у ладицама. На свакој теглици био је на латинском језику исписан назив супстанце и са **хемијском формулом**. Обавезан дио инвентара сваке апотеке била је **апотекарска вага** са минијатурним утезима што су врло лако западали за око муштеријама и изазивали дивљење. И данас фармацеути справљају лијекове, али много рјеђе, јер је преовладала продаја готових фармацеутских препарата произведених индустријским начином у фабрикама лијекова у земљи и иностранству.

Магистар фармације Чапо Антал, први бијељински апотекар, рођен је у **Дебрецину око 1854. године**. У родном мјесту је завршио основно образовање, а фармацеутске студије у **Будимпешти**. У Бијељину је дошао на позив својих сународника, којих је овдје, послије 1878. године кад је дошла Аустроугарска монархија, била бројна колонија. И они, као и Нијемци, доселили су се у Семберију да живе у тада основано Francjozefsfeld (**Ново Село**) између Бијељине и Попова. Потомци Чапе Антала живјели су у Бијељини још и послије Другог свјетског рата.

Анталова апотека налазила се на углу данашњих улица **Књегиње Милице и Светога Саве**, скоро у строгом центру града. Данас је на том простору кућа **Момчила Симића**. Магистар Чапо је био врло образован и предузимљив човјек, те је набављао лијекове, углавном, из Европе и био познат по успјешном справљању лијекова. Апотеку је водио до 1890. године, а онда је од њега апотеку преузео мр фармације **Антон Ходовски**, **Чех из**

Апотека Ходовски

Прага, гдје је завршио гимназију, па дошао у Бијељину ради апотекарског бизниса. Апотекар Ходовски је, што је врло значајно, у Улици Књегиње Милице, непосредно данас до зграде **Поште** (која тада није била ту), изградио у граду у оно вријеме прву намјенску зграду за ове послове. Зграда је солидно грађена и сачувана је и до данас, а у власништву је **породице Нукић**. У пространом функционалном објекту, у центру града и са стручним лицима, апотека Антона Ходовског је врло добро радила. Била је дуго времена једина апотека у овом крају Босне са разноврсним и ефикасним лијековима за болести по којима се прочула. У њој су били практиканти и први образовани фармацеути из овога краја - **Љубомир Пантић из Загона** и **Душан Алексић из Сења**.

Нешто касније, половином **1925. године**, послије завршених студија фармације у Бечу, ту апотеку са инвентаром преузео је мр фармације Љубомир Пантић, син загонског **свештеника Остоје Пантића**. Млади фармацеут, образован и необично предузимљив, прави Европљанин са господским манирима, изузетно активан на политичкој сцени у Бијељини, убрзо је пред Други свјетски рат, недалеко од постојеће апотеке, изградио модерније здање на спрат са апотеком у приземљу и пространим станом на спрату. Сви у граду и Семберији ову зграду су звали "**Апотека Љубомира Пантића**", која је имала касније још и назив "**Мајевица**". Она је успјешно радила до краја Другог свјетског рата и онда је, у првом таласу национализације, национализована, па су и просторије на спрату од стана претворене у другу намјену. У њима је био дуго времена смјештен **Народни универзитет** са својим активностима и управом гдје је врло успјешно вршио своју образовно-васпитну мисију. Објекат је сада у власништву Телекома РС - Радне јединице Бијељина.

Објекат је добро очуван у изворном архитектонском облику.

ОСТАЛЕ АПОТЕКЕ У ГРАДУ БИЈЕЉИНИ

Послије Чапе Антала, двадесетак година касније, тачније **1900. године**, Бијељина је добила и другу апотеку. Ту апотеку, са фармацеутским препаратима јужног дијела **Балкана**, отворио је мр фармације **Арије Делијанис**, по националности **Грк**, родом из **Солуна**. У родном граду **Солуну** је завршио образовање и фармацеутски факултет, а у Бијељину је дошао преко Београда идући за бизнисом, јер у ослобођеним крајевима, послије одласка турске окупације, требало је много **љекара, апотекара, болничара** итд. Његова апотека се налазила у тада главној улици, покрај онда недавно изграђеног Хотела "Дрина", односно у данашњој **Карађорђевој улици** на десној страни. И ова апотека је добро радила, јер су се у њој могли наћи лијекови **из грчке фармакологије**, од трава и супстанци са сунчаног југа. Од њега је ту апотеку **1914. године**, у току рата, преузео мр фармације **Јефто Џајић Џаја**, апотекар родом из Београда, који је, послије завршене гимназије у Београду, студије

фармације завршио у **Бечу**. И он је дошао у Бијељину трагајући за зарадом. Само годину дана касније, **1915. године**, Јефто Џаја је преселио апотеку на нову локацију у приземну зграду насупрот објекту старе Станице милиције или код некадашње **Трговачке школе**. У овој апотеци био је практикант мр фармације **Ђуро Млинарић**, који је послије завршених студија фармације у **Бечу**, дошао у Бијељину из Загреба. Он је ову апотеку **1922. године** преузео од Џаје, радио у њој до 1930. године и затим, порушивши стари дотрајали објекат, на истој локацији саградио модерну нову зграду на спрат која и данас постоји супротно од **Соколског дома** гдје се сада налази нека трговина.

Апотекар Ђуро Млинарић је био врло популарна личност међу старим Бијељинцима. Радећи са бројним муштеријама, лијечећи их справљеним лијековима по рецептурама локалних љекара, апотекар Млинарић је ушао и у многе анегдоте, духовите и саркастичне ("**Кад је мука – јаој Ђука! А када једете – Ђуку не зовете!**"). Иначе, рођен је у Загребу 1896. године гдје је завршио и образовање. У раду је био врло савјестан и чувен. У Бијељини је провео на раду више од 45 година. Умро је 1965. године и сахрањен је на гробљу у Бијељини, ожаљен и испраћен на починак од многобројних пријатеља и поштовалаца.

Трећу апотеку у граду Бијељини отворио је 1923. године мр фармације **Душан Алексић**. Рођен је у **Сењу 1882. године**. У сунчаном Сењу

Душан Алексић

Зграда некадашње Апотеке "Дрина"

је завршио основно и гимназијско образовање, а фармацеутске студије је започео у **Загребу**, а довршио у **Прагу**. У Бијељину је дошао око 1910. године и запослио се као апотекарски практикант у Апотеци Антона Ходовског. Био је ожењен из породице Јовичић - богаташке породице из Бијељине. Супруга му се звала Јованка. Једно вријеме, непосредно послије завршетка Првог свјетског рата и стварања Југославије, радио је и у **Горажду** до 1922. године, а онда опет дошао дефинитивно у Бијељину 1923. године и овдје остао до краја живота. У данашњој Карађорђевој улици отворио је апотеку у свом власништву. Зграда је била приземна, дотрајала и прије у њој је била **пекара Дике Јовановића**. Иако је објекат преуређен и адаптиран, никада није био функционалан и добар. Зато је апотекар Алексић касније, 1934. године, на истој локацији гдје је била пекара, изградио модерну зграду на спрат и у приземљу је смјестио нову апотеку. Своју апотеку је назвао "**Дрина**", а на спрату је имао пространи велики стан. Алексићева апотека "Дрина" била је касније национализована, али је радила дуго послије Другог свјетског рата и у њој је једно вријеме, као шеф апотеке, радио и мр фармације Ђуро Млинарић. Овај објекат и данас постоји, очуван је и у њему се сада налази **Осигуравајуће друштво "Косиг"**, а на спрату је стан у приватном власништву.

Наведене апотеке су више деценија снабдијевале град Бијељину и околину лијековима, а тек послије априла 1992. године отворене су још бројне апотеке. Са Јањом и Дворовима има их око двадесетак не рачунајући биљне апотеке које раде као пријављене и непријављене.

ЦАР КАО ЧУВАР ПАРКА И СТРАШИЛО У ЊЕМУ

Понос Бијељинаца и Семберaца - Градски парк - навршио је више од једанаест деценија свога постојања. Био је, а и сада је **ботаничка ријеткост**, што представља природну љепоту по којој је Бијељина највише препознатљива. Сада, у вријеме нагле изградње и ширења града у свим правцима, парк у његовој средини, окружен зградама, бетоном и смогом, дјелује као велика **плућа града** и има све већи значај сличан оази недирнуте природе у отуђеној урбаној средини. Истовремено, зеленило парка и његова средина, дјелује смирујуће на сваког пролазника, којих је у љетњем периоду највише.

САЂЕЊЕ САДНИЦА ЗА БУДУЋИ ПАРК - ОБИЉЕЖЈЕ ЗА УЛАЗАК БИЈЕЉИНЕ У ЕВРОПУ

Како то да цар буде чувар парка и у њему још и - страшило? То је, заиста невјероватно, али има и тога код нас и истинито је. Дакле, цар је у парку и чувар и страшило у њему. У свијету, вјерујем, да тога није било и таквог града нема, али у граду Бијељини уистину је било. Ми се тиме можемо и похвалити да нам је чувар парка био прави правцати - цар. Да видимо - како?

Крајем деветнаестог вијека, послије доласка Аустроугарске монархије у ове крајеве, а само тринаест година послије одласка Турака, тачније 1891. године, кад је парк и засађен, Бијељина је била заостала и примитивна касаба, с оријенталним навикама, па се тих година, полако и несигурно, окретала ка Европи послије вишевјековне турске деспотије и канџије... У таквој касаби, изашлој непосредно испод турске окупације, почињао је талас европеизације: **нова администрација, попис становништва, уређење катастра, отварање школа, болнице, првих апотека**, изградња **хотела**, нови стил живљења, одијевања... Продирала је

са Запада незадрживо нова европска култура у облачењу, модерном одијевању, опхођењу, забављању, привређивању, а нарочито у хуманизацији слободног времена и изласку изван зидина дворишта и куће. Све је, такорећи, мијењало се преко ноћи, па је старо уступало новом које је долазило из Европе. Изграђени су у граду: савремени хотел, зграда банке, зграда нове комуналне школе, бројне трговине, шеталиште у главној улици... Људи су се више кретали, састајали у угоститељским објектима, разговарали и договарали.

На простору гдје се данас налази парк, који обухвата неколико хектара, у вријеме турске окупације, била је велика **ледина (мераја)** која је била свачија и ничија, запуштена и годинама необрађивана, јер је њен власник, неки обудовели бег без наследника, умро и то обрадиво земљиште остајало је запуштено и јалово. Земљиште се све више јаловило, лединило, јер је близина насеља омогућавала свакоме да узима плодове и род без питања и одобрења, па су се многи тешко одлучивали да га обрађују иако је земља била добра. То је потрајало дуго док општина земљиште није преузела под своју управу и ту одредила сточну пијацу у вријеме пазарних дана. Тако је било годинама. Такође, на том простору су сељаци из околних села заустављали своје воловске и коњске запреге испод крошњи и у хладовини понеког стабла дуда, храста, багрема... И тако, док је воловска или коњска запрега бранила се од ројева мува и јела скромне снопиће хране и сијена, уморни кочијаши, завађени на сједиштима у својим колима, дријемали су или спавали у хладовини крошњи дрвета на јулском дану. Око њих је пасла или трчкарала ситна стока бијељинске сиротиње: **овце, козе, понека свиња, покоја крава**, а највише је било паса луталица који су овдје тражили и налазили отпатке и кости од хране оних који су овдје утољавали своју глад. Љети је овдје и било неке траве за испашу, али у јесен кад западају кише, западни дио простране лединe са благом депресијом претварао се у баре и кањуге погодне свињама за ришкање. И колико је тада кањуга била неподесна за игру, зими је за дјецу бијељинске касабе била прави рај; по залеђеним површинама бара по цијели дан орила се вриска и цика дјеце која су се ту клизала, грудвала, санкала, трчала...

Та велика ледина (мераја) у центру Бијељине, истовремено свачија и ничија, остала би, вјероватно, таква још дуго да стицајем околности није у Ново Село (**Franzjosefsfeld**) код Бијељине 1882. године доселио се са родитељима **Јохан Кајзер** (**Johann Kaiser**), плавооки дјечак, љубитељ животиња, цвијећа и природе. Његово презиме **Кајзер** на њемачком језику значи - **цар**. Дакле, он се звао **Јохан Цар**.

Кад је одрастао и негдје у Аустрији завршио школе, вратио се у Ново Село и постао службеник (беамтер) у бијељинској општини у "**одјелу за узгој ловства и подизање шума**". На његово тражење општина је одобрила куповину разних садница за будући парк на том простору. Германском беамтерском прецизношћу и педантношћу Јохан Кајзер је овом послу приступио, колико по дужности као шумар, али више

Стаклена башта порушена половином прошлог вијека

Унутрашњост парка

као заљубљеник у природу. Заједно са сарадницима од којих се истицао нарочито **Georg Buchmeir** (**Бухмајер**) брзо је направио план будућег парка (по угледу на сличне паркове у **Аустрији** и **Мађарској**); сачињен је план и распоред садница на тако великој површини и одмах се приступило реализацији пројекта; у пројекту је, што је било нормално, предвиђено највише садница **платана** (до тада у овом крају непознати) и **кестенова** за алеје парка, а затим **топола, јабланова, липа, јела, туја, борова, букава** и ниско алпско растиње за имитацију грмова. Да би те саднице за парк обезбиједио, **два пута** је путовао у **Пешту** и **Беч** док их није бродом допремио до Раче, а онда запрегама у Бијељину. Међу садницама је било и неких атрактивних егзотичних биљака којих данас, нажалост, више нема. И тако, одмах првих дана пролећа **1891. године**, саднице су биле посађене по пројекту и плану. Претходно бивша сточна пијаца је затворена и прмјештена на друго мјесто градске периферије у правцу Брчког.

Све посађене саднице, којих је било необично много, биле су прописно заштићене од глодара и друге стоке, али не и од дјеце. Тадашњи човјек није могао да схвати забрану уласка у парк запрегама и стоци и сматрао је то **беамтерским каприцима** и **новотаријама**, па је на сваки начин настојао да томе напакости. Уз све то, тако велика површина са неким садницама које нису никакве воћке за воћњак, а које, у највише

Унутрашњост парка

случајева, многи нису ни видјели, ни чули, нити знали чему служе. То је за њих било непознато. А, у ствари, **Кајзер** је са својим радницима засадио млада стабла платана, кестенова, борова, туја, липа, букава... На одморној и ђубревитој земљи скоро све саднице су се примиле и кренуле да одрастају, јер су имале све што је потребно: довољно сунца, влаге, свјетлости, топлоте...

РУКОСАД - ЈЕДИНСТВЕН СПОМЕНИК

Зато су бројна разуздана дјеца, у чопорима, намјерно или ненамјерно из обијести, подстакнута од старијих ради наношења пакости, немилосрдно су уништавала саднице чупајући и ломећи их. Најгоре је било са дјецом из околних кућа, јер су она у новозасађеном парку жељела да проводе цијели дан играјући се и трчећи. Неки су чак и крали саднице и односили их својим кућама. Зато је **Јохан Кајзер**, с корбачем и мотком у рукама, задихан и љут, трчао с краја на крај вишехектарног комплекса земљишта бивше ледине и растјеривао буљуке голотрбе дјеце са свог рукосада - **споменика каквог у Бијељини до сада нико нема**. Заиста, његово дјело је понос свих Семберaца, јер је Градски парк нешто без чега се овај град не може замислити. Али, током времена, оно што су Кајзер и његови насљедници чувари сачували од дјеце, то су касније, много година послије његове смрти, постигле и осакатиле генерације урбаниста са својим "**захватима**" и "**пројектима**". Кајзер је парк засадио, сачувао га, а насљедници осакатили. Алејама парка су шетале генерације и бројни људи који су били познати, а боравили су и радили у Бијељини - пјесници **Јован Дучић, Силвије Страхимир Крањчевић, Осман Ђикић, Магдалена Живановић, Радивој Софранић, Душан Баранин** и многи други.

До прије двадесетак година, док парк није "стручно" разређен, могло се у пола дана гледати и не примијетити човјека на неколико корака, у шетњи или на клупи. Данас је то све "обрађено" и Кајзеров рукосад је остао тамо гдје није сметао новим концепцијама. Све што је остало - "уљуђено" је и "пострижено". Умјесто спонтаности и неискварене природе, остала је рука човјека моћника. Стазе су асфалтиране, клупе по крајевима постављене, а дуж дворeда изграђени барокни **лампиони на канделабрима**, честа мета разуларене младежи. Нема више бројних стабала, а поготово грмова који су били на сваком кораку. То прорећивање парка изведено је раније, када је дрвеће доживјело прави погром. Стабла су преко ноћи умирала усправно као што су живјела још од времена свог првог чувара. Због тог урбанистичког вандализма било је много протеста, нарочито старијих људи, али бадава. Урбанисти су имали и закон и право у својим рукама. Десетковаше Кајзеров парк. Сада се може да види с краја на крај парка: **попријеко, уздужно и дијагонало**, како хоћете.

Тако данас, захваљујући првом Кајзеру, сваки чувар парка у Бијељини уз своје име носи још једно - Кајзер. Мајке своју дјецу у шетњи кроз парк, ако не слушају и газе цвијеће, плаше ријечима: "**Ето Кајзера**!" Дјеца, и не само дјеца, знају ко је то, па слушају.

Тако чувар парка **постаде страшило за дјецу**. Дакле, цар - страшило.

Бијељинци, нарочито старији, којима је парк био и остао дио њихове младости, одболовали су масакр стабала са тешком муком. Парк и његова слика је, може се рећи, за свакога Бијељинца светиња из младости коју љубоморно чува и не да никоме да је помути. Данас у парку нема музике, нема пјесме ни мириса ћевапчића који су се у вечерњим часовима ширили алејама парка испод сводова сунчаника што је давно порушен, одакле се са подијума разлијегао глас пјевача по цијелом граду, до иза поноћи:

"У лијепом старом граду Вишеграду,
Гдје дубока Дрина вијековима тече..."

По музици у парку знало се које је годишње доба - крај прољећа, љето или рана јесен. Кад нестане у парку музике и кад шетачи из парка преселе на главну градску улицу, знало се - ето зиме. Тада Бијељина

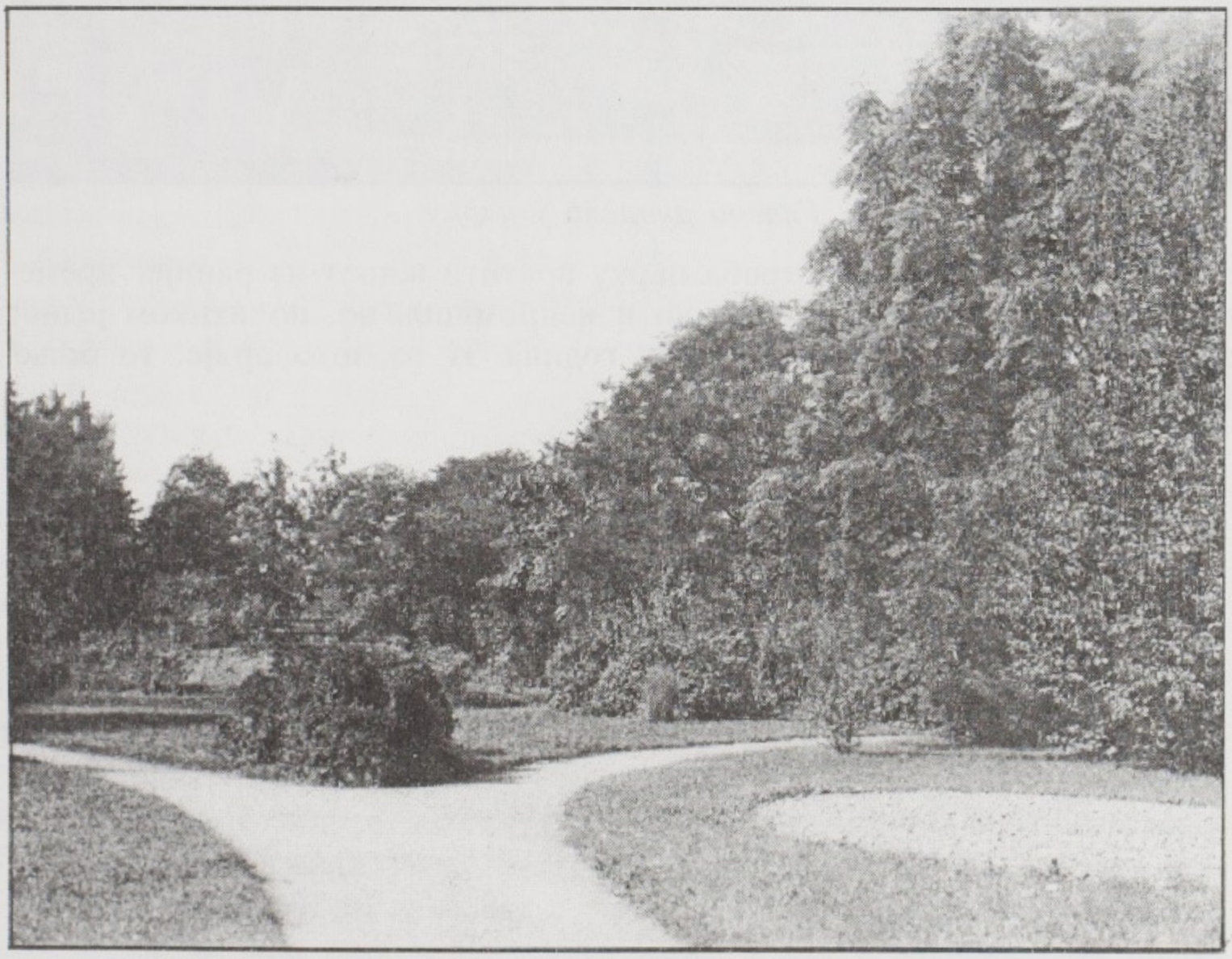

Садашња алеја парка

из парка сели се на корзо и музика је у хотелу. Живот се из темеља мијењао.

Сада је све више оних који траже да се парку врати стари сјај и љепота, да се направи порушени сунчаник и башта, да се Бијељинцима **врати њихов најдражи кутак**. То подразумијева и изградњу порушеног угоститељског објекта, како би се створило пријатно мјесто за шетњу у дневним и вечерњим часовима, уз освјежење кафом, соком и другим пићима.

Главна рундела у парку

Једноставно речено, треба парку вратити живот из ранијег времена који му је неправедно, сулудо и непромишљено, политиком једног схватања, одузет прије тридесетак година. И то, што прије, то боље. То млади очекују.

ХОТЕЛ "ДРИНА" - ПОЧЕТАК ЕВРОПЕИЗАЦИЈЕ БИЈЕЉИНЕ

У Бијељини је раније, прије доношења Генералног урбанистичког плана, постојало старо градско језгро које је порушено ради изградње нових улица, трга и објеката градске инфраструктуре. И иначе, порушено је много објеката које није требало уклањати јер су били добри и нису сметали ширењу града.

Међу запаженим здањима старе Бијељине и старе бијељинске архитектуре, које је устукнуло пред налетом урбанизације и уступило мјесто новим визурама града, налази се и зграда некадашњег **Хотела "Дрина"**, који је, нажалост, на чуђење и запрепашћење свих грађана града и још шире - Семберије - порушен 1971. године послије једногодишње недоумице шта да се с њим уради. Требало је одлучити - или га реновирати и уступити у друге сврхе или га - порушити. Било је то тада у складу с тадашњим мишљењем да све старо треба порушити и на његовом мјесту градити ново.

А кад су на простору у строгом центру града, на мјесту гдје се налазио хотел, изградили неугледну нову аутобуску станицу, онда је слика ур(ба)нисања Бијељине, нажалост, постала потпуна. И тада је било проблематично и дискутабилно да ли је то било неопходно и једино рјешење. А вријеме послије рушења тог масивног здања, а нарочито успјешна рестаурација и ревитализација старог **Конака** из 1876. године у зграду **Музеја Семберије**, недвосмислено је показало да то није требало урадити и да је чин рушења - без обзира на мотиве којима су се урбанисти и одговорни руководили - био промашај и неразумна одлука из више разлога. Али, све је било касно, сазнање је стигло са задршком, јер објекта није било и "**жал за Дрином**" се појачавао. Од објекта није ништа остало. И онда, по обичају, многи су се питали: зар је било неопходно срушити стару масивну зграду, љепотицу с краја прошлога вијека, и зар се она није могла преуредити у друге намјене - за позориште, дом културе, за галерију, депанданс Музеја Семберије?

Познато је да сваки град који жели да има "своју душу и срце" мора да има нешто што га чини оним што јесте - самосвојним, препознатљивим и непоновљивим. За Бијељину је то био порушени хотел. Али, Бијељина је тако, рушењем "Дрине", учинила нешто што се другим градовима са мањом традицијом и старошћу, не би могло никако догодити. Препознатљиви градски амбијент, сачуван на старим разгледницама града, који је улазио у памтљиви лик Бијељине и чинио њен саставни дио више од осамдесет година, на велику несрећу и срамоту Бијељинаца, разрушен је и уништен и тако из његове историје и традиције насилно одстрањен дио по коме су га генерације памтиле.

Још од најстаријих времена урбани објекти овакве врсте имали су и имају своју значајну функцију без које ни један град не може. У раније времена, док још није било саобраћајница као што су данас, и прије хотела и мотела, постојали су примитивни угоститељски објекти гдје су путници, каравани са запрегом и стоком, могли наћи склониште и преноћиште у ноћи и невремену, а често и пред друмским разбојницима који су пресретали дилижансе и кочије са путницима, убијали их и пљачкали. Били су то ханови и караван-сараји уз поштанске станице, на путевима којима су се кретали путници, или одвојено, за себе, на великим раскрсницама путева.

Будући да се Бијељина налазила управо на једној таквој раскрсници између **Истока и Запада**, она је била пуна таквих објеката. Трговачки путеви из средње Европе Савом до **Босанске Раче**, а онда преко **Бијељине**, управо су ишли на исток Отоманске империје преко ових простора. Зато је у граду посљедњих деценија турске и првих година аустријске окупације било неколико таквих ханова у разним дијеловима града и околних насеља. Да кажемо да су најпознатији ханови у граду били на путу према Зворнику **Ахмедаге Крпића** у Јањици чаршији и **Алије Мурадбеговића** у Старој чаршији, у којима су одсједали путници, трговци и други добронамјерници. У просторијама хана боравили су дуже или краће вријеме трговачки каравани с робом, ту окрепљивали себе и послугу, одмарали коње и прикупљали потребну снагу за даљи пут у правцу Истока или Запада.

ИЗГРАДЊА ХОТЕЛА "ДРИНА"

Доласком у ове крајеве Аустроугарске монархије 1878. године, почео је постепено и у ове просторе да продире капиталистички систем привређивања, па је тако, можемо рећи, почела европеизација босанских насеља и Босне и Херцеговине. Ослободивши се испод турске окупације, а прихватањем нових идеја и схватања у животу и привређивању, Босна и Херцеговина је постала велико градилиште: градили су се путеви и жељезничке пруге, угоститељски објекти, стамбене зграде, фабрике, зграде администрације итд. Тада је почела европеизација и

ових крајева и Бијељине, која је тих година, са новим начином привређивања, доживјела велики привредни полет, јер су капитал и радна снага брже и слободније циркулисали кроз велику Царевину различитих народа, привредне развијености, културе и религије.

Тако веома рано, већ првих година аустроугарске окупације, и у ове крајеве почели су за послом да долазе трговци из **Беча, Пеште, Граца, Сегедина** и других мјеста, којима стари смјештај у хановима без европског комфора није одговарао. Зато је градска општина у Бијељини, подстакнута новим потребама и нарочито кретањима у привреди, а да би обезбиједила пристојан смјештај и европску кухињу у исхрани бројним гостима који су посјећивали град, изградила **1892. године** за оно вријеме модеран угоститељски објекат, који је тада био најбољи у овом дијелу Босне и Херцеговине. Хотел је брзо, по пројекту из **Беча**, изграђен и имао је на спрату **12 функционалних соба**, а у приземљу кухињу, салу за ручавање и велику **концертну дворану** које су одједном могле да приме до стотину гостију. На ту пространу и велику салу касније је дограђен још један функционалан дио са позорницом. У хотелске просторије унесен је савремени намјештај, начин загријавања просторија, доведена послуга из Мађарске, припремање нових јела до тада непознатих, нови начин опхођења са гостима итд. Нешто касније, довезен је и **први клавир** у Бијељину који је хотелској музичкој капели служио у музицирању и забављању гостију. У хотелу је, као и у Лотикином хотелу "Zur Brücke" у Вишеграду, било одјељење са натписом "Extra Zimmer". Све су то били први кораци у **европеизацији Бијељине**, која се с муком и тешко ослобађала талога прошлости у начину живљења, понашања, схватања.

Стари хотел "Дрина"

Новосаграђени хотелски објекат, што је замијенио старе примитивне ханове са дагарама, синијама и троношцима, био је угоститељски објекат који је у потпуности задовољавао потребе града, али је са својом великом хотелском двораном, поред угоститељске намјене, имао и друге вишеструке примјене и дуго је и касније, а нарочито кад је изграђен, био понос града и његових становника. Бијељински **Хотел**

"Дрина" скоро осам деценија је био нераздвојно повезан са именом града и животом његових становника.

Од те године кад је изграђен, хотел је пружао угоститељске услуге и био нераскидиво повезан са свим друштвено-политичким и забавним кретањима у граду који се брзо ширио и нарастао. Већ послије десет година број становника града је удвостручен, а порастао је број писмених и образованих људи који су у животу тражили љепши и културнији живот. А у стварању и прављењу таквог живота хотел је давао свој значајан допринос. Он је све вријеме био стјециште градског естаблишмента, мјесто гдје се организовао културни и политички живот становника града. Ту су се стицала нова сазнања, познанства, информације, схватања и навике...

Стари хотел "Дрина"

Ту, у сали хотела 1909. године, је **Јохан Брајтвизер** приказао прву филмску представу (живе слике); гостовале су путујуће позоришне групе (позоришта); даване мађионичарске представе, продајне изложбе слика и других рукотворина, држана разна предавања, зборови грађана, а најважније, свакако, што је уз помоћ овог хотела полако и у ову заосталу средину продирала незадрживо европска култура коју је млада грађанска класа, тада у успону и формирању, жедно прихватала и усвајала. Захваљујући њему мијењала се средина и људи су се угледали на Европу прихватајући начин њеног мишљења и живљења. Ту је уз страну музичку капелу, која је гостовала у хотелу, сазнало се шта је клавир, шта је виолина, па су младићи и дјевојке могли први пут да чују звуке **Штраусових** валцера **"На лијепом плавом Дунаву", "Бечку крв"** и друго, што су већ одавно били познати у европским градовима (до тада су били инструменти: гусле, шаргије, двојнице, фрула). Прихваћене су и окретне игре **"удвоје" (плес)** што је до тада код нас било непознато. Град Бијељина је доживљавала свој преображај и европеизацију у свему: у одијевању, понашању, исхрани, разоноди итд. У граду је прорадило и корзо (шеталиште) у главој улици, данашња **Улица Карађорђева** итд. Раније у турском начину живљења тога није било и сав живот, нарочито особа женског пола, одвијао се иза зидина дворишта

која су била ограђена високим оградама и у њима се живјело далеко од очију јавности.

Ту су у просторијама сале хотела, у зимском периоду, приређивани богати културно-забавни програми са баловима и игранкама, на којима су се играле окретне игре: **валцер, танго, енглиш, полка и чардаш**, којих до тада у овом граду, а у селу поготово, није било и није се за то знало. Нарочито су биле свечане и веселе прославе новогодишњих празника бијељинских Срба, које су биле организоване по угледу на друга већа мјеста и градове. Организатори тих новогодишњих прослава и дочека су били, углавном, представници младе грађанске класе бијељинских Срба, чији су очеви још увијек носили народну ношњу (**фес на глави, силаје, фермене**) а не тзв. европску. У дуго најављиваним програмима за дочек нове године обавезно је, између осталога, била забавна **шаљива пошта**, избор **краљице забаве**, богата **томбола** са **обријаним прасетом**, **рулет–плес, шаљиви затвор** итд. Младе дјевојке из трговачких грађанских породица на тим забавама облачиле су своју прву балску хаљину и одлазиле на свој први бал... догађај коме су се, поред родитеља, радовале бројне тетке, ујне, стрине итд., па су и дјевојку и хаљину брижљиво припремале неколико мјесеци унапријед. О тим проводима за најлуђу новогодишњу ноћ касније се дуго причало и радовало доласку сљедеће нове године.

Садашњи хотел "Дрина"

У сали тог хотела, у јануару 1920. године, одржана је прва велика радничка приредба у граду, а организовали су је Родољуб Чолаковић и Алија Алијагић са друговима. Послије поздравног говора, раднички хор, састављен од њихових другова, отпјевао је складно увјежбану стару радничку пјесму **"Здраво да сте, храбри борци"**, затим су рецитоване пјесме **Косте Абрашевића** и **Нестора Жучног**, па је на крају изведена једночинка **Аптона Синклера "Лопов"**. Програм је био изузетно увјежбан и наишао је на добар пријем код посјетилаца који су били испунили салу

до посљедњег мјеста. Дуготрајан аплауз на крају био је најбољи доказ признања које су извођачи измамили од посјетилаца.

Под сводовима овог здања, које је красило градску урбану средину, у новогодишњим ноћима, уз звуке опојне музике и свјетлости лампиона, испражњене су многе боце вина, шампањаца, даровани многи пољупци и честитке, родиле се многе љубави које су касније прерасле у вјерност и вјечну љубав до гроба.

Тако је за многе Бијељинце овај хотел био и остао дио њихове младости и живота који се не заборавља. Са нестанком и рушењем хотела нестало је и дијела старе Бијељине и времена о којима је сачувано мало трагова, поготово материјалних и писаних.

СТО ГОДИНА ОД ПРВЕ ФИЛМСКЕ ПРЕДСТАВЕ У БИЈЕЉИНИ

Прошло је више од једног вијека како је у нашем граду одржана прва филмска представа. Било је то далеке 1898. године - само двије године послије Београда и три године послије Париза. Проналазак браће **Лимијер - Огиста и Луја** - филм као вашарску атракцију међу првима од провинцијских градова управо су имали прилику да виде стари Бијељинци, **можда међу првима на Балкану**, а од мјеста у Републици Српској - сигурно.

Прва биоскопска представа у граду везана је за име нашег суграђанина **Младена Грујића**, **оца Драгутина Баје Грујића**, старим Бијељинцима познатог градског френтера и вандрокаша, који је "своју младост истрошио по локалима и циркусима **Беча, Пеште и Сегедина**..." Наиме, у љето **1898. године** Младен Грујић је посјетио Беч и том приликом је код Пратера купио апарат тзв. "**laterna magica**" (чаробна лампа)

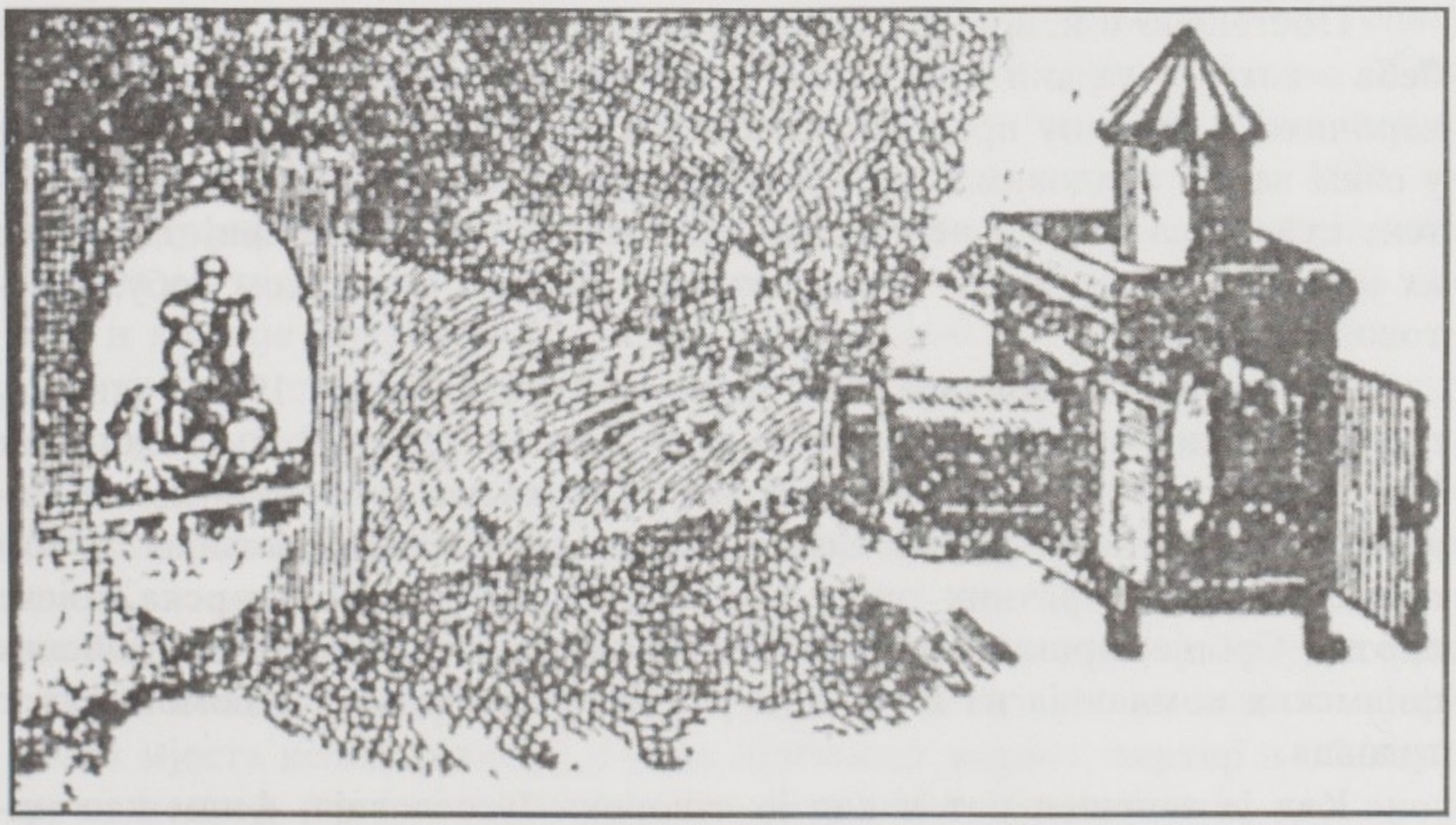

"Laterna magica" Младена Грујића

- неку врсту биоскопског пројекционог апарата, са неколико кратких филмова. Окретањем ручице с десне стране "латерне", на зид или платно у замраченом простору, пројецирале су се покретне слике - право чудо за оно вријеме кад су и **статичне фотографије** (дагеротипије) биле ријеткост. Али новост је била равна сензацији.

Тако је Младен Грујић први донио у Бијељину изум браће Лимијер и тим чином тако ушао у културну историју града. Прве пробне филмске представе Младен је приказивао у једној просторији **Добровољног ватрогасног друштва** у коме је био члан и замјеник командира. Покретне слике су приказиване на зиду, а гледаоци су сједјели на даскама које су постављали на бурад. На садржаје филма реаговали су добовањем ногама по патосу. Пошто су садржаји филмова изазвали огромно интересовање и били велика сензација, он је морао првих дана по неколико пута да приказује "своје филмске представе". Чак је од гледалаца узимао и понешто новца "**ради својих трошкова**".

Младен Грујић је тако са својом "латерном магицом" само бљеснуо и убрзо се угасио. До првих правих филмских представа прошло је још доста времена.

Прве праве филмске представе у "кинематографу", који је крајем прве **деценије 20. вијека** престао да буде вашарска атракција и почео да живи изван циркусних шатри, одржане су у Бијељини **у љето 1909. године**, кад је машинбравар **Хајнрих Брајтвизер** отворио први биоскоп у граду. Његов "кинематограф" се налазио у дрвеној магази у којој је било лако направити затамњење застирући мале прозоре платнима. Та дрвена магаза - први биоскоп у нашем граду - налазио се у данашњој **Улици војводе Степе Степановића**, у близини старе зграде Основне школе "Вук Караџић", на истој страни улице.

Постепено и непримјетно, филм као седма умјетност, или **циновска беба** - како су га још популарно називали - све више је освајао свијет, нарочито у времену пред Први свјетски рат кад су биоскопи отварани у свим већим градовима. Са продором филма настајале су и продуцентске куће, а са њима и неизбјежни филмски **старови** или **звијезде**. Било их је много на домаћем, а нарочито на страном филмском небу, поготово у Америци.

За вријеме Првог свјетског рата, од 1916. до краја 1918. године, у граду је радио биоскоп у великој **сали Хотела "Дрина"**, а власник тог "кинематографа" је био **Ханс Рихтер**, сналажљиви и предузимљиви Њемац, колониста из **Новог Села** (Franzjosefsfeld) код Бијељине. У том времену, у доба ратних операција Пођорекове аустроугарске војске против Србије, приказивани су искључиво ратни филмови аустријских филмских компанија из Беча које је Рихтер добављао уз помоћ једног трговца.

Кад је завршен рат и кад је створена Југославија, филм као масовна умјетност добио је неслућени размах. У прољеће **1919. године**, у

новим условима и са новим циљевима, отворен је први биоскоп у граду који је био прави, а у згради која је била намијењена искључиво у ту сврху. Биоскоп је посједовао најновију апаратуру за пројекцију. Уз то је добио бомбастично звучно име **Кино "Едисон"**, уочљиве и маркантне рекламе, која је била на истакнутом мјесту фасаде. Власници кина били

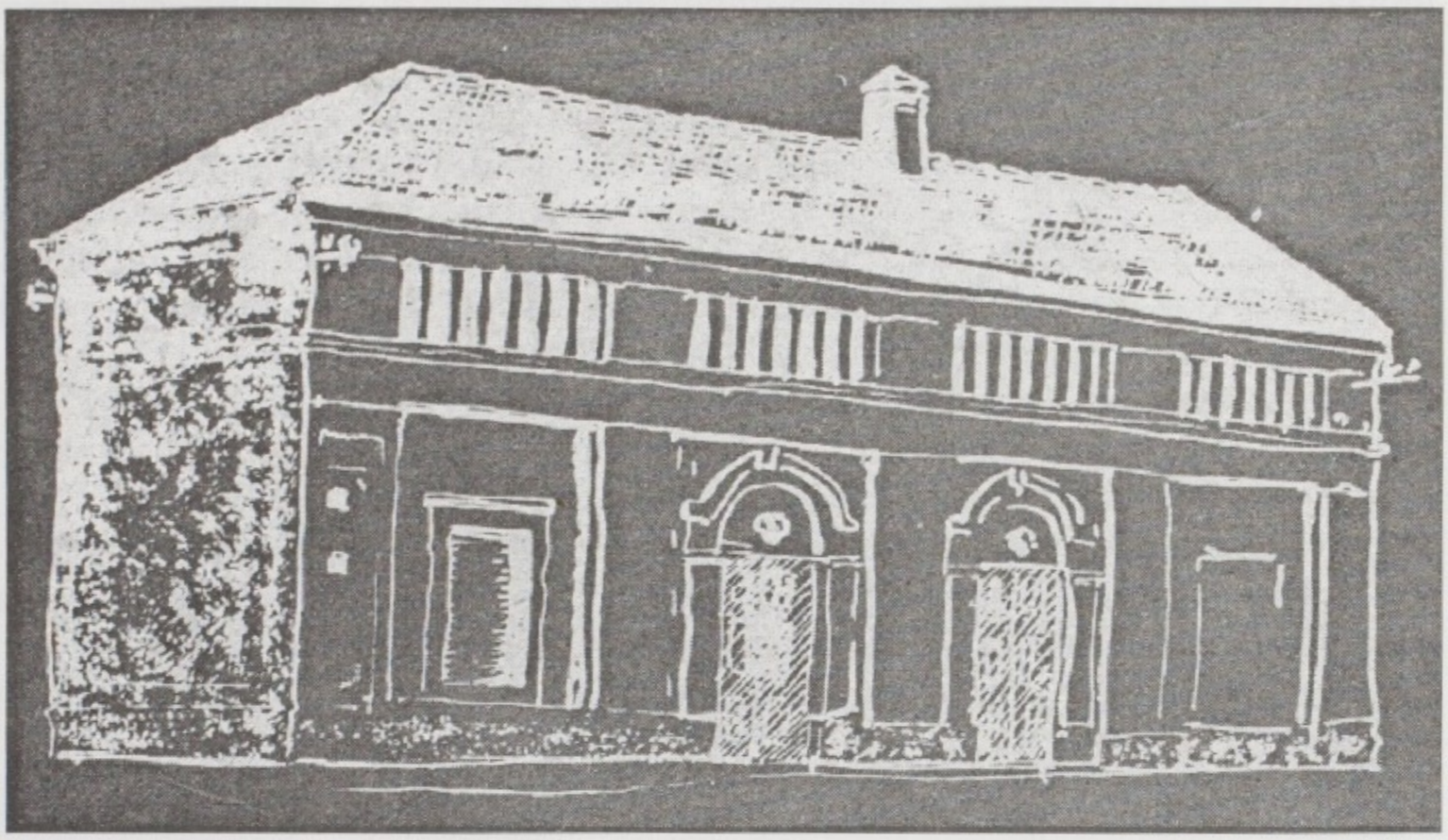

Зграда некадашњег биоскопа "Едисон"

су бијељински Јевреји браћа **Семо - Јаков и Арон**. Овај биоскоп налазио се у Старој чаршији - на простору данашњег градског **Трга Краља Петра I** гдје је некад био хан **браће Мурадбеговића**. Те зграде, некадашњег хана у центру насеља, више нема јер је порушена 1968. године ради изградње трга и просијецања улица за двосмјерни саобраћај. У тој згради више од двије деценије био је бијељински биоскоп, свима познат као Кино "Едисон". Иначе, та зграда (на слици) изграђена је **1856. године** чији први власник је био **Мурадбег Османбеговић**. Зграда је била зидана од тврдог материјала - цигле, била је на спрат, а служила је као хан и касније магацин за смјештај скупље робе да би се заштитила од евентуалног пожара. Овај објекат је **1922. године**, коначно, по угледу на друга мјеста, намјенски адаптиран у праву биоскопску дворану са одговарајућом висином и кубатуром ваздуха и простора за гледаоце. То се остварило скидањем спрата, али је зграда задржала исту висину споља. Капацитет биоскопа је био мали - свега око **200 мјеста**: 74 мјеста **на балкону**, а преостала у - **приземљу**. Набављене су одговарајуће фиксиране столице на преклапање, изграђен балкон, око 14 ложа - најскупљих мјеста испод балкона, а онда приземно: **паркет, партер** и **обавезна рупа** испред платна за безбројну дјечурлију. Иза објекта, као анекс згради, дограђене су стрме и нефункционалне степенице за балкон, те

кабина за апаратуру и апаратера, а испред зграде простор за полукружни фоаје и дегажман за одлагање гардеробе. Ту је била и чекаоница са приручним бифеом и мала просторија за благајника који продаје улазнице.

У доба експанзије нијемог филма у сали биоскопа, са десне стране, налазио се једно вријеме клавир-пијанино и на њему је пијанистица пратила радњу филма, те гледајући садржај у филму музичким пасажима пратила оно што се на платну дешавало.

Једно вријеме, уз нијеме филмове гдје се дијалог исписивао на посебном кадру, јер је то требало за разумијевање радње, обавезно је у дијелу партера, сједио тзв. "**читач текста**" за гледаоце који су били неписмени. Ако би у току пројекције читач **занемарио да прочита** текст на кадру, салом се разлијегало у хору: "**Шта каже, шта каже?**". А некад, дешавало се да у току пројекције нестане струје, па се онда гледаоцима званично саопштавало да се стрпе, јер је у централи спао каиш, па ће га убрзо поставити и филм ће бити настављен. Или, дешавало се да пукне филм, па настане пауза због лијепљења и премотавања филма. Тада би у биоскопску салу улазила кроз отворена врата дневна свјетлост када је филмску илузију смјењивала стварност. Такве случајеве обично су пратили узвици и негодовања проткани оштрим ријечима.

ПОЈАВА ЗВУЧНОГ ФИЛМА

Кино "Едисон" браће Семо, у чијој је режији и власништву најдуже радио и био, нешто касније, послије извршене адаптације и реконструкције, преузео је **Душан Калиновски**, бијељински трговац и предузетник. Убрзо послије њега, тачније **1930. године**, Кино "Едисон" је купио за велике паре Њемац **Еуген Били**. Мислио је да ће тим потезом направити чудо у малој провинцијској вароши, али се преварио. Кино је и даље остало као што је било и раније, на застарелој техници и са већ виђеним филмовима, непривлачним и старим. Било је тако без неког нарочитог продора и успјеха све **до 1937. године**, када га је од њега за велике паре купио **Фрањо Бердица**, познати бијељински бонвиван и син надалеко чувеног бијељинског **трговца Ђоке Бердице**.

Фрањо Бердица

Нови власник је, да би привукао публику, потпуно осавременио биоскоп: набавио је из Њемачке нове кино-апаратуре савременог типа **за**

звучни филм, освјежио филмски репертоар новим филмовима из Америке, те је град Бијељина, захваљујући њему, имала прилику да гледа **звучне**, а касније и колор-филмове америчких продуцентских кућа. Тако је бијељинска публика, захваљујући њему, упознала бројне звијезде и нијемог и звучног филма: **Чарли Чаплина, Бастера Китона, Клерка Гебла, Ерола Флина, Грету Гарбо, Марлен Дитрих, Фреда Астера** и др. Кино "Едисон" је тих година, све до почетка Другог свјетског рата, био најважнија културна установа у граду. У биоскоп се ишло редовно као на свечаност и то је био знак престижа грађанске класе која је у филмској умјетности видјела могућност **културног оживљавања** и еманципације, нарочито младе генерације која се тиме поносила опонашајући јунаке из филма. Филм је од бебе постао џин.

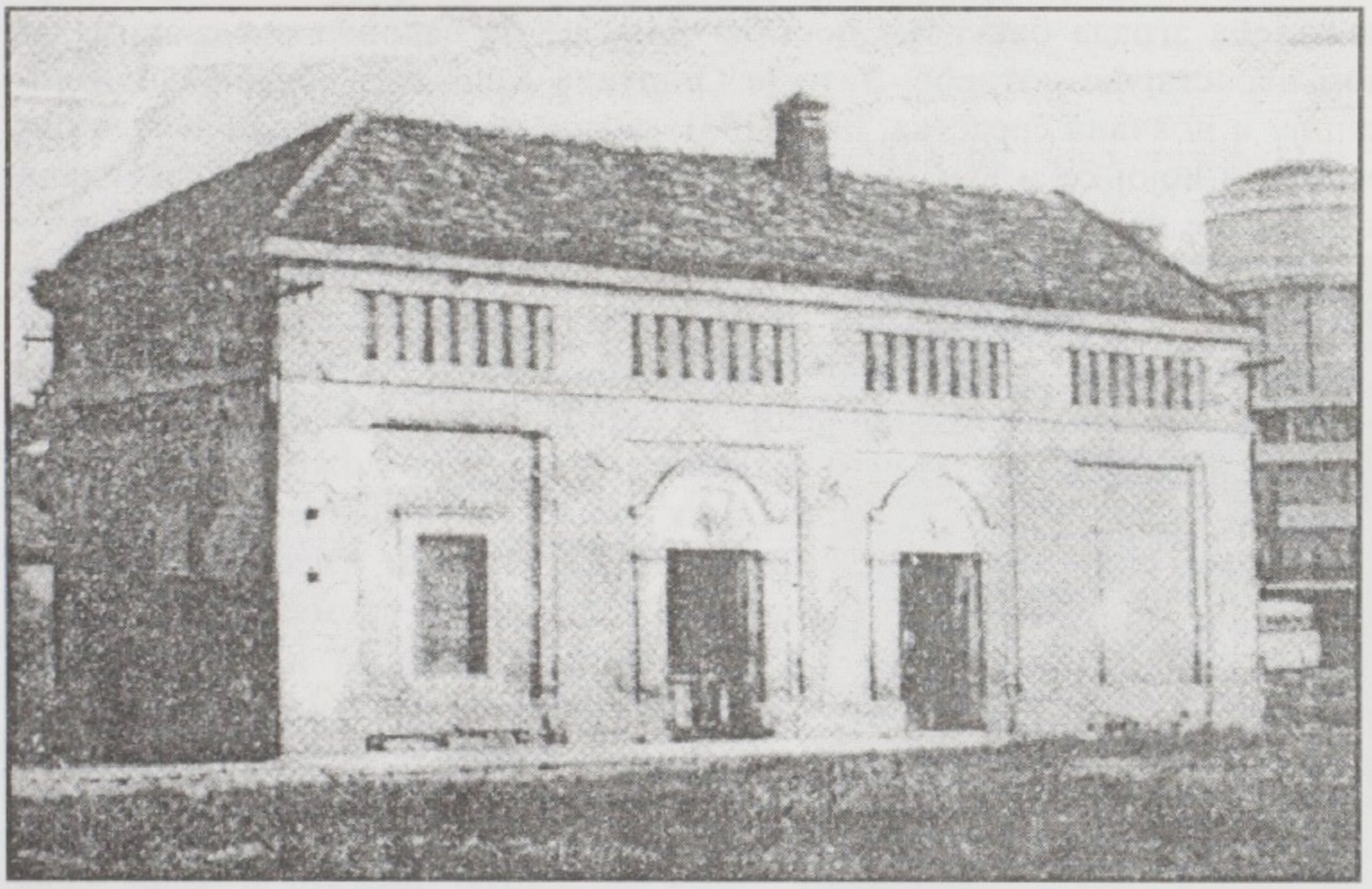

Зграда гдје је пред Други свјетски рат био биоскоп

У вријеме Другог свјетског рата, за вријеме окупације, биоскоп су преузеле домаће Швабе из Новог Села - **политички прваци културбунда**. Биоскоп је радио све вријеме до почетка **1943. године** кад су град опсиједале ослободилачке јединице покрета отпора. У данима окупације града, за вријеме њемачких власти, биоскопски репертоар је био састављен искључиво од филмова **њемачке** и **италијанске** филмске продукције са изразито наглашеним пропагандним садржајима у гебелсовском духу њемачког иберменша и борбе Хитлера у стварању Трећег рајха и новог поретка у Европи. Прије сваке филмске представе приказивани су филмски журнали, тј. репортаже или вијести са **Источног фронта**.

Послије завршетка Другог свјетског рата у ослобођеном граду Кино "Едисон" је почетком **1946. године** поново прорадио. Сада је у складу са духом времена добио име **Кино "Радник"**. За ту прилику набављена је нова апаратура, обновљена сједишта и санирана зграда биоскопа јер је у рату била оштећена. Сада, у новоотвореном кину, приказивани су једино филмови совјетске филмске продукције. Било је филмских **бајки, музичких филмова**, али највише филмова са родољубивим садржајем: **Зоја Космодемјанскаја, Пастир Костја, Син пука, Бијели се усамљено једро, Адмирал Нахимов, Они су се борили за отаџбину, Камени цвијет, Глинка, Коњић Грбоњић** итд.

Тих година град се нагло ширио и из године у годину повећавао се број становника. У граду су отворене нове средње школе (**Учитељска школа** и **Пољопривредна**), отворени нови фабрички погони, па је постојећа зграда биоскопа постала мала да би задовољила сваким даном нарастајуће потребе. Зато је Општина Бијељина обезбиједила локацију и новчана средства, па је 1951. године изграђена нова зграда биоскопа у којој се и данас налази. Њен капацитет је око **800 гледалаца** и посједује најсавременије уређаје и апаратуре за пројетковање филмова у свим техникама. Са првом верзијом изграђеног објекта биоскоп је радио **до 1961. године** када је у другој фази изградње и адаптације кино-сале дограђен балкон, у приземљу ложе, позорница и велики фоаје за гледаоце и гардеробу. Зграда је са тактвим изгледом и функцијом и у садашњем времену и тренутку.

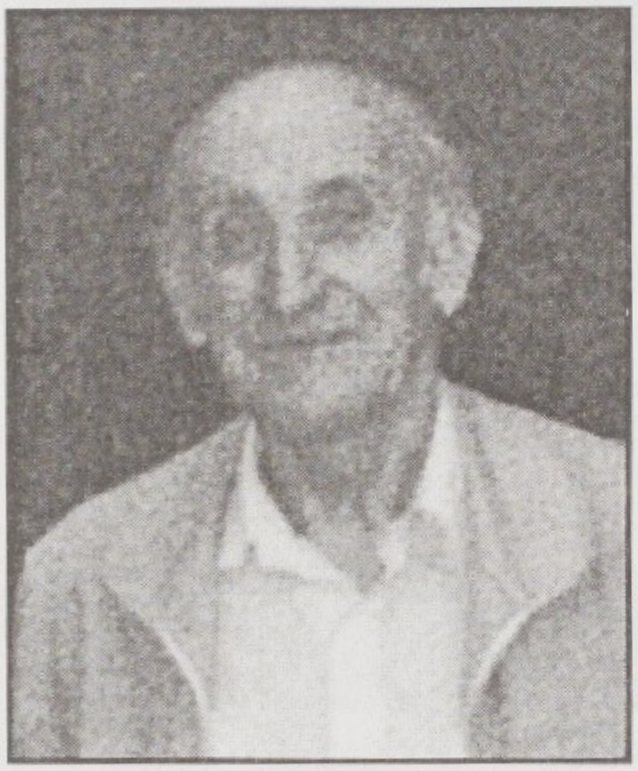

Раја Мићановић

У свим пословима и цјелокупном подухвату осавремењивања биоскопа великих заслуга имао је дугогодишњи управник биоскопа **Раја Мићановић**. Он је у томе дао велики допринос. Са тог радног мјеста је прије неколико година отишао и у пензију.

ПОЗОРИШНА УМЈЕТНОСТ ИЗ ХРАМА БОГИЊЕ ТАЛИЈЕ

Навршило се више од сто двадесет година од прве позоришне представе у Бијељини. Било је то далеке **1873. године** кад је у нашем граду први пут гостовало путујуће позориште. Оно се звало **Српско позориште Фотија Иличића** из **Новог Сада** са трагедијом "**Милош Обилић**" **Јована Стерије Поповића**. Представа је приређена у просторијама једног тадашњег хана негдје око јесени, **у михољско љето**. Публика је била из града, углавном српске националности, јер садржај трагедије из Битке на Косову несрпско становништво није интересовао. То је био комад са националним садржајем из историје српског народа.

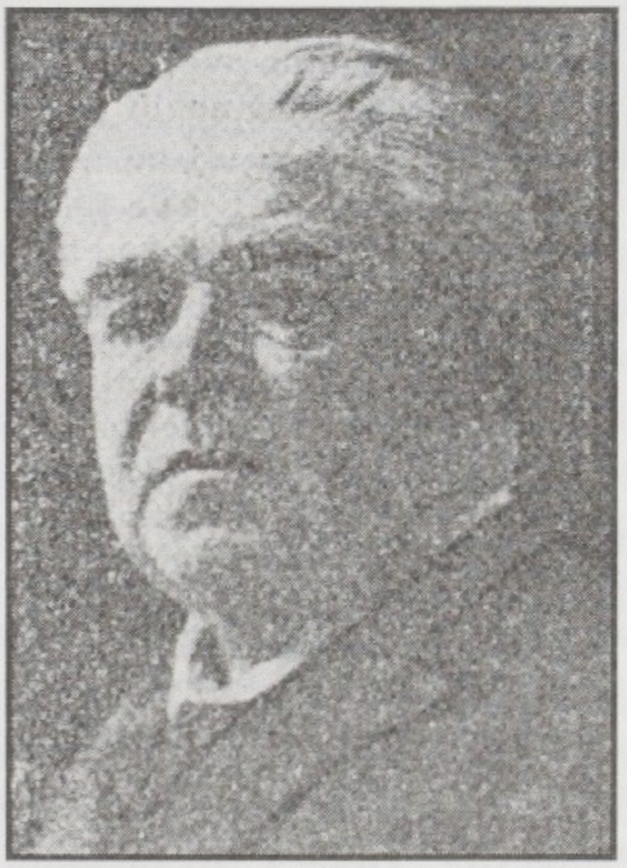

Фотије Иличић

Те године дакле, овом представом, град Бијељина је први пут од свога постојања видио и доживио позоришну умјетност из храма **богиње Талије**. Био је то догађај од прворазредног значаја за овај крај. Од тога догађаја датира интерес Бијељинаца за позоришну умјетност и драмски аматеризам који је у разли- читим временима имао своје успоне и падове.

Драмски аматеризам у Бијељини и Семберији у прошлости био је веома популаран и раширен. Скоро свако веће село у Семберији имало је своју дилетантску групу која је, сагласно својим могућностима и величини села, његовала овај облик умјетности и амтеризма. О тим активностима, о драмском аматеризму и ентузијастима "**са дасака које живот значе**", постоји довољно података који говоре да је овај град и

крај, нарочито крајем 19. и почетком 20. вијека, у вријеме општег националног и културног буђења, изузетно много његовао овај вид људске активности и стваралаштва.

Представа "Људи" В. Суботића, сезона 1958/59. године
Сједе (с лијева на десно):
М. Пашалић, М. Гостић, М. Вујасин, Ф. Винтерфелд
Стоје (с лијева на десно): Д. Марковић, Љ. Стојановић
А. Грухоњић, К. Рамић, Марко (није учесник), Д. Здравственик

У историји града и у његовом развитку у прошлости био је нарочито важан догађај од прворазредног значаја, кад је **1892. године**, четири године послије доласка Аустрије у ове крајеве, изграђен **Хотел "Дрина"** са великом салом и позорницом гдје су даване представе домаћих позоришних аматера, или гостујућих позоришних трупа. Тај хотел, који је, нажалост, порушен, био је у вријеме кад је изграђен најбољи у овом дијелу Босне. (Хотел у Бијељини је изграђен прије **Хотела "Бристол" Пере Стокановића** у Тузли и **Хотела "Европа" Манојла Јефтановића у Сарајеву**). Бијељина је тада била мањи и непознати град, што се, ослобођењем од турске власти, полако ослобађао остатака оријента и улазио у Европу. Свакако, један вид европеизације ових крајева и града била је и позоришна умјетност која је постајала саставни дио живљења младих представника грађанске класе, а она се стварала од сеоског елемента што је, развитком капиталистичке привреде и првобитном акумулацијом капитала, надирао из села у град. У граду је такорећи све израстало из штављеног опанка и сеоског гуња.

У сеоским срединама, код православног становништва, представе из драмског аматеризма редовно су приређиване у вријеме **поклада**, када су сеоски младићи и дјевојке прерушавали се, обилазили куће и пјесмом и игром приређивали забаве. Такав облик покладних забава био је у свим селима, а затим, преко покладних игара и забава, прешло се у чисти дилетантски аматеризам са "комедијањем" и говорним фабуларним садржајима.

Други важан догађај у развитку позоришног аматеризма у Бијељини је долазак у овај град младог **пјесника Јована Дучића**. Он је, послије завршене сомборске учитељске школе (препарандије), дошао у Бијељину почетком **септембра 1893. године** на учитељску дужност у **Српску основну школу**. Овдје, у Бијељини, било је то његово прво радно мјесто. Млад и полетан, а уз то и заљубљеник у писану ријеч и књижевност уопште, Дучић је одмах, пред крај те године, окупио око себе младе љубитеље позоришне умјетности и са њима предано радио. Све пробе су одржаване у школи послије наставе. Тако је он, својим просвјетитељским радом и активностима у дилетантској групи, дао велики допринос утемељењу и развоју драмског аматеризма у Бијељини. Заједно са одабраном групом младих занатлија и трговаца - представника новостворене грађанске класе - он је већ на **Св. Саву 1894. године**, на Светосавској академији, у **Хотелу "Дрина"**, припремио, поред осталих тачака програма, и трагедију **"Светислав и Милева" Јована Стерије Поповића**. Главне улоге, тј. **Светислава и Милеву**, играо је сам Дучић са партнерком, учитељицом **Вјером Бугарски**. У **"Босанској вили"** бр. 13 из **1894. године**, наводе се, поред њих, и други извођачи програма: **Стево Тодоровић, Катарина Новаковић, Дико Војаковић, Мићо Поповић, Павле Чонић, Симо Симић, Михајло Тодоровић, Јован Павловић** и др. Уз то, што је врло важно, наведене су све тачке програма и ко их изводи. За трагедију "Светислав и Милева" каже се у поднаслову "жалосна игра у четири радње, представља је бијељинска српска омладина". Од овог културног догађаја, за који је првенствено заслужан Јован Дучић, позоришни аматеризам је, са већим или мањим интензитетом, стално живио у граду добијајући значај нарочито пред **прославу Св. Саве** и везујући се за светосавске свечаности и балове који су редовно одржавани. Покретачи и извођачи свих тих културних активности били су млади из грађанске средине, за које је хотел био центар културног и политичког живота града. Из града, захваљујући активностима дилетантске групе, аматеризам се постепено ширио и по селима Семберије: **Дворови, Бродац, Балатун, Црњелово, Батковић, Патковача** итд. Од извођених комада на њиховим репертоарима су били најпопуларнији ови: **"Смрт Стефана Дечанског"** Ј. Ст. Поповића, **"Јазавац пред судом"** Петра Кочића, **"Кнез Иво од Семберије"** Бранислава Нушића, **"Хајдук Станко"** Јанка Веселиновића, **"Ђидо"** Ј. Веселиновића и Д. Брзака, **"Тврдица"** Јована Стерије Поповића и др. Драмски аматеризам

по селима водили су, углавном, просвјетни радници са младима који су завршили школу или су похађали школу у граду. Уз сеоске учитеље и учитељице увијек је у селу било отреситијих и израслијих појединаца који су волјели да играју **"на бини"** пред својим мјештанима и познаницима из ближе околине. Међу њима, понекад, било је и правих талената који су били **"лакрдијаши и комедијанти"**.

А када је послије завршетка Првог свјетског рата, 1919. године, отворена реална гимназија, и нарочито послије прве генерације матураната 1927. године, ова активност особито добија велике размахе и размјере у редовима младих из грађанске класе и средине, који су настојали да се афирмишу као образовани људи, те да тако разбију сивило свог свакодневног живота. Они су припремали позоришне представе и забаве за своје занатлијске и еснафске свечаности и манифестације. То су разне тзв. **забаве појединих еснафских удружења** (трговачко вече и забава, забава занатлијског удружења, рибарско вече, вече Српског сокола итд).

У граду су, са првом генерацијом студената из ове средине, који су студирали на универзитетима у земљи и иностранству **(Београд, Беч, Праг, Загреб, Париз)** почели да се осјећају нови импулси у култури живљења, јер су тек тада, боравећи на страни, увидјели многи колико је њихов крај заостао, па су повратком својим унијели нове токове и свјежину у културни живот средине. Они су са повратком са студија доносили нове идеје и утицаје, па се тада у граду осјећао нови дух на културном пољу, а нарочито у трагањима да се живот европеизира и модернизује (**позориште, занатлијски балови, забаве занатлијског удружења**, долазак у град **путујућих позоришних трупа**, набавка и довожење у Бијељину **првог клавира, библиотека**). У свему овоме највећи допринос су дали управо интелектуалци из грађанске класе послије повратка са студија.

Град се постепено и убрзано мијењао у сваком погледу преузимајући из Европе благотворне утицаје у **начину одијевања, понашању и опхођењу** међу људима, **исхрани, грађевинарству и архитектури, култури живљења** итд. Из године у годину је нестајало остатака прошлости, остатака оријента, а све више је мјесто постајало "градскије" и "европскије".

Тако је у склопу свих тих кретања дошло до настанка **Аматерског позоришта "Сцена"**, до његовог оснивања и званичног утемељења као културне установе у граду. (Већ раније, неколико година, био је отворен и биоскоп). Као година оснивања позоришта узима се **1934.** јер је те године његов рад званично организован и из тог времена постоје писани документи о његовом раду и постојању. Од те године можемо да пратимо рад и израстање **АП "Сцена"** у једно од најпознатијих аматерских позоришта у овом дијелу Босне и Херцеговине.

Идеја о оснивању овакве установе у граду Бијељини била је присутна много раније, али тек 1934. године претворена је у стварност и дјело. Одлука да се оснује аматерско позориште наишла је на одушевљење и свестрано прихватање младих, који су били главни носиоци те акције. Реализацији ове идеје и жеље претходило је више договора, а затим, послије темељно извршених припрема, услиједио је сам чин: **у другој половини године**, у првим јесењим данима септембра, у сали данашње зграде општине, уз присуство бројних поклоника и заљубљеника позоришне умјетности, одржана је **Оснивачка скупштина позоришта** и аматери су добили и званично своје име: **Омладинска група "Сцена"**. На скупштини су прихваћена правила, изабран је **Управни и Надзорни одбор** у које су ушли угледни људи града, интелектуалци, радници, занатлије. Позориште је регистровано и дато је одобрење за рад. Истина, у свему томе је било доста напора, нарочито са регистрацијом, реквизитима, опремом, али ентузијазам младих савладао је све да би остварио постављени циљ. Залагањем **Јованке Алексић**, супруге **апотекара Душана Алексића**, која је била предсједница **Кола Српских сестара**, аматери "Сцене" су добили за пробе просторије и учионице у тадашњој **Занатској школи**, па се одмах прионило на посао. Сређени су спискови са пријављеним члановима,

Јованка Алексић

Ученице Женске занатске школе тридесетих година 20. в.

размотрена је могућност избора репертоара у тој сезони и рад је могао да почне. Први позоришни комад који је "Сцена" ставила на репертоар и почела да га спрема, била је **Нушићева комедија у три чина "Свет"** чија се премијера припремала више од четири мјесеца.

Тако је дуго очекивана премијера комедије "Свет" била **18. фебруара 1935. године** у сали **Соколског дома** пред препуном позоришном двораном која није могла да прими све оне који су жељели да виде дјело својих суграђана и познаника.

Било је то истовремено и прво представљање аматера **"Сцене"** бијељинским љубитељима позоришта. Од тада "Сцена" је радила више од педесет година, обиљежила тај јубилеј и онда - угасила се. Данас више не ради и као да никада у Бијељини није било љубитеља и поклоника умјетности из **храма богиње Талије**.

То тренутно стање је штета и срамота за град и његову културну садашњост и традицију.

ГРАДСКА КАФАНА У БИЈЕЉИНИ - ОБИЉЕЖЈЕ ГРАДА

Град Бијељина је до 1992. године имао своју **Велику кафану** (или Градску кафану) која је на истом мјесту, у приземљу зграде Скупштине општине, радила више од осам деценија. Царства и државе су настајале и нестајале, а она је живјела и радила на истом мјесту недирнута. Никоме није сметала. Међутим, прије десет година је затворена без потребе, а њен простор је уступљен општинској администрацији. Можда би је требало вратити на старо мјесто да настави да ради као некада. То би жељели грађани.

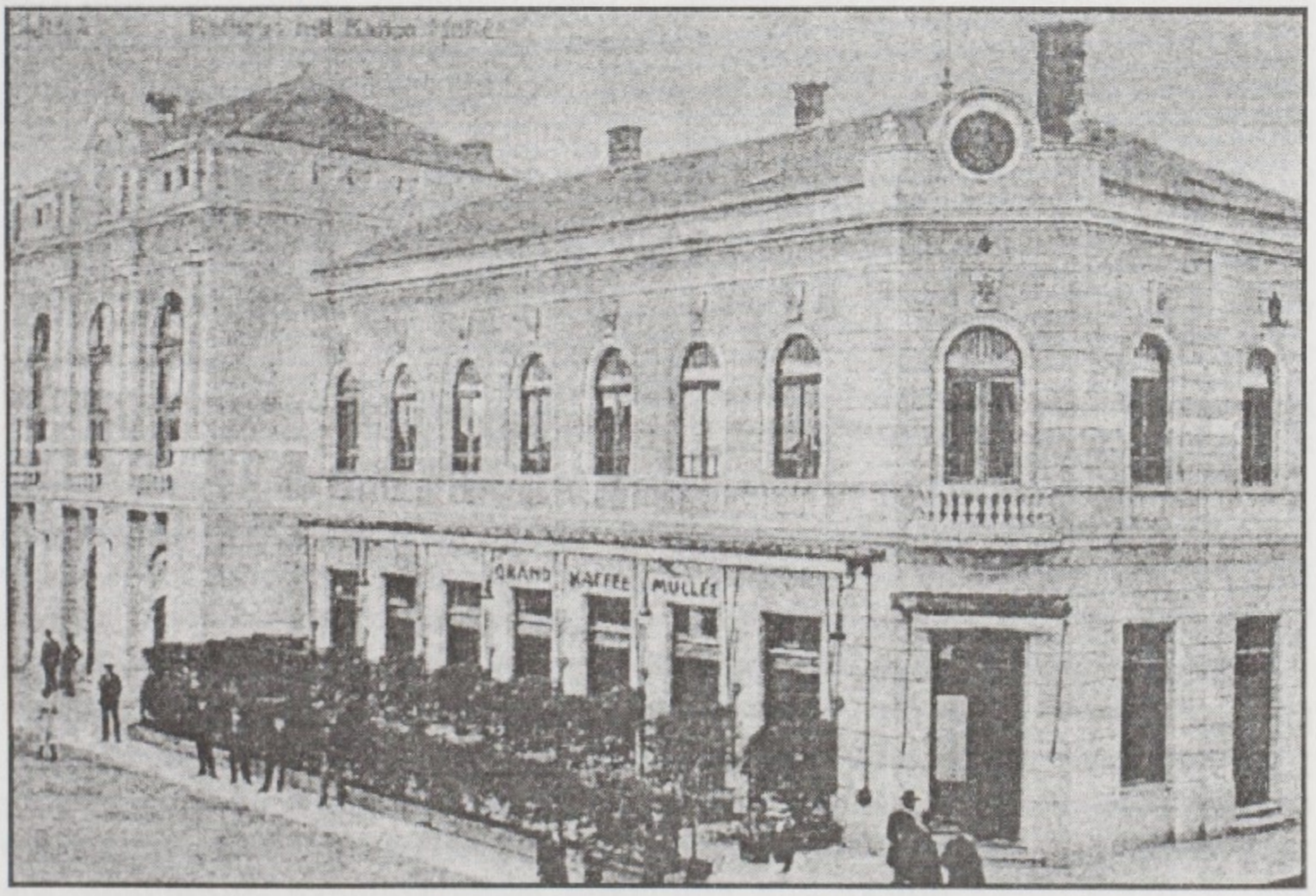

Градска кафана (1911-1992)

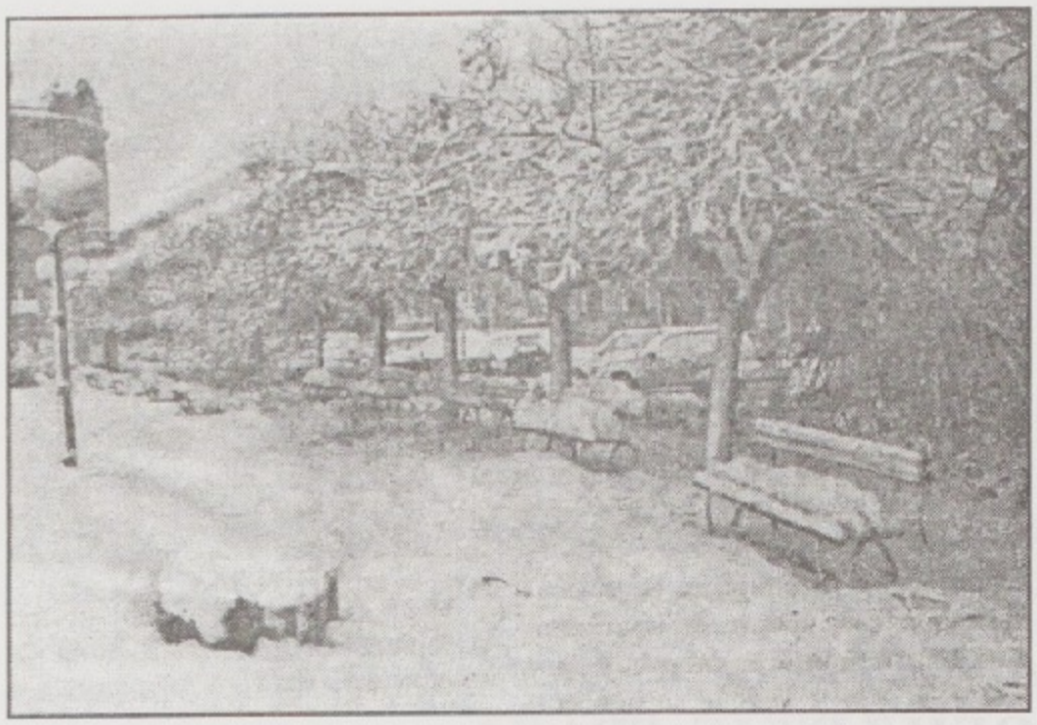

Паркић испред кафане под снијегом

Затварањем Велике или Градске кафане у граду, Бијељини је насилно одузет препознатљиви дио њеног бића и прекинута је дуга традиција о којој се у другим мјестима и срединама увијек бринуло и не би се то дозволило као код нас. Познато је да су **хотели, кафане и ресторани душе, срце и крвоток** једног града. А тај крвоток и срце Бијељине начети су раније рушењем Хотела "Дрина", а затим коначан ударац имицу града задат је затварањем Велике кафане и њеним претварањем у мјесто за административне службе. А то је био промашај, јер колективно сјећање о том угоститељском објекту и састајалишту старих Бијељинаца још је живо и присутно у свијести и сјећању.

Данашња зграда Скупштине општине, по којој је град визуелно највише препознатљив, грађена је **1908. и 1909. године** по пројекту, за сада још непознатог, инжењера из Земаљске владе у Сарајеву. Двије године трајала је изградња, а **1910. године**, у рано прољеће, зграда је била усељива. Овај грађевински објекат бијељинске архитектуре припада неокласицистичком стилу. Још тада, кад је објекат изграђен, двије велике приземне просторије ове зграде на десном и лијевом крилу, нису служили општинској администрацији, него потребама привреде и културе. И док се у лијевом крилу зграде, гдје је сада **Галерија "Миленко Атанацковић"**, пословни простор употребљавао у вишеструким намјенама, у зависности од прилика, (трговина, књижара, библиотека), простор у приземљу зграде са десне стране одувијек је био - **кафана**. А то је више од осам деценија - све до 1992. године када је простор уступљен администрацији.

Тај простор бивше Велике кафане деценијама је био састајалиште Бијељинаца и Семберaца, па је тако са тргом испред општинске зграде, Велика кафана ушла и у књижевно дјело **Душана Баранина** у роману **"Њих троје"** чија се радња дешава у Семберији.

Раније, послије уједињења 1918. године, ова кафана је, може се рећи, ушла и у историју града, јер је ту био организован дочек **Српске ујединитељске војске** приликом уласка у Бијељину. У Љетопису Комуналне школе, који је водио управитељ школе **Никола Ст. Јовановић**, записано је, између осталога, и ово: *"Шестог новембра 1918. године дошао је пук **Српске војске** под командом **пуковника Загорчића**, те ноћио овдје и дочекана је војска од свега народа са силним одушевљењем.*

Нарочито је пало у очи како војници грађанску дјецу љубе и међу их на топове и на коње, а дјеца и грађани зову сваког својој кући да га почасте. Грађани су сав ***Збор официра*** *погостили сјајно у* ***општинској кафани****. Дирљив говор одржао је школски надзорник* ***Стево Николић****, поздравивши српску војску и Беле орлове. На то му је лијепо се захвалио потпуковник Загорчић, а главно је да је изрекао да су они дошли да ослободе своју браћу и да им донесу луч слободе и једнакости".*

У протеклом периоду, у структури угоститељства града без Велике кафане, на основу искуства, може се са сигурношћу тврдити да се погријешило у промјени намјене просторија у којима је некада била кафана.Погријешило се и сада као у ранијем случају Хотела "Дрина" кад је порушен. Велику кафану, симбол града Бијељине, то традиционално састајалиште Бијељинаца и Семберaца, требало је сачувати у функцији коју је у прошлости, од изградње објекта, све вријеме имала. У тој кафани све је било препознатљиво у својој функцији и традицији: столови и столице, старомодни добро очувани шанк и лустери, завјесе на прозорима, карамбол-сала у десној просторији, са данонoћним играчима и кибицерима, који су са три кугле на зеленој чохи искушавали своје мајсторство у познавању кретања кугли помоћу ударца штапом. Тога свега нема, него се покушава са неким новим угоститељским објектима бомбастичних назива надокнадити (**"Цик–цак", "Европа", "Еурека"**), али - то не иде и не може.

Велика кафана је имала свој уобичајени ред и све се знало: ко у њу може навратити, ко може ући у просторије и гдје сједјети, шта пије итд. Све је имало свој неписани кућни ред, јер је о томе брижно водио рачуна шеф Велике кафане **Мехо Салиховић Арап**, искусни угоститељ, који је овдје дуго времена радио и одавде је отишао у пензију. Овдје су гости послуживани црном кафом, безалкохолним и алкохолним пићима, а пијаним, непунољетним и недисциплинованим ријетким гостима улаз је био забрањен. Нису покушавали да уђу ни за тренутак. Овдје је свраћала градска одабрана интелигенција, привредници и трговци, службеници, а пазарним данима и бројни пољопривредници из семберских села. Ту су се креирали и закључивали многи послови између разних бројних партнера и странака. Стални гости, међутим, од раних јутарњих часова били су бројни бијељински пензионери који су овдје читали разну дневну штампу, међусобно се дружили и скраћивали досаду и једноличност пензионерског живота. У кафани је било више дневне штампе која је била постављена на специјалним држачима штампе, којих више не можемо наћи.

Овдје, у Великој кафани, поред Мехе Арапа, радило је још угоститеља, али он је остао као синоним ове кафане у свијести Бијељинаца. Овај надимак му је истински одговарао, јер он је стварно био - Арап и човјек арапске крви. Био је веома маркантна личност, мрке коврџаве косе, крупних дебелих усана и црне пути. У антрополошком погледу

био је прави Арап, чији су преци поријеклом из неког мјеста из Арабије, па су му родитељи крајем 19. вијека из Улциња дошли у Бијељину, а у Улцињ са неким нашим људима Црногрцима који су радили на прокопавању Суецког канала. Наши људи, послије завршетка канала, у повратку у завичај, повели су са собом и више арапских породица чији потомци и данас живе у Улцињу. Једна таква породица живјела је у Бијељини и потпуно се стопила са људима из овог краја.

Оно што чини данас Велику кафану незаборавном и памтљивом у сјећањима су некадашњи њени гости: **професори, занатлије, адвокати, службеници, спортисти** и др. Било је међу њима и правих боема који су давали главни тон тој кафани. Неки су долазили у кафану ради послужења добром **црном кафом**, други **ради штампе**, неки да виде пријатеље и обаве разговоре са њима или просто - ради **дружења и ћаскања**. То ћаскање није имало ни почетка ни краја. Тих познатих имена нема више међу живима јер су помрли неки раније или касније, али су о њима остале бројне **приче** и **"лискалуци"**, **анегдоте** и **догађаји**. Нешто од тих прича се заборавило са протоком времена, а нешто се сачувало и прерасло у легенде и данас чини својеврсни имиџ града и средине. Али је важно да бијељинске "лиске" и "лискалуци" и данас живе у причама и сјећањима Бијељинаца, углавном старијих који су их запамтили. Сви ти "лискалуци" старих Бијељинаца дешавали су се најчешће у Хотелу "Дрина", или су били везани за њега, а касније и у Великој кафани гдје су најчешће причани.

Вељо Дрвеница

У Бијељини још живи прича о **Вељи Дрвеници**, кројачком мајстору, који је послије лумпераја у хотелу, враћајући се кући у јутарњим часовима, дао позамашну своту бакшиша своме пијетлу у дворишту, рекавши му: "Ево и теби, Вељо никад није дозволио да му неко пјева, а да му то не плати". Уз овог боема и мераклију бијељинских кафана и хотела могао би се уврстити и професор **Мика Макић**, несуђени поета и преводилац са француског језика, који је као редовни гост кафане, искључиво на повратку кући послије одржаних часова у гимназији, обавезно свакога дана свраћао у Велику кафану код **Мехе Арапа** по своју **"мјеру"**. А то је значило "неколико" чаша банатског ризлинга, које је пио по устаљеном рецепту и ритуалу. То испијање чаше вина био је прави спектакл, готово дегустација као на винском сајму. Ритуал је почињао посматрањем чаше с вином на одређеном одстојању од очију, као кад

сликар посматра платно које ради, приношење чаше устима, упијање мириса, кушање и испирање уста, па тек онда први гутљај. То је церемонијал од кога се никад није одвајао и одступао до краја живота.

Живе су анегдоте још о **Драгутину Баји Грујићу, Садику Арнаутовићу Голубу, Димитрију Дикану Лазићу, Мехмедалији Мановићу Крмпиру** и још некима. Приче су упечатљиве и нису заборављене ни толико година послије њихове смрти.

Драгутин Баја Грујић

Прича се и сада како је Драгутин Баја Грујић, луталица и пробисвијет, једну жену сељанку навео својим триком да полупа пуну корпу јаја својих кокошки које су кључале по бућишту. Кад му је рекла цијену јајета која му није одговарала, узео је једно јаје из корпе да, тобоже, види јесу ли свјежа. Вјешто, мађионичарски, прије разбијања, ставио је под савијени мали прст десне руке мали дукат. Кад је разбио јаје, испустио је испод прста и дукат, па је изгледало као да је испао из јајета. Тај трик је поновио неколико пута и сваки пут је испадао мали дукат. Разбијена јаја је платио, свој дукат ставио у џеп, а жена је одустала од продаје. Кад се он удаљио, узела је корпу, отишла иза једне зграде и полупала сва јаја тражећи у њима дукате. Није их било. Заплакала је и закукала гласно. Видјела је да је насјела на трик.

Садик Арнаутовић Голуб

Садик Арнаутовић, стални гост кафане, кога су из милоште звали **Голуб**, бијељински севдалија и недостижни мајстор у игри карамбола, остао је, поред осталога, запамћен и по свом савршенству у игри на зеленој чохи. Као учесник билијарских турнира у Бијељини и на страни, као по правилу, увијек је освајао прво мјесто. Господственог држања, одмјерених кретњи и заљубљеник у кафански живот, у игри карамбола био је непогрешив. Постизао је поене и из немогућих ситуација и од једне игре тако завршавао партију. Увијек су му, након посљедњег ударца, аплаудирали бројни кибицери и заљубљеници ове игре. Уз Голуба, можда за нијансу слабији, био је и професор **Немања Старовић** кога су из

милоште звали **Лаћо**. И он као и Голуб, нагнут над столом и са цигаретом у устима, проналазио је позиције за поене и завршавао партију на опште задовољство. Али кад су играли **Кромпир** и **Пита**, онда је то био спектакл за незаборав. Цијелог тока игре "фрцале" су досјетке и "штосови" који су увесељавали присутне и мамили громогласне коментаре, смијех и изнад свега - навијање кибицера. Тада је Велика кафана била најпосјећенија.

Димитрије Дикан Лазић

Димитрије Дикан Лазић са својим примом био је стални инвентар бијељинских хотела, кафана и чаршије иако је био из јабанушког села **Пухара**, с кућом покрај пруге Бијељина - Угљевик. Са својим примом, од кога се није одвајао, знао је у свакој прилици и на сваком мјесту, уз мезе и пиће, да запјева и засвира, уз причу и лискалуке којима није било краја. Он је посљедњи **боем Семберије и Бијељине**. Кад се у поподневним часовима враћао кући возом, и воз "њира" му се заустављао у Пухарама код његове куће да ту изиђе. Приче и лискалуци живе у сјећањима старијих Бијељинаца. Више нема старих кафана, нема хотела јер су их замијенили бројни кафићи чудних имена, али и без душе и срца.

ЕЛЕКТРИЧНО ОСВЈЕТЉЕЊЕ У ГРАДУ - ИЗЛАЗАК ИЗ СРЕДЊЕГ ВИЈЕКА

За коју годину напуниће се девет деценија откад је град добио електрично осветљење. Бијељина је тада формално и суштински изашла из мрачњаштва средњег вијека и тиме је, релативно раније у односу на друга мјеста, уведена у **еру електрификације**. Било је то само четири године послије Тузле, а много година **прије других градова**. То је био велики и важан тренутак у историји града.

Осветљавање стамбених зграда, локала и градских улица за наше претке представљало је велики проблем, па су том питању придавали велику пажњу. Људи су трагали за рјешењем како **да растјерају мрак** и обезбиједе у ноћним и вечерњим часовима несметано кретање и рад, нарочито у јесењим данима и зимском периоду кад дани окраћају, ноћи постану дуге, па мрак рано овлада и натјера људе у куће иза дворишних капија и кућних врата. У градовима нису имали велики избор у начину како да одагнају мрак и продуже дан. У селу то није требало, јер уморни од физичког дневног рада људи су рано лијегали да се одморе и **штедећи петролеј**, рано су гасили своје кућне лампе.

У неким сиромашнијим кућама умјесто петролејки шкиљили су **примитивни жишци** у којима је сагоријевала маст уз густ оштар дим који се ширио просторијом. Међутим, у граду је било тешко, јер је градски човјек по природи урбаног живљења био упућен на бројне **активности до касно у ноћ**. Зато су и људи по градским улицама, уколико су морали, кретали се уз помоћ ручних **петролејских фењера**. Градско осветљење је било: у кућама петролејке, а на улицама - фењери различитог дизајна и величине. Било их је разноврсних величина и капацитета, али су сви радили на истом технолошком пирнципу: имали су **резервоар за петролеј, стијењак** или **фитиљ, стакло** и увијек узак чаћав оцак кроз који је према горе пролазио дим и топлота од сагоријевања. Овај дио фењера, нарочито са стаклом, увијек је био чаћав и морао се редовно пажљиво чистити водећи рачуна да се не разбије трбушасто

осјетљиво стакло слично ваљку. Без њега фењер или лампа нису могли радити. Иначе, није био ни јевтин.

И док је већина већих градова Европе имала плинско осветљење не само у кућама, него и на градским улицама и у јавним објектима, освјетљавање главних градских артерија у ноћи у **већини наших градова** били су улични фењери са петролејским освјетљењем. Ни већи наши градови у то вријеме никада нису имали друго освјетљење, а плинско поготово. Улице тих градова од раних педесетих година 19. вијека украшавали су улични фењери - канделабри који су били обавезан декор свих разгледница градова из тога времена. Чак су и у пјесму ушли ти фењери (**"Упалићу три фењера – водићу те до целера"**). Освјетљавање кућа и зграда петролејским лампама било је тада примитивно, али и једини начин кад бољега није било.

БИЈЕЉИНСКИ УЛИЧНИ ФЕЊЕРИ

Док су за освјетљење у кућама уптребљаване петролејске лампе различитих величина, дизајна и квалитета, на улицама града били су улични фењери још од половине 19. вијека. Наш град тада није имао више од десетак хиљада становника, али је имао **"приватне фењере"** испред кућа богатијих и вићенијих грађана (трговци, велепосједници, богатије занатлије, бегови). То су били примитивни фењери на стубовима о којима су у почетку бринули људи испред чијих капија су били постављени. Они су их одржавали, палили и гасили. Нарочито је било таквих фењера испред ханова (**Крпића хан** у Јањица чаршији, хан браће **Мурадбеговића** у Старој чаршији, **Суљића хан** на брчанској малти), те испред јавних зграда - болница, школа, апотека, беледије, у главној улици. А ако су ноћу појединци морали да се крећу, носили су уза се фењер и тако освјетљавали пут. Обично је кретање ноћу избјегавано.

Много година касније, развитком и ширењем града, унесено је више реда у те проблеме јавне расвјете у мјесту када је управа града преузела то у своју надлежност. У ту проблематику она је унијела више систематичности и реда. Тако су **заиста 1880. године** набављени улични фењери са петролејкама и постављени су на стубове у најважнијим дијеловима града и о њима, о њиховом паљењу и гашењу, старао се нарочито за то постављен радник, у почетку један, а касније, ширењем града, повећавањем броја фењера, повећавао се и број тих радника. Ти посебни радници за одржавање јавне расвјете у граду називани су популарно **"фењерцијама"**. Плаћала их је градска општина и били су врло популарни и познати у граду. Имали су нарочиту униформу и њихова превасходна дужност је била да се старају о одржавању јавне расвјете по градским улицама. За вријеме рада уз себе су носили одговарајући алат и то: подуже двокраке **дрвене мердевине, канту петролеја, кутију шибица, дуже маказе** за подсијецање фитиља и нарочиту крпу за

чишћење стаклених цилиндара у лампама. У вечерњим часовима, гегајући се с ноге на ногу, ишли су од фењера до фењера, пењали се на мердевине, отварали фењер и палили фитиљ шибицом пазећи да је вјетар не угаси. Били су дужни на вријеме да пале све фењере у граду. А сљедећег дана, у раним јутарњим часовима, док још није освојио дан, морали су те фењере гасити, долијевати петролеј, подсијецати фитиље и чистити цилиндре, да би спремни дочекали вече... То се понављало из дана у дан, из мјесеца у мјесец. Било је тешко, нарочито зими, јер уз све наведене обавезне радње, требало је још до стуба и фењера и снијег очистити... А било је хладно, нарочито изјутра кад буде јак мраз и хладан ваздух који леди све. У нашем граду остао је упамћен фењерџија **Ферхат Пирић Пирија**, добар и вриједан, али и скривени љубитељ капљице, нарочито зими "да би загријао озебле прсте и душу." Зато је у унутрашњем џепу мундира, да се не види, увијек носио пљоснату стакленку са "мученицом" из које је кришом потезао гутљаје.

Доласком аустријске власти у Бијељину настали су већ првих година јавни комунални објекти и војни лагер са бројном војском. Изграђен је 1892. године хотел, школска зграда, зграда банке, изграђене касарне, уређене улице и постављена расвјета фењерима. Али, то није било довољно. Зато је тадашња власт веома рано, а нарочито послије 1908. године и извршене анексије, комуналним проблемима града и његовом уређењу посвећивала знатно већу пажњу. Жељела је да створи што боље услове за живот и рад људима. Та брига се, између осталога, осјетила и на побољшању јавне расвјете у граду, а нарочито у оним улицама према војним касарнама. Одмах је **повећан број фењера**, набављене су свјетиљке боље и отпорније на падавине, повећан је број фењерџија, сузбијен јавашлук и неодговорност, повећано старање власти о тим проблемима и ради тога што су официри у градовима према Србији, гдје су били смјештени већи гарнизони, захтијевали комфорнији живот у оваквим заосталим босанским касабама. Ради остварења тих захтјева није се жалио ни новац ни вријеме. Уз то, треба знати да је тих година, одмах послије изградње Хотела "Дрина", који је био велики напредак у односу на раније ханове, одједном постао развијенији и разноврснији ноћни живот у граду - дошао је први клавир, музичка капела у хотелу, вечерњи и ноћни изласци, драмски аматеризам, разне грађанске забаве. На старим разгледницама града, нарочито око хотела, видљиви су улични фењери са канделабрима

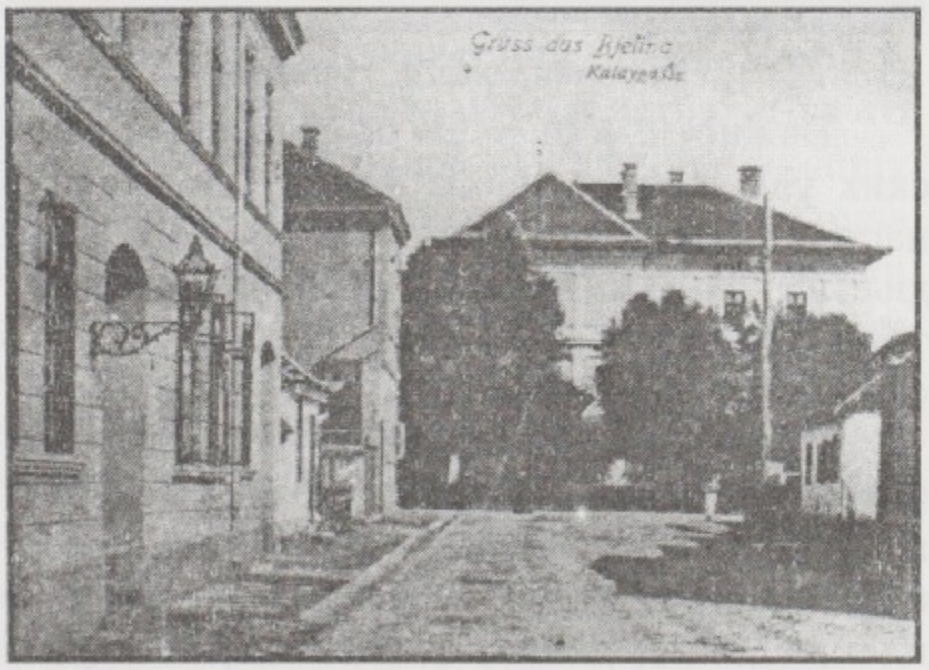

Улични фењер у улици пред хотелом

ради омогућавања ноћног кретања гостију и посјетилаца ноћног живота. Ипак, сви ти напори нису били довољни и пружали су само дјелимично олакшавање проблема.

Зато је веома рано, још прије анексије Босне и Херцеговине, у граду се гласно размишљало о бољем јавном осв**ј**етљењу градских улица, поготово што су и неки наши градови, а не само европски, увелико уводили електрично осв**ј**етљење. И у Бијељини су размишљали о електричној централи, утолико прије јер је сусједна **Тузла још 1906. године** добила електрично осв**ј**етљење - електричне генераторе које је покретала водена пара. О томе се говорило у Бијељини међу утицајним и образованим људима који су имали прилику да то виде и у другим градовима. Али, од идеје до реализације замисли требало је да прође доста времена и да би се обезбиједила средства. Тешко је било обезбиједити тако велике суме новца за машине и опрему. Једина олакшица је била новоотворени рудник висококалоричног **угља у Угљевику** на који се рачунало као на погонску енергију. Али без обзира на тешкоће, фењерима су били већ одбројани дани, али су фењерџије, ипак, упркос многим причама, држали се добро и све савјесније и боље обављали своје послове. Фењерџија Пирија био је већ умро и са својом плоснатом стакленком пресељавао се у легенду. "Загријавање озеблих прста и душе" преузели су други који су га наслиједили.

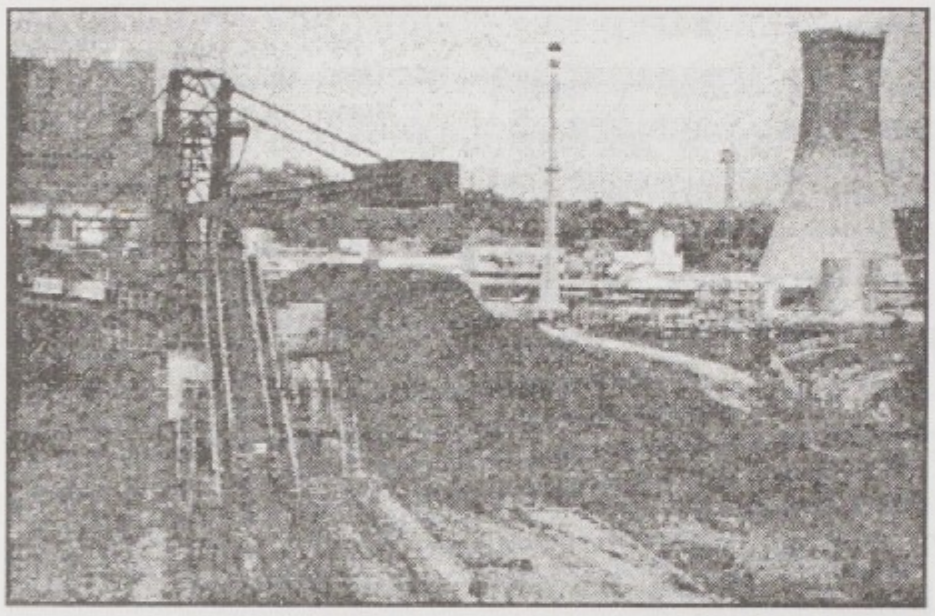

Термоелектрана Угљевик

Важно је још рећи да је електрика, поред града и његових градских улица, била неопходна и у многим фабричким погонима који су настајали, због технолошког процеса, да не прекидају процес производње ни у ноћи (пилане, млинови, циглане, угоститељски објекти). Све то је тражило савременије и боље осв**ј**етљење које је могла да пружи само - електрификација.

Пред Први свјетски рат, у вријеме кад је градоначелник Бијељине био **Ибрахимбег Хаџисалиховић**, познати бијељински велепосједник, град је добио више комуналних објеката од великог значаја: зграду општине, у центру бетонске тротоаре с ивичњацима, модерну градску кланицу, али од свега је била најважнија - **електрика**. Био је то значајан, преломан тренутак, у историји града Бијељине. Иако је овај град, у поређењу са другима, био мали, права касаба са великим остацима заосталости ранијег времена, ипак је смогао снаге да изведе ову велику и значајну инвестицију, да изгради капитални објекат у инфраструктури града, за који је требало много новца и труда. Углавном, занемарујући нешто кредита, све је урађено самофинансирањем. Било је тешко, али

- напредовало се са припремом и радовима: **у току 1910. и 1911. године** у близини старе Беледије, (**у центру града да би свуда у мрежи напајања био исти напон**), изграђен је врло велики објекат (данашња зграда **"Агросемберије" у Мајевичкој улици**) за смјештај машина и велики димњак висине око 40 метара. Све што је изграђено, био је то будући

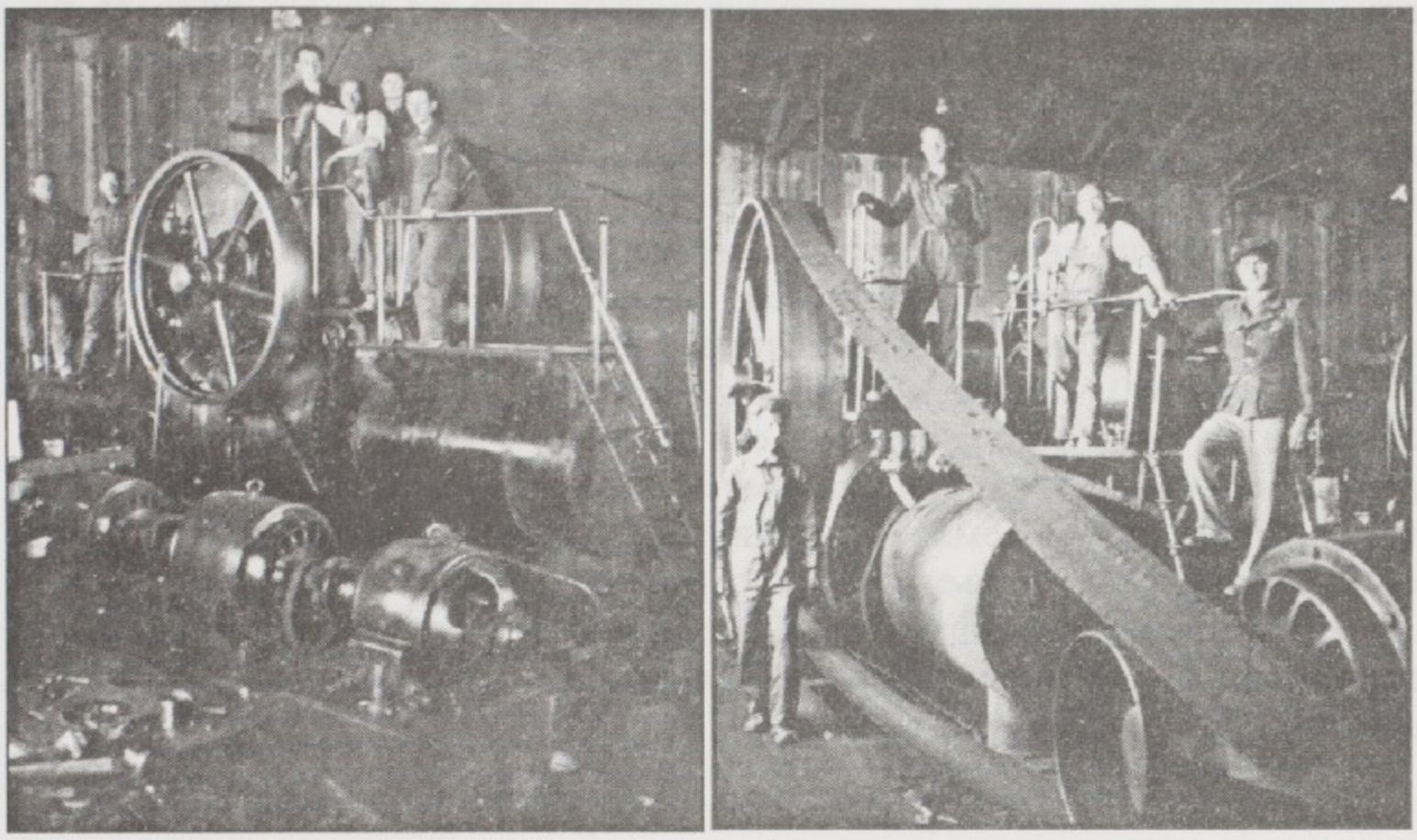

Унутрашњост машинске хале са радницима

објекат **Електричне централе** која је граду омогућила савремено и најбоље осветљење. Ради тога је градоначелник града почетком **1912. године** отпутовао у Пешту и Беч на преговоре са фирмама које су тада израђивале **локомобиле** и **динамо-моторе** за електричне централе. Добио је изузетно добру понуду у Бечу код фирме **WOLF**, која је уз то још испоручила и сав остали потребни материјал за електрификацију града, па и своје стручњаке да тоураде. И коначно, на радост житеља града, **средином 1912. године** у Бијељину је допремљен сав потребан материјал са одговарајућим машинама. Транспорт је обављен ријеком Савом до пристаништа Босанска Рача, а одатле запрегама до града. Тог љета радови су извођени ужурбано, па је убрзо те године у љето град Бијељина први пут у својој историји обасјан електричним осветљењем. Било је то у оно вријеме велика сензација, јер су петролејке, фењери и свијеће, отишли занавијек у музеј. Настало је ново доба у животу града. Тај значајан догађај био је у јулу те године.

У првим годинама електрификације осветљене су само прометније улице и најважнији комунални објекти. Од грађана само најбогатији су могли увести електрично осветљење у куће, јер је то тада било врло скупо. Сав материјал за осветљење - **сијалице, каблови, прекидачи, изолација** - увожен је из иностранства. Али, што је било значајно, електрификација града је започела и полако је одмицала. И док је

"приватна електрификација" одмицала и ширила се, јавна расвјета је била врло оскудна све до иза Првог свјетског рата. У парне машине (локомобиле) ложен је камени угаљ из Угљевика који су у двориште електране довозиле кириџије, а касније, послије 1919. године и изграђене пруге, угаљ је допреман возом. Коначно, у времену између два рата, велики дио града је електрифициран, али их је још било са петролејкама. Од 3.200 домаћинстава, колико их је град тада имао, само 820 домаћинстава је имало уведену електричну енегрију рачунајући ту и јавне установе. Преостали су, нажалост, живјели још у мраку средњег вијека.

Пред Други свјетски рат у Електричној централи радиле су данонoћно **двије парњаче (локомобиле) марке WOLF**, јачине по 170 KS, и покретале два велика динамо-мотора једносмјерне струје капацитета по 74 KS са по 440 W. Ове машине су обезбјеђивале довољно електричне енергије за град и подмиривале све његове потребе. Тако је било све до послије завршетка Другог свјетског рата док није извршена електрификација цијеле земље, а машине старих електричних централа сасвим уклоњене и стављене у старо гвожђе или музеје.

Данас се електрична енергија добија на друге начине и представља стратешко питање сваке државе. Савремени живот не може се ни замислити без електричне енергије.

БАКЉЕ ПРОСВЈЕТЕ И КУЛТУРЕ

Само буктињама збори се кроз тмине.
(Ј. Дучић)

КО СУ БИЛИ ПРВИ ШКОЛОВАНИ СЕМБЕРЦИ

У историји семберског краја и његове културно-образовне прошлости, без неких дубљих и већих трагања и проучавања, може се закључити да у Семберији није било у прошлости образовних установа и образованих људи све до краја деветнаестог вијека, тј. до доласка **Аустроугарске монархије** у ове крајеве. До тада није било школованих Сембераца, а ако је и било - било их је мало јер су образовање морали стицати негдје на страни, а не у овом крају.

Неки наши школовани преци, а таквих је засигурно било, нису остали упамћени по свом доприносу у преображају ове средине. Можда нису ни могли, а можда су се изгубили писани трагови о њима и њиховом раду. Данас, са овог становишта и просуђивања, све се подводи под ону општепознату тврдњу: у вријеме владавине туђина и у условима полуфеудалног друштвеног система није било нити је могло да буде неког културно-образовног напретка. Разлог је прост: **борба за голи опстанак, борба кубуром и јатаганом за слободу** која им је вијековима недостајала и за коју су крв лили, па због тога тадашњи човјек о томе није могао ни мислити. Слобода је била преча. Једини облик културног живљења биле су **гусле** и **народна епика**, а као центри културног живота са библиотекама, писменим људима и школама, били су **манастири** сграђени на погодним мјестима далеко од очију завојевача и окупатора. И овај вид културних активности био је у њима ометан и онемогућаван, па је права срећа да су ти манастири у условима туђинске власти очували се захваљујући **Српској православној цркви** и њеним свештеницима и калуђерима. Ова културна мисија Православне цркве и манастира, њихова упорност и још више активност, била је доступна само мањем броју становништва. Остали су били без писмености и културе, јер демократизоване просвјете и културе код нас није било све до **Вука Стефановића Караџића** и његових реформи. И захваљујући

искључиво манастирима и духовницима у њима очуван је национални и духовни континуитет српског народа, очувано је његово биће и идентитет. Без њих не би било ни садашњег нивоа културе у овом крају.

ЗАОСТАЛОСТ СЕМБЕРИЈЕ У ОДНОСУ НА ДРУГЕ КРАЈЕВЕ

Све до друге половине деветнаестога вијека, до таласа просвијећености који се, послије продора науке, убрзано ширио Европом, а који није остао без утицаја и на ове крајеве, Семберија је у својој просвјетној и културној активности покренула се, јер је од раније била **осјетно заостала** иза своје браће преко Саве, који су тих година имали веома развијен просвјетни и културни живот. Семберију је у томе погледу била претекла и сусједна **Мачва** кад се ослободила испод турске власти иако је и она дуго времена у сваком погледу била иста као и Семберија и ови наши крајеви.

Семберија је заостајала за осталим српским крајевима по броју и мрежи школа, њиховој структури, писменим и образованим људима, а нарочито по културно-просвјетним установама и културним активностима (**штампање књига, часописа, листова, њихово растурање, пјевачки хорови, позоришта и позоришне представе, културне манифестације, изложбе слика** и др.) али је по броју писмених, у односу на остале дијелове Босне и Херцеговине, убједљиво предњачила. Још од раније у нашим крајевима, преко Саве, увелико су радили васпитно-образовни заводи, позоришта, публиковали се часописи и листови, што код нас, нажалост, није било, иако смо по величини били као и та мјеста. У **Сомбору је 1778. године** отворена препарандија (школа за образовање учитеља) која је дала многе генерације учитеља и јавних радника од којих су неки били први учитељи и **у Семберији, у Сремским Карловцима је 1790. године** отворена гимназија, а позоришта су отварана овим редом: **у Новом Саду 1862, у Београду 1868, у Сомбору 1882. године** итд. У нашем граду прво гостовање и прва позоришна представа путујућег позоришта из **Новог Сада Фотија Иличића била је 1873. године**. А једна од најважнијих културних установа војвођанских Срба у **Новом Саду** (**српској Атини** - како су тада називали овај град) основана је **"Матица српска" 1826. године**. Тих година излазили су још, поред неких мањих, и ови познатији часописи и то: **"Голуб" у Сомбору, "Невен" у Новом Саду, "Нова Зета" на Цетињу** итд. То све данас говори о жалосној чињеници тадашњег заостајања нашег краја, јер о том времену и образованим људима ми данас немамо ништа док у другим српским крајевима имамо врло развијен културни живот у коме је дјеловала бројна интелигенција међу којима је било врло познатих имена из књижевности, из умјетности, науке. Међутим, национално и социјално

ропство семберског човјека у томе времену било је главни узрок заостајања. Око 80% становника нашег села тога времена било је у кметским односима и требало је тада откупљивати се, стварати услове за живот, а о другом се није могло ни мислити, а ни окупатор то није дозвољавао. И док је **Војвођанин Јован Стерија Поповић** стварао комедије за театар, који је сматрао **"школом гдје се људи уче"**, дотле је наш предак Семберац кулучио и лио зној борећи се за суву корицу хљеба која му је цијелог живота недостајала. Због тога му није било ни до школе, нити до културног уздизања.

НАШИ ПРВИ ШКОЛОВАНИ СЕМБЕРЦИ

Први школовани Семберци стицали су своја знања и образовали се у манастирима или у школама на страни, највише у Србији. И једних и других је било мало и нема сачуваних трагова о њима. Њихова појава везана је директно за отварање основних школа послије добијања црквено-школских аутономија када је у новоотвараним школама требало много учитеља. Након добијања аутономије, послије Хатишерифа, у раздобљу од три деценије, отворене су конфесионалне или вјерске школе у **Јањи, Бијељини, Бродцу, Горњем Драгаљевцу, Дворовима, Загонима, Трнови** и у другим мјестима широм Босне. Ради тога, а жељни просвјете и културе, један број наших људи отишао је тада да се оспособи за учитеља да би могао да ради у новоотвореним школама и просвјећује народ. За њима је била велика потражња јер их уопште није било.

Међу прве школоване Семберце сврставамо два учитеља у основној школи **у Јањи** чија су имена сачувана у неким старим архивским документима све до данашњих дана. О њима постоје писани трагови у архивама гдје се чувају документи из историје просвјете и образовања.

Манастир Тавна, духовни центар

То су **Јово Контић, учитељ из Бијељине и Јово Деспотовић,** такође учитељ, рођен у селу Јабланица, општина Бијељина. Обојица су радили као учитељи у новоотвореној школи **у Јањи** за које се у биљешци каже **"да су свршили училиште у манастиру Тавни"** и да су постављени у школи да раде. Међутим, ко су били учитељи ових учитеља, не зна се, али се може претпоставити да су то били

највјероватније неки образованији калуђери из **фрушкогорских манастира**.

Из тих далеких времена, кад још није било распрострањених школа нити образованих људи, као образовани Семберци помињу се још **Симо Авакумовић из Бијељине, Никола Шкорић из Вршана, Лазар Марковић из Бијељине**, за које се наводи да су похађали школе у **Сремским Карловцима, Рељеву код Сарајева** или у неким фрушкогорским манастирима. То су, колико се за сада зна, најстарији и први школовани Семберци. Послије њих, разумљиво, долазе Семберци који су завршили учитељске школе (**тзв. препарандије**) и дошли у завичај да раде: **Стево Николић**, дугогодишњи школски надзорник **у Бијељини**, **Стево Тодоровић**, управитељ основне школе **у Сребреници**, **Мехмед Мехмедовић**, учитељ основне школе **у Бијељини**, **Марко И. Марковић**, учитељ **у Бијељини**, и др. Сви они су похађали и завршили неку од препарандија које су припремале учитеље (**Сомбор, Пакрац, Сарајево**).

Тек много година касније, послије доласка аустроугарске власти у ове крајеве и отварања **Трговачке школе** у Бијељини **1886. године**, број школованих Сембераца из године у годину се нагло повећавао, па су убрзо дошле и прве генерације студената на факултетима и вишим школама у **Бечу, Прагу, Паризу, Пешти, Братислави**... Сви ти бијељински студенти, поникли из градске грађанске средине и из семберских села, у вријеме љетњег распуста долазили су својим кућама на распуст у европским одијелима и са штаповима којима се тада обиљежавала

Група студената у Прагу: Дико Милановић, Ђоко Симић, Јово Симић и Васо Тодоровић

титула академског грађанина. Тај штап су могли носити само они, а други нису ни покушавали јер би то била срамота и поруга. А таквих младих студената са штаповима у шетњи било је много на улицама града јер је сан сваког родитеља био да његово дијете стекне образовање и да се отисне у свијет од куће, од тешког живота који их је притискао. Тако су многи студирали у Прагу, Бечу, Паризу, а неки су и остајали у тим градовима послије завршених студија и тамо заснивали своје породице.

Сви тадашњи студенти, у вријеме кад је наука била само привилегија богатих и ријетких, изазивали су дивљење и поштовање пролазника. Међу прве студенте из овога краја убрајају се: **Стево Опалић, Мехмед Фидахић, Бранко Тодоровић, Димитрије Манојловић** и **Васо Ристић**. Било их је још, а нарочито у каснијим временима, послије отварања гимназије.

У то вријеме, кад су у нашем граду водили главну ријеч **барон Исидор Бенко**, грађански доглавник, и његови жандармеријски "цукс-фирери" и "вахтмајстори", када је у граду било само неколико школованих људи, ова група бијељинских студената је била понос и дика Бијељине. Изазивали су дивљење и уважавање сугрђана, које су учтиво поздрављали скидајући своје **"halbcilindre"**. Неки од њих су касније постали врсни стручњаци, познати и изван граница Босне и Херцеговине. **Васо Ристић** је био врстан професор, касније члан **Земаљске владе Босне и Херцеговине**; **Мехмед Фидахић**, правник са **Бечког универзитета**, био је члан **Врховног суда Босне и Херцеговине**; **др Мориц Финци**, први агроном Семберац, одласком у Израел у **Тел Авиву** је постао начелник у Министарству за пољопривреду Израела; **др Перо Тодоровић**, прашки студент, први љекар из Бијељине, био је управник **Болнице** у Травнику, отац архитекте Васе Тодоровића, аутора Генералног урбанистичког плана Бијељине; **Бјелошевчанин Михајло Видаковић**, маркантни правник, који је био народни посланик за тузлански округ; правник и адвокат **Ацо Богдановић**, човјек који је дао велики допринос у преображају града; **Мило Јовичић**, први инжењер из Бијељине, био је касније директор **Жељезаре у Зеници** и многи други.

Први универзитетски професор из Семберије, колико се до сада зна, био је **др Хамдија Ћемерлић**, родом из **Јање**, који је завршио правне науке у Паризу и једно вријеме, послије Другог свјетског рата, био министар у Влади Босне и Херцеговине.

А кад је **1919. године** отворена гимназија у Бијељини, онда су многи Семберци стекли највиша звања у образовању полажући докторате на катедрама гдје су студирали: у Бечу, Прагу, Паризу итд. Тако је Семберија дала неколико хиљада академских грађана, више стотина факултетски образованих стручњака од којих је **37 стекло звање универзитетских професора** и виших школа.

Тако је, изгледа, демократизацијом образовања у 20. вијеку надокнађено све оно из прошлости, онај вакуум, кад се у Семберији и граду није могао наћи писмен и образован човјек. У томе је и наша Гимназија имала велики допринос јер је за више од осам деценија постојања и рада дала велики допринос у преображају овога краја. Она је толико значајна да ће се двадесети вијек, кад је она отворена 1919. године, највјероватније само по њој препознавати.

Данас је Бијељина град школске и студентске омладине са више средњих школа и неколико факултета. Многи синови Бијељине и Семберије, образовани на универзитетима Југославије и Европе, добро афирмисани у научним круговима, служе науци и своме народу у многим крајевима земље и свијета.

СТО ШЕЗДЕСЕТ ГОДИНА ПРВЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У БИЈЕЉИНИ

Прошло је више од сто шездесет година од отварања прве основне школе у нашем граду. То је био догађај од прворазредног културног значаја и том чину претходиле су значајне друштвено-политичке и економске промјене у тадашњој Босни. То је била велика година преокрета и година за историју.

Талас просвијећености, који се у том времену убрзано ширио Европом, имао је снажног утицаја и у окупираним крајевима Отоманске империје који су се почели будити из заосталости и таме. Просвијећена Европа тих година имала је увелико развијено школство - од основних школа до факултета и универзитета који су оснивани у прошлости, много година раније (**Праг, Париз, Падова, Беч, Болоња, Рим**). Турска управа у Босни, а ради подилажења раји и спречавања бројних буна и немира, одобрила је оснивање **конфесионалних** или **вјерских** школа за поједине народе у покореним областима, да би тако омогућила тим народима да се, колико-толико, уклопе у просвјетна кретања у Европи, која су истовремено била предуслов напретка и даљег прогреса до којега им је било стало. Та нова кретања у области образовања и културе знак су извјесног "отопљења" односа Порте према потлаченима и истовремено су знаци новог времена што је неумитно долазило.

ОТВАРАЊЕ ПРВЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У БИЈЕЉИНИ

У вријеме прије и послије **Хатишерифа** осниване су за потлачену рају бројне вјерске школе у временском раздобљу од двије деценије и то: **1834.** године у Броцу, **1853.** године у Горњем Драгаљевцу, **1854.** године у Дворовима, **1860.** године у Загонима, **1835.** године у Јањи, **1873.** године у Горњој Трнови итд.

Српска основна школа у Бијељини, као што се види из бројних сачуваних докумената, отворена је **1838. године**. Био је то догађај од великог значаја, један од најзначајнијих у културној прошлости града. А Бијељина је тада, као што се види из извјештаја аустријског конзула **Омчикуса из Тузле**, било мјесто са **6.074 становника** и основна школа за стицање писмености била му је неопходна.

Српска основна школа у Бијељини у којој је учитељовао Јован Дучић

Први учитељи у отвореној школи били су из Србије, а о школи се у потпуности старао **Српско–православни црквено–школски одбор** у Бијељини. Његова брига о школи односила се на обезбјеђење учитеља, на њихове плате, набавку опреме, набавку уџбеника итд. О првим учитељима који су радили послије отварања ове школе, нажалост, немамо никаквих сачуваних података. Најстарији писмени податак о школи датира из **1865. године** и нађен је у архиву Министарства Кнежевине Србије, јер су тада православни Срби из Бијељине у свему се, више него сада, ослањали на Србију. Сачувани документ из те године је писмо господину министру **Кнежевине Србије** што су га упутили **"настојатељ цркве и школе Димитрије Марковић** и **учитељ бељинске школе Никола Јефтић"**. У писму се **"најпокорније моли да им се пошаљу књижице да би ученици бељинске школе имали из чега учити, јер сада имају само покоји псалтир и часловац"**. У писму се наводе и неки подаци о школи како има **85** редовних ученика - у првом разреду **40**, у другом **25** и у трећем разреду **20** ученика.

Још у 1868. години, дакле тридесет година послије отварања школе, није било довољно учитељског кадра, па се наводи у документима да је те године у школи радио **Илија Младеновић**, који је дошао из Србије, а претходно је био **"разносач новина по вароши београдској"**. Ови просвјетни печалбари из Србије, вјероватно у вријеме владавине у Србији **кнеза Михаила**, били су у овим крајевима веома пожељни да уче дјецу у школама, јер у овим градовима још није било ни учитеља, ни школа за њихово оспособљавање, па је сваком писменом човјеку из Србије, који је хтио доћи овамо, било лако доступно учитељско мјесто. А ни плате по уговору нису биле мале: те године Илија Младеновић је имао **6.850 круна - 6.400 плата и 450 круна** за станарину. А то, да кажемо успут, није била мала сума новца. Пошто су **"ти летећи и приучени учитељи"** трагали за зарадом, јасно је да су сваке године мијењали мјеста рада у потрази за већом платом. Само изнимно, ако су били добри и ако је Црквено-школски одбор увидио да је таква личност потребна мјесту, обнављан је уговор и за сљедеће године. Оне просвјетне раднике, што су често мијењали радна мјеста, народ је у жаргону звао **"куфераши"**.

Прва школска зграда у којој је радила основна конфесионална школа у Бијељини била је саграђена у **бондруку** (зид од плетера и земље са дрвеном јапијом), била је приземна, имала је неколико учионица, а кров јој је био покривен шиндром (даском) којом су се често покривале зграде са стрмим кровом. Био је то примитиван објекат што је тада, у границама могућности и прохтјева, задовољавао потребе школе и града. Пошто је школа била вјерска, нормално је што је била у непосредној близини цркве, на простору који је припадао парохијском дому. Та стара школска зграда постојала је све до **1902. године** када је о трошку **Српске православне црквене општине** Бијељина и од добровољних прилога вићенијих и богатијих Срба подигнута нова и савремена лијепа зграда која и данас постоји и у којој је сада смјештена **Основна школа "Свети Сава"** код црквеног храма Св. Георгија у граду.

ОТВАРАЊЕ И ИЗГРАДЊА КОМУНАЛНЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Доласком аустријских власти у ове крајеве, тј. послије Берлинског конгреса 1878. године, настаје нови дух и нови однос према просвјети и култури. То се испољавало у толерантнијем прихватању утицаја са Запада, а највише у одобравању долажења културе и просвјете, јер су ови крајеви у томе заостајали у сваком погледу. Зато је нова власт у граду, двије године послије доласка, отворила а касније и изградила тзв. **народну** или **комуналну школу**. Било је то **1880. године**. Са српском

Комунална школа

конфесионалном и овом сада отвореном град је имао двије основне школе. У новоотворену школу уписивала су се дјеца свих грађана Бијељине - **досељеника (дошљака) колониста**, дјеца католичке вјере, у почетку врло мало и дјеца **муслиманске вјере**, али и дјеца из околних села.

Српска дјеца из града, међутим, и даље су упорно ишла у "своју" школу која је напоредо радила. И управо ради тога власти покушавају да ту српску вјерску школу угуше, јер се у њој и даље учи српска историја и српски језик, а не **"земаљски"** или **"босански"** језик и у њој раде учитељи из Србије који шире међу Србима слободарске идеје. У тој школи се **прославља Св. Сава** као слава школе, одржавају се светосавске бесједе и сијела, а не пјева се химна **"царевка"** нити се велича "славна хабзбуршка династија К. унд К. Монархије". Ту се не прославља царска лоза, не учи се њемачки језик. За ту "комуналну" школу у граду, да би ојачала и привукла родитеље и ученике, у центру града **1886. године** гради се модерна и велика школска зграда са 8 учионица, станом за управитеља и подворника, те другим потребним просторијама. Објекат је грађен двије године и коштао је **46.000 круна** које је обезбиједила градска општина. За оно вријеме то је било изузетно добро здање, најбоље те врсте у граду. Зграда за дивљење и понос нарочито у односу на постојеће зграде које су биле приземне и дотрајале. (Објекат и данас постоји, претрпио је једну ревитализацију и употребљава се у друге сврхе, а налази се код зграде Општине). Аустријске

власти су тада том школом и школском зградом жељеле да коначно угуше српску вјерску основну школу у близини Цркве, па су је зато обилато помагали и од државе и од појединаца. Аустријска администрација, а нарочито школске власти, уредно су вршили инспекцијски надзор и о свему будно и строго водиле рачуна. У сачуваном љетопису школе, који се налази у Музеју Семберије, у подацима за 1900/91. школску годину, наводи се да је било 345 ученика са 7 учитеља. Наставу у овој школи, поред дијела градске дјеце, похађала су и дјеца из приградских насеља и села: **Амајлије, Ново Село (Francjozefsfeld), Голо Брдо, Патковача, Попови, Кованлуци, Бријесница, Пучиле, Хасе, Ћипировине, Љесковац** итд. Бијељина је тада имала **9.768 становника** са обиљежјима босанске касабе.

Српска основна конфесионална школа код Цркве, и поред бројних материјалних тешкоћа, и даље се одржавала, макар и у старој прилично дотрајалој школској згради са нефункционалним и неприкладним учионицама, гдје су услови за рад били много тежи него у комуналној школи. Чак су и плате биле мање и несигурне. Али и дјеца и учитељи су били поносни и необично горди што **"иду у своју школу"**, а не у **"швапску школу"** која је туђинска. То схватање је било и код ученичких родитеља, јер је подвајање међу школама било оштро и уочљиво да су они родитељи, који су из било кога разлога слали своју дјецу у ту "швапску школу", сматрани издајницима српства и свога народа. Родољуб Чолаковић у првој књизи **"Казивање о једном покољењу"** о тој школи каже ово: *"У мом родном мјесту постојала је "српска школа", како смо је звали. У граду је постојала и општа народна школа; звали су је, не знам зашто, комунална, а ми, дјеца "швапска школа". У њу је ишло мало српске дјеце - већином чиновничке и оних Срба мјештана који су хтјели и на тај начин да се додворе аустријској власти".*

ИЗГРАДЊА НОВЕ ШКОЛСКЕ ЗГРАДЕ ЗА СРПСКУ ШКОЛУ

Пошто је стари школски објекат **Српске основне школе код Цркве** већ био дотрајао, а нарочито што је био нефункционалан, одлучено је да се на мјесту старе зграде изгради нова - **боља и љепша од комуналне**. Што је одлучено - то је и учињено. Изградња нове зграде српске основне школе сматрано је патриотским чином и манифестацијом љубави према своме народу. Зато су припреме убрзане, а интензивно су почеле још прије 1901. године и трајале су дуго, јер је требало обезбиједити дозволу за градњу (која се тешко добијала), обезбиједити локацију, те велика новчана средства и грађевински материјал.

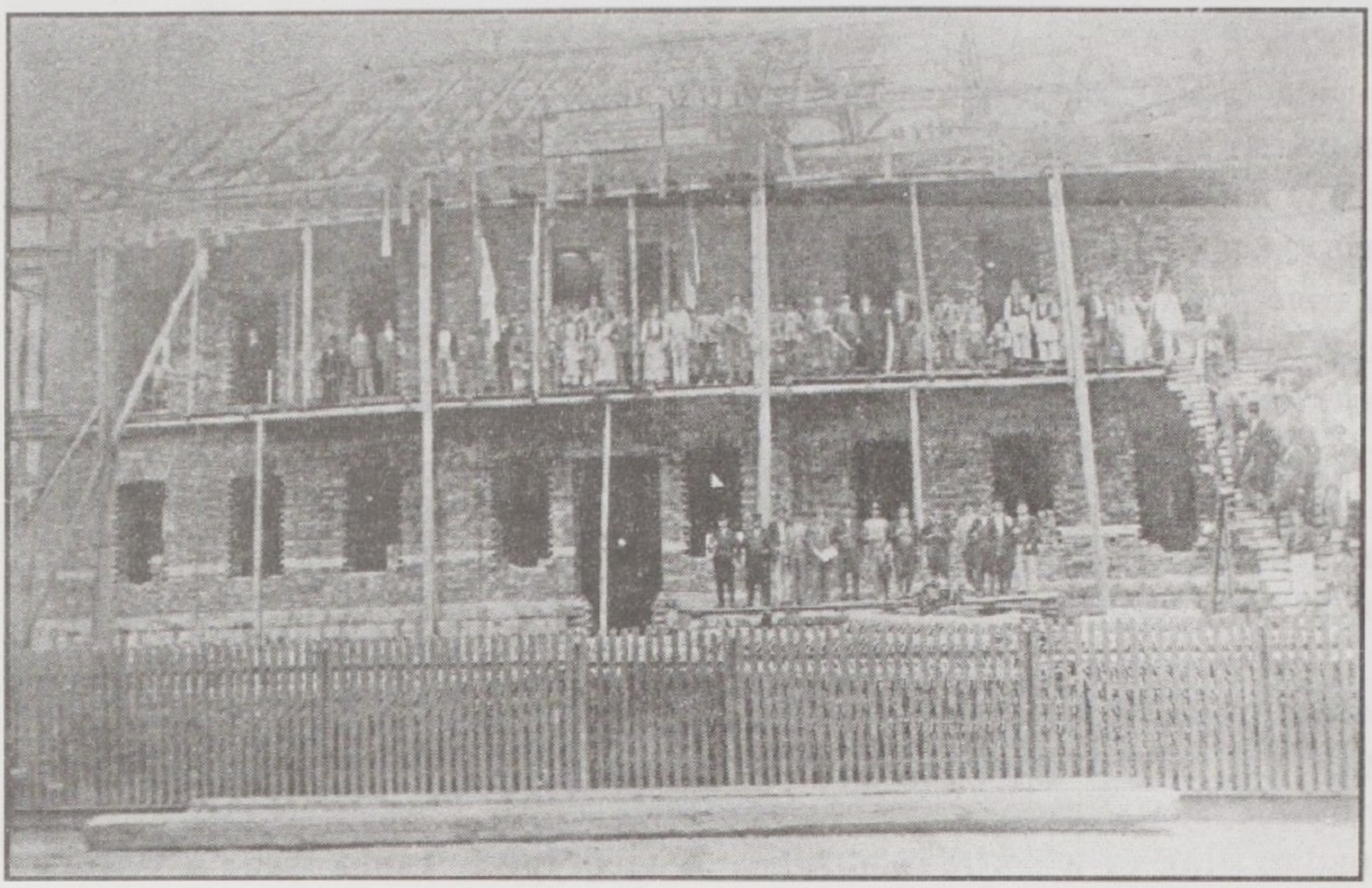

Изградња школске зграде из 1902. године

У изградњу нове школске зграде укључио се сав народ општине - становници града и села. Свим активностима руковидо је **Српско–православни црквено–школски одбор** у Бијељини. Акција сакупљања прилога одушевљено је прихваћена и све је кренуло да би се то урадило на прилозима и добровољном раду према могућностима сваког човјека.

Милко Јовичић

Ради тога је основан и **Одбор утемељивача** са виђеним и познатим људима из града и села. То су били **трговци, занатлије** и **посједници** - познати људи из нашег града који су водили све послове од почетка до краја изградње и свечаног пуштања и предаје објекта на употребу.

Објекат је коштао, према грубој процјени, **преко 70.000 круна**. То је био тада огроман новац. У Одбору су били: **Видак Ристић** и његов син **Васо**, познати трговци. **Милко Јовичић**, посједник и трговац, посједници браћа **Милан** и **Стево Панић**, **Дико Војаковић**, трговац, **Мићо Чолаковић**, посједник, занатлија **Симо Симић**, **Перо Тодоровић**, занатлија, посједници

браћа **Митриновић, Томо Чолаковић**, посједник, **Перо Ивковић**, посједник, **Васо Мариновић,** занатлија, **Вајо Василић,** власник паромлина, трговци **Перо** и **Љубо Јеремић**, посједник **Ђоко Опалић** и други. На челу тог Одбора од почетка налазио се **Симо Јовановић**, трговац и посједник, који је био покретач свега - душа свих активности. О тим дародавцима и утемељивачима постојала је спомен-плоча у холу школе са њиховим именима, али је током Првог свјетског рата уклоњена или уништена када је рад школи почетком јесени 1914. године био забрањен као и свим другим српским конфесионалним школама у Босни.

Симо Јовановић, предсједник одбора за изградњу школе

Школска зграда је завршена 1902. године што се види на кровном дијелу објекта гдје је написана ова година. Крајем августа те године свечано је предата на употребу и обављен је чин освјештења. Сада, након завршетка радова, објекат је заиста био бољи и љепши од "комуналне" школе, јер је био функционалнији, са више учионица, пространим двориштем, стилским кровом са балустрадама итд. Грађен је двије године и извођач радова је био грађевински предузетник из Новог Села, **Петар Пфаф** са грађевинским инжењером **Алонсом Флимбахом**, као

Школска зграда из 1902. године

руководиоцем градилишта. Ови подаци налазе се сачувани на фотографији првог бијељинског фотографа **Адолфа Винтерфелда** која се чува у Музеју Семберије.

Ова установа просвјете и културе много је тада значила за преображај средине, те је постала културни и национални центар српског народа у граду. У њеној пространој дворани и холу одржаване су разне културно-забавне приредбе за грађанство, а прије свега светосавске бесједе. Она је била вјежбалиште и школске омладине у "Соколу" који је нешто раније основан.

Стеван Николић, управитељ школе

Први управитељ нове школе је био Стево Николић - најомиљенија и најпоштованија личност у граду. Једнако су га поштовали и вољели становници града свих вјероисповијести. Био је персонификација отпора туђинској власти, па је зато на **"велеиздајничком процесу" у Бања Луци** осуђен на десет година робије. А раније, **од 1893. до половине 1894. године**, у овој школи је радио и пјесник **Јован Дучић** коме је Бијељина била прво мјесто учитељовања. Пред Први свјетски рат и нешто касније, између два рата, овдје је радила и учитељица **Марија Тодоровић Ђединица**, оснивач и прва предсједница **Кола српских сестара** у Бијељини. Ђединица је била велики просвјетар ентузијаста и учинила је много за бијељинску културу.

Ова школа је дала немјерљив допринос у образовању и просвјећивању становнка нашег града.

ХРАМ НАУКЕ И РАСАДНИК КАДРОВА

Навршило се осам деценија постојања и рада **Гимназије "Филип Вишњић"** - просвјетне и културне установе која је имала огроман значај и дала велики допринос у културном преображају овога краја. Она је, истовремено, по значају, била највећи културно-просвјетни догађај у протеклом 20. вијеку, јер је била све вријеме **храм науке** и **расадник разноврсних кадрова**. Та школа, кроз коју је до сада прошло више хиљада ученика, била је пресудна што су се наш град и средина сврстали тада у ријетке, којима је послије Првог свјетског рата и ослобођења, убрзано се ширио талас националног и културног препорода.

Услови у овом крају пред отварање гимназије били су врло тешки. Идеја о отварању овакве врсте школе у Бијељини постојала је још раније, у вријеме аустроугарске окупације, али тадашње власти су то спутавале правдајући се да у граду већ постоји трговачка школа, која је за вријеме аустријске окупације и владавине била једина школа средњег ранга у граду и спремала кадрове за нижа службеничка звања. Она је пружала и основна знања из економских предмета који су били важни за успјешан препород у развоју капиталистичке привреде у аустријској царевини. Истовремено, та школа је у овом крају - како су мислиле званичне власти - била неопходна да домаћи људи не би одлазили у Србију на образовање гдје би се напајали ослободилачким и ујединитељским идејама. Зато је **Трговачка школа у Бијељини** била брана тим одласцима и установа која је отворено продубљивала раздоре и раздвајања.

Почетком 20. вијека, а нарочито завршетком Првог свјетског рата и доласком слободе, већ осјетно развијена грађанска класа града, осјећала је потребу да се у граду отвори школа општеобразовног типа **хуманистичке оријентације** која би младој генерацији отварала духовне хоризонте и омогућавала јој бржи и успјешнији продор и одлазак из града. Такође, школа таквог типа и профила требало је представницима грађанске класе да омогући боље образовање и већи прозор и проходност у свијет, јер су такве школе класичног образовног типа већ од

раније основане и радиле у другим мјестима у окружењу (**Тузла, Сарајево, Сремска Митровица, Шабац, Ваљево** и др.). Таквом врстом школе, о којој су још раније размишљали, становници Семберије су жељели да својим младим нараштајима омогуће **одлазак у Европу** и долазак **европских идеја** у ове крајеве са повратком тих школованих људи. Прави услови за реализацију ових жеља Сембераца стекли су се тек послије ослобођења испод туђинског јарма и стварањем Југославије као заједничке државе свих јужнословенских народа - доминантном политичком идејом тог доба.

На срећу Сембераца и младе генерације **Гимназија "Филип Вишњић" основана је 1. септембра 1919. године** и тада је у њене клупе сјела прва генерација гимназијалаца. Од тада па до данас, са мањим прекидима у току ратова, ова установа је све вријеме зрачила лучама просвјете и културе. Она је под својим сводовима изњедрила многобројне врхунске интелектуалце који су се, послије студија на универзитетима у земљи и иностранству, враћали у родно мјесто и несебично се стављали граду на располагање дајући свој удио у његовом преображају.

Реализацији идеје о отварању гимназије у Бијељини приступило се одмах послије уједињења 1918. године и припреме за коначан чин трајале су **више од годину дана**. Требало је припремити јавно мнење, обезбиједити нешто финансијских средстава, створити одговарајућу климу за то, обезбиједити и остварити неке предуслове да би сам подухват био успјешан, јер је већ оформљена грађанска класа, у слободи и замаху успостављене демократије, предузимала крупне кораке у преображају и препороду земље која се ослободила туторства и окупације.

Од идеје за отварање школе до реализације није се дуго чекало. Малобројна тадашња бијељинска интелигенција, која се раније школовала на страни и дошла у Бијељину привучена, између осталога, добром и уносном зарадом, без обзира на националност, вјерску припадност и занимање, предузела је одмах одређене активности, јер је била свјесна значаја једне такве образовне установе у још увијек заосталој и учмалој средини каква је тада била Бијељина са околином. Ради тога је одмах, у **јесен 1919. године**, почетком септембра, упућена молба **Одбора општине града Бијељине**, Министарству просвјете **Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца** - Одјељењу за образовну наставу којом се тражи "**отварање гимназије** у Бијељини док се не испуне формалности за коначно рјешење (...) јер је питање велике гимназије за нас неодгодива потреба". Молбу - представку са захтјевом да се отвори оваква школа у граду потписало је **30 чланова Одбора**, угледних грађана Бијељине свих занимања, националности и социјалног статуса. То су ови људи потписници: **Васо Марковић**, предсједник општине Бијељина, **Хаџи Мухарембег Пашић**, посједник, **Стево Николић**, окружни школски надзорник, **др Илија Ђорлукић**, љекар, **Ибрахим Едхемовић**, директор Муслиманске банке, **др Милан Кубовић**, адвокат, **Стево Тодоровић**, трговац, **Виљем Швицер**, трговац, **Мурат Синанагић**, наставник Трговачке школе, **Рифатбег Рифатбеговић**, велики посједник, **Јосип Бордаш**,

месар, **Јоцо Вулешевић**, предсједник Српско-православне црквено-школске општине, **Хаим Папо**, трговац, **Дико Јовичић**, трговац, **Милан Панић**, трговац, **др Ђорђе Цвјетковић**, адвокат, **др Владимир Станишић**, адвокат, **Илија Петровић**, инжењер, **Омербег Салихбеговић**, велики посједник, **Васо Којић**, опанчар, **Максо Марковић**, абаџија, **др Мој- сије Виолони**, адвокат, **Изетбег Салихбеговић**, посједник, **Ђока Милошевић**, трговац **Халил Адемовић**, месар, **Хасанбег Салихбеговић**, посједник, **Никола Јовановић**, управитељ школе, **Јефто Ђајић**, апотекар, **Васко Љубојевић**, посједник, **Васо Марковић**, трговац.

И заиста, **12. септембра 1919. године**, послије двије ургенције о хитности поступка, јер је школска година била већ почела, на адресу општине дошло је рјешење у коме се одобрава да се **"у граду Бијељини отвори нижа четвороразредна гимназија"**. Тако је званично одобрено отварање гимназије. Кад се на засједању општинског парламента саопштила ова одлука, одушевљењу присутних није било краја. Било је **честитања, аплауза, здравица**... Та радост из вијећничке сале пренијела се и у град који је то доживио као својеврсно признање за своје раније држање под окупацијом и многобројне акције у помагању Србије у рату (учешће добровољаца у **Првом свјетском рату, легалне и илегалне везе са Србијом, културна размјена** итд.). У граду се осјећала осјетна живост и радост на лицима грађана који су само о томе причали. Најрадоснији су били родитељи и млади који су ту школу дуго очекивали.

Одобрењем да се у Бијељини отвори гимназија пребројена је само једна препрека до циља. Ово је био само почетак велике бриге и старања града о својој гимназији. Након овога град и градске прваке је чекао још један тежак и не тако мали проблем: требало је **обезбиједити за гимназију одговарајућу зграду** јер времена није било за одлагање рјешења. Заједно са активистима и члановима **Одбора за отварање гимназије** тражено је рјешење за овај проблем који је у почетку изгледао нерјешив: нови објекат се, због краткоће времена, није могао изградити, а постојећи су сви били заузети. А онда, захваљујући **Српско–православној црквено–школској општини**, отклоњено је страховање, јер је избор за зграду гимназије пао на објекат **Српске основне школе**, импозантно здање у Улици Змај Јовиној, чији је власник била **Српска православна црква** и који је изграђен 1902. године. Договор је брзо постигнут пошто је Српска православна црква у новоствореној држави Југославији добила нови смисао и мислило се да није требало да посједује школе под својом управом као што је било раније у доба окупације. Иначе, та зграда за новоотворену гимназију, која и данас постоји и у којој ради **Основна школа "Свети Сава"**, саграђена је послије извојеване црквено-школске аутономије 1902. године бројним прилозима бијељинских грађана Срба. Сва дјеца, ученици из ове школе, пребачена су у тзв. зграду **Комуналне основне школе**, која је саграђена 1886. године, гдје је иначе била смјештена и **Трговачка школа** док није пресељена на нову локацију код Соколског дома.

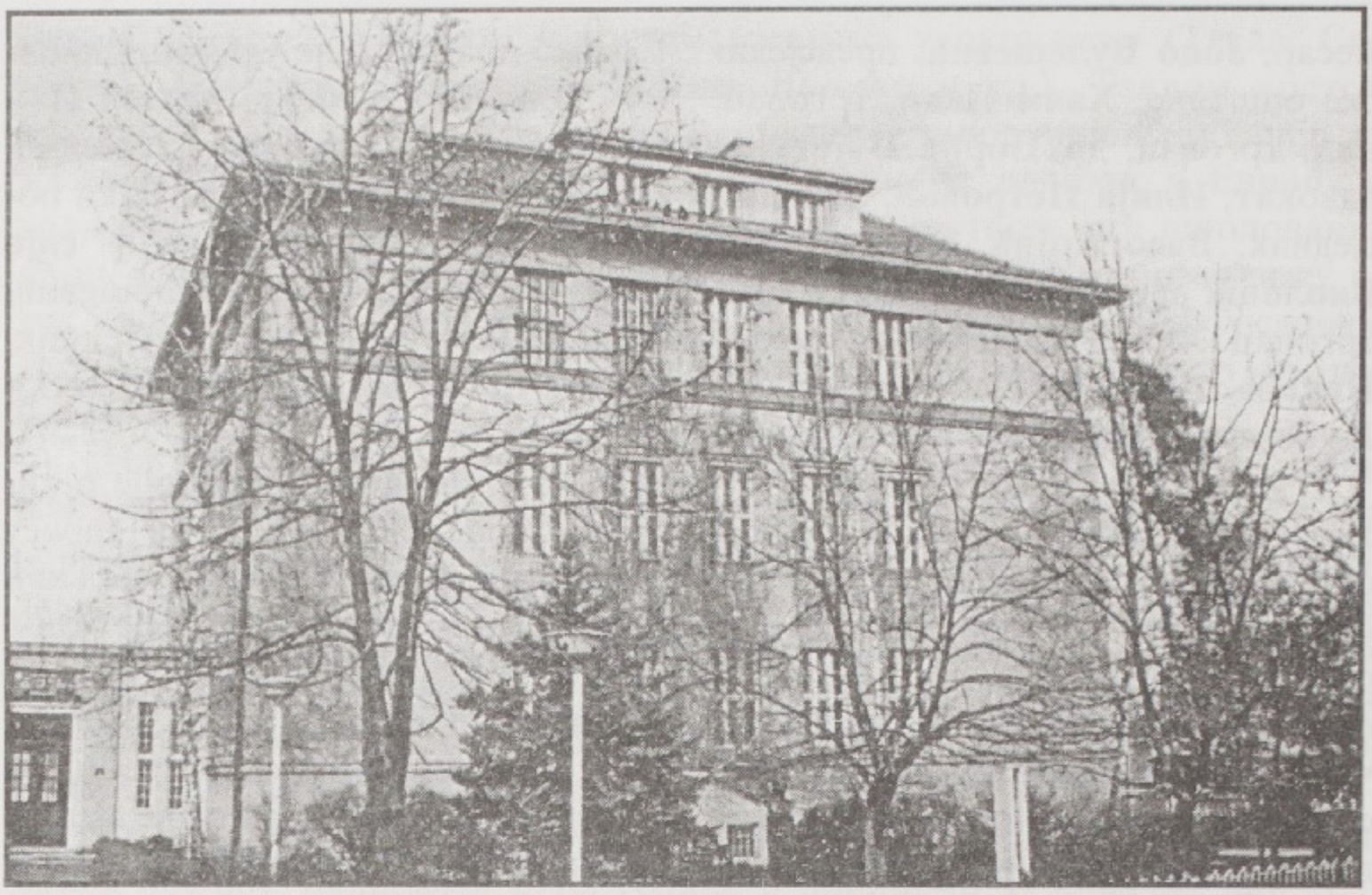

Некадашња зграда Гимназије "Филип Вишњић"

За широк, разуман и хуман гест Српске православне цркве у Бијељини, која је уступањем своје зграде ријешила најтежу препреку отварању гимназије, као накнаду за објекат школе, уступљено јој је у замјену здање некадашњег **Хотела "Дрина"**, које је, послије осам деценија постојања и рада, у налету урбанизације порушено и на његовом мјесту саграђена данашња Аутобуска станица.

Послије постављења **Лазара Кондића**, професора математике и физике, за првог директора гимназије, хитно се приступило обезбјеђењу потребног наставног кадра, који је највећим дијелом прешао у гимназију из Трговачке школе. Тада је цијели први, а и извјестан број ученика другог разреда **Трговачке школе**, прешао у први разред гимназије. Било их је уписаних више од **50 у два одјељења**. Тако је Трговачка

Лазар Кондић, први директор гимназије

Генерација ученика из 1926/27. г.

школа у Бијељини почела постепено да се гаси, па су сва учила, дио кабинета и ђачка библиотека, уступљени на употребу гимназији. Прва

Фото-секција Гимназије 1927. године са директором Вељком Вујасиновићем и професором Димитријем Косићем

генерација свршених гимназијских матураната - **њих 22** - изашла је из гимназије **1927. године**.

Пошто је из године у годину непрестано се повећавао број ученика и гимназија се ширила, изграђен је **1926. године** и други објекат за школу са два спрата и одговарајућим бројем учионица и кабинета, те осталим просторијама потребним за несметан рад ове значајне васпитно-образовне установе у Семберији. Извођачи радова на другој згради школе, коју је финансирала **Градска општина Бијељина** уз помоћ буџета и зајмова, били су предузимачи **Ристо Милетић** и **Бошко Митровић из Тузле**. Ту је школа радила преко педесет година, а онда је из Змај Јовине улице **априла мјесеца 1979. године** пресељена у Рачанску улицу гдје се и сада налази.

Садашња зграда Гимназије "Филип Вишњић"

ЈЕДАНАЕСТ ДЕЦЕНИЈА СТРУЧНОГ ШКОЛСТВА У БИЈЕЉИНИ

У историји школства у Бијељини било је неколико значајних датума који су опредијелили правце развитка не само града, него и ширег региона Семберије. Тако, прва основна школа је отворена **1838.** године, трговачка школа **1886.**, гимназија **1919.** и занатска школа **1921.** године. То говори да су наши преци увијек настојали да се уклопе у тадашња кретања да не би заостајали за свијетом и ближом и даљом околином.

Са данашњег становишта можемо рећи да су у томе били савремени и да нису заостајали за Европом.

Не зна се да је у Бијељини прије више од једног вијека постојало организовано стручно школство, које је имало велики допринос у образовању стручних профила и занимања потребних привреди овога краја. Мало је познато да је прије гимназије у Бијељини постојала афирмисана **Трговачка школа**, која је радила **36 година** и директно претходила Гимназији "Филип Фишњић". Из ове школе, која је важила као нижа средња стручна школа, кренули су на пут образовања први млади људи из овога краја, јер је она, мада је била стручна школа завршног типа, послужила многима из овога дијела Босне као основа за наставак образовања у другим мјестима и другим школама. Ту школу у нашем граду су завршили, поред многих других, наш први академски сликар **Миленко Атанацковић**, књижевник из Зворника **Марко Марковић**, писац **Родољуб Чолаковић**, наша пјесникиња из Бијељине **Магдалена Живановић** и све раније генерације школованих Семберaца.

Трговачка школа у Бијељини је **отворена 1886. године**, само годину дана послије отварања таквих школа у **Тузли, Сарајеву, Ливну, Бањалуци**. Бијељина је тада, према другом попису становништва 1885. године, имала 7.807 становника са око **1800 кућа** и била је по величини пети град у БиХ (**иза Сарајева, Бања Луке, Мостара, Тузле**), па зато није случајно аустроугарска власт у Босни и Херцеговини нашла за потребно да у својој новој провинцији отвара баш овакве врсте средњих

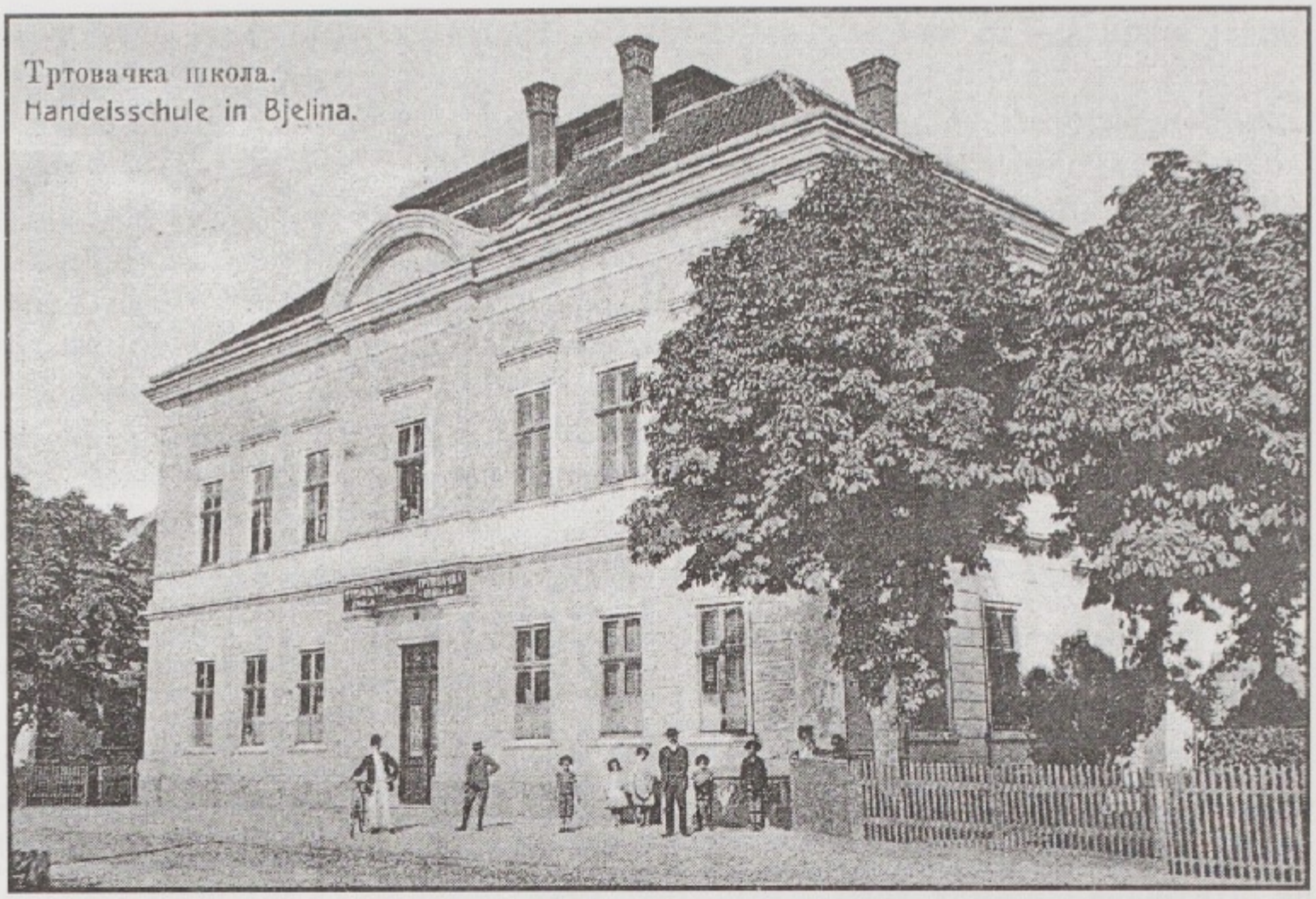

Трговачка школа у Бијељини

школа - трговачке школе. Било је то са њиховог становишта најпотребније, јер је послије 1878. године настао нови начин привређивања, који се битно разликовао од привређивања у Отоманској царевини. У новом времену прва привредна струјања у Босни и Херцеговини, поред отпочињања експлоатације рудног богатства и шума, манифестују се у оживљавању трговине и банкарства. Уз помоћ банака, које су се тих година отварале у свим већим мјестима (**у Бијељини је основана 1889. године**) најбрже и најлакше је циркулисао капитал, а онда с њим и привреда. То је поспјешивало и отварање границе према сјеверу и Европи. Тих година се ужурбано и нагло појављује домаћа трговачка буржоазија, а са тим и већа потреба за образованим трговцима и банкарским чиновницима који би били регрутовани и створени од домаћег становништва. Тог кадра тебало је много јер је привреда у мјесту доживљавала свој процват.

Трговачка школа имала је програм који је одговарао потребама тог времена и степену привредног развитка. У суштини, био је сличан програму економских школа у нашем времену. У програму су постојали општеобразовни и стручни предмети. Истина, општеобразовни предмети су били нешто заступљенији (**српскохрватски језик, њемачки језик, земљопис, историја, математика, физика, хемија, геометрија, краснопис** и **просторучно цртање**) у односу на стручне предмете и то: **трговачко рачунство, књиговодство, наука о трговини, трговачко** и **мјеничко право**. Од свих предмета на њемачки језик је, из разумљивих разлога, отпадало највише часова у седмици. Послије завршетка четвртог разреда,

ученици су полагали завршни испит пред комисијом којом је предсједавао владин изасланик из Сарајева. Интересантно је да су **до 1911. године** школу могла да похађају **само мушка**, а од те године и **женска дјеца**.

Школа је радила у бившој школској згради основне школе код општине, гдје се сада налазе разна министарства и управа прихода. Та зграда је изграђена **1885. године** врло солидно за оно вријеме. У приземљу је била смјештена тзв. **Комунална основна школа**, а на спрату је радила **Трговачка школа** све до **1900. године**, када је пресељена у новоизграђени објекат код Соколског дома гдје је радила све до **1919. године** када је укинута, а умјесто ње отворена гимназија.

Стара Бијељина - кварт поред данас пресахле Јањице, крај 19. вијека

У Трговачкој школи је од 1888. до 1892. године радио као професор народног језика, географије и историје велики хрватски пјесник **Силвије Страхимир Крањчевић** (**Silvius Policarpus Antonius**), који је у Бијељини написао један број својих антологијских пјесама. На тој згради данас налази се спомен-плоча у част пјесника која је постављена **1965. године** поводом стогодишњице рођења. На плочи стоји уписано: **"У тами поробљене Босне, саосјећајући с болом свога народа, Силвије Страхимир Крањчевић је у овој школи од 1888. до 1892. учио младе генерације како се воли слобода и домовина"**.

Трговачка школа у Бијељини је дочекала стварање **Краљевине СХС** и уједињење југословенских народа. И тада је у новоствореној држави, већ на почетку, представљала анахронизам, па је зато почетком **1919/20.** школске године донесена одлука о њеном укидању, а умјесто

ње отворена је гимназија. Те године, практично, први разред **трговачке школе** претворен је у први разред новоосноване гимназије и пресељен је у зграду дотадашње Српске основне школе, у објекту гдје је данас Основна школа "Свети Сава". Тај објекат изграђен је **1902. године** за Српску конфесионалну школу. Преостали разреди Трговачке школе (II, III, IV) укидани су постепено, док коначно шк. **1922/23. године** није потпуно престала са радом. Сав постојећи инвентар, учила, библиотека и сва остала имовина, припали су гимназији, која је постепено нарастала од првог разреда. Тако је гимназија замијенила Трговачку школу што је тада био велики корак у унапређењу школства у граду, јер је гимназија отварала пут за школовање на свим факултетима без полагања диференцијалних испита као што је било раније са трговачком школом.

ОТВАРАЊЕ ВЕЧЕРЊЕ ШЕГРТСКЕ ШКОЛЕ

Послије отварања гимназије и укидања трговачке школе, у ослобођеној и уједињој земљи послије 1918. године, опет се појавио проблем школовања кадрова. Били су то стручни занатски кадрови без којих не може привреда. А тада привреда новоосноване државе правила је крупне искораке у трансформацији старог начина привређивања. Требало је много занатских квалификованих радника за новоподигнуте занатске и индустријске погоне, који су се брзо појављивали из свих струка и специјалности (**метална струка, дрвопрерађивачка, прехрамбена, текстилна, кожарска, услужна** итд.). Зато је у процесу формирања младе грађанске класе и оформљења капиталистичког начина привређивања осјетила се потреба за школовањем разног занатског кадра, који би могао да повуче привреду напријед и да је сврста напоредо са развијеним занатством у осталим земљама према којима је новостворена Југославија правила искорак. Млада бијељинска буржоазија, стасала крајем 19. вијека акумулацијом капитала и уз помоћ јефтине радне снаге, убрзано је правила диференцијацију и захтијевала увећање капитала и његово плоћење. Зато је требало стручне радне снаге. Ради тога се образовању новог подмлатка за привреду приступило веома озбиљно и пажљиво, јер у школском систему **до тада таквих школа није било**. До тада занатски подмладак се школовао примитивно по заосталом обрасцу из старих времена: шегртовање код мајстора - калфа - мајстор послије мајсторског испита. То је било уобичајено, па се мајсторско звање у таквим околностима тешко стицало, јер је много зависило од самога мајстора, еснафа, па тек онда од способности у науковању шегрта. И мајсторски испити полагали су се по компликованој процедури.

И управо због тога, а у складу са нараслим потребама друштва, власти су преузеле бригу о стварању занатског подмлатка. И онда, у школском систему, профилисали су тзв. **"шегртске школе"**, које су биле изразито занатске школе за "лакша" занимања: **пекар, ковач, столар,**

абаџија, терзија, опанчар, кројач, ужар, симиџија итд. То је већ био корак напријед. Ученици - шегрти су учили занате код мајстора, код куће и у радионици, и **"били су прави робови"**, како каже Вук Стефановић Караџић. И у том смислу у Бијељини је **1921. године** отворена **Шегртска вечерња школа** - прва школа за образовање занатско-радничких кадрова. Био је то трећи важан датум у историји бијељинског школства.

Новоотворена школа за образовање занатског подмлатка није имала своју зграду нити наставни кадар, него се настава обављала у зградама основних школа у граду, а наставници су били учитељи. Та нова школа је највише радила у згради бивше основне школе преко пута зграде општине у **послијеподневним и вечерњим часовима**, у тзв. трећој смјени, послије науковања код својих мајстора у радионицама. Радно вријеме шегрта је било од јутра до увече, јер се у школу ишло послије завршеног радног времена код мајстора. А то радно вријеме било је без почетка и без краја - стално.

Колектив школе половином 20. вијека

Пошто је школа радила у згради основне школе, она није имала свога инвентара нити учила, па је лако замислити какви су били услови у којима су се образовали шегрти.

У школи није било сталног наставног особља, па су наставу изводили хонорарни наставници, углавном учитељи. Чак и **управитељ школе је био хонорарни**. Није било много ученика, нарочито у почетку, нити одјељења. Ученици су се дијелили на **старије** и **млађе** одјељење, па је тако организована и настава.

За чуђење је да школи није **придавана никаква пажња и важност**. Ни школске власти се о њој нису старале као о осталим врстама школа. Због тога је похађање наставе било врло нередовно и слабо. Од оних који су похађали наставу, према књизи евиденције, долазило их је **једва 20%**. На крају школске године, кад су обично били организовани испити, било је тек једна четвртина од уписаних који су успјешно

окончали и овакво сиромашно и непотпуно образовање. Таква шегртска школа на све је личила само не на школу.

У Љетопису школе каже се да је први хонорарни управитељ школе био **учитељ Никола Ст. Јовановић**. Његов мандат је трајао од **1921. до 1929. године**, када га је на тој дужности замијенио **Илија Лончар**. Послије Лончара на ту дужност дошао је **Стеван Крнић**, па затим до Другог свјетског рата учитељ **Дервиш Дервишевић**. Од њеног оснивања, од раних почетака, школа је нарастала, па се мијењао према њој и однос друштва и власти. Тачно је једно: школа је израстала, стицала углед и постајала саставни дио школског система, па је у складу с тим мијењала и свој назив у разном времену.

Анђелко Милетић

Свој највећи процват и пуну афирмацију школа је доживјела половином прошлога вијека, тј. у времену послије завршетка Другог свјетског рата, у времену док су на њеном руководном мјесту били стручна учитељица **Драга Лазић** и учитељ **Анђелко Милетић**. Школа је тих година била са комплетном физиономијом: наставничким колективом од **15 чланова предметне наставе**, школском **зградом, кабинетима, училима, практичном наставом** коју су изводили стручни учитељи у радионицама итд. То је био њен зенит који је послужио као основа да као стручна школа и прерасте у нов квалитет - **средњу стручну школу машинске струке** из које је деценију касније израсла **Техничка школа "Михаило Пупин"** која и данас постоји и ради.

УЧИТЕЉСКА ШКОЛА У БИЈЕЉИНИ - ШКОЛА СА СВИЈЕТЛИМ И ДУБОКИМ ТРАГОВИМА

Ускоро ће се навршити три деценије откако је у нашем граду престала с радом **Учитељска школа**. Она је, поред Гимназије "Филип Вишњић", била школа са свијетлим традицијама и дубоким траговима које је оставила у нашој средини и тако дала велики допринос у преображају овога краја. То је била школа углавном сиромашних ученика и родитеља града и села, јер су дјеца помоћу ње, учећи и спремајући се за учитељски позив, веома брзо долазила до запослења и хљеба.

Учитељска школа у Бијељини

Отварање школе у Бијељини била је нужност. Кад је послије завршетка рата кренуло се са преображајем нашег села, одмах се осјетио видан мањак учитеља, којих ни раније, прије рата, није било довољно. Уз то, наслијеђен је и **велики број и проценат неписменог становништва**, те неразвијена основно-школска мрежа, па је затечено стање у Босни и Херцеговини морало се по хитном поступку мијењати. Становништво, прерасло за школу, нарочито у селима, а које је било неписмено и заостало, требало је описмењавати и обухватити нове генерације младих које су пристизале за школу. А за тај неодложан посао **није било довољно ни школа ни учитеља**. Оразовање и стварање новог учитељског кадра, за које је требало и средстава и времена, надокнађивано је учитељским курсевима и бројним преквалификацијама младих. Из постојећих пет учитељских школа стизали су млади учитељи, број учитеља се тако повећавао, али још увијек су **потребе** биле веће од **понуде**, а требало је тај посао и дугорочније планирати. Пет постојећих учитељских школа у Босни и Херцеговини (**Сарајево, Мостар, Тузла, Травник и Дервента**) још увијек није могло да задовољи све нарастајуће потребе за учитељским кадром, па су тадашње власти Републике одлучиле да отворе и шесту учитељску школу. Од неколико мјеста која су била у разматрању да се у њима отвори нова школа (Брчко, Зворник), закључили су да је најупутније и најбоље да то буде **у Бијељини** из више разлога (густина насељености, постојећи распоред школа, удаљеност постојећих учитељских школа). Тако је отварањем ове школе у Бијељини новоотворена учитељска школа била најмлађа у Републици и шеста по реду.

Тиме је град добио значајну васпитно-образовну установу која је у извјесном смислу промијенила структуру Семберије, јер је та школа била основа за даље образовање и стицање бројних звања на разним факултетима, а тако и могућност за одлазак у свијет.

Учитељска школа у Бијељини основана је одлуком Министарства просвјете Републике Босне и Херцеговине. Почела је да ради званично **1. септембра 1950. године у згради Гимназије "Филип Вишњић"** и у њеном саставу. Наставу су изводили професори гимназије. Те школске 1950/51. године имала је само **три одјељења** првога разреда са **101 учеником**, сљедеће године у одјељењима првог и другог разреда **већ 208**, а онда наредне године у одјељењима првог, другог и трећег разреда било је **314 ученика**. Школа је постала потпуна са свим разредима тек у школској **1953/54. години**. Тада је школа имала **већ 12** одјељења са **397 ученика**.

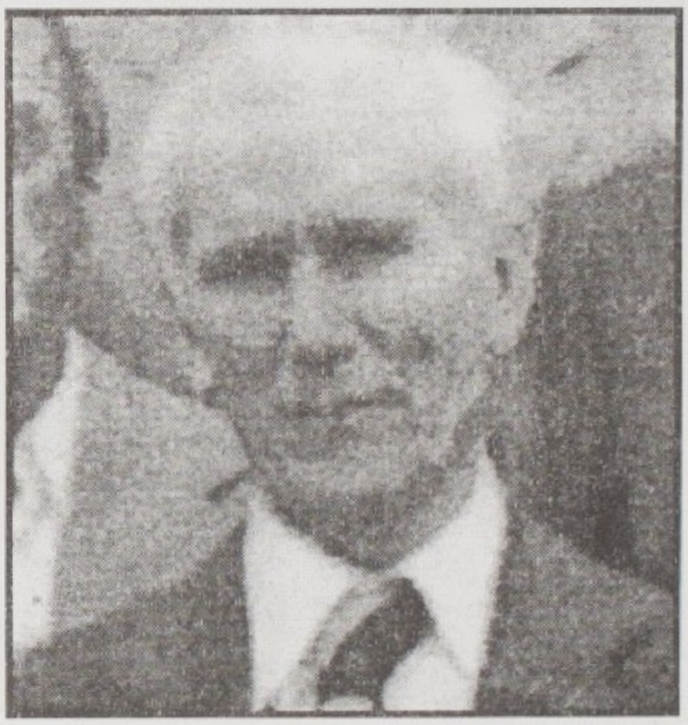

Данило П. Грумић

Наставнички колектив са одговарајућим профилом стручних професора формирао се постепено, са растом броја ученика и одјељења. Већ одмах на почетку, одлуком Савјета за просвјету, науку и културу НРБиХ из Сарајева, **број 13555/51.** постављен је за првог директора школе **Данило П. Грумић**, дотадашњи професор гимназије у Брчком, а одлуком број 7113/51.

премјештен је за редовног професора у ову школу **Милорад Трајковић**, дотадашњи наставник у **Љубушком**. Постављањем директора и доласком још неких наставника школа се одваја од гимназије и добија статус самосталне васпитно-образовне установе. Данило П. Грумић као директор, професор Милорад Трајковић и наставник **Љубица Грумић**, супруга Данила П. Грумића, били су први кадар ове школе - ембрион из кога се школа даље развијала. Касније, у наредним мјесецима и школским годинама, у новоотворену школу пристизали су нови наставници: **Градимир Вукадиновић** из Крагујевца, **Нада Белужић, Владимир Казанџић, Павле Војновић, Момчило Бранковић, Радмила Механовић, Мухамед Имамовић, Михајло Спасојевић, Софија Вукадиновић, Ђурђинка Славковић, Александар Кохаревић, Љиљана Богдановић** и др. Школа се ширила и број ученика из године у годину се осјетно повећавао. У школу су се уписивала не само дјеца из ових крајева Босне и Херцеговине, него и дјеца из Мачве, Срема, Славоније... Једном ријечју, школа у Бијељини је постајала југословенска, а град Бијељина, заједно са ученицима гимназије и других средњих школа, град младости, љепоте и пјесме. Сви стамбени капацитети у приватном власништву били су попуњени до посљедњег мјеста.

Иако је у почетку била у саставу гимназије, гдје су срж наставног процеса изводили наставници гимназије, она се веома брзо омасовљавала, постајала школа жеља многих свршених ученика основних школа и тако израстала у школу која је била чувена по свом раду и реномеу, једна од најбољих васпитно-образовних установа у овом крају и Републици... Директор школе Данило П. Грумић, педагог великих погледа и истанчаних педагошких назора, био је просвјетар који је свој рад темељио на идејама совјетске педагогије и педагога **Антона Семјоновича Макаренка**. Био је оличење педагошке ширине, педантности и принципа.

Прва генерација ученика на прослави 25 година матуре

Својом културном мисијом школа и ученици ове школе благотворно су дјеловали на средину у којој су живјели дајући јој један културно-образовни и хумани печат, јер су у многим друштвено-политичким акцијама предњачили и пружали примјере ученицима из других школа града.

У сјевероисточној Босни она је од оснивања представљала веома изразит и запажен културни и образовни центар. У граду и цијелој Семберији није се могла замислити ни једна културна или спортска манифестација без учешћа ученика ове школе.

Преузимајући дужност директора школе професор Данило П. Грумић са својим сарадницима имао је бројне тешкоће које је требало превладати и савладати. Требало је брзо реаговати и још брже радити, јер времена за чекање није било. Живот је пролазио у галопу. Најтежи проблем - смјештајни простор школе - ријешен је релативно брзо и лако пресељењем у објекат некадашње **Трговачке школе код Соколског дома**. Али је, свакако, најтежи проблем био како да се обезбиједи ученицима стручни наставни кадар одговарајућих профила, јер је школа прерастала у петоразредну и у своје клупе примала је **само најбоље** свршене ученике из основних школа. А они су тражили знање које им је школа требало да пружи. Ради њих школа је набављала одговарајућа учила, књиге, попуњавала кабинете, библиотеку. Све је то било могуће јер су сви имали велико разумијевање за ту школу која је била љубимица и **општине и Републике**, а највише становника овога краја чија су дјеца похађала наставу и спремала се за учитељски позив. И десило се нешто чудновато: ова школа, која је поникла у крилу гимназије, убрзо је током времена престигла своју "мајку" и оставила је у много чему далеко иза себе.

Већ у неколико наредних година, због ширења и повећавања броја ученика, појавио се опет проблем учионичког простора. Није га било довољно за нормално извођење наставе. И да би се то опет ријешило, на стари објекат Трговачке школе, у близини зграде и са спојним објектом и просторијама, дограђен је анекс и школа је добила нови изглед и потребан број **учионица**, скоро све **кабинете, салу са позорницом, зборницу, библиотеку, вјежбаоницу, ученичку кухињу** итд. Сада је био потпуно заокружен образовно-технолошки процес са свим оптималним условима за успјешно извођење наставе. Школа је са четворогодишњег прерасла на петогодишње образовање. Настава у школи била је сва стручно заступљена. Послије Данила П. Грумића за директора је био постављен **Бране Томашевић**, а послије неколико година и његовог одласка дошао је **Добрица Степановић**, Сви директори су били не само добри организатори живота и рада школе него и стручњаци и изнад свега - ентузијасти. Живјели су за школу и у њој проводили највише времена.

Добрица Степановић

Тих година, у вријеме кад је директор школе био Добрица Степановић, у школи је

било близу **хиљаду ученика са око 28 одјељења**. Радило је више од **40 професора** одговарајуће стручности. И у том објекту код Соколског дома, који данас у цијелости припада **Основној школи "Вук Караџић"**, школа је радила више од 15 година. Ту је образовала и извела више генерација учитеља.

Популарност ове врсте школа код родитеља и дјеце, а нарочито брзина у долажењу до запосљења и хљеба, али и популарност учитељског занимања код сеоског становништва, допринијели су да ширење школе и раст њених капацитета није престајао. Из године у годину у овој школи се стално повећавао број ученика и одјељења иако је са четворогодишег прешла на петогодишње школовање, односно петора-**з**редно. Постојећи објекат одједном је постао тијесан за веома развијену школу која је имала више од **26 одјељења**. Зато су тадашње просвјетне власти одлучиле да трајно ријеше смјештајни простор ове школе изградњом новог објекта. С обзиром на бројност ученика и ширење града, одлучено је да се објекат изгради у **Рачанској улици** на земљишту **Војновића**, иза бензинске пумпе. Пројектован је монтажни објекат и његова изградња је била **1965. године**. У изградњи објекта, као и на изградњи и уређењу простора око школе, велики допринос у току изградње дали су ученици школе заједно са својим наставницима у добровољном акцијашком раду. Новоизграђени објекат монтажне природе и приземне градње био је веома велики и са више учионица, кабинета, са салама, зборницом, помоћним просторијама (хол за приредбе, ученичка кухиња, просторије за администрацију, котларница итд). Објекат је **имао импозантну површину, около спортске терене, помоћне зграде** итд. Зграда је грађена да задовољи потребе школе у наредних тридесет година и рачунало се да ће ова школа остати у Бијељини за дужи период.

У тај нови монтажни објекат у Рачанској улици, уз велику помпу и рекламу, **школа се преселила 6. фебруара 1966. године**, дакле почетком другог полугодишта те школске године. То пресељење се обиљежило и великим слављем и бројним свечаностима.

Али, убрзо послије усељења у нови школски објекат, почеле су на нивоу Републике дискусије **о укидању свих учитељских школа** у Босни и Херцеговини. Наиме, тих година а и раније, појавио се проблем вишка учитеља, односно хиперпродукција учитељског кадра у Републици и Југославији, који се није могао запослити, па су се пунили спискови незапослених учитеља у заједницама за запошљавање. У Бијељини су се надлежни борили свим силама и аргументима да школу очувају, али изгласани закон о укидању учитељских школа у Републици био је неумољив. По том закону школе више нису уписивале ученике и сукцесивно су се гасиле, да би крајем школске **1971/72. (31. августа)** све подлегле гашењу и ликвидацији. Коначно, **1. септембра те године** школа је престала да ради. Утихнуло је заувијек школско звоно те школе, а запослени, неки прије и неки касније, отишли су из школе на друга радна мјеста или у пензију уколико су стекли то право. Рачанском улицом **осјетно се разриједила ученичка колона** у одласку и повратку из школе. Сву архиву школе и документа трајне вриједности преузео је **Архив у Тузли** гдје се и сада чувају. Урађено је то на срећу, јер је

касније, **у јесен 1993. године**, све изгорело у пожару заједно са школским објектом (библиотека, учила, намјештај).

У овој школи је **од 1957. до 1972. године** био наставник методике и школског рада **Божо Павловић** - човјек необично великих педагошких погледа и искуства. Са изузетно добрим методско-дидактично-педагошким образовањем одњеговао је и оспособио многе генерације учитеља који су у своме раду, ма гдје се налазили и радили, постизали изузетно добре резултате. У њиховим очима остао је као **човјек–легенда у методици**. У току своје радне каријере објавио је више од **500 разних радова** из дидактике и методике у педагошким и просвјетним листовима и часописима Југославије. Писац је већег броја приручника и уџбеника за наставу језика и математике у основној школи. Такође, добитник је многих награда и признања (награде, повеље, одликовања). Имао је звање педагошког савјетника.

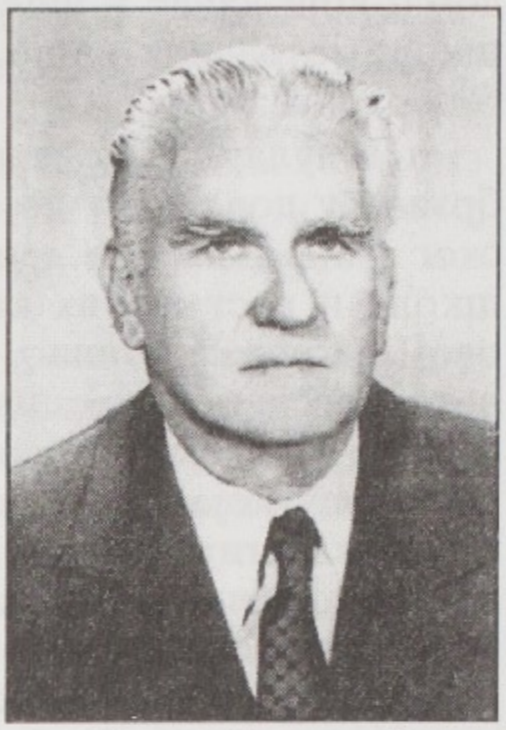

Божо Павловић

Из клупа овог просвјето-образовног завода током непуна четврт вијека постојања изашло је око **3.500 учитеља** - од тога **14 генерација** у четворогодишњем и **5 генерација** у петогодишњем трајању. То је била армија просвјетара која је тада, у вријеме још неписмених, дала огроман допринос у преображају друштва. И не само то: ова школа је била увијек на располагању **Болници у Бијељини за даровање крви** коме год би затребала за спасавање живота. Та помоћ се могла добити у сваком тренутку и за сваку крвну групу.

Поред ове хумане компоненте, треба истаћи успјехе њених ученика на културно-образовном пољу: запажене резултате у покрету "**Наука младима**", освојена признања на смотрама хорова, оркестара, драмских секција, литерарним такмичењима итд. Зато је одласком из ове школе због укидања један број њених професора стекао запажене научне реномее и научне титуле, па су остатак свог радног вијека провели на факултетима као универзитетски професори на одговарајућим катедрама - **др Мићо Делић**, на Универзитету у Загребу, **др Милан Ждерић**, на Универзитету у Новом Саду, **др Цвијетин Лукић**, на Универзитету Српско Сарајево, **мр Предраг Карапанџић**, у Просвјетно-педагошком заводу у Новом Саду. Професор **Душан Мандић** отишао је у Крагујевац гдје је више година био директор **Театра "Јоаким Вујић"** итд. То, ипак, говори да су у тој школи радили врсни стручњаци који су то касније доказали стицањем научних титула у својим струкама. И још ово: ученици ове школе су имали својевремено велику научну екскурзију на угашени вулкан Везув и друге историјске градове Италије (**Помпеја, Рим, Верона, Падова, Трст**).

На завршној свечаности, која је организована поводом укидања школе, њен први директор Данило П. Грумић, између осалога, рекао је и ово: "Захваљујући нашој школи Дрина нас није раздвајала, него - спајала. Били смо једно."

ШКОЛА - РАСАДНИК ПОЉОПРИВРЕДНИХ КАДРОВА

Пољопривредна школа у Бијељини обиљежила је риједак јубилеј - пола вијека постојања и рада. За протеклих педесет година школу је завршило **6.596 ученика**. У саставу школе ради и Дом ученика и Школска економија за праксу ученика.

Мало је средњих школа пољопривредно-техничког усмјерења у земљи које су се својим резултатима и успјесима прочуле надалеко као што је то случај са Пољопривредним школским центром у нашем граду - популарно званој **Пољопривредној школи**. А управо по том имену ову образовну установу знају не само људи у Семберији него и шире - људи изван овог региона, односно у **Мачви, Срему и цијелој земљи**, па и шире.

О овој васпитно-образовној установи - великом расаднику пољопривредних стручњака у протеклих пет деценија живота и рада причало се много у вријеме недавно обиљеженог јубилеја, који је у граду и школи свечано прослављен и пропраћен бројним активностима у култури и спорту. Поводом јубилеја објављена је и монографија школе.

А све је почело прије пет деценија кад је школа, одлуком Главне управе за пољопривреду Босне и Херцеговине, у **јесен 1950. године**, пресељена **из Тузле**, гдје је до тада била, у Бијељину. Од тада, од те далеке **1950. године**, почиње и њен постепен, али успјешан ход и афирмација од првих почетака, па до свега овога што школа данас посједује. А тај њен пут, тај ход по мукама и трњу, није ни мало био лак и представљао је у највећем дијелу одрицање и напор друштвене заједнице, а и наставничког колектива који је имао снаге и знања, а изнад свега љубави и стрпљења, да колективним и личним напорима учини да се све предвиђено оствари и постигне.

А тада, одмах послије завршеног рата, који је био и тежак и дуг, у осиромашеној земљи, која није имала довољно средстава ни за важније потребе, било је изузетно тешко изградити школски објекат, јер је све изискивало много средстава којих тада, нажалост, није било, поготово

што је земља била дуго у економској блокади, коју су створиле земље тзв. **социјалистичког лагера** у времену послије сукоба са Стаљином и Совјетским Савезом.

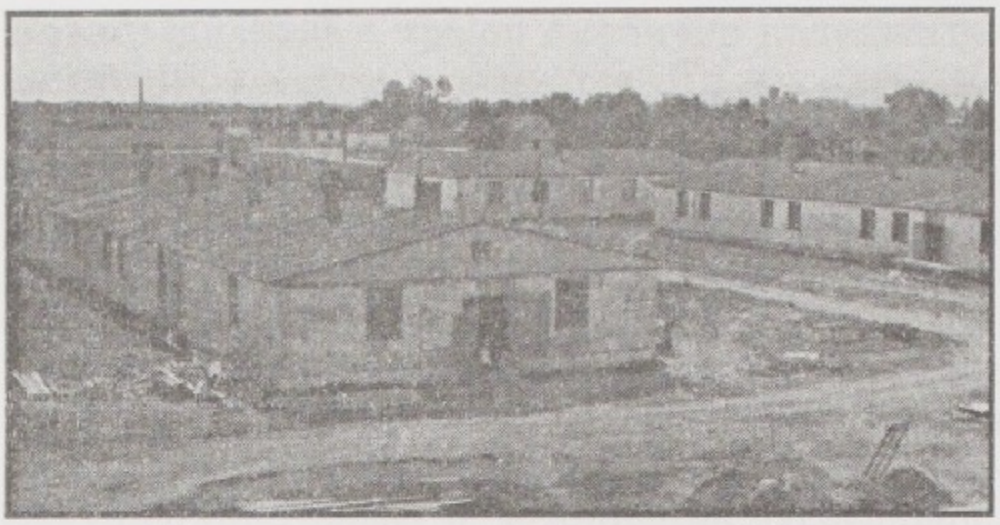

Бараке школе пресељене из Тузле

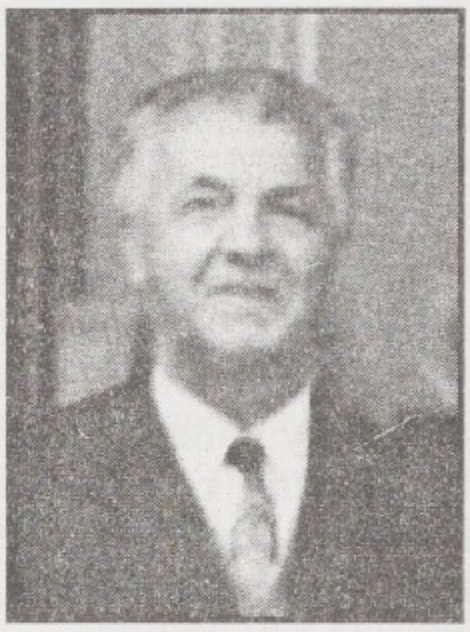

Мустафа Шарић, први директор

Професор Ђоко Лазић

И зато су из Тузле, заједно са школом и оскудним инвентаром, демонтиране и превезене четири дрвене бараке које су замјењивале школску зграду. Тада је у школи, у тој школској години, било са новоуписаним ученицима само **96 ученика и 6 професора** за извођење наставе укључујући и првог директора школе **Мустафу Шарића**, који је заједно са школом дошао из Тузле. Остали професори и инжењери су били: **Ђоко Лазић, Драгутин Бурић, Антон Ђурковић** и **Сидонија и Борис Браун**, професор.

У љетопису школе, који је узорно и одговорно вођен, хроничар је прецизно забиљежио: "**Настава у школској 1950/51. години почела је 12. септембра, па се закаснило, јер је до тог времена обављена монтажа дрвених барака за смјештај школе** и интерната и пресељена је сва имовина из Тузле. **Чињени су велики напори да се школа организационо среди**". Директор школе Мустафа Шарић, заједно са наставницима и другим особљем, уложио је много труда да школа отпочне са радом и да у свој учионички простор, у монтажне бараке пресељене из Тузле, прими прве ученике. А то није било ни мало лако, јер такорећи, није ништа ни било осим земљишта на које је требало поставити школу: ни учионица, ни намјештаја, ни учила, ни наставног кадра. Постојала је само жеља да се у подухвату успије.

За почетак рада школе, за локацију објекта и за огледне парцеле за рад ученика и стручну обуку, општина је из друштвеног земљишног фонда додијелила школи само пет хектара земље на периферији града гдје је школа смјештена. С тиме се почело.

Отварање ове школе, које је протекло без помпе и славља, био је значајан тренутак у развоју бијељинског школства, јер је град добио

школу која му је, с обзиром на то да је ово пољопривредни крај, осјетно недостајала, па је, поред **Гимназије "Филип Вишњић"** која је од раније постојала и радила, родитељима и ученицима омогућено да бирају више занимања и да се, завршетком ове новоотворене школе, одмах укључују у привреду и запошљавају, те да би тако радећи доприносили рано друштву које је из рата изашло врло осиромашено.

Већ сљедеће школске године, нови директор школе инжењер **Петар Радошевић**, врло способан и амбициозан пољопривредни стручњак, који је послије завршеног факултета дошао у Бијељину, поред других проблема, суочио се са једном неодложном тешкоћом која је тражила хитно рјешење - биле су то школске дрвене бараке што су већ дотрајавале, чији су кровови прокишњавали, а прозори били иструли. Због недостатка средстава, те 1951. године, нађено је за тада спасоносно рјешење - одлучено је да се кровови и врата барака поправе скромним расположивим средствима, а да се **"у прозоре"**, како наводи хорничар, **"поставе сламни јастуци да би се спријечило продирање хладноће у просторије док се не нађу средства за њихов поправак"**. Било је то у то вријеме једино исправно рјешење, јер шест година послије рата није било могућности ни да се ране прописно залијече, а камоли да се ново гради. А оваква школа је била потребна и Семберији и ширем завичају. Требало је за осиромашену и заосталу пољопривреду школованих кадрова да би произовдили храну за изгладњеле и напаћене у четворогодишњем тешком рату. Овај податак **о сламним јастуцима за прозоре** говори како је школа израстала, како се борила да образује потребне стручњаке неопходне пољопривреди, а прозори су могли и да причекају за касније кад буде новаца. И још тада почиње мукотрпан ход ове школе, тежак и мучан, али достојанствен и упоран.

Дом ученика у саставу школе

Због недостатка наставног особља, због недостатка васпитачког кадра у интернату ученика, одлучено је да наставници школе, поред редовног рада са ученицима на часу, један дан седмично дежурају и у Дому ученика, како би у раду с ученицима у Дому, омогућили им и друге активности и били им васпитачи. А ти људи - педагози, прегаоци школе и њени наставници, имали су тада разних послова и преко

главе - од рада у учионици са ученицима, рада у кружоцима, јер није било одговарајућих уџбеника, нарочито стручних, па до рада у ученичким организацијама и организовања слободних активности. Једноставно, било је посла и задатака **од јутра до вечери**, а особља мало, па су сви тако радећи изгарали на послу. Није се питало да ли се нешто налази у опису радног мјеста и хоће ли се то што ради платити. Никоме није падало на памет тако нешто. Сматрао је то својом обавезом и дужношћу, јер је трабало помоћи младима, требало је образовати људе да прихвате што прије на своја плећа разне одговорне дужности у привреди и друштвеним службама. И било је, упркос свим тим тешкоћама, завидних резултата и успјеха у свим областима дјелатности новоформиране младе школе.

ГРАЂЕЊЕ НОВЕ ШКОЛСКЕ ЗГРАДЕ

У таквим приликама, доста брзо, у **априлу 1952. године**, већ се размишљало о изградњи новог школског објекта који би задовољио потребе школе, не само тада, већ и у наредном стољећу. И послије свих размишљања и анализа, а на основу потреба, одлучено је да се објекат гради заједно са домом у којем би ученици са стране били смјештени док се налазе на школовању, јер школа је **имала регионални карактер** и образовала је пољопривредне стручњаке за широко подручје двију република. И убрзо је урађен функционалан и модеран пројекат школске зграде и дома чији је аутор био **архитекта Љубиша Драгић из Београда** са тимом својих сарадника. Његов пројекат је добио ласкаве оцјене и признања, јер је испуњавао све тражене услове: **функционалност, савремени дизајн, естетске критерије** и др. Истакнуто је да је у великој мјери конципиран по угледу на такве школске зграде не само у нашој земљи, него и у неким европским земљама гдје се пољопривреди придавала и придаје велика пажња. Град је био усхићен кад је почео објекат да се гради и кад је из скела, послије двије године дана градње, полако израњала љепотица коју су одмах назвали **"стакленом баштом на периферији града"**.

Садашња школска зграда савременог типа (пројектант арх. Љубиша Драгић из Београда)

Тешко је било за овакав велики пројекат обезбиједити средства. А да би се изградио овакав објекат и опремио потребном опремом и

одговарајућим инвентаром, у **децембру 1954. године** одобрен је од **Републике Босне и Херцеговине** кредит за изградњу и опрему у износу од **100 милиона тадашњих динара**, а то је за оно вријеме била огромна сума новца, па је градња, послије дуготрајне припреме, могла да почне. Радове на објекту изводиле су домаће грађевинске фирме.

Градња школске зграде са свим занатским радовима трајала је **пуне три године**, а свечано усељење у нову школску зграду било је у **јесен 1957. године**. У згради је изграђено **8 учионица** са одговарајућим кабинетима који су у њиховом саставу, велики **амфитеатар, фискултурна сала,** велика **зборница, канцеларијске просторије**, те приручне просторије за смјештај неопходних предмета, котларницом, спремиштима за огрев итд. Укупна површина свих простора у објекту износила је **6.400 квадратних метара**. Школа је тако постала понос свих Семберaца, јер је објекат био репрезентативан и импресиван са великим **мозаиком на фасадној страни и водоскоком** у пространом холу зграде.

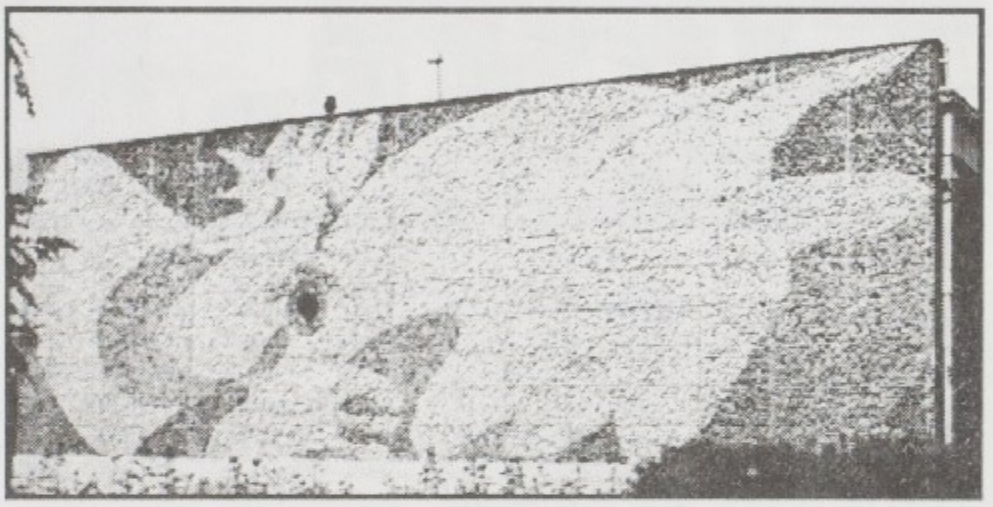

Мозаик на фасади зграде (пијетао кукуриче)

Од тада па до данас школа се ширила, богатила новим површинама у економији и струкама које нису из области пољопривреде.

У овом времену школа представља моћну **васпитно–образовну установу** у којој ради, поред пољопривредне струке, још и **Медицинска школа** са својим ученицима и наставницима. У обје школе тренутно има **866 ученика** и **96 запослених** од којих је **56 професора** и стручних сарадника.

Економија школе посједује **60 хектара квалитетне обрадиве земље** гдје се у склопу редовне праксе узгајају житарице, индустријско и крмно биље, разно поврће... Уз све ово, у саставу ученичке економије, налази се говедарска и свињогојска фарма на којој се обучавају ученици. Такође, економија посједује тракторе са прикључним машинама, те комбајн за житарице.

У свом петодеценијском постојању и раду, у историји школе, дужност директора обављало је више људи, од којих су запажене резултате дали сљедећи: **Мустафа Шарић, Петар Радошевић, Мехмед Хујдуровић, Веселин Рашовић, Драгољуб Драмићанин, Нада Симеуновић, Војислав Перић, Ратко Којдић, Пајо Скулић** и др. Дужност директора у садашњем тренутку обавља **Ненад Радловић**.

Од свих наведених ту дужност је најдуже обављала **дипл. инг. Нада Симеуновић** која је својим радом остварила значајне успјехе и у историји школе оставила видљиве трагове и свој допринос.

Кроз протеклих пет деценија свога живота и рада школа је доживљавала своје бројне звјездане тренутке и тако израстала у јаку васпитно-

-образовну установу кроз коју су пролазиле многе генерације младих гдје су стицали потребна знања и касније их примијењивали у унапређењу наше пољопривреде. Нарочито је важно истаћи њено чврсто повезивање са друштвеном средином и привредом шире и ближе околине, па и цијеле Републике. Кроз учионице ове школе до сада је прошло више хиљада ученика и земљорадника **Семберије, Срема, Мачве** и других дијелова земље, који су овдје стекли добра и темељна знања за унапређење пољопривредне производње на својим приватним или друштвеним газдинствима гдје су се запошљавали и радили.

Свечаност на прослави 10-то годишњице постојања

ОСНИВАЊЕ БИБЛИОТЕКЕ У ГРАДУ - КУЛТУРНИ ДОГАЂАЈ ЕПОХАЛНЕ ВАЖНОСТИ

У културној прошлости града мјесец **новембар 1932. године** остао је забиљежен и запамћен као мјесец који је направио културну прекретницу у историји Бијељине. Тога мјесеца, тачније **20. новембра, основана је Библиотека** или књижница која је добила име прослављеног барда народне пјесме из овога краја - **Филипа Вишњића**. То је, свакако, био догађај од провораздног значаја и великог културног тренутка те генерације, која је утемељила почетке рада овог храма књиге и културе у нашем граду. Било је то прије седам деценија - временски период који је дуг и испуњен бројним друштвеним и политичким промјенама. Од тада, од времена кад је основана Библиотека "Филип Вишњић", друштво се мијењало, напредовало, добијало нове димензије духовног живота, а с њим се мијењала и Библиотека: богатила се, проширивала своје оставе и ормаре књигама, добила нови савремени функционалан објекат и увијек у једном остајала иста - њеном благотворном дејству на развој људске свијести, промјени човјека, његовом просвјећивању из дана у дан посвећивала све већа пажња. Љубитељи књиге, њени поклоници и поштоваоци, свакодневно су стварали нове могућности за ширење и дотурање књиге међу људе који су тада, жељни знања и науке, пригрлили књигу као нешто своје најдрагоцјеније.

Филип Вишњић

Библиотека "Филип Вишњић" је у преображају овога краја имала непроцјењив удио и значај. Те далеке, а истовремено и блиске 1932. године, основана је **Библиотека "Филип Вишњић"** на иницијативу **др**

Војислава Кецмановића Ђеде, **професора Николе Мачкића**, **ветеринара Јоакима Перендије** и **студента права Михаила Мике Богдановића**. Ова четворка урадила је и извела културни подухват од епохалног значаја. Њихову иницијативу и акцију подржали су и дали помоћ виђенији људи овога краја који су схватили шта значи књига у преображају друштва, његовом просвјећивању и подизању културног нивоа. Културно-просвјетно друштво "Филип Вишњић" на сједници свог Управног одбора одлучило је да основана Библиотека у овом граду отпочне с радом **20. новембра**.

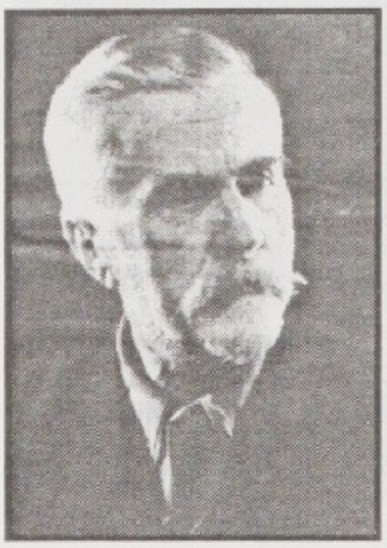

др Војислав Кецмановић Ђедо

Никола Мачкић

Јоаким Перендија

Михаило Богдановић Мика

И тада, послије извршених припрема и обављених административних послова, у просторијама испод општине, иначе неприкладним и нефункционалним, смјештена је Библиотека и отпочела је своју просвјетитељску мисију која и данас траје несмањеним интензитетом. Тих дана, на почетку рада, библиотекар је био **Михаило Мика Богдановић**, човјек великих слободоумних хоризоната и културе, безграничног ентузијазма и великог хуманизма, због кога ће касније, у ратној **катаклизми 1942. године**, своју прогресивну и човјекољубиву оријентацију платити животом у концентрационом логору.

У овом тренутку, са временске дистанце, може се рећи да је почетак рада ове установе у области културе био преломан у преображају становника овога краја. Тим чином, том културном установом, и наш град се укључио у савремена тадашња кретања на културном пољу и у реализацији филозофских тумачења која су тада, под утицајем Масарика, проповиједала да нема друштвеног напретка без просвјећеног и духовно изграђеног човјека.

ЗНАЧАЈ ОТВАРАЊА БИБЛИОТЕКЕ ЗА ОВАЈ КРАЈ

За град Бијељину и Семберију два су велика догађаја која су дала немјерљив допринос у преображају семберског човјека: прво, отварање Бијељинске гимназије 1919. и друго, оснивање Библиотеке 1932. године. Ова два културна међаша најважнији су догађаји у културној историји града.

Колико је то био велики корак у преображају средине, и раније у случају гимназије и сада библиотеке, говори упоредни податак да је Бијељина била тада мала заостала провинцијска касаба са градом и околином, са око **83 хиљаде становника**, са великим бројем неписмених чији се проценат, у зависности од социјалне средине, **кретао и до 70%**. Са тек стасалом генерацијом одраслих, која је памтила Први свјетски рат и ратна пустошења, град се сопственим снагама, напорима појединаца и организовано, напрезао да успостави корак с осталим напреднијим срединама које су имале већу и развијенију културну традицију. А иначе, тих година у трећој деценији 20. вијека, у времену кад су била још свјежа сјећања на рат и раније заосталост, град је био сав у идеолошко-културном кретању и промјенама. Ојачала је и видно стасала млада грађанска класа, а угледавши се на друге средине које је могла да упозна, улагала је огромне напоре како да учини нешто у преображају ове заостале средине, **"провинције у позадини"**, како су је неки назвали. И зато се може рећи да је град доживљавао своје буђење, својеврсни препород, поготово што су тих година интелектуално стасали млади Семберци, који су послије завршене гимназијске матуре и универзитета у земљи и иностранству, враћали се у родни град да у њему живе и раде и тако дају свој допринос његовом културном уздизању. Без претјеривања и лажне скромности, можемо рећи да је тада било **мало таквих градова у земљи** гдје су домаћи интлектуалци, послије завршених студија, масовно се враћали у родни град и завичај да у њему раде и живе као што је то било у Бијељини. Одједном, тих година, град је имао домаћу интелектуалну елиту, "трустове мозгова", који су се њему ставили на располагање. Било је доста љекара, правника, професора, инжењера итд. Уз то, Гимназија "Филип Вишњић", која је те године испратила и четврту генерацију матураната на универзитет, била је као бакља просвјете и културе која је освјетљавала сигурне правце културног развитка. Млади бијељински интелектуалци, послије завршених студија и упознавања културних средина на страни, враћали су се у завичај са школовања из **Београда, Загреба, Љубљане** и других универзитетских мјеста. Као посљедица тих кретања, двије године касније, основано је **Аматерско позориште "Сцена"** које је, као и Библиотека, постало жариште културе у овом крају. Библиотека и позориште - то су биле двије културне институције што су давале печат живљења у граду.

Одмах послије оснивања Библиотека се афирмисала као значајно мјесто окупљања младе интелигенције и уопште интелектуалаца. Било је част бити члан наше библиотеке и видјети се у њеним просторијама, јер је то био својеврсни знак културног престижа и еманципације. Зато су сви, а нарочито гимназијалци, настојали да буду активни и помажући чланови библиотеке која је из дана у дан, свакодневно, богатила свој књижни фонд. Као у мјесту жаришта и прогреса културе, под сводовима њене читаонице, нарочито пред Други свјетски рат, окупљала се напредна радничка, студентска и сеоска омладина који су овдје, уз књигу, новине и друге публикације, стицали знања и учили се животу.

Многи од њих су из књига које су овдје читали, напојили се патриотизмом и љубављу према отаџбини, па су касније, у вихору ратних збивања, положили своје животе за слободу.

БИБЛИОТЕКА ПОСЛИЈЕ ДРУГОГ СВЈЕТСКОГ РАТА

Завршетак Другог свјетског рата Библиотека је дочекала у тешком стању. Велики број књига окупатор је уништио, а нека дјела су разнијели грађани својим кућама. Непријатељ је у спрези са локалном влашћу града, у првој години окупације, наредио да се све књиге изнесу из просторија, полију бензином и - запале. То је била пресуда књигама и Библиотеци. Али, захваљујући неколицини грађана Бијељине, иначе тада утицајним, извршено је испред Библиотеке у вечерњим часовима спаљивање обичних хартија и сламе, и неких књижурина без вриједности, а књиге су склоњене. Један од утицајних грађана Бијељине је Изетбег Салихбеговић. Тако је очуван књижни фонд који је с муком прикупљан и купован. Трик са лажном ломачом је сасвим успио.

Послије ослобођења, одмах у **прољеће 1945. године**, обновљен је рад Библиотеке послије четворогодишње паузе. Одлучено је да се отворе врата њених просторија, прегледа књижни фонд и сакупе разнесене књиге од грађана. Од тада па до данашњих дана библиотека је сваке године повећавала број читалаца, богатила књижне фондове, набављала

Народна библиотека "Филип Вишњић" прије пресељења у нови објекат

и сакупљала књиге од бројних дародаваца тако да данас у оставама библиотеке има преко 100 хиљада књига свих врста и других публикација. То је импозантан број који заслужује дивљење. Такав књижни фонд немају библиотеке ни у већим градовима. То, истовремено, говори и о израслости ове средине и о бризи заједнице без чије помоћи и улагања, те помоћи Семберaца и Бијељинаца са стране, ово не би могло бити постигнуто ни остварено. У богаћењу књижног фонда учествовали су многобројни наши људи на страни својим даровима у књигама и легатима којима се град поноси. Они заслужују безграничну захвалност, јер су, иако ван родног града, обнављали и попуњавали књижни фонд, сакупљали књиге и богатили ову институцију културе - мјесто гдје су похрањени најбољи и најблиставији умови нашег народа и човјечанства.

Библиотека је недавно навршила и обиљежила седам деценија свога постојања и успјешног и преданог служења граду и његовим становницима. Њен допринос у културном преображају овог нашег краја је немјерљив. Више од педесет година била је у просторијама лијевог крила зграде Скупштине општине, а у садашњи објекат преселила је у **мају 1982. године**. Свечано отварање и предаја зграде на употребу обављено је **23. септембра 1982. године**.

Садашња зграда библиотеке "Филип Вишњић"

У протеклом времену Библиотека је своју успјешну и плодну културно-просвјетитељску мисију ширила, поред града Бијељине, и у селима Семберије помоћу својих 14 покретних библиотека у двадесетак села са више од двадесет књигоноша од којих су неки од њих већ се преселили и у културну прошлост тих села. Између бројних вриједних

и активних, са захвалношћу и дубоким поштовањем, треба поменути **Луку Илића** из Загона, **Влајка Стојановића** из Љељенче, **Перу Новаковића** из Велике Обарске, **Добринка Млађеновића** из Којчиновца, **Мирка Петровића** из Доње Чађавице итд.

У постојећем књижном фонду Библиотеке, који је богат и разноврстан, има више хиљада дарованих књига од установа и појединаца. Међу њима је на првом мјесту дародавац **Родољуб Чолаковић** са више од 10 хиљада, а онда **Марија Бауер Ђорђевић, Душан Лопандић, Алиса Перендија** библиотеку свога мужа **Јоакима Перендије, Јованка** и **Драго Х. Чолаковић** са завјештањем половине своје куће, **Гајо** и **Славка Лазић** и др.

Кад је основана далеке 1932. године, дакле, на почетку свога рада, Библиотека је имала само 5 хиљада књига, а сада има преко сто хиљада. То сазнање испуњава човјека осјећањем среће и задовољства, поготово кад види да је то све смјештено у одговарајућим функционалним просторијама које је друштво и наш човјек Семберац даровао себи и генерацијама које долазе. Сав тај књижни фонд, све то благо које је стрпљиво сакупљано, обрађено је и стручно разврстано по УДК систему да би се њиме лакше могли да служе читаоци. И још нешто: библиотека располаже и фондом првог примјерка који тренутно броји преко пет хиљада ријетких и вриједних књига, а то немају ни много веће библиотеке.

Библиотека "Филип Вишњић" је културна тековина нашега вијека која ће са протицањем времена све више добијати на значају, те ће остати као непревазиђена духовна вриједност генерацијама које ће послије нас доћи и наставити тамо гдје ми будемо стали.

ШТАМПА, ШТАМПАРИЈЕ И РАДИО У БИЈЕЉИНИ У ПРОШЛОМ ВИЈЕКУ

У прошлости нашега града - што није био случај у осталим мјестима у окружењу - веома рано, одмах послије доласка слободе и уједињења, стигле су и прве тековине **Гутемберговог проналаска** - штампарије и с њима и новине. Иако је Бијељина имала око десетак хиљада становника, она није жељела у томе да заостаје за осталим мјестима гдје је било и писмених људи и новина.

Послије стварања **Краљевине СХС 1918. године**, већ одмах првих година с доласком слободе у ове крајеве, настали су нови демократски односи и нова схватања у животу. Све главне странке у Србији послије уједињења имале су у Бијељини своје огранке који су политички дјеловали, а неке од тих странака издавале су и своје листове. У Бијељини је најутицајнија и веома популарна странка била **Радикална странка Николе Пашића** са врло великим бројем присталица и значајном снагом бирачког тијела на првим демократским изборима 1920. године. У свему томе, са појавом страначког живота, нових облика привреде, као неминовност тадашњег човјека, појавиле су се новине као најмоћнији тадашњи облик комуницирања с народом. У ранијем времену, у турском периоду, па ни касније у вријеме аустријске окупације, колико се зна, у Бијељини **није излазио ниједан лист** нити икаква врста публикација ове врсте. То је и разумљиво, јер без слободе и демократије, није било ни услова за појаву штампе, поготово што тада није било ни писмених људи или их је било мало.

ПРВЕ НОВИНЕ У БИЈЕЉИНИ

Први лист, или прве новине у Бијељини уопште, покренуте се одмах послије **Првог свјетског рата** и стварања Југославије. Било је то **19. маја 1920. године**. Тај лист звао се **"Семберија"**, а имао је 4 странице новинског формата и штампан је **ћирилицом**. Новине је покренуо и био њихов власник **Јово Петровић, бивши учитељ**. У поднаслову је

СЕМБЕРИЈА
ОРГАН РАДИКАЛНЕ СТРАНКЕ
Власник: Јово Петровић

"Семберија" - прве новине у Бијељини

стајало: "Орган Радикалне странке". Одговорни уредник листа звао се **Михајло Рашевић**. У заглављу листа писало је још и ово: **"Излази сваког петка у осам сати прије подне**. Уредништво и администрација листа налази се у Војводе Степе Степановића улици бр. 33". Новине су штампане у штампарији **Душана Милосављевића у Бијељини**, иначе власника прве штампарије у граду, коју је овај предузимљиви Бијељинац набавио неколико година раније. Ове новине, са наведеним уређивачким тијелом, биле су у тадашњој бијељинској средини и дивљење и чуђење - као непознато и тада ново, изазивале су дивљење, а чуђење је било јер је било мало писмених да их читају, па су новине куповали и неписмени да их употријебе и у друге сврхе.

Лист је био претежно информативно-политичког карактера и трудио се да буде информатор о животу и политичким збивањима у овом крају. Новине су, према садржају, стизале и у **Угљевик и Зворник**, јер су третирале неке проблеме и из ових мјеста. Од сарадника из броја у број истичу се прилози познатог бијељинског **адвоката Крсте Марића**. У броју од **18. јуна 1920. године** на насловној страни одштампан је текст: **"Његово Краљевско Височанство Регент у Тавни"**. Изашло је свега **14 бројева** и лист се, због финансијских и материјалних тешкоћа, угасио. А затим, касније, послије паузе од двије године, млађи радикали, након знатног омасовљења и јачања странке у граду, опет су га покренули. У књизи **Ђорђа Пејановића** "Штампа Босне и Херцеговине 1850 - 1941." у биљешци стоји ово: "Семберија" 1922. издавала Радикална странка у Бијељини. Политичко-информативни лист. Власник и уредник **Владо Станишић**, адвокат, Бијељина, фолио, ћирилицом, недјељно једанпут. Године 1922. и 1923. излазила редовно, а послије само за вријеме избора. Излазила **до 1927**." Први покретач листа **Јово Петровић**, бивши учитељ, првих мјесеци окупације **1941. заточен** је у Јасеновац, гдје је и ликвидиран у августу мјесецу. И сарадник листа адвокат **Крсто Марић** убијен је у априлу 1945. године кад је завршен рат. Послије "Семберије" настао је информативни вакуум у Бијељини од 10 година.

ОСТАЛИ ИНФОРМАТИВНИ ЛИСТОВИ У БИЈЕЉИНИ

Други информативни лист у овом граду, послије вишегодишње паузе, покренуо је студент и **новинар Душан Богдановић**, велики политички присталица Драгољуба Јовановића, вође лијевог крила **Земљорадничке**

странке. Као рођени Бијељинац и један од ученика прве генерације отворене Бијељинске гимназије, цијелога живота, све до своје смрти, био је велики прегалац на пољу културе. Тако је, тежећи да помогне завичају, у нашем граду **5. маја 1936. године** покренуо лист **"Глас Семберије"**. У поднаслову пише: "Недјељни лист за друштвени живот. Излази сваког уторника". И овај лист је, нажалост, иако је био са великим претензијама, био кратког вијека. И њега су, као и "Семберију" од првог броја пратиле тешкоће, па је **излазио само два мјесеца**. Њега су пратиле финансијске тешкоће и убрзо се угасио. Посљедњи, дванаести број, штампан је **7. јула 1936. године**. Његов власник и покретач, а и главни и одговорни уредник, није могао да обезбиједи потребна средства да би лист наставио излажење. Угасио се заувијек. Лист је **штампан у Бијељини**.

Већ послије првог броја "Глас Семберије", који је представљао својеврсну провинцијску сензацију, покреће се у граду лист **"Наша реч" 15. маја 1936. године**, па у граду постоје и излазе извјесно вријеме два листа. Покретач овога листа, његов власник и главни и одговорни уредник, звао се **Душан Глумац**. Он је дошао у Бијељину из Загреба послије одласка у пензију из Средишњег уреда за осигурање радника у Загребу гдје је био помоћник генералног директора. Његова **"Наша реч"** на улицама града била је велика конкуренција **"Гласу Семберије"**. А, иначе, текстови овога листа били су врло везани за проблеме и живот бијељинске средине, па је "Наша реч" доживјела велики успјех. И овај лист, као и "Глас Семберије, штампан је у штампарији **Душана Милосављевића** у Бијељини. И Душан Глумац, као и ранији власници и уредници, суочио се са већ познатим тешкоћама - новчана средства су била недовољна за лист чији су трошкови штампања и растурања били врло високи. Лист није дуго излазио - угасио се брзо. Поједини бројеви листа, због оштрине критике у својим текстовима, забрањивани су од суда, што је такође утицало на динамику излажења. Тако је "Наша реч" само бљеснула као искра и брзо се угасила. Била је то велика штета због гашења.

И послије неуспјеха двају листова да се одрже, покушали су и други да се огледају у томе и виде хоће ли им срећа бити наклоњена. Заиста, у томе је огледао своју срећу и **Драгољуб Радовановић**, мјесни графички предузетник, иначе, власник **друге штампарије у граду**, која је била опремљенија и савременија од штампарије Душана Милосављевића. Зато се и одлучио да сам у својој штампарији опроба срећу са издавањем недјељног листа. И он је **17. септембра 1937. године** штампао први број листа **"Ријеч Семберије"** чији је био власник и уредник. У импресуму листа стоји: "Власник, издаваоц и уредник Драгољуб Ј. Радовановић, старији, Бијељина, Прељубовића ул. 13." Драгољуб Ј. Радовановић, као власник штампарије, рачунао је да ће властита штампарија у извјесном смислу олакшати трошкове и одржати лист и његово излажење. Међутим, то је било само привидно. И овај лист, као и претходни, запао је у финансијске тешкоће и убрзо се угасио. Његова

агонија у покушају да савлада препреке трајала је око 5 мјесеци, а онда је **4. фебруара 1938. године** штампан посљедњи број. Тако је окончао своје излажење лист који је имао реалне претпоставке да се одржи дуже у животу. Међутим, политичке прилике и економска криза која се помаљала пред Други свјетски рат прекинули су његово излажење. Град ће послије ових новина дуго чекати да добије свој информативни лист:

ОСТАЛА ИНФОРМАТИВНА ГЛАСИЛА МЛАЂЕГ ПОСТАНКА И РОЂЕЊА

У току Другог свјетског рата, у ослобођеној **Доњој Трнови у кући Јовића**, штампан је први број листа **"Ослобођење"** у штампарији **Власте Д. Милосављевића**, која је претходно илегално измјештена из Бијељине и смјештена у тој кући, гдје се налазило уредништво листа и сва техника. Први рођендански број ових новина штампан је **30. августа 1943. године** на шест страна малог новинског формата. Ту, у Доњој Трнови, штампан је још само други број листа, а трећи број у бољим техничким условима урађен је у штампарији **Ристе Секулића у ослобођеној Тузли**. Тај лист, као главни орган Народног фронта Босне и Херцеговине, излази и данас у Сарајеву гдје је касније, послије ослобођења Сарајева, преселио се и гдје ће ускоро навршити 60 година свога излажења. Кућа Јовића у Доњој Трнови са старом штампаријом и комплетном опремом и техником претворена је у музеј овог листа.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Ослобођење

ОРГАН НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ФРОНТА ЗА БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ

Лист "Ослобођење"

У Бијељини је **4. октобра 1943. године**, послије првог ослобођења града, штампан и први број бијељинског листа **"Вијести"** који су уређивали **др Душан Недељковић** и академски сликар **Војо Димитријевић**. Лист је штампан у штампарији Власте Милосављевића. Изашло је само осам бројева.

Али, лист са најдужим стажом у излажењу у Бијељини и овом крају, су **"Семберске новине"** које су се појавиле **20. октобра 1980. године**. Оне у континуитету излазе више од двадесет година. До сада је штампано више од **450 бројева**. Првих осам бројева је уредио новинар **Петар Илић**. Ове новине су биле прво и право информативно гласило са широким утицајем и ауторитетом, али и истински продор у свијет бијељинске штампе коју овај град раније није никада имао. Оне су, поред још неких информативних гласила и установа Бијељине, постале позната легитимација града којом може да се поноси, јер су израсле у значајну

Први број "Семберских новина"

и афирмисану новинску установу у овом дијелу Републике Босне и Херцеговине и Републике Српске.

Важно информативно средство у граду је још и **Радио Бијељина** - информативна установа великога домета. Радио Бијељина је почела свој рад **8. августа 1971. године** скромно, на посљедњем спрату бијељинског Небодера у просторијама некадашњег Клуба привредника који је преуређен и адаптиран за студијске просторије радија. Поред студијских просторија, постојала је још само једна просторија која је служила за све намјене - **за новинаре, за руководиоца и администрацију**. Први програм радија емитован је са примитивног одашиљача ручне израде. Урадио га је и пројектовао Београђанин **Боро Тодоровић**, син **Бијељинца Жике Тодоровића**, који је живио у Београду, а иначе је рођен у Бијељини. Само двије године касније, кад су прикупљена средства, набављена је савремена опрема, доста добра за оно вријеме. Први и једини новинар и уредник свих програма на почетку рада био је **Зекеријах Смајић, звани Бато**, човјек који је утемељио **Радио Бијељину** која и данас ради и смјештена је у сопственој згради у **Атинској улици** гдје је и **Редакција "Семберских новина"**. Велики допринос у развоју Радио Бијељине дао је и **Панто Ст. Секулић**, професор, који је иначе био више година њен директор и главни и одговорни уредник, а радила је као самостална информативна установа у саставу **Центра за културу, образовање и информисање**.

Од листова који нису били информативне природе, а имали су значајног утицаја, биле су и **"Бразде"** - лист за књижевност и културу који је покренуо **Клуб писаца** при Народном универзитету у Бијељини. Овај књижевни лист био је **културна легитимација града** и окупљао је на својим страницама не само љубитеље писане ријечи, стваоце из овог дијела, него из цијеле земље, са комплетног подручја гдје се говорило српскохрватским језиком (**Босна и Херцеговина, Србија, Хрватска, Црна Гора**). Први број листа штампан је мјесеца **јануара 1960. године**, а уредио га је професор **Добрица Степановић**, директор **Универзитета**. "Бразде" су излазиле више година - више од три деценије. Посљедњи број, педесети по реду, изашао је **7. јуна 1990. године**, а уредила

Лист "Бразде" и часопис "Српска вила"

га је **мр Љиљана Лукић**. У току тридесетогодишњег излажења, поред Добрице Степановића, лист су уређивали и Драган Марић, Жарко Симић, Боро Ђурковић, Панто Ст. Секулић, Слободан Петровић и Љиљана Лукић.

Поред "Бразда" у посљедњој деценији вијека, штампано је и два броја часописа за књижевност и културу **"Провинција"** - гласила бивше Међурепубличке заједнице за културу "Сава" са сједиштем у Шиду. И онда, као веома важно, **новембра мјесеца 1995. године**, покренут је часопис за књижевност, културу, умјетност и науку, **"Српска вила"**, а покренуо га је Општински одбор Српског просвјетног и културног друштва **"Просвјета"** у Бијељини. Часопис излази у континуитету више од седам година. До сада је штампано петнаест бројева. Први главни и одговорни уредник био је **др Сава Ћеклић**, професор Учитељског факултета у Бијељини.

У граду Бијељини, у посљедњој **деценији 20. вијека**, прорадило је још пет радио-станица и то: **БН радио** са телевизијом, **Пан радио** са новинама "Панорама," **Бобар радио, Даш радио** и **Бум радио**. Они сви заједно чине информативни корпус града какав немају ни многи већи градови у ближем и даљем окружењу.

ХОР "СРБАДИЈА" - ПОНОС БИЈЕЉИНЕ И РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Прошло је више од једног вијека откад је основано Српско пјевачко црквено друштво "Србадија", које је у посљедње вријеме добило значајна међународна признања на такмичењима хорова - прије двије године у аустријском граду **Линцу** и прошле године у **Будимпешти**. То су велика и престижна признања стечена у међународној конкуренцији која говоре о изузетном квалитету хора и његовом високом умјетничком домету.

Хор "Србадија" у Линцу

Хор "Србадија", који је пронио славу нашег града широм Европе, Републике Српске и Југославије, основан је **1899. године**, у вријеме кад је наш град био под аустријском окупацијом. У свом називу можда је био међу ријетким који је тада имао национални предзнак "српски" пошто је то било забрањено. Било је то вријеме кад је грађанска класа града, ослобођена од оријенталне деспотије, свим својим расположивим снагама и средствима, настојала да се изједначи са осталим српским градовима и крајевима који су до тада у свему, а нарочито у просвјети и култури, били знатно одмакли. Такви црквени хорови у другим мјестима, нарочито у градовима преко Саве и Дрине, одавно су већ постојали и у својим срединама имали завидан углед и афирмацију (у **Шапцу, Новом Саду, Београду, Сремској Митровици, Тузли**). У Бијељини због окупације то раније није било могуће. У сусједној Тузли, граду са којим се Бијељина одувијек поредила и на који се угледала, **Српско пјевачко**

црквено друштво "Његош" основано је нешто раније - **1. марта 1886. године**.

И грађани Бијељине жељели су да у свом граду имају такво друштво како не би заостајали за другим мјестима.

У оснивању хора пресудан утицај и тада, као више пута раније, имала је Српска православна црква у Бијељини. И сада, као и онда у отварању Српске основне школе 1838. године, свештенство Српске православне цркве дало је изузетно велики свој допринос.

У тим годинама и времену, пред оснивање хора "Србадија", у граду су већ биле створене неколике претпоставке, које су омогућиле да се овај подухват успјешно реализује. А уз то, важно је још рећи да хорска музика, а поготово црквена, захтијева одговарајући акустични простор, добре мушке и женске гласове, а изнад свега - чврсту жељу и настојање да се у подухвату успије. Није занемарљив био ни материјални и финансијски моменат, јер требало је набавити одговарајуће инструменте за увјежбавање гласова. Али, све је било савладиво, јер је у граду већ била оформљена и афирмисана грађанска класа која је одважно и смјело прихватала нове и модерне облике живота по узору на остале европске народе. Ти облици су били: **новогодишње забаве, балови, светосавске свечаности, градски корзо, жур–фикс** у породицама, **драмски аматеризам, европски бон–тон** у понашању итд.

На срећу свих, у нашој средини тих година све те тековине су биле заживјеле, а нарочито обичај обиљежавања светосавских свечаности са богатим програмом. Треба се подсјетити да је у овој средини раније службовало неколико познатих културних радника и посленика (**Јован Дучић, Силвије Страхимир Крањчевић** - да наведемо само њих), који су у средини оставили своје видне трагове и утицаје у култури. Такође, од 1838. године у мјесту је радила Српска основна, а од 1886. Трговачка школа и од 1880. отворена је Бијељинска болница и двије апотеке. Међутим, најважнији услов је био постојање Храма Св. Великомученика Георгија, који је **завршен 1871.** а освештан на Ђурђевдан **1872. године**.

У овом бијељинском храму су тих година радила у Бијељини два необично поштована и цијењена свештеника - **протојереј Јован Новаковић** и катихета свештеник **Драгомир Остојић**. Они су дали идеју за оснивање црквеног хора, па су ту идеју, уз помоћ Црквеношколског одбора, и остварили у **јесен 1899. године** када је хор у храму имао и свој први наступ. Оснивачка скупштина друштва, на којој је усвојен програм, изабрано руководство, прихваћено име друштва и приједлог заставе и крсне славе, одржана је почетком септембра те године у великој сали **Кафане "Звијезда"**, која се налазила недалеко од цркве. Претпоставља се да је први диригент хора био катихета свештеник **Драгомир Остојић**. У хору у почетку није било много пјевача.

Протојереј Јован Новаковић живио је до 1903. године, када је у епидемији тифуса, која је захватила град, оболио и умро. Сахрањен је на гробљу у Пучилама са дивним монументалним спомеником који и

данас стоји. Његов колега, млађи и отпорнији, премјештен је касније у Зворничку парохију гдје је живио и радио све **до 1941. године** када су га Нијемци лишили слободе и стријељали крајем те године у Бањи Ковиљачи.

У годинама прије оснивања хора у граду се осјећао знатан привредни напредак. Издвојило се и издигло више Бијељинаца са јаким трговачким фирмама, капиталом и утицајем: трговци и посједници Симо Јовановић, Видак и Васо Ристић, Милко Јовичић, браћа Милан и Стево Панић, Дико Јовичић, Мићо Чолаковић, браћа Митриновићи, Дико Војаковић, Томо Чолаковић, Перо Ивковић, Вајо Василић, Перо и Љубо Јеремић, Васо Маринковић и многи други. У граду је већ 10 година постојала и радила прва банка у Бијељини, а **1899. године** прорадио је и рудник мрког угља у Угљевику. Капитал је продирао и у ове крајеве и снажно подржавао грађанску класу која се формирала убрзано из гуња и опанака што су, разним начинима, долазили из села у градску средину и у граду остајали. Било је и више писмених него у ранијем периоду.

Такви погодни услови омогућавали су оснивање и заживљавање рада хору "Србадија" у крилу Српске православне цркве и Храма Св. Великомученика Георгија. Уз пуну помоћ и залагање свештених лица из Цркве у акцију оснивања хора од почетка укључио се свесрдно и млади посједник и трговац **Живко Ивковић**, човјек који се сматра првим предсједником и утемељивачем хора. Из тога времена у породици Ивковић сачувана је његова слика (вјероватно рад **сликара Миленка Атанацковића**), гдје пише да је утемељивач друштва. Млади Живко Ивковић је "Србадији" пружио свестрану помоћ у организацији, новцу, тражењу просторија за пробе итд. А затим, нешто касније, пред Први свјетски рат, поред Живка, други истакнути предсједник друштва био је његов ујак протојереј **Лазар Марковић**, првобитно свештеник у Великој Обарској, а затим, неколико година касније, архимандрит у **Манастиру Тавна**. Тако је Пјевачко црквено друштво "Србадија", одмах на почетку свога постојања и активности, имало добро руководство и темеље који су јој касније омогућавали просперитетну будућност.

Живко Ивковић

У историји хора било је више диригената од којих су имена неких, нажалост, током времена заборављена. Ипак, имена каснијих диригената поуздано се знају: **Исидор Кох**, професор музике у Бијељинској гимназији, **Рус Малашенко**, професор **Угљеша Смиљанић**, наставник **Владимир Казанџић** и учитељ **Стеван Крнић** - диригент хора са најдужим стажом. Овај човјек - својевремено доајен бијељинских учитеља

Стеван Крнић

са најдужим радним стажом од 60 година - дошао је на рад у Бијељину **29. јуна 1911. године** у Српску народну основну школу која данас носи име Светог Саве. Стеван Крнић је у Бијељину дошао послије петогодишњег рада у **Основној школи у Градачцу** и овдје остао до краја свога живота. Иначе, завршио је Учитељску школу у Пакрацу, гдје је стекао изузетно музичко образовање, па је одмах послије доласка у Бијељину преузео хор и дириговање "Србадијом", која је под његовом палицом забиљежила и највеће успјехе у ранијем периоду. Хор је у времену његовог дириговања имао **већ 80 чланова** - све млади бијељински момци и дјевојке, најљепши цвијет града. Свој први и веома успјели концерт под његовом управом хор је имао већ на **Пантелино 9. августа 1911. године** - само непуна два мјесеца послије преузимања диригентске палице. Од те године хор је живио свој интензиван живот и увјерљиво постаје легитимација града: наступа често у граду поводом значајних црквених празника, али и на разним забавама које се организују. Такође, гостује и у околним мјестима. Његови наступи су веома запажени и хор добија са стране бројне позиве за гостовања у тим срединама.

Диригент Стеван Крнић, корполентна и висока личност енергичних црта, упамћен је по својој благој нарави и виолини од које се није никада раздвајао - поклон од оца кад се уписао у први разред учитељске школе. Та виолина - у извјесном смислу историјског значаја јер је везана за "Србадију" и њеног диригента - чува се данас у Музеју Семберије као драгоцјен експонат. Он уз дириговање хором и рад ствара и уредно води документацију о пробама, наступима, члановима хора, те тако формира и библиотеку друштва која се чувала у кафани "Звијезда". Уз све наведено, у Друштву се чува и одржава изузетно лијепа на плавој подлози извезена и музичким **симболима украшена застава** са ликом **Светог Стевана Дечанског** - славом и заштитником хора. Од свега што је друштво некад имало, до данас је сачувана само застава Друштва која је била у свим бурама и ратовима прошлости похрањена у Храму Св. Великомученика Георгија. Све остало је уништено у току минулих ратова и катаклизми. Међутим, на срећу, сачуване су у личном посједовању забиљешке Стевана Крнића из којих можемо да сазнамо имена неких чланова хора: **Јованка Маринковић, Стана Тејић, Драга Арсеновић, Драгиња Грујић, Милева Петровић, Пеђо Милошевић, Перо Павловић, Максо Бугариновић, Лазо Лазић, Душан Тодоровић, Перо Грујић, Жико Матановић, Симо Симић Кондић, Станко Деспотовић,**

Са наступа "Србадије" код цркве у Бијељини

Стевко Петровић, Ристо Секулић, Обрен Обреновић, Спасо Панић и др. Стеван Крнић је са "Србадијом" постао легенда града. Ево неколико дијелова његових биљежака у дневнику рада: *"Доласком у Бијељину и преузимањем руководства хора "Србадија" одмах сам преко љета почео да радим са члановима хора којих је тада било 80. За кратко вријеме успио сам са хором да савладам шест јаких композиција и приредили смо веома успјели концерт на Пантелино. Из тог времена се веома добро сјећам симпатичног и вриједног предсједника "Србадије" протојереја Лазара Марковића, који је својим ауторитетом обавезивао све чланове на тачност и савјесност у вршењу својих дужности"*. Говорећи о раду у тим годинама, он даље записује и ово: *"Осим у овом граду, хор је приређивао врло успјеле концерте у Србији и то: Ковиљачи, Лозници, Шапцу, Брчком, Тузли итд. Године 1913. хор је направио турнеју са врло успјелим концертима у Сремској Митровици, Земуну, па чак и у Београду, у сали Ларчевог универзитета. Том приликом хор је пјевао свечану архијерејску литургију у Саборној цркви"*. А раније, у **новембру 1912. године**, хор је учествовао у програму обиљежавања Мокрањчеве вечери у Београду са 10 добро увјежбаних Мокрањчевих руковети, гдје је на том концерту присуствовао и лично велики српски композитор и **музичар Стеван Стојановић Мокрањац**. И што је врло важно, сам Мокрањац је дириговао првом и десетом руковети, а осталим осам дириговао је Стеван Крнић. Био је то велики и незапамћени успјех хора када им је свима срдачно честитао на показаном успјеху и сам композитор.

Такође, на сусретима хорова из Босне, који су одржани у Тузли у **мају 1937. године**, Хор "Србадија" из Бијељине, под диригентском палицом Стевана Крнића, у јакој конкуренцији са бројним хоровима из већих градова из Босне, освојио је **треће мјесто** и тако још једном потврдио своје квалитете. Запажен је био и двије године раније, у **мају 1935. године**, наступ хора на Опленцу, кад су у храму пјевали **Опијело** Станислава Биничког.

У своме постојању хор је имао прекид рада у времену од завршетка Другог свјетског рата па **до 1992. године** - прекид од пет деценија. Хор је оживио свој рад 1992. године и полако али сигурно, кренуо стазама својих великих предака који су у прошлости у његовању сакралне музике у "Србадији" развијали и његовали дух православља. Хор је оживио свој рад под руководством професорице **др Десанке Тракиловић**,

Проф. др Десанка Тракиловић

умјетнице која је у Бијељину дошла из Тузле гдје је веома успјешно водила Пјевачко црквено друштво "Његош". Она је васкрсла "Србадију" и повела је путем славе и успјеха. Под њеном диригентском палицом "Србадија" је досегла своје звјездане тренутке и доживјела је своје златно доба. Поред концерата и честих наступа у граду и на гостовањима, "Србадија" је на **Свјетској олимпијади хорова** у аустријском граду **Линцу**, која је одржана **од 11. до 14. јула 2000. године**, у изузетно јакој конкуренцији, освојила друго мјесто и **сребрну медаљу** у области црквене музике, а треће мјесто и **бронзану медаљу** у конкуренцији за мјешовите хорове. На Олипијади у граду Линцу учествовало је **365 хорова** из многих европских музичких метропола. А најновији његов успјех је освајање **златне медаље** у Будимпешти у конкуренцији од **шездесетак најбољих хорова Европе** на међународном фестивалу хорова у априлу прошле године.

Хор "Србадија" на Мајским музичким свечаностима 2002. г. у Бијељини

Почетком јуна хор "Србадија" је учествовао на чувеном фестивалу хорова "**Orlandodi Laso**" у **Камерину** у Италији, а учествоваће на **Свјетској олимпијади хорова** у Сеулу, главном граду Кореје.

СА НУШИЋЕВОМ КОМЕДИЈОМ "СВЕТ" ПРЕД СВИЈЕТ

(Прва премијера АП "СЦЕНЕ")

У културној прошлости града оснивање Аматерског позоришта "Сцена" у јесен 1934. године представља веома значајан тренутак. Тај догађај у историји града означава несумњиво велики датум, јер смо се представом комедије **"Свет" Бранислава Нушића** уврстили међу мали број градова који су тада имали своје позориште.

У вријеме кад је у нашем граду основано позориште, кад смо добили свој **храм богиње Талије**, то је била ријеткост, јер га нису имали ондашњи босанскохорцеговачки градови што су били и знатно већи од Бијељине. Међутим, ти градови имају сада своја реномирана позоришта са вишегодишњом традицијом. Ми га, нажалост, немамо и хоћемо ли га, послије десетогодишњег прекида рада, уопште више и имати? И кад ће то бити? Хоћемо да вјерујемо да ће то бити ускоро.

ОСНИВАЊЕ ПОЗОРИШТА - НАСУШНА ПОТРЕБА ГРАЂАНСКЕ КЛАСЕ У ГРАДУ

Оснивање **Аматерског позоришта "Сцена"**, као и двије године раније кад је град **добио Библиотеку** - био је тренутак од великог културног значаја за ово мјесто. За позориштем и његовим активностима тежила је новоформљена млада грађанска класа стасала у школским клупама гимназије и у образовним установама на страни. Жељела је да створи бољи и хуманији ниво културног живљења какав су друга мјеста преко **Дрине и Саве** имала већ неколико деценија. Такође, млада бијељинска грађанска класа жељела је да не заостаје за развитком и прогресом, јер је град израстао из заостале босанске касабе у модерно урбано насеље панонског типа. Иначе, у сусједном **Шапцу**, са којим је Бијељина одувијек одржавала везе, аматерско позориште је основано

Живорад Жика Поповић

још 1906. године, па је **још 1907.** први пут, на своме гостовању по Босни, дало позоришну представу у Бијељини. Али, повезаност у културном животу између Бијељине и Шапца, била је нарочито развијена тек касније кад је у гимназију у Шапцу дошао на дужност професора **Лозничанин Живорад Жика Поповић** - човјек који је у том граду оставио неизбрисиве трагове у културном животу.

Тако је и Бијељина, оснивањем позоришта, постала центар позоришне културе и активности. Од те године кад је настало позориште, репертоар је из сезоне у сезону бивао све богатији и разноврснији. Из дана у дан све више је растао број љубитеља позоришне сцене, па су током времена афирмисали се и истакли бројни глумци аматери из града.

Послије окончаних административних послова око регистрације, те проналажења одговарајућих просторија за састанке и пробе, интензивно се приступило раду, јер је сезона била већ почела. И овдје, у овом послу, као и у случају оснивања **Библиотеке "Филип Вишњић"**, покретачи скоро свих активности били су професор **Никола Мачкић**, професор **Манојло Чучковић**, др **Војислав Ђедо Кецмановић**, ветеринар **Јоаким Перендија**, **Душан** и **Мика Богдановић**, **Душан Алексић** итд. Супруга апотекара **Душана Алексића**, **Јованка Јовичић Алексић**, иначе и сама члан АП "Сцена", која је била предсједница **Кола српских сестара** у граду, уступила је члановима "Сцене" просторије **Занатске школе** гдје је била управница. А то је, истовремено, била и најтежа препрека и проблем. А сала за представе са позорницом могла се добити у новоизграђеном **Соколском дому**, који је био у цијелости завршен и могао је да прими под свој кров све заинтересоване љубитеље позоришта и позоришних представа.

Пошто су тако успјешно ријешена сва најважнија питања за будуће позориште, приступило се коначном евидентирању свих оних који су жељели да раде у позоришту. Заиста, крајем те године, сасвим су сређени спискови са пријављеним члановима, размотрена је могућност избора комада и састављен репертоар за ту прву позоришну сезону, која је требало да почне у Бијељини. Разумљиво, избор је пао на **дјела Бранислава Нушића**, тада познатог комедиографа, писца овјенчаног славом, који је постао и стална оријентација бијељинских аматера, пошто је Нушић био изузетно актуелан у тадашњој грађанској средини каква је била Бијељина, која је носила у насљеђу бреме заосталости као што су: **бирократија, неписменост, помодарство, корупција, протекција**, примитивизам итд. Нушић је још, што је важно, пружао веома велику могућност глумачком изражавању аматера и аматеризму, јер су

ликови из његових комедија били животни и могли су се, у бројним варијацијама, срести на сваком кораку у животу бијељинске средине. Истовремено, млади интелектуалци града, израсли из ове средине, а школовани у гимназији и на страни, жељели су да покажу **своје аматерске глумачке способности** које су им доносиле значајну афирмацију у граду и средини у којој су се скоро сви међусобно познавали. Сви су тад, у слободном времену, трагали за тековинама културе и тежили да у тим трагањима подигну ниво културног живота у још доста заосталој и примитивној средини каква је била у том времену Бијељина са својим становницима у чијим бићима су се преламали утицаји источне и западне културе.

ПРВО ПРЕДСТАВЉАЊЕ "СЦЕНЕ" БИЈЕЉИНСКОЈ ПУБЛИЦИ

Послије извјесног лутања и почетничких напора, а нарочито након сређивана спискова пријављених кандидата, одмах се видјело да су за драмски аматеризам заинтересовани бројни познати и угледни људи из грађанске средине - **интелектуалци, занатлије, ученици виших разреда гимназије, радници трговачког сталежа, адвокати, више радника** и др. Наравно, сви пројекти и планови су били упрти у имена **професора Манојла Чучковића**, запосленог у гимназији, **професора Николу Лопичића**, **академског сликара Миленка Атанацковића**, те младе и амбициозне занатлије из града, који су имали већ некаквог глумачког искуства, а то су златарски мајстор **Арсен Ацо Симић**, некадашњи глумац путујуће позоришне групе из Београда **Милана Томића**, трговачки помоћник **Милан Госпић**, који је наступао у дилетантској групи трговачког удружења, а затим **Перица Панић**, апотекарски помоћник, учитељица **Дана Михајловић**, учитељ **Илија Балорда,** студент **Милан Алексић**, син апотекара **Душана Алексића и Јованке**, те **Страјко Симић**, намјештеник **Јакуб Грухоњић, Душан и Мика Богдановић** и још неки грађани. Они су под руководством професора **Манојла Чучковића, Николе Лопичића** и **Арсена Аце Симића**, веома успјешно припремили прву представу **"Сцене" – "Свет"**, комедију Бранислава Нушића у 3 чина, чија је премијерна представа била **18. јануара 1935. године** у великој сали Соколског дома који је за ту прилику био посебно припремљен.

Милан Госпић као главни лик у "Зулумћару" С. Ђоровића

И заиста, дуго очекивана премијера комедије "Свет" Бранислава Нушића у режији Манојла Чучковића, у јануару 1935. године, изведена је пред препуном салом Соколског дома која није могла да прими све који су жељели да виде дјело својих суграђана и познаника. Тај дан, 18. фебруар 1935. године, остаће као значајан датум у културној историји града, јер је тог дана град добио своје позориште. А "Свет" је изабран зато што је у њему, у садржају, као и у Бијељини, "приказана малограђанска средина као буњиште на коме клијају све нове и нове лажи, све нове и нове клевете" по којима људи живе и против своје воље.

У подјели улога у комаду није било тешко пронаћи најбоље, најприкладније и изгледом и говорном функцијом, јер је у редовима ансамбла било изузетно добрих, међу којима су се могли наћи најбољи. Између осталих, у комедији су играли, поред већ познатих Арсена Аце Симића, Милана Госпића, Дане Михајловић, Милана Алексића и бројни други непознати и неафирмисани аматери. Главну улогу у комедији - добродушног **пензионера Тому** - носиоца главне радње, играо је **Манојло Чучковић**, који је овај лик остварио на сцени бриљантно уз бурне овације публике. Књижевник **Никола Лопичић** је језички брусио и дотјеривао све улоге да би били ликови што увјерљивији, а комплетну

Никола Лопичић

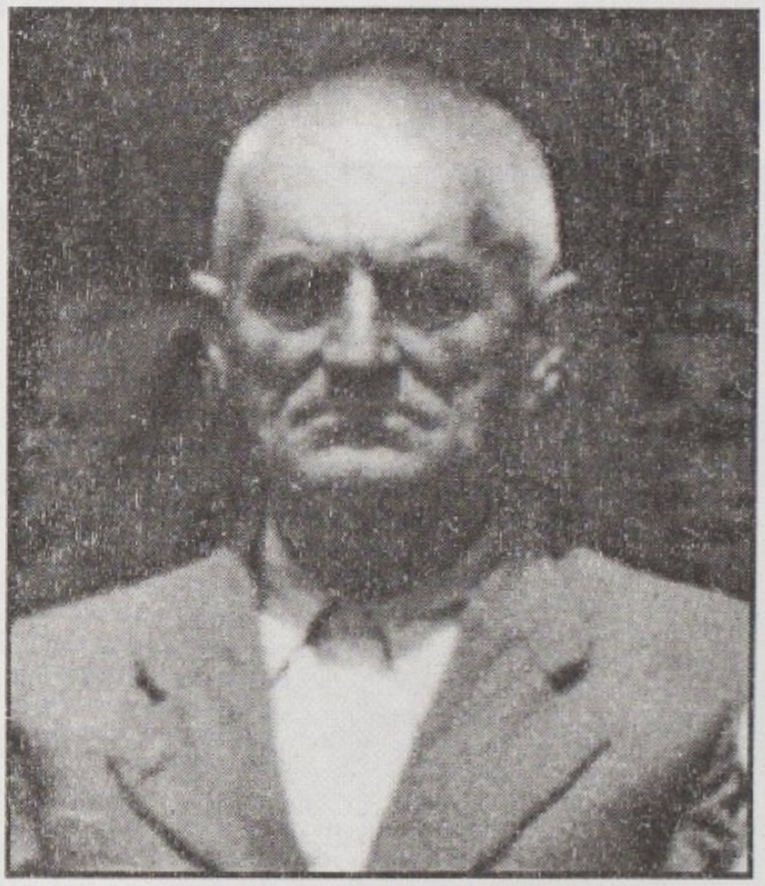

Миленко Атанацковић

сценографију за три чина дјела урадио је академски сликар и професор цртања у гимназији **Миленко Атанацковић**. Тако је "Сцена" са комедијом "Свет" надмашила сва очекивања и њена слава и успјех отишли су и изван града у сусједна мјеста из којих су услиједили позиви за гостовања. Ни приход од ове представе није био мали: остало је позоришту **1238 тадашњих динара** што је за ондашње прилике био велики износ

који је позоришту омогућио да тим средствима крене у реализацију нових пројеката. У реализацији највише напора и тешкоћа је било око набавке реквизита, опреме, одговарајућих костима, али ентузијазам младих поднио је све да би се замишљено реализовало и приказало у својој средини. У том погледу све што је редитељ замислио и захтијевао - било је остварено тако да су били сви задовољни.

ИМПОЗАНТНИ УСПЈЕСИ "СЦЕНЕ" ЗА 50 ГОДИНА ПОСТОЈАЊА И РАДА

Аматерско позориште "Сцена" **за 50 година** постојања и рада дало је велики удио у преображају наше средине. Она је у својим редовима од почетка окупљала академску, студентску, радничку и школску омладину, а циљ јој је био од првих дана подизање општег културног нивоа становништва овога краја, те ширење позоришне умјетности и васпитање народних маса у напредном духу. Она је увијек имала знатну културну и просвјетитељску мисију у Бијељини и још шире - у Семберији. Кроз њене редове, за 50 година постојања и рада, прошло је **више од 1600 аматера глумаца** који су извели око **150 премијера** наших и страних писаца, са више од **600 представа** у Бијељини и на гостовањима у другим мјестима.

Чланови АП "Сцена" на путу у Бадовинце

Интересантно је у неколико случајева да су из једне породице, из двије генерације, успјешно играли отац и син, што говори да је љубав

Богдан Госпић у улози Капабланке ("На зеленој реци чун")

према позоришту са оца прелазила на сина. Такав случај је био у породицама **Госпић, Грухоњић, Пашалић**. И старији очеви, и млађи синови, остварили су улоге које се памте, а неке су и награђиване.

У њеним редовима, између осталих, било је много виђенијих и познатих Бијељинаца од којих су најпознатији: **др Јоаким Перендија**, ветеринар, **др Војислав Ђедо Кецмановић**, хуманиста и љекар, **професор Никола Мачкић**, катихета гимназије, који је стријељан заједно са ученицима у крагујевачком **октобру 1941. године**, те **Душан и Мика Богдановић**, велики културни прегаоци у Бијељини, а да не набрајамо имена многих бораца који су у Другом свјетском рату погинули у борби против окупатора за слободу свога народа.

ГРАДСКО АМАТЕРСКО ПОЗОРИШТЕ „С Ц Е Н А" БИЈЕЉИНА

Сезона 195 5 Претстава_____

195 5

ПУТ

Ш У М А

комедија у 3 чинова
Написао А. Н. ОСТРОВСКИ

Редитељ: Ацо Симић Сценограф: Лукомски

Л И Ц А:

Раиса Павловна Гурмишска	Лорика Ивановић
Аксиња Даниловна (Аксјуша)	Када Рашић - Љубица Жижаков
Јевгенија Аполоновић Милованова	Мирјана Полић
Ујар Кириловић Бодајев	Срећко Бојић
Иван Петров Восмибратов	Милан Госпић
Петар, његов син	Мухидин Тосић - М. Пашалић
Алексије Сергијевић Буданов	Милорад Грујковић
Терешка, дјечак код Восмибратова	Ђемал Хромић
Генадије Несрећковић	Ацо Симић
Аркадије Срећковић	Васо Симић
Карп, дакеј код Гурмишске	Бранко Пушковић - П. Селимовић
Улита, кључарка	Зора Бокић

Догађа се шездесетих година XIX вијека у Калинову бок Вологде

Почетак у 19'30 сати — свршетак око 22'30

ЦИЈЕНЕ УЛАЗНИЦА:

Партер 1 до 3 реда Дин.____ Партер 4 до 9 реда Дин.____
Партер 10 до 15 реда Дин.____
Балкон 1 до 2 реда Дин.____ Балкон 3 до 5 реда Дин.____

Плакат за представу "Шума" од А. Н. Островског у Бијељини

У пет деценија рада, међу 150 премијера које су извели чланови овог позоришта, обухваћено је више од **40 аутора** из наше и стране књижевности. То су напредни писци што су писаном ријечју крчили путеве свјетлости, растјеривали мрак, рушили заосталост и освјетљавали путеве развитка новом у нашој средини и друштву. Од тих писаца највише су играни: **Бранислав Нушић, Јован Стерија Поповић, Петар Петровић Пеција, Милован Глишић, Коста Трифковић, Петар Кочић, Момчило Настасијевић, Љубинка Бобић, Милан Огризовић, Борислав Михаловић Михиз, Бранко Ћопић, Душан Ковачевић, Александар Поповић, Слободан Турлаков, Миодраг Жалица,**

Мирослав Фелдман, Расим Филиповић, а од **страних писаца Молијер, Антон Павловић Чехов, Николај Островски, Жан Пол Сартр, Николај Васиљевић Гоголь, Карло Голдони, Аугуст Стриндберг, Бернард Шо** и др. Из њихових комада избијала је слободарска ријеч, зрачио је хуманизам и одјекивао је поклич пун бунта и отпора против свих људских неправди и угњетавања.

Представе "Сцене", за педесет година постојања и рада, гледало је више **десетина хиљада гледалаца** из Бијељине и многих градова гдје је гостовала. А гостовала је у **Сарајеву, Београду, Лозници, Зворнику, Травнику, Тешњу, Дервенти, Бугојну, Власеници, Грачаници, Живиницама, Тузли, Призрену, Србцу, Шиду, Сремској Митровици, Вуковару, Жупањи, Смедеревској Паланци, Славонском Броду, Бановићима, Шапцу, Руми, Угљевику, Брчком** и другим мјестима. Свуда гдје је позориште гостовало, остварило је запажен успјех и достојно репрезентовало наш град.

Годишња скупштина АП "Сцена"

У реализацији репретоарског програма, у режирању појединих одабраних текстова наших и страних писаца, било је више позоришних стручњака режисера и ентузијаста, од којих се нарочито истичу као најпознатији ови: **Милован Новчић**, режисер из **Југословенског драмског позоришта** из Београда, **Борис Ковач**, режисер из **Народног позоришта** из Шапца, те остали режисери - аматери **Ковиљка Ристић, Емин Салихбеговић, Драган Мејић, Драган Билановић Бил, Сафет Башагић** из Сарајева, **Ђорђе Јелисић** из Новог Сада и др.

Ово позориште је једино из Босне и Херцеговине учествовало на свих двадесет организованих фестивала. Његови наступи су били увијек

Б. Нушић: Аутобиографија, режија Драган Мејић

запажени, а најбољи успјех је имало у сезони **1960/61. са "Аутобиографијом" Бранислава Нушића** у режији **Драгана Мејића** када је на **Републичком фестивалу у Високом** освојило **прво мјесто** и било упућено на **Хвар** на фестивал **аматера Југославије** као најбоља представа у Босни и Херцеговини. И на хварском фестивалу је освојило више награда и признања - појединачних и колективних. Награде и признања су се односила на режију, глуму и сценографију.

Амблем АП "Сцена"

ТРАГОВИ ПОЈЕДИНАЦА

Ти гробови, стари, нови,
Они сјају сваком нараштају.
(Ј. Ј. Змај)

МИЛЕНКО АТАНАЦКОВИЋ - ПРВИ АКАДЕМСКИ СЛИКАР У БИЈЕЉИНИ

Навршило се више од четири деценије откад је умро **Миленко Атанацковић**, професор у **Гимназији "Филип Вишњић"** и први академски сликар у Бијељини и Семберији. Наша Галерија слика, која је **отворена 1985. године**, носи његово име с поносом, али још ни до данас, иако Галерија дјелује више од двије деценије, љубитељи ликовне умјетности Бијељине и Семберије, нису ту још видјели слике сликара чије име носи галерија. То је незамисливо и недопустиво, јер ликовни опус Миленка Атанацковића је велики и уз то квалитетан и познат, па је његово име и дјело нашло мјесто у свим ликовним енциклопедијама.

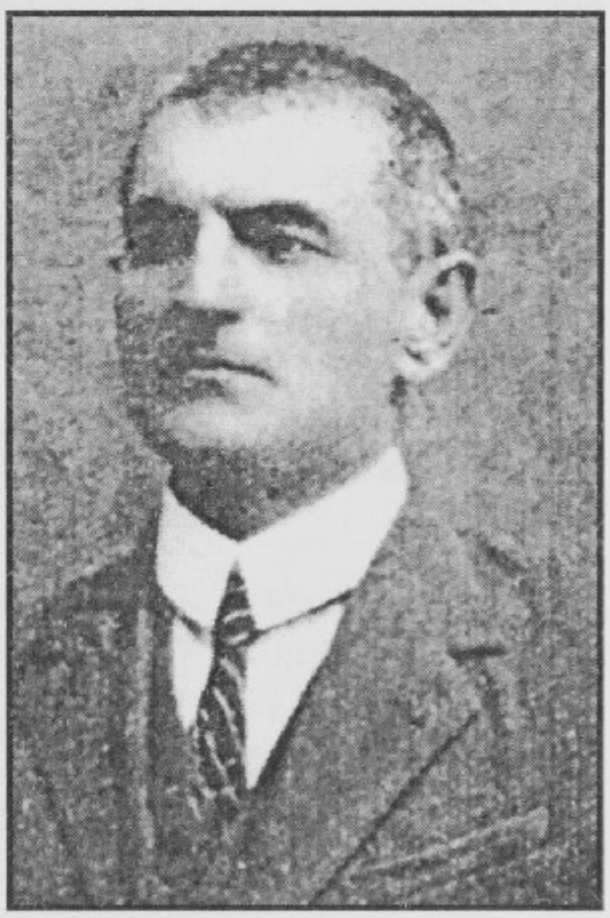

Миленко Атанацковић

Више од три деценије свога радног вијека био је професор цртања и ликовне културе у **Гимназији "Филип Вишњић"**. Миленко Атанацковић, својим ученицима познат као **чика Миленко**, био је први бијељински сликар са академском титулом, који је дуго времена у нашем граду био једини "живописац" и више од три деценије професор и ликовни педагог у нашој гимназији. То је радио све до свог одласка у пензију. Иначе, **рођен је 1875. године у Шиду**, у трговачкој породици. Одмах послије аустроугарске окупације Босне и Херцеговине 1878. године, тј. у прољеће сљедеће године, његови родитељи доселили су се у Бијељину, гдје су, као и у Шиду, отворили малу трговачку радњу, будући да су били поријеклом **из Македоније**, на граници према Грчкој, и по професији су били трговци и презивали су се **Атанасоси**. А сви ти људи, поријеклом **Цинцари**, били су трговци

који су, у тражењу тржишта и погодног терена за развој трговине, те године дошли и у наш град, који се полако окретао Европи и напуштао навике оријента. Будући да родно мјесто Шид Миленко Атанацковић, које је посрбљено презиме Атанасоси, није ни упамтио јер је био беба, град Бијељину је сматрао својим родним мјестом и Семберију завичајем, коју је заволио и остао такав до краја живота. Овдје у Бијељини је провео своје дјетињство, ту је похађао основну школу преко пута наше Цркве у којој је тада учитељовао пјесник **Јован Дучић**, а послије основне школе похађао је и завршио трговачку школу која је била веома цијењена и код ученика и код родитеља.

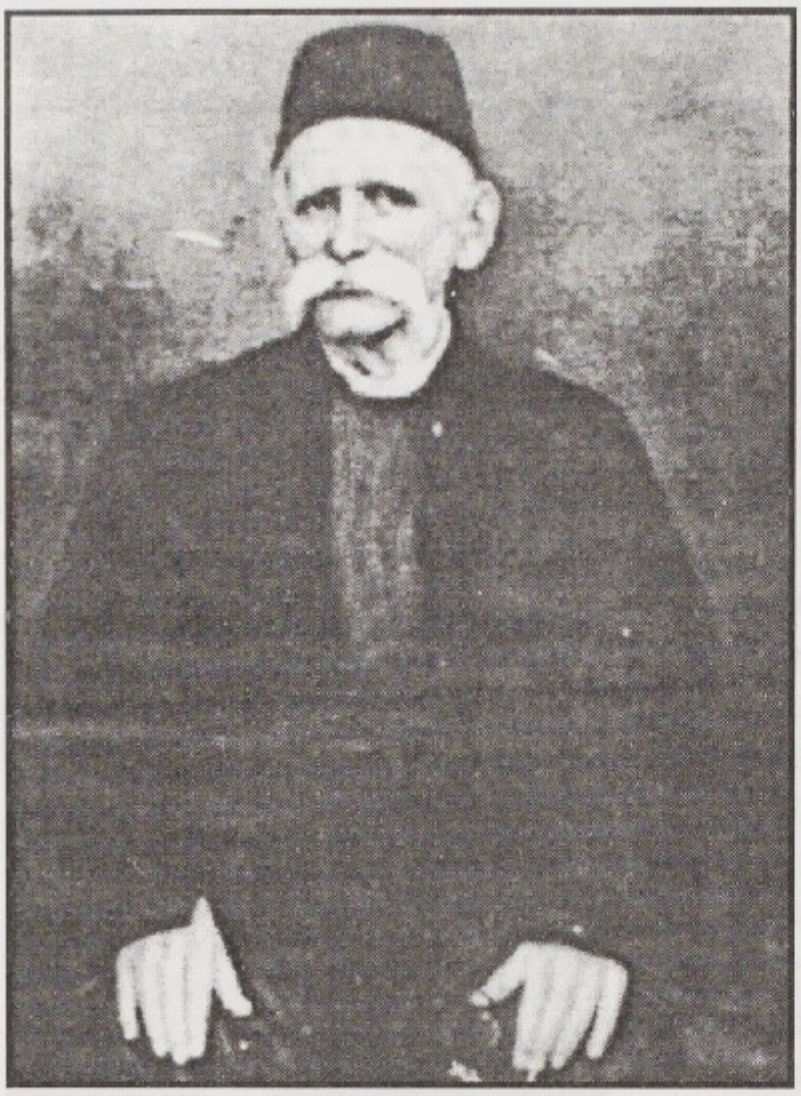

Трговац

Посједовао је неоспорно велики сликарски таленат. Смисао за сликарство и изражен таленат Миленко је испољавао веома рано, још у основној школи и према свему испољеном, видјело се да ће то бити добар сликар уколико буде свој таленат даље развијао и школовао. Руковођени тиме, зато су га родитељи послије основне школе уписали у **Трговачку школу у Бијељини**, јер је то била једина средња школа у граду, која му је могла бити основа за продужетак школовања у области сликарства, а за одлазак у друго мјесто да се школује, његови родитељи нису имали могућности, јер су трговачки послови у заосталој средини тешко напредовали и споро се стицао новчани капитал, пошто средина није била навикла да купује производе индустријске производње која је била у почетној фази прихватања и продирања у друштву.

ОДЛАЗАК НА ШКОЛОВАЊЕ У ИНОСТРАНСТВО

За вријеме похађања наставе у Трговачкој школи у Бијељини његов таленат за сликарство се сада још више испољавао. Непрестано је нешто цртао. Родитељска жеља за образовањем будућег трговца све је више потискивана у самом дјечаку, јер се као средњошколац сасвим незнатно интересовао **за предмете трговачке струке**, који су у програму школе били доминантни. Главна његова преокупација **било је сликарство** и све што је у вези с тим. Све своје слободно вријеме само је цртао,

носио у торби цртеже, портретисао своје другове ученике и професоре; правио је цртеже семберских пејзажа и убрзано се уводио **у тајне ликовне** умјетности. И што је веома важно, тим својим радом озбиљно је скренуо пажњу на себе средине и својих професора код којих је својим радовима изазивао дивљење. Зато је послије трогодишњег школовања у Трговачкој школи у Бијељини одлучио да полаже разлику и да продужи школовање **у некој сликарској школи**. Затим је, по наговору старијих а као талентован младић за сликарство, **1893. године са више цртежа у прилогу**, обратио се **Матици српској у Новом Саду**, да би уз њену помоћ могао продужити школовање и студије сликарства негдје на страни. Било је то управо оних година кад су режим и Аустроугарско царство потресали разни немири, а у привреди државе, која је прелазила на капиталистички начин привређивања, осјећале се знатне тешкоће у занатским трговачким пословима којима је припадао и његов отац.

Тражену помоћ од Матице српске из Новог Сада, нажалост, **није добио**, али га то није спријечило да оствари своју тежњу. Ипак, двије године касније, **1895. године**, млади Миленко Атанацковић обрео се **у Бечу** у припремној школи за Академију за сликарство код чувеног професора сликарства **Шауера (Schauer)**, а послије тога, скоро годину дана, провео је у сликарској радионици сликара **Паје Јовановића**, гдје је стекао солидну основу и образовање за студиј на **Сликарској академији у Бечу** у коју се уписао 1896. године. Та сликарска академија у Бечу (**Allgemeine Mallerschule**) била је тада чувена у Европи и недостижан сан многих младих да се у њој усавршавају и стичу сликарску вјештину. Тај сан многих остварио се младом Миленку Атанацковићу, који је наставу на овој академији похађао четири године у класи професора **Кристијана**

Сточна пијаца (уље)

Грипенкерла, који га је упутио у тајне цртежа и портрета. А онда, послије очеве смрти, а оставши без средстава за живот, у току прве године студија, добија стипендију од **Матице српске** и послије успјешног завршетка Академије похађа и сликарску специјализацију у трајању од три године чиме је стекао завидно и солидно образовање у области сликарства. То му је омогућило да буде добар сликар у европским релацијама што ће касније својим радом и показати. Због свега тога, због свога стила и насликаних ликовних дјела, која су расута по многим мјестима, сликар Миленко Атанацковић је нашао мјесто у бројним енциклопедијама сликарства.

Некадашња "Зелена пијаца"

ПЕДАГОШКИ РАД СА МЛАДИМА

Послије успјешно завршених студија у Бечу, млади Миленко Атанацковић одлази у **Пљевља 1905. године** гдје ради као професор сликарства и цртања прво у тамошњој гимназији, а затим у Вишој дјевојачкој школи. Ту је запажен његов педагошки рад са младима и интензиван рад на сликању **портрета, скица и пејзажа**. Ту, у Пљевљима, остао је **до 1920. године** кад је, послије отварања Гимназије у Бијељини, дошао у родно мјесто и ту остао до краја живота на дужности професора сликарства и цртања. Пензионисан је **1947. године** послије једног изузетно плодног и друштвено корисног рада. Све вријеме рада развијао је код својих ученика смисао за лијепо, за љепоту боја, откривао и

васпитавао младе таленте и усмјеравао их у њиховом раду. Кад је у Бијељини **1934. године** основано Аматерско позориште "Сцена", од првог дана је био његов активан члан, глумац и сценограф. Урадио је маестрално декор за **Нушићеву комедију "Свет"** коју је "Сцена" премијерно извела пред бијељинском публиком 18. фебруара 1935. године.

Миленко Атанацковић је умро у дубокој старости **7. фебруара 1955. године** ожаљен од својих суграђана и бројних ученика. Сахрањен је на Православном гробљу у Пучилама. Изнад његовог гроба постоји као споменик - скулптура **Распета муза** - коју је умјетник сам себи још за живота урадио. Скулптура **Распета муза** је једно од његових не баш многобројних скулпторских дјела. Као професор у гимназији ушао је у бројне анегдоте које су о њему упамтили и причали његови ученици.

СЛИКАРСКИ ОПУС МИЛЕНКА АТАНАЦКОВИЋА

У умјетничком погледу Миленко Атанацковић је био маркантна фигура у сликарском свијету свога времена. Ради тога је ушао у **све енциклопедије о сликарству** и у њима се каже да је досљедан свом апсолутном реалистичком стилу сликања, настојећи да на својим сликама наслика што вјерније оно што је сликао. Нарочито је био велики мајстор у изради цртежа **тушем** или **графитом**, а своје портрете је радио у природној сразмјери настојећи да на лицу човјека пронађе идеалан тон како би портретисани изгледао **што вјерније**. Он ништа није пропуштао глобалном исказивању, наглашеном и грубом истицању, већ је све детаљисао и доводио **до перфекције**. На његовим сликама све је

Стара зграда Општине

мајсторски урађено: примјећује се сваки набор на одијелу или најситнији детаљ као што су **дугмад, дезени тканине, њене нијансе боја** и друго. У изради портрета знао је да уради слике портрета са "очима које се крећу" према ономе ко слику посматра што је тако стварало илузију реалног што је била техника само изузетних сликара портретиста. Такав је портрет **"Мона Лиза" Леонарда да Винчија**.

Његов сликарски опус није још сакупљен ни довољно проучен. Иза њега је остало више од стотину вриједних слика, те **више мапа** цртежа старе Бијељине, које су, нажалост, изгледа **заувијек изгубљене**. Мапе са цртежима старе Бијељине (њене улице, старе куће, комунални објекти) сликар је предано радио посљедњих година свога живота. Желио је да то дарује своме граду као свједочанство свога времена. Али се не зна, бар до сада, гдје је та мапа.

Данас, како се иначе претпоставља, његова дјела се налазе у разним галеријама, музејима и код приватних власника у разним мјестима - у **Бијељини, Шиду, Пљевљима, Београду, Ријеци Црнојевића, Сарајеву, Тузли** и другим мјестима. Највише радова Миленка Атанацковића чува се **Галерији слика Босне и Херцеговине у Сарајеву**.

Стара Бијељина - српска четврт, крај 19. вијека

Значајно је још рећи да је у периоду између два рата урадио и иконостасе у црквама у **Бијељини, Загонима** и **Јањи** и да они и данас представљају велика дјела која други сликари његовог времена нису никад достигли.

Миленко Атанацковић је био један од првих школованих сликара у Босни и Херцеговини, па је и ради тога заслужио наш град да његов сликарски опус буде **сакупљен, проучен и презентиран** љубитељима ове врсте умјетности.

ЈОАКИМ ПЕРЕНДИЈА - ПРВИ ШКОЛОВАНИ ВЕТЕРИНАР У СЕМБЕРИЈИ

Навршило се више од осам деценија откад наш крај има развијену ветеринарску заштиту за животиње и прве школоване ветеринаре. Од **1919. године**, од доласка у Бијељину првог школованог ветеринара, па до данас, ветеринарска служба у Семберији је много напредовала. Сада у Бијељини ради **Ветеринарска станица**, а у већим семберским селима постоје и раде ветеринарске амбуланте (**Бродац, Јања, Црњелово, Драгаљевац**).

Генерације старијих Сембераца још увијек са радошћу се сјећају ветеринара **Јоакима Перендије**, кога су сви из милоште звали **једноставно Јоца**, а он се на то име одазивао и било му је драго, чак га је сматрао својим. Семберија га је искључиво по том имену знала и запамтила. У дворишту Ветеринарске станице у Бијељини постављен му је репрезентативан споменик - лијепа биста у паркићу и са основним подацима. Презиме Перендија, које се чува у свијести семберских пољопривредника **као синоним за име ветеринара**, толико се изједначило са појмом ветеринара, да су дуго касније, а неки и данас, сматрали да име **Перендија** значи **ветеринар**. За студенте из семберских села, који су тада студирали ветерину, говорили су да студирају за - Перендију. То је у језику риједак примјер поистовјећивања дјелатности човјека са његовим именом што говори да је тај човјек био изврстан и савјестан стручњак и радник у обављању свога посла.

Јоаким Перендија

У животу и раду семберског пољопривредника промијениле су се навике, живот је узнапредовао и живи се боље, али име ветеринара,

популарног Јоце, још увијек живи у свијести. Трагови су дубоки. Нарочито код старијих.

Ветеринар др Јоаким Перендија Семберију је сматрао својим другим завичајем, па је управо њој посветио скоро сав свој живот. Као ветеринарски стручњак много је урадио у Семберији на ширењу ветеринарске службе и заштите, подизању сточарства на виши ниво и **узгоју расних сточних врста крава, свиња, оваца** и друге корисне и потребне стоке човјеку, па се зато његово име и данас, више од пола вијека касније, са поштовањем и захвалношћу спомиње.

Он, др Јоаким - Јоца Перендија - у нашем крају је провео, безмало, цијели свој радни вијек. Рођен је **22. септембра 1888. године у Чајничу** у трговачкој породици јеврејског поријекла, родом из Херцеговине. Гимназију је учио у Сарајеву и Сремским Карловцима, а ветеринарске науке у Бечу, у Аустрији, и Берну, у Швајцарској. **У Бечу је 1911. године** положио докторат из ветеринарских наука и вратио се у своју Босну гдје је краће вријеме службовао у неколико мјеста: **Коњиц, Дрвар, Маглај, Брчко**, а онда **крајем 1919. године**, непосредно послије стварања Краљевине СХС, дошао у Бијељину и овдје остао до краја свога живота. Наш град му се много свидио и осјећао се као у родном мјесту.

У Семберији је др Јоаким Перендија, као нико прије њега, својим радом оставио дубоку бразду и трагове у развоју ветеринарске службе и унапређењу сточарства. А као први школовани ветеринар, који је дошао у овај крај, имао је непрелазних тешкоћа које је морао да савлађује и да се бори против заосталости. Без колебања, зазора и избјегавања личних напора, знао је **у чезама или двоколици** да стигне и у најудаљеније село Семберије да би тамо пружио одговарајућу заштиту стоци, или да одржи пољопривредницима предавање о заштити од **свињске куге, трихинелозе**, или да говори и држи предавање сељацима сточарима о разним **кравама мљекуљама, расним свињама, кокошкама носиљама** итд. О свему томе је Јоца говорио својим Семберцима, а они су га пажљиво слушали и то у животу примјењивали. Понекад, кад би завршио предвиђени посао или предавање, враћао се кући у Бијељину касно у ноћ, више пута и пјешице кад није било превозног средства.

Као човјек широких видика и изграђених научних погледа, **хуманиста прије свега**, свој рад стручњака ветеринара никада није срозао на формалности канцеларијске и ветеринарске превентиве и полицајне службе. Од почетка свога рада настојао је и успијевао у томе да популарним рјечником популарише ветеринарску службу и учини је приступачном потребама народа овога краја. Захваљујући њему, његовој упорности и његовом раду, успио је да ветеринарска служба у Семберији буде популарна и цијењена исто онолико као и љекарска служба. У свему томе је његов допринос огроман и немјерљив, јер резултати су били видљиви на сваком мјесту.

Такав је био др Јоаким Перендија у својој струци.

Али, што је било тада скоро нормално код образованих људи, све вријеме живота и рада у Семберији, он је био уз народ и њему на услузи и располагању. Заволио је овај крај и његове људе свим срцем и душом и са многима је успоставио личне људске контакте. Био им је

освједочени пријатељ - у сваком тренутку и прилици на услузи. Са завршеним докторатом из ветеринарских наука, а имајући у виду његову научну афирмацију и репутацију коју је стекао објављеним радовима **из струке у стручним часописима**, више пута му је нуђено да пређе на катедру **Ветеринарског факултета** за професора, али је то упорно одбијао. Није желио да иде са врела живота, него је овдје хтио да буде у центру и природи свих збивања гдје је могао једино успјешно да дјелује. Није хтио да се повуче у кабинете и лабораторије и тако се одвоји од матице живота који му је био подстицај и непресушна инспирација. Међутим, иако је био просторно удаљен од научних центара, то му није сметало да буде стално у вези са научним установама у земљи и иностранству и истакнутим стручњацима са којима је био у пријатељским односима и са њима одржавао писмене односе и везе до краја живота. Посједовао је богату личну стручну и белетристичку библиотеку, али је из **научних центара добијао стручне публикације** из којих је много иновација и открића, лијепих и корисних проналазака, примијењивао у својој пракси, а нарочито открића и проналаске из Швајцарске, гдје је у то вријеме **примијењена ветерина била на највишем степену**, више него у Аустрији и Бечу, гдје су наши студенти тога доба обично студирали и стицали научне титуле. Ветеринар Перендија и наука - били су једно.

Као човјек са напредним погледима, а знајући да се друштво без просвјете и културе не може кретати напријед, он се одмах по доласку у Семберију свом снагом укључио у културно-просвјетне активности средине ношен хуманистичким идејама и **учењем Томаша Масарика**. Осјећао је да треба пробудити запретане снаге народа и упутити их у активности на подизању опште просвијећености и здравства, односно популарисању науке како би се подигао ниво свијести, а с њом и животног стандарда. У томе погледу за њега је село било поље рада гдје је требало **рушити сујевјерје, заосталост и примитивизам**, остатке мрачне прошлости. У свему томе, у тој борби за ново, главну снагу је видио у књизи и просвјети широких народних слојева.

Радећи на остварењу тих идеја и програма био је непрекидно у акцији, у раду гдје је свакодневно налазио смисао живљења. То га је бодрило и снагу му давало.

Као велики популаризатор књиге, просвјетитељ и градитељ нових односа у семберском селу, **др Перендија** је један од најактивнијих чланова у новооснованом **Друштву за народно просвјећивање и чување здравља "Филип Вишњић"**, па неуморно по селима држи предавања, приказује слике, растура књиге и публикације, говори о здравственом просвјећивању, о ветеринарској заштити, о унапређењу сточарства и за село набавља разне расне и племените сорте крава, свиња, оваца - једном ријечју, ставља своје знање у примјени научних достигнућа.

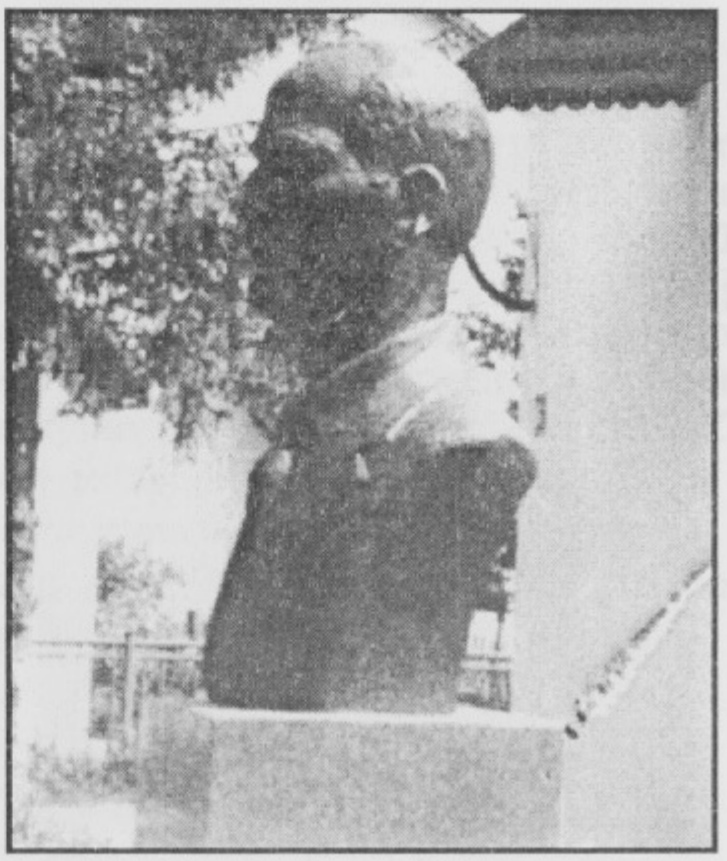

Биста Јоакима Перендије

Пропјешачио је Семберију уздуж и попријеко да помогне човјеку, да уздигне и пробуди његову свијест и културно-образовни ниво. Своје услуге и лијекове у многим случајевима **сељацима није наплаћивао**.

Не смијемо данас заборавити његов немјерљив допринос у оснивању **Библиотеке "Филип Вишњић" 1932. године**. То је урадио заједно са ентузијастима и просвјетитељима: **др Војиславом Кецмановићем Ђедом,** професором **Николом Мачкићем** и студентом **Миком Богдановићем**.

QUOD IONEM FAUSTUM FELIX FORTUNATUMQUE SIT

HUIC LITTERARUM UNIVERSITATI

SENATU POPULOQUE BERNENSI

RECTORE LITTERARUM UNIVERSITATIS MAGNIFICO

EDUARDO FISCHER

AEMILIO NOYER

SENATUS LITTERARUM UNIVERSITATIS

JOAKIM PERENDIJA

DOCTORIS MEDICINAE VETERINARIAE

DIGNITATEM IURA PRIVILEGIA

CONCESSIT

PUBLICO HOC DIPLOMATE

Диплома Јоакима Перендије

Заједно са њима он је ударио темељ једној културној установи којом се наш град поноси. Сама чињеница да је он као ветеринар дао допринос ширењу књиге говори о његовом хуманизму, његовој културној ширини и хоризонтима који су досезали до најзабаченијег семберског села у ширењу просвјете и културе. Тим својим дјелом и доприносом у оснивању Библиотке стекао је углед и остао као један од најсвјетлијих ликова културне прошлости Бијељине и овога краја, јер је тада Семберија и њен човјек, а нарочито село, уз помоћ књиге корачао напријед остављајући иза себе заосталост, сујеверје, примитивизам и мрачњаштво. Др Перендија је био хуманиста и просвјетитељ чије је дјело оплођено новим успјесима и достигнућима који су узидани у темеље наше садашњости у овом крају.

С обзиром на то да је био човјек **крхког здравља**, њежне конституције и ограничених физичких могућности, а да се трошио без штедње и резерве, др Перендија се **разболио од туберкулозе**, која је тада била болест ослабљених организама интелектуалаца. Покушао је да се излијечи, али је било узалуд. Болест се ширила и разарала виталне дијелове организма. Напоран и исцрпљујући рад оставио је трагове, па је послије кратке болести умро **5. јула 1947. године у Касиндолу код Сарајева**. Узалуд су били бројни покушаји да се излијечи.

Данас почива на градском гробљу у Пучилама.

Бијељина му се није на достојан начин одужила за све оно што је он њој дао и од себе узидао у достигнућа садашњости.

Др Јоаким Перендија је то заслужио. Треба исправити неправду.

РАДИВОЈ СОФРОНИЋ - ЗАБОРАВЉЕНИ ПРИПОВЈЕДАЧ ИЗ БИЈЕЉИНЕ

У културној прошлости Бијељине било је више књижевних стваралаца - **прозаиста и пјесника** - али је на овим просторима био само један прозни писац социјалне књижевности, који је много обећавао, али нажалост, трагично је завршио свој млади живот и није се исказао. То је **Радивој Софронић**, писац књиге **"Иронија"**, прве, колико се до сада зна, објављене књиге у Бијељини.

У времену послије Првог свјетског рата настала је у књижевности права плима бројних младих писаца, који су у својим дјелима, а незадовољни до тада постигнутим, критиковали стварност послије рата и писали **"о изгубљеним илузијама и порушеним идеалима"**. У ту групу писаца сврстава се и наш рано угасли Радивој Софронић, човјек који је живио веома кратко, али је оставио иза себе дубок књижевни траг у културној прошлости града. То би се могло рећи и за цијелу породицу његовог оца **Уроша Софронића**. Нажалост, са одмицањем и протицањем времена, његово дјело и име све више падају у заборав и досадашњи однос његових суграђана према њему и његовом дјелу, а нарочито према човјеку који је поникао на овим просторима, показује невиђену равнодушност према писцу што се сврстава својим дјелом у претке којима се можемо поносити и истицати као примјер за похвалу. Други градови би били пресрећни да савременим генерацијама могу показати оваквог човјека, а ми га прећуткујемо, као да се стидимо. Тешко је то објаснити и наћи узроке забораву његових каснијих суграђана.

Радивој Софронић (1900-1928)

За Радивоја Софронића можемо рећи да је генерацијски припадао групи писаца што је најснажније изражавала своје негодовање због онога што је, послије огромних жртава у Првом свјетском рату, била **обманута и преварена**. Та генерација је једно очекивала и за то се борила, а сасвим друго је добила, па су њена очекивања била тако сасвим изневјерена. Умјесто остварења жељених идеала, добили су порушене куће, изгинуле и **рањене, инвалиде и просјаке**, те сиромаштво које се осјећало на сваком мјесту. А требало је стварати и живјети с тешкоћама и недаћама што су пратиле човјека.

У новоствореној држави, са "браћом" из побијеђеног табора, од првог дана започела су неслагања и политичке борбе које су током времена показале сву бесмисленост и промашај у "опросту" због рата на страни непријатеља. Незадовољство те генерације најснажније се испољавало у књижевности која је била њено право огледало. Сва незадовољства и друштвено-политичка кретања, гледано у цјелини, нарочито су се испољавала **у круговима социјалне литературе** - социјалне поезије и прозе. Још увијек са свјежим сјећањима на вријеме прије уједињења (аустријска окупација, ратна разарања и бројне жртве, те раније прошлост под Турцима) код Радивоја Софронића, будући да је био из Босне и Херцеговине, све више се истицало и понекад доводило до очајања и њега и бројне његове савременике. Најчешће су духовно лутали тражећи ослонце и за дјеловање и за опстанак у несносним условима. И данас, из ове и овакве позиције, можемо да кажемо да је један од тих преварених, био и Радивој Софронић, данас неправендо и необјашњено заборављени књижевни стваралац. Иако му је књижевни опус доста скроман, чак незнатан по обиму, он је, на срамоту, још увијек неистражен, **непроучен и вреднован**. Због чега - тешко је рећи. Веома рано, на чуђење и запрепашћење, његово дјело је потпало под **вео заборава** и изгубљености. Ипак, не гледајући на све то, оно говори о свом аутору као писцу и стваоцу од стила и формата. Не узимајући то у обзир, треба рећи да он не заслужује заборав књижевне критике и историје и он је наша културна баштина коју, сасвим поуздано, ни књижевности богатије од наше, не би овако олако оставиле **паучини таванског заборава**. А гледајући његову судбину и знајући какви смо, то се управо десило с њим. А то је велика срамота за град и његове потомке што су препустили писца суровом забораву историје јер он то не заслужује.

Писац Радивој Софронић објавио је збирку прича новелистичког жанра **"Иронија"** у Бијељини **1926. године**, у издању **Књижаре "Софронић и синови"** и у **Штампарији "Уједињење" А.Д. у Београду**. Мотивска грађа прича је веома интересантна, а књига је технички лијепо опремљена. То је интересантно дјело са око педесетак страница, симпатичног формата и брошираног повеза. Колико се зна, то је **прва објављена књига у Бијељини**. Али што је несхватљиво, та књижица новела данас је скоро заборављена и тешко се може наћи у књижним фондовима и већих библиотека. Можда је нема ни наша градска библиотека. Али,

чудно је да о Радивоју Софронићу нема забиљежених података ни у **Југословенском књижевном лексикону**, гдје би, иначе, требало да буде према вриједности његовог дјела. Нема га чак ни у енциклопедијама и историјама књижевности!

Овај заборав писца из Бијељине сасвим је неоправдан и са књижевно-естетског становишта суров и чудан. И још што је најгоре, он је и у родном граду заборављен. То је иронична судбина писца "Ироније". Парадокс је у толико већи кад се зна, према мишљењу многих књижевних критичара и историчара, да он није маргинално име у књижевности послије Првог свјетског рата. Сви се слажу да је био писац са изразитим талентом и смислом за књижевно уобличавање и стварање, са израженом приповједачком индивидуалношћу. Дакле, био је надарен писац што је много обећавао, али његова животна судбина и неке чудне околности зауставиле су развој писца у успону стваралачке снаге и данас можемо само да претпоставимо шта би још створио да је дуже поживио. Овако, наш град је остао ускраћен за једну књижевну громаду великога формата, писца који се био суверено смјестио на књижевном трону свога доба. Концепти и скице, те дијелови **незавршених социјалних романа** о животу сембер-ског човјека говоре о великим плановима овог писца које није остварио. Можда би наш град у својој културној историји, да је Софронић дуго остао у животу, био познат као **Бања Лука по Петру Кочићу** или **Врање по Бори Станковићу**. Овако, можемо да жалимо, јер је велика штета и за књижевност, и за њега, а највише за наш град и културу. Ту грешку у забораву ми, његови потомци, требало би да исправимо, те да му дамо мјесто које му у културној прошлости града припада, скидајући вео заборава са његовог дјела.

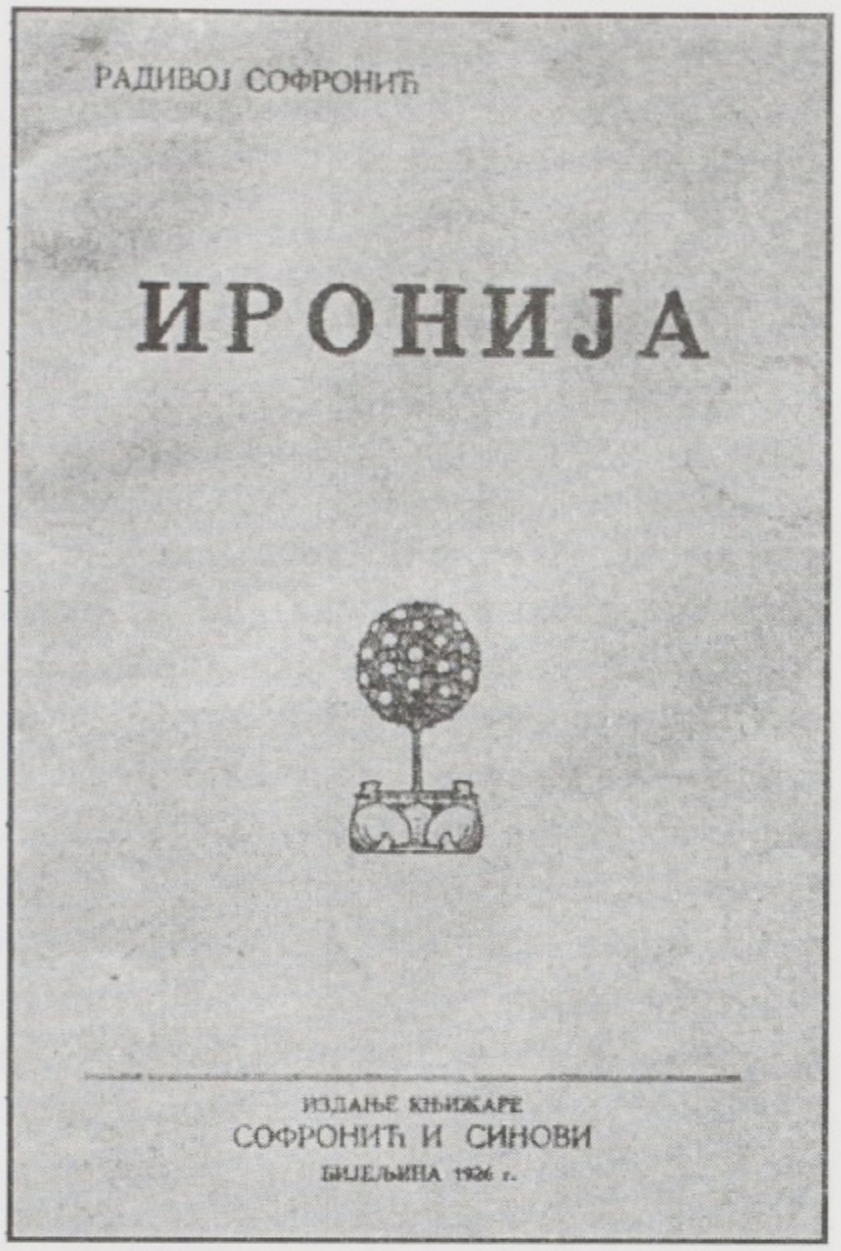
РАДИВОЈ СОФРОНИЋ

ИРОНИЈА

ИЗДАЊЕ КЊИЖАРЕ
СОФРОНИЋ И СИНОВИ
БИЈЕЉИНА 1926 г.

Насловна страна "Ироније"

Радивој Софронић је рођен **1900. године** у Бијељини у грађанској породици која је послије окупације **1878. године** прешла из села у град и, као многе друге породице, бавећи се трговином и занатством, прерастала у грађанску класу града прихватајући културу и просвјету као пут и начин за европеизацију Босне у којој су остаци источњачког

начина живота и схватања били видни на сваком кораку. У бијељинској средини, полако и жилаво, узмицао је оријент пред налетима запада и европских схватања који су били незадрживи и снажни.

У случају писца Радивоја Софронића била је срећна околност да је његов отац **Урош** био први који је у Бијељини, колико се до сада зна, **отворио књижару**, а уз то се још бавио и издаваштвом. Књижара и издаваштво - до тада су у овој средини били непознати, а све штампано долазило је у ову варошицу са стране. Међутим, **књижара Уроша Софронића** говори најупечатљивије о запаженим прегнућима овог човјека на културном и просвјетном пољу да би се мијењале заостале навике средине из времена турске окупације и његова тежња за бржим преображајем средине. Књижара **"Софронић и синови"** касније, послије 1910. године кад је изграђена зграда општине, била је смјештена у просторији на лијевом крилу општинске зграде и продавала је канцеларијски материјал, али и различите књиге тадашњих издавача из Србије, Босне и Херцеговине и раније из Аустрије. Они су успијевали да прате књижевну продукцију у земљи и ближем окружењу, те да набављају за своје муштерије ријетке књижевне публикације на нашем и страним језицима. Тако су ширили књигу у народу кад је био веома мали проценат писмених и образованих. Ради тога, можемо рећи, они су имали велики удио у његовању и ширењу културе уопште. Оно што је био за популаризацију и ширење књиге **Геца Кон у Београду**, то су, могло би се рећи, у Бијељини били Урош Софронић и његови синови са својом књижаром. Редовно су примали издања **Српске књижевне задруге** и обезбјеђивали за наредна издања пренумеранте у Бијељини и околини.

Радивој Софронић је завршио основну и трговачку школу у Бијељини, а затим, као дијете имућних родитеља, отишао је у Сарајево гдје је **1919. године** завршио **Учитељску школу** (препарандију) и тако стекао звање учитеља. Са дипломом учитеља дошао је у родни град да просвјећује народ. Радио је у школи гдје је некада био ученик. Таквих образованих као он, у нашем граду тада, било је веома мало, поготово из Бијељине која је саобраћајним везама и уопште својим положајем била скоро одсјечена од културних центара. У својој некадашњој и садашњој школи, гдје је било врло живо сјећање на **Јована Дучића** који је ту радио, покушавао је да пружи родном граду што је знао и могао' угледајући се на своје претходнике. Међутим, заостала и примитивна средина била је сурова, па је из Бијељине отишао са службом у **Црњелово** да би имао мира и био по страни од бројних **политичких заврзлама и сударa** који су били неминовни. Међусобне страначке борбе и трвења исцрпљивале су снагу и тупјела смисао за реалност и акцију.

У граду се дружио са својим вршњацима интелектуалцима **Мирком Конаковићем, Душаном Дивјаком, Родољубом Чолаковићем и Николом Петровићем**. Они су, као млади интелектуалци, послије завршених

школа на страни, вратили се у родни град желећи да дјелују у родном мјесту и његовој околини. Покушали су да осмисле свој живот и да опредијеле правац својих активности у стварности која се буркала, претакала, сударала... Тражен је смисао и правац у мноштву рукаваца... И они сами, различитих политичких опредјељења, слагали су се да треба у средини дјеловати на културном и спортском пољу: основали су дилетантску секцију, глумили и играли на позорници, бавили се књижевношћу, читали и дискутовали о прочитаном и написаном, **основали спортски клуб** итд. Те активности су биле једини излаз у чами и заосталости "провинције у позадини" која је стењала под теретом акумулације капитала и пауперизације становника.

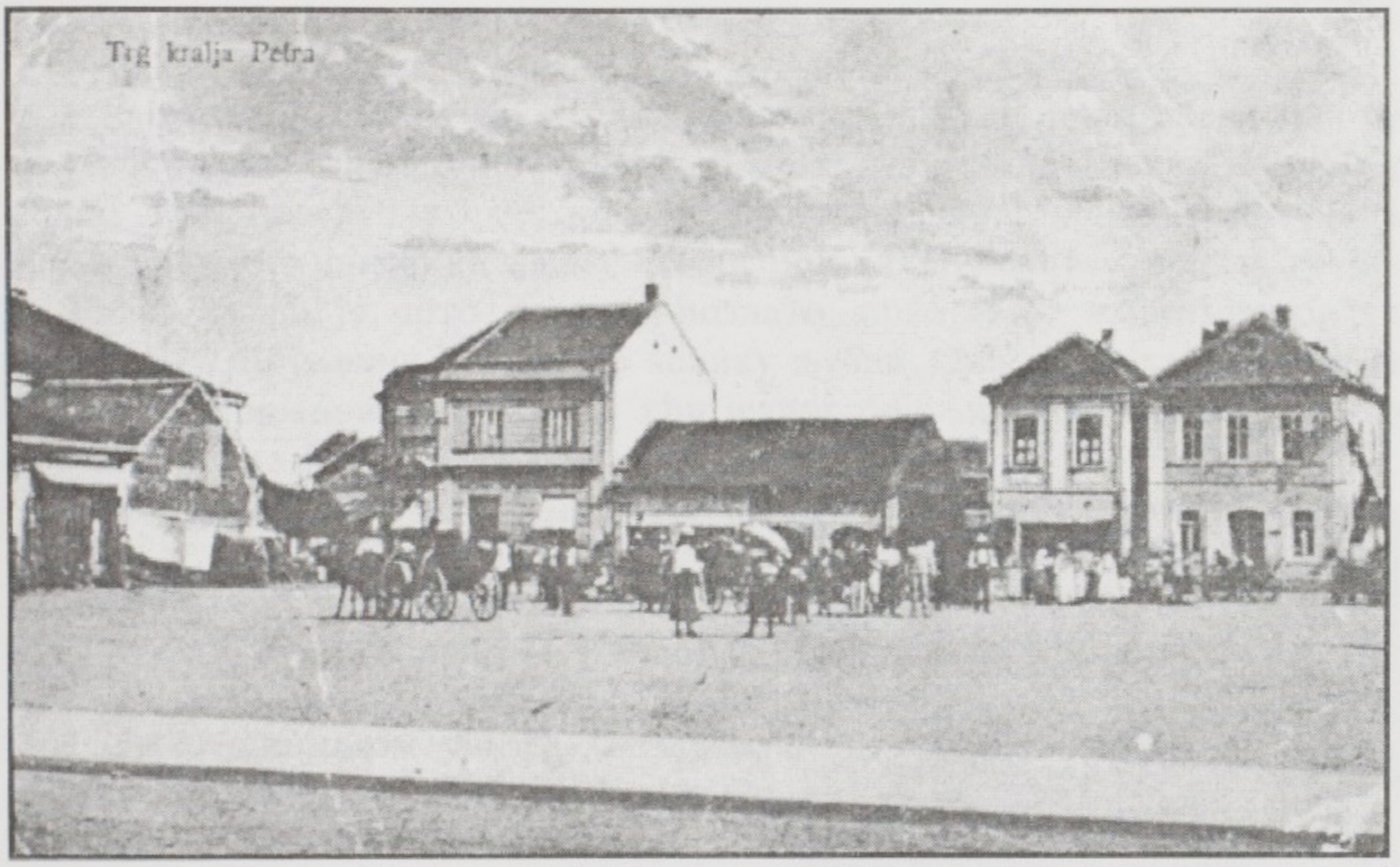

Стара Бијељина - Трг краља Петра, 1924. године

Радивој Софронић је према свему показивао **знаке скептицизма**, великог неповјерења у све што постоји. Није очекивао то што се дешавало у друштву и средини. Лутао је, застрањивао, губио се у магли беспућа... Припадао је странци и - напуштао је. Он ни у шта није вјеровао и - **био је без ослонца, без зглоба и стабилности**. Стално је понављао своју изреку: **"Живјети је срећа, али знати – зли је човјеков удес."** То га је прогањало до краја живота. Сумњао је чак и **у људски живот** на планети и уопште у смисао живљења човјека као јединке под небеским сводом. Одлутао је сав у метафизику и кошмаре. То лутање постајало је све веће и веће...

Осјећало се да је душевно оболио, да га раздиру унутрашње дилеме и сукоби, па је покушао да се излијечи радом са дјецом у школи,

остављајући све по страни, далеко од себе. Али, узалуд... До тада весељак и духовит, хумористичан и расположен, лијечио се **код љекара, код травара, врачара**, али - узалуд. Ни познати санаторијум **Пуркерсдорф код Беча** није помогао. Подигао је руку на себе и револверским мецима простријелио је себи главу кроз сљепочницу... Било је то у **Милићима код Власенице** гдје је радио. Тада није имао ни двадесет осам година.

Радивој Софронић није заслужио овакав заборав. Наш град му дугује признање које му припада. То је дуг наше генерације. Што прије буде, то - боље.

Књижевна критика је о његовом дјелу исказала врло похвалну оцјену.

МАГДАЛЕНИН ЗАВЈЕТ

У септембру 2001. године, на празник Св. Госпојине, пренесени су из Либертвила у Америци, посмртни остаци пјесника **Јована Дучића** у родно **Требиње** и тако се, послије више деценија, коначно испунила жеља великога пјесника да му земни остаци почивају у родној груди. А Јован Дучић је, што је мало познато, прве своје животне кораке направио **у Бијељини** и ту имао велику љубав. Она се звала **Магдалена Николић–Живановић** и била је кћи једног бијељинског трговца. Друго презиме узела је од дједа по мајци.

Међу многим учитељима, који су радили у Српској основној школи у Бијељини, био је и пјесник Јован Дучић. Млади Дучић дошао је у Бијељину почетком септембра 1893. године гдје је, са дипломом учитеља у џепу, послије завршене сомборске **Учитељске школе (препарандије)**, добио у **Српској основној школи** (на мјесту гдје је данас Основна школа "Свети Сава") прво своје радно мјесто. Био је један од бројних младих просвјетара који су, послије завршених педагошких наука у Србији, дошли у Бијељину, у окупирану Босну и Херцеговину, да шире просвјету и културу у српским крајевима, у српским конфесионалним или вјерским школама, како су их звали, и у тешко вријеме кад су се ови крајеви будили из дубоке заосталости и таме. Бијељина је тада била мало заостало мјесто у Аустријској монархији са око седам хиљада становника и заосталом привредом која је тих година "хватала корак" са привредом у

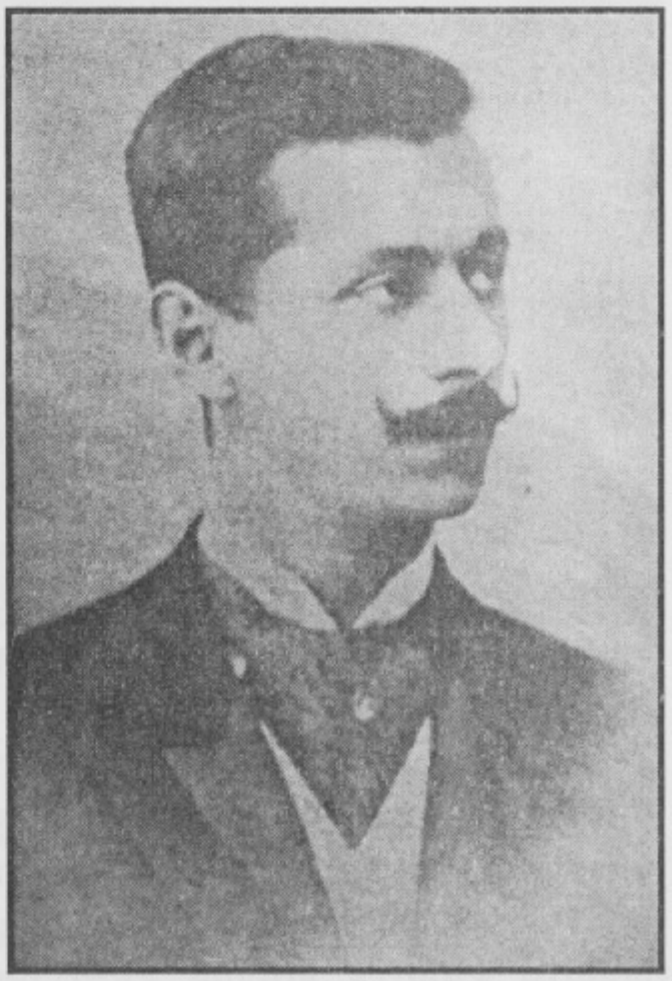

Јован Дучић

осталим мјестима која су била развијенија, јер је послије окупације 1878. године, под утицајем финансијског капитала и новоотворених банака у Бијељини (прва банка у Бијељини је **отворена 1889. године**), капитал почео да продире и у ове крајеве.

Истовремено, те године су биле и вријеме националног буђења свијести наших народа под окупацијском влашћу, па је аустријски режим, због близине границе на Дрини према Србији, будно мотрио све што је непознато и сумњиво. Ради тога су пограничне власти у мјестима поред Дрине, а у Бијељини са јаком концентрацијом српског живља нарочито, држале бројне жбире и уходе што су били "дежурни полицајци" и чувари поретка. Поред њих, јак гарнизон аустријских војника смјештених у тек изграђеном војном лагеру (**Militärlager**), био је сигурна заштита за случај агресије из Србије.

Militärlager

Кад је Јован Дучић дошао у такву средину, он је, као што је то уобичајено код младих просвјетара, под утицајем родољубивих идеја о југословенству, којима се напојио још у школској клупи, веома брзо се укључио у живот бијељинске средине, нарочито у њеном културно-забавном животу. Иначе, културно-забавни живот у Бијељини, према ријетким забиљешкама у листу **"Босанска вила"** из тога времена, постојао је и раније као облик културне активности младих. Било је то у вријеме националног буђења српског живља, нарочито у вријеме **светосавских**

бесједа (програма) кад је празник Св. Саве улазио у народ као сјећање на човјека који је имао великог удјела у формирању српске националне свијести и самосталности.

Будући да се за вријеме школовања у Сомбору Дучић посебно истицао у интересовању за матерњи језик и књижевност, Дучић је са својим вршњацима у Бијељини - трговцима, осталим занатлијама и ријетким намјештеницима - основао драмску аматерску групу која је припремала и давала позоришне представе разних комада са романтично-националним садржајима, којих је тада, нарочито у српској књижевности, било заиста у великом избору и од разних писаца. Ти млади представници новонастале грађанске класе града тражили су пунији и културнији живот са личном афирмацијом у култури. И у том смислу, била је запажена велика јавна приредба у великој сали новоизграђеног **Хотела "Дрина" на празник Св. Саве 1894. године**. Том приликом изведен је богат и разноврстан програм којим су посјетиоци били одушевљени.

Не знамо засигурно, али је највјероватније да је највећи дио овог програма са својим аматерима из града припремио сâм Дучић, али се поуздано може тврдити да је режију трагедије **"Светислав и Милева" Јована Стерије Поповића** урадио он и да је био тумач улоге несретног Светислава. Не знамо ко је била на сцени његова партнерка, тј. Милева, али је то била највјероватније његова колегиница, учитељица **Вјера Бугарска**, која се још помиње и као декламаторка пјесме **"Вила" Јована Јовановића Змаја**. Ово се све заснива на реалној претпоставци, јер је Дучић, као што смо видјели, имао посебну љубав и наклоност према књижевности још док је био у школској клупи.

Те године, у сали Хотела "Дрина" на светосавској прослави, појавила се и родила романтична пјесникова љубав, коју ће цијелог свог живота носити као незараслу и неугаслу рану на срцу које је остало све вријеме младости усамљено и рањено, без исцјељења. На тој приредби се упознао са својом несрећном **љубави Магдаленом Живановић**, кћерком богатог бијељинског трговца, иначе врло културном дјевојком и првом пјесникињом из Бијељине, која је, вјероватно захваљујући њему, Дучићу, и под његовим утицајем, и сама почела да пише пјесме и да их објављује у часопису. И још, била је то начитана и образована дјевојка са завршеном основном школом и - два разреда тадашње Трговачке школе у Бијељини.

Дакле, не само што је Дучић био организатор културног живота, оснивач и претеча бијељинског драмског аматеризма и аматерског позоришта, него је као изразито лијеп младић - **прави љепотан како би тада рекли** - освојио срца многих лијепих дјевојака Семберије, али је као запажени "национални радник" привукао и позорност полицијских власти. По налогу котарског предстојника, **у мају 1894. године**, полиција је извршила преметачину његовог стана, пронашла двије пјесме

због којих је стављен под истрагу, а затим су га оптужили **"због сметања јавног реда и мира"**. У првој својој, иначе доста запаженој пјесми, он, између осталога, каже ово:

"Мученице свеша!
Пркосећ' бури грдних вјекова
Што ш' зимом бију чаробну груд,
Ти сносиш шерећ ройских окова,
Ти сносиш судбу и удес худ..."
(Ој Босно)

Истовремено, у једној другој својој пјесми написаној у Бијељини, он каже недвосмислено и сасвим јасно:

"Не ширза ше ужас бједе, ниш'ше ширза ужас рана,
Мирно сйаваш, мила мајко, шешким санком окована,
Зарудиће љейша зора, љейшом добу свануш' дани..."
(Отаџбина)

Због ових стихова, засигурно написаних у Бијељини, а и због укупног његовог рада са младима из Бијељине - мада је био добар и примјеран учитељ и васпитач - Дучић је на захтјев окружног предстојника и рјешењем **Земаљске владе у Сарајеву од 10. јула 1894. године** заувијек напустио Бијељину и Семберију. Више никада није долазио у мјесто гдје је започео свој радни вијек. Протјеран је из Бијељине коју је заволио, иако је овдје био кратко вријеме, као родно Требиње и Мостар гдје је, послије муке и натезања са окупацијским властима, коначно, опет, добио мјесто учитеља у Српској основној школи у манастиру **Житомислићи** код Мостара. Али, немирна и радознала духа, Дучић се није ни ту скрасио. Несталне и продорне природе, а уз то жељан знања и науке, пут га је одвео даље на студије у **Женеву**, а затим, послије повратка са студија у земљу, у дипломатску службу у разне градове Европе, али два црна ока своје велике љубави - бијељинску љепотицу **Магдалену Живановић** - није никада заборавио. Њене очи су га пратиле свуда куда се кретао и гдје је био.

Магдалена Живановић

Бијељинска љепотица Магдалена Живановић, кћерка богатог бијељинског трговца **Јована Николића** - несрећна **велика Дучићева љубав** - остала је у породичној кући вјерна обећању које

је пред олтаром дала оцу, да се неће удати за Дучића, "човјека куферaша и декламатора из бијелога свијета", јер Јован Дучић, учитељ и декламатор, није одговарао њеном богатом оцу који није желио да му се кћерка јединица уда за човјека из непознате даљине, него је тражио пријатеља себи равна по богатству и положају. Као добро васпитана патријархална кћерка послушала га је и није се удала за Дучића, али ни за "нађеног" богатог трговца **Брчака Параносова** кога је отац свесрдно својој јединици препоручивао. Бијељински **Ромео и Јулија** су тако заувијек раздвојени вољом старијих који су уништили тако једну искрену љубав: он је остао неожењен, а она - Магдалена Живановић - неудата из пркоса због забрањене љубави. Отишавши из Бијељине, у почетку, писао јој је писма пуна топлине и нежности, а онда је и то, послије извјесног времена, престало. Магдалена је читала и дуго чувала више од двадесет Дучићевих писама, небројено пута их је читала да их је скоро знала напамет. Та писма су, нажалост, послије њене смрти заувијек негдје нестала и замео им се сваки траг. Само једно писмо, писано **Дучићевом руком Магдалени**, чува се сада у приватној збирци у колекцији **књижевних рукописа у Бијељини**. За остала писма која су постојала, а међу њима и рукописи неких необјављених Дучићевих пјесама, за сада се не зна. Траг им се изгубио. Можда их неко љубоморно чува и ћути, а најприје ће бити да их је неко у незнању уништио што би била **велика и ненадокнадива** штета.

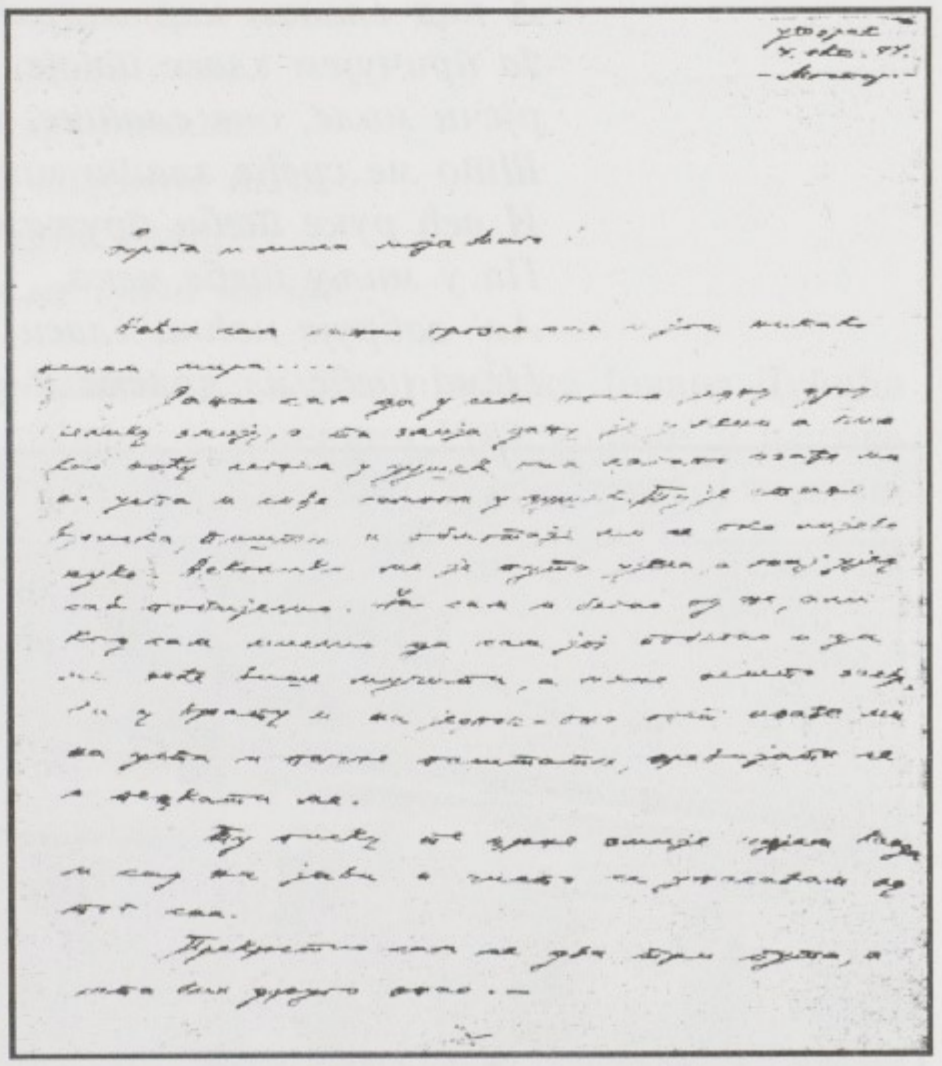

Страница Дучићевог писма Магдалени

Под утицајем Дучића, а будући да је била за своје вријеме доста образована и начитана дјевојка, Магдалена или од миља **Мага Живановић**, почела је и сама да пише пјесме, па јој је тако незванично припала титула прве пјесникиње Семберије и Бијељине. И баш тих година, послије одласка Дучића из Бијељине, у часопису **"Босанска вила" Николе Кашиковића** у Сарајеву, има више њених објављених пјесама које у поезији тога времена не заостају својим квалитетом. Напротив, има их и бољих од оних које су неки пјесници тада објављивали. Можда би се Мага могла

назвати **бијељинском Милицом Стојадиновић Српкињом**, познатом пјесникињом из Врдника, која је тада била позната као "врдничка вила". Али, у њеним објављеним пјесмама, запажа се да има више квалитетних краћих пјесама које су, у ствари, нека врста продужене љубавне кореспонденције са Дучићем:

"Над гранчицом дјено славуј болно јеца,
Спустила се ноћца тија,
Ђе поточић тихо брује, вјетрић ширка
И гранчицу лако нија:
Ту уморна душа моја мира тражи
И у чежњи тебе чека:
Груди дрхћу, усне шапћу, боно, тијо,
Кад ћеш доћи из далека?

А над главом кад задрхће бујно грање,
Ја причујем гласе твоје,
рјечи миле, оне слатке, дивне звуке,
Што ме среће злато моје.
И већ руке теби пружам, душа пламти,
Па у миљу тебе чека.
Ал' забрује ноћни гласи, санка несta,
Нема тебе из далека..."

Кућа Магдалене Живановић

Такође, у часопису "Босанска вила", чији је уредник био неко вријеме и он сâм, нешто касније, у објављеној пјесми без наслова, Дучић пјеснички одговара својој љубави. Ево тих стихова:

"Тебе тражим дан кад мине,
И спусти се вео ноћи,
Кад звјездано небо сине,
И по тихој, по самоћи,
Мјесец блиједи кад заплови,
По пучини неба плава,
И проспу се слатки снови
И утрне гласак јава:
Па без мира, кад с обала
Слушам слатки шумор вала...
Тебе тражим слатко лане
И пламене твоје очи,
И све дане просниване,
Пробдивене страсне ноћи -
И веселе, бурне сате
И јад што ме сјећа на те..."

Тако се завршила једна романтична љубав пјесника Јована Дучића у Бијељини. Дучић је умро у туђини, **у Америци 1943. године**, а његова несуђена Јулија у Бијељини, у дубокој старости, **у осамдесетој години,**

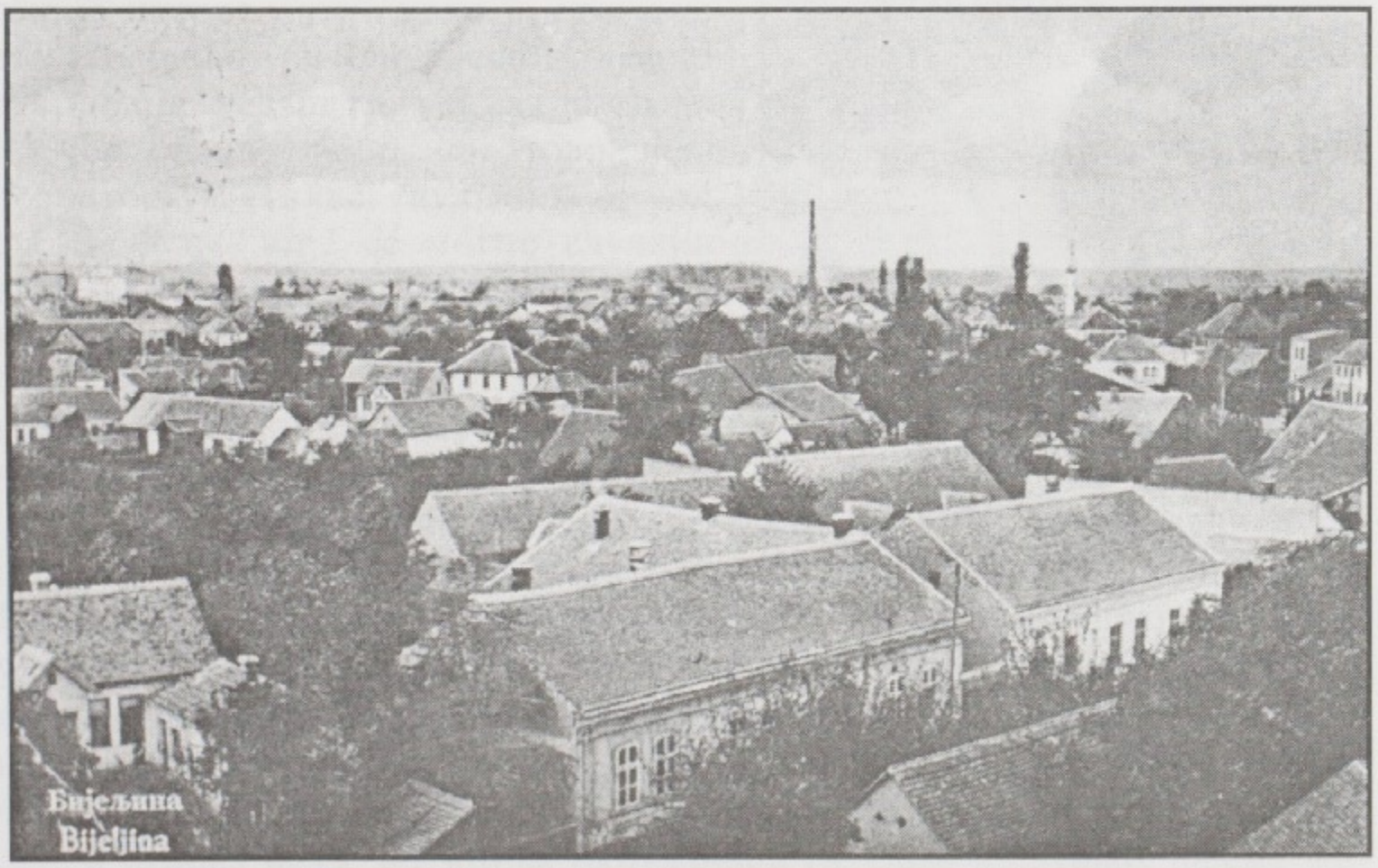

Стара Бијељина - панорама старе Бијељине, поглед с југа, прије 1939. г.

2. јануара 1956. године. Обоје су били запажене личности изузетне љепоте, страсно заљубљени једно у друго, са љубавима које су одболовали током цијелог свог несретног живота. Он далеко од родне груде, а она у сјеновитом хладу породичне куће у којој је заборављена и напуштена, усамљена и неповјерљива, у свијету својих успомена из младалачких дана, проживјела своје старачке дане испуњена тугом и болним сјећањем.

Бијељински **Ромео и Јулија** полако су се тако преселили у легенду.

Иза ње је сачувано неколико пјесама потписаних псеудонимом - **Мага Живановић**, односно **Мага Ж.** под презименом **свога дједа по мајци** и једна фотографија из младих дана. Бијељинска **Милица Стојадиновић Српкиња** није још довољно истражена и проучена. Она је то заслужила.

ИСПУЊЕНЕ ЖЕЉЕ МИХАИЛА ПУПИНА

У ходнику нове зграде Гимназије "Филип Вишић" у Бијељини, на спрату изнад стпеница за улаз, у зиду на директном сучељавању погледа приликом уласка у службени дио зграде, налази се у зид уграђен један изузетно **добар велики бронзани рељеф**, прва и једина копија оригинала, дјело познатог словеначког вајара **Рудолфа Валдеца**, који је он израдио **1913. године** у Њујорку по поруџбини, такође, чувеног физичара из Баната, из села Идвора, **Михаила Пупина**. Веома је интересантно како је ово умјетничко дјело, антологијске вриједности, дошло у наш град и кад је то било, јер овакво дјело, поготово дјело познатог умјетника скулптора Рудолфа Валдеца, није се могло случајно наћи у нашем граду. Повод за настанак тог дјела и његово допремање у Бијељину везан је непосредно за нашу народну пјесму и Филипа Вишњића - човјека из овог краја.

Михаило Пупин

Овај изузетно вриједан и добар рељеф, како смо рекли, велике умјетничке вриједности, величине **147 са 97 сантиметара**, поклонио је **Гимназији Бијељини** истакнути физичар **1934. године** у вријеме кад је у нашој земљи прослављана стогодишњица смрти слијепог пјесника и **гуслара Филипа Вишњића**, народног пјевача из нашег завичаја, који је назван још и нашим **Хомером**. На том рељефу је изливен лик гуслара Филипа Вишњића како сједи на троношцу и уз гусле пјева народне пјесме, а испред њега, по земљи окруживши га, сједе и слушају пјесме жена с дјететом у наручју и младожења с невјестом. Изнад њих стоји кршан младић у народној ношњи са усмјереним погледом према гуслару.

Сви тако пажљиво слушају сваку Филипову ријеч док он, уз гусле и тужну мелодију, отеже сјетне звуке наше народне пјесме уз гусле јаворове које као да говоре. Према замисли физичара Пупина, а и скулптора Валдеца, жена с дјететом и младожења са младом симболизирају будућа српска покољења и, како каже Пупин у писму, **"горске виле како стоје покрај горе и слушају златоустог Филипа"**. Испод рељефа стоје у бронзи изливене и исписане ове ријечи из наше народне пјесме:

"Браћо моја, мало умукните,
Гусле моје, мало загудите.
Да испјевам једну пјесму малу,
Разонодим дружину осталу..."

Тај рељеф дошао је из Њујорка у Бијељину у **јесен 1934. године** Одбору за прославу стогодишњице смрти Филипа Вишњића. Рељеф је из Америке стигао бродом **у Дубровник**, а одатле, из Дубровника, жељезницом у Бијељину. Међутим, то дјело једног од најбољих скулптора тада у Европи и нашој земљи **Рудолфа Валдеца**, имало је прије доласка у Бијељину своју доста занимљиву и интересантну предисторију везану за његов настанак и допремање у Бијељину. О свему постоје вјерни и аутентични подаци који се чувају у Библиотеци "Филип Вишњић". У свом сјећању о настанку овог дјела Михаило Пупин у књизи **"Зборник у славу Филипа Вишњића"**, штампаног у Београду **1935. године**, на једном мјесту у свом тексту о томе, он каже: *"Скоро ће се навршити педесет година од кад сам се упознао са покојним Љубом Стојановићем, славним српским филологом и научником. Били смо онда ђаци на Берлинском универзитету: он као ђак филологије, а ја као ђак физике. Кад сам му испричао како ме је у моме детињству стари Баба Батикин, гуслар из Идвора, мога родног места, упознао са*

Барељеф посвећен Вишњићу

српским народним песмама, а нарочито са песмама Филипа Вишњића, радовао се да мој дугогодишњи боравак у Америци није сасвим угасио моју љубав за наше народне песме. Сећам се како ми рече једног дана: Баба Батикин је твој спаситељ; да не беше њега, ти би се изгубио у преријама америчког материјализма. Гусле Филипа Вишњића сачувале су ти у страном свету твоју љубав за лепоту нашег језика".

Велики физичар истиче даље како му је Љубо Стојановић поклонио касније књигу **"Живот и рад Вука Стефановића Караџића"** гдје је први пут упознао велике Вукове заслуге за наш језик и културни живот "који, како каже, се тако сјајно огледа у српским народним песмама". Тада је у тој књизи о Вуку јасно видио *"заслуге Филипа Вишњића и других гуслара који су са Вуком сарађивали на његовом бесмртном делу". А затим у продужетку свога сјећања Пупин закључује: "Баба Батикин ми је у мојим млађим годинама открио лепоту српских народних песама, а у мојим зрелијим годинама Љуба Стојановић ми је открио значај тих песама у животу нашег народа. Те поуке сачувале су ми у далекој Америци духовну везу са мојим српским народом".*

Зборник Филипа Вишњића

Подстакнут тим сјећањима на Љубу Стојановића и Бабу Батикина из свог родног села, а нашавши се са Рудолфом Валдецом у Њујорку 1913. године, Пупин му је касније кад су се добро упознали понудио да изради рељеф о Филипу Вишњићу, што је Валдец одушевљено прихватио, јер је раније слушао о Вишњићу и читао његове пјесме. Том приликом, у разговору са Пупином, Валдец је рекао и ово: *"Мало је глава у целој Словенији и Хрватској које нису пуне српских народних песама. И у то име примам се посла да вам израдим у бронзи Филипа Вишњића. Нека Вас његове гусле увек подсећају да смо ми Југословени један народ, јер сви дишемо духом наших народних песама".*

И тако је уз рељеф, кад је био готов, из Њујорка Михаило Пупин упутио и писмо Одбору за прославу од **3. децембра 1934. године** у коме, између осталога, каже и ово: *"Ја сам Вишњићеве песме упознао још у*

моме детињству и ниједна успомена из тога доба није дубље урезана у мојој души од те успомене. Вишњићево име и његове песме треба да се рано урезују у душу наше омладине, јер те песме дишу најчистијим духом, па зато мислим да плоча са његовим ликом треба да се смести у гимназији која ће носити његово име. Ту ће највећи број наше младежи видети тог славног гуслара." Затим, даље у наставку писма, велики научник каже како треба сваке године на дан смрти Филипа Вишњића у Гимназији да се за ученике одржи предавање о Вишњићу и о његовим пјесмама које су симболично представљене на тој бронзаној плочи. Да би се са плоче могло видјети како и у далекој земљи као што је Америка, има људи који воле свој родни крај и своје народне пјесме, те помажу прославу стогодишњице рођења Филипа Вишњића, Пупин је Валдецу предложио да се на плочи урежу и ове ријечи: **"Овај лик Филипа Вишњића поклонио је Вишњићевој Гимназији у Бијељини Михаило Пупин, професор Колумбиа Универзитета у Њујорку"**.

Тако је 1934. године, у вријеме прославе стогодишњице рођења Филипа Вишњића, више и темељитије, најцјеловитије и најбоље послије Вука, освијетљена личност Филипа Вишњића и његов допринос нашој култури. О њему је касније, послије Другог свјетског рата, надахнуто и лијепо написао запажен есеј професор **Фаик Механовић**, један од каснијих директора гимназије и човјек који је у историји школства града дао велики допринос. Међутим, тек **14. фебруара 1954. године** школа је понијела име Филипа Вишњића и то име носи и данас.

И најзад, кад је рељеф стигао из Америке у Бијељину 1934. године Одбору за прославу стогодишњице смрти Филипа Вишњића, умјесто да се испуне жеље великог научника, рељеф је смјештен у просторије Библиотеке гдје је дуго времена био на мјесту које није било доступно **ни гледаоцима** и **ни посјетиоцима**. Иако је Пупин захтијевао и предлагао Одбору да се рељеф постави у згради Гимназије, на истакнутом мјесту, те да се Гимназија **назове његовим именом**, Пупиновој жељи није дуго удовољено. Истина, Гимназија је касније добила Филипово име, али рељеф није постављен у холу Гимназије због тадашњих политичких прилика и кретања међу средњошколском омладином.

Тако је рељеф Рудолфа Валдеца, импозантно и чувено дјело из његовог стваралачког опуса, дочекао у **просторијама Библиотеке на скровитом** мјесту, далеко од очију младих и старих, Други свјетски рат и све оне друштвене катаклизмичне промјене, а Пупинова жеља је остала и даље неиспуњена. али, захваљујући људима из града који су били блиски култури и умјетности, а радили су раније у Библиотеци, рељеф је сачуван у ратном вихору неоштећен и читав на срећу нашег града и бијељинске културе, јер постојале су околности да се заувијек изгуби и да нестане из града, што би уистину била велика и ненадокнадива штета.

И тако је, одмах првих дана послије ослобођења од њемачких окупатора, рељеф једно вријеме стајао на прозору зграде Библиотеке с

унутрашње стране, а онда је, на срећу нашу, **професор Фаик Механовић**, један од директора Гимназије, коначно али непотпуно испунио жеље славног научника Пупина. Рељеф је тада пренесен у зграду Гимназије код Цркве и уграђен у зид наставничке зборнице, гдје је дуго украшавао просторије у којој су боравили професори. Ово Валдецово дјело нису могли свакодневно да гледају ученици школе. Пресељењем Гимназије из старе зграде из центра града у новоизграђену зграду у Рачанској улици, пренесен је и рељеф који се од тада налази уграђен, такође, у зид у холу зграде на спрату. Тако је постао доступан свим ученицима и тако се, коначно, **потпуно испунила** жеља славног научника.

Од тада до данас прошле су деценије и вријеме се промијенило. Данас наш град има културне установе које тада није имао - поред Библиотеке, има још и **Музеј Семберије** и **Галерију слика "Миленко Атанацковић"**. Ово су установе које сакупљају, сређују и презентирају културно благо посјетиоцима. У вријеме кад је рељеф дошао из Америке, 1934. године, Гимназија је била једина образовно-васпитна установа и тај рељеф требало је смјестити у школу која носи име **пјесника Филипа Вишњића**, да би тако дјело било доступно онима којима је намијењено.

Кад о томе у данашњем времену размишљамо, све говори у прилог да би таквом једном умјетничкм дјелу било мјесто једино у Музеју Семберије или Галерији слика "Миленко Атанацковић", јер су то установе кроз које пролазе годишње хиљаде посјетилаца којима би задовољство било да виде Валдецово дјело о којем су читали у стручној литератури или, пак, чули од познаника. Овако, смјештено у згради гимназије, дјело је изложено једном мањем броју љубитеља умјетности - превасходно

Стара Бијељина - детаљ центра који не постоји

ученицима и наставницима школе. А циљ сваког умјетника је да своје дјело учини доступним онима који то желе. Овако би, вјероватно, размишљао и Валдец о своме дјелу - вјероватно би га уступио установама које се баве овом врстом културне дјелатности у граду. Тако би његово дјело видјело више људи, а и град би се по том дјелу више прочуо у свијету умјетности и љубитеља скулптуре.

На крају, размислимо треба ли Валдецово дјело смјестити у Музеј Семберије или у Галерију слика "Миленко Атанацковић" - свеједно гдје. На тај начин бисмо још више учинили да Пупинова жеља буде потпуније и дефинитивно испуњена, јер би била доступна свима који ове установе посјете. А таквих који посјећују град и његове културне установе сваким даном је све више.

АРСЕН АЦО СИМИЋ - ЛЕГЕНДА БИЈЕЉИНСКИХ АМАТЕРА

Кад је у јесен 1934. године у великој сали Општине, на скупштини драмских аматера, основано Аматерско позориште "Сцена", међу бројним оснивачима био је и млади бијељински златарски мајстор **Арсен Ацо Симић**, двадесетседмогодишњак, изражајних пријатних црта лица и високог стаса. Послије, приликом подјеле улога у **Нушићевој комедији "Свет"** - прве представе "Сцене" уопште у граду - један од носилаца главне улоге, поред професора Манојла Чучковића, био је и **Арсен Ацо Симић**, каснија легенда драмског аматеризма у Бијељини.

Арсен Ацо Симић

Арсен Ацо Симић је **први и једини Бијељинац** који је једно вријеме био глумац путујуће позоришне групе - човјек који је живио од хљеба што се зарађује "на даскама које живот значе". Било је то давно, прије формирања "Сцене".

Послије завршене Оснивачке скупштине "Сцене", на којој је изабрано руководство и прихваћени програмски циљеви, приступило се пријављивању чланова за рад у позоришту. Без тешкоћа је одабран изврстан глумачки ансамбл, састављен углавном од младих људи из града: **просвјетних радника**, **занатских мајстора**, **студената**, **ученика гимназије**, **трговачких калфи** и др. Сви су жарко жељели и очекивали - да се огледају у драмском аматеризму на позоришним даскама у граду. Међу пријављенима највише је било почетника, који су имали само жељу, али и оних који су се раније, у разним приликама, огледали на сцени. Међу таквима био је и један искусан глумац аматер. Његово име је било **Арсен Ацо Симић**, али краће Ацо, јер су га под тим именом

сви познавали, а под тим именом остао је упамћен и до данас у сјећањима старијих Бијељинаца.

Ацо Симић је био познати бијељински златар - представник четврте генерације Симића - који се бавио овим занатом. Њихово породично занимање у трајању од око триста година било је **кујунџилук** и **златарство**. Они су, такорећи, прве занатлије ове врсте у Бијељини. Њихови преци дошли су у Бијељину крајем седамнаестога и почетком осамнаестог вијека из неког мјеста на тромеђи Црне Горе, Херцеговине и Рашке. То је једна од најстаријих породица у граду. Први предак Симића овдје звао се Перо и, дошавши у град, отворио је кујунџијску радњу. Од тада датира њихово породично занимање - обрада драгоцјених метала **сребра** и **злата**. Нема, такорећи, куће у Семберији у којој није било и нема кујунџијско-златарских предмета које нису урадили мајстори Симићи - **павте**, **алале** и **белензуке**, **тепелуци**, **минђуше**, **привјесци**, **ланчићи**, **брошеви** и други сребрени и златни предмети без којих се раније није могла замислити ниједна српска патријархална породица. Све су то углавном радили Симићи - старији и млађи - кујунџије и златари - који су се прочули надалеко по својим златним рукама. И Ацин отац **Перо** био је златар, а његов дјед **Арсен**, чије је име и носио, био је кујунџија и тако све до далеког претка **Пере**, који је овај занат и донио у Бијељину. И садашњи Симићи - **пето кољено** - раде породични занат и имају златарску радњу у строгом центру града.

У вријеме послије Првог свјетског рата, кад је већ оформљена и израсла грађанска класа града добила пуни размах у економији, политици, култури, образовању, драмски аматеризам је пружао изванредне могућности младима за личну афирмацију и истицање. Жеља и навика за показивањем личних способности у стварању и оживљавању ликова из литературе дошла је у овај град са запада и стекла је многобројне поклонике. Млади људи жељели су трансформацију у оно што су жељели да буду, макар и **на сцени**, али да кажу и какав неко не треба да буде. У другим крајевима то је још од раније било сасвим обично. Свуда, нарочито у градовима преко Саве, нормално је било да људи иду у **"театар на изображеније"**. Зато је велики војвођански комедиограф Јован Стерија Поповић, истакнути српски писац деветнаестога вијека, изрекао чувену мисао: "Театар је школа гдје се људи уче."

И бијељинска грађанска класа је свесрдно прихватила културне тековине и обичаје из већих грађанских центара што су запљускивали град и појединце: организовање забава, дружење **у дилетантским групама**, **хорско музицирање**, **грађанске серенаде**, **забављање** и др. - све оно што раније, у вријеме турске и аустријске окупације, нису могли или нису смјели. Зато је у граду одмах послије завршетка Првог свјетског рата, а под утицајем неких гимназијских професора, једна група младих из града основала дилетантску секцију да би за поједине **"еснафске забаве и балове"** имала добар забавни програм укључујући и умјетност у храму богиње Талије. Глума је, заиста, за скоро све младе била велики изазов и били су популарни нарочито комади грађанског

војвођанског писца **Косте Трифковића** (**Љубавно писмо**, **Честитам**, **Избирачица**) и **Јована Стерије Поповића** (**Зла жена**, **Кир Јања**, **Симпатија и антипатија**). Ови комади (комедије) сасвим су се садржајно уклапали у бијељинску грађанску средину, јер су били исти услови са истим или сличним посљедицама.

У једној таквој драмској аматерској групи, која је радила у граду, играли су један комад Косте Трифковића све млади људи - занатски мајстори, калфе трговачке, шегрти и др. Радили су интензивно и готово свим пробама тих аматера присуствовао је и млади златарски шегрт Арсен Ацо Симић, син Пере златара. Тим њиховим пробама привукао га је чар глуме и моћ различитих трансформација. Све њихове пробе посматрао је самоиницијативно, гледао играче аматере и сам зажелио да заигра у неком од тих комада и да иступи на сцени. Али његов отац Перо, строг патријархални човјек и угледни златарски мајстор у граду, желио је да му се син **"мане тог ћоравог посла"** док не заврши занат и не добије хљеб, јер је желио да му "син продужи традицију породичног занимања" у граду и послије постане добар мајстор златар као што је и он. А тада у Бијељини за занатлије ове врсте било је изузетно много посла, јер су људи, а дјевојке удаваче поготово, набављали накит и драгоцјености ради доношења у мираз, а уз то, лични накит је изношен на јавна мјеста ради украшавања младих. И зато је његовом оцу Пери, већ на почетку, било јасно: док му је син Арсен шегрт, неће успјети да заигра на позорници, јер као строг отац није дозвољавао расипање енергије младога и амбициозног сина, па је чекао да прође неко вријеме док не постане старији мајсторски помоћник. У таквом положају за младога златарског калфу вријеме је споро пролазило. Требало је чекати, јер се очева забрана није смјела прекршити. Па, иако није играо на позорници, мајсторски калфа је веома дисциплиновано посјећивао све пробе. Помагао им је, припремао салу за пробе и представе, набављао **реквизите**, **гардеробу**, **шминку**, обављао дужност **суфлера** и тако знао све улоге из комада напамет, знао покрете и детаље у комаду, али играти - није могао иако је често на пробама замјењивао глумце који су због неких обавеза, понекад, изостајали. Тако је и можда не желећи постао неопходан члан те позоришне групе.

Ацо Симић као Несрећковић у "Шуми" Н. Островског

Кад је у међувремену положио одговарајући испит, стекао звање мајстора и осамосталио се, онда се сав предао глуми и позоришту. Читао је књиге **о глуми**, **позоришту** и **режији**, **сценографији** и **припремао се будућег глумца**. Његова радња је често била мјесто договарања, разговора о глуми, репертоару, а понекад и краћих

проба. Више није **било забрана** и глума је са драмским аматеризмом код Аце сада дошла до пуног изражаја. Сав и у цијелости се предао тој страсти и такав остао до краја живота.

Раскошни и изузетни глумачки таленат младога двадесетогодишњака, златарског мајстора, дошао је до пуног изражаја у **јесен 1927. године** кад је дебитовао пред бијељинском публиком на сцени у сали **Занатског дома** на њиховој изузетној приредби. Позорницу за ову прилику у сали дома израдио је академски сликар професор гимназије **Миленко Атанацковић**. Он је креирао и нацртао цјелокупну сценографију и декор са атрактивним сликама, које су биле веома запажене. Те вечери у дому премијерно је изведена представа комада **"Дјевојачка клетва" Љубинка Петровића**. Тај комад, тада веома популаран и тражен, био је на репертоару многих аматерских дружина и приказивао је сеоски живот тадашњег човјека и пунио дворане и сале. Главну улогу у комаду играо је први пут млади глумац **аматер Ацо Симић**. Ту улогу остварио је маестрално. Сви су били одушевљени његовом глумом. Јавно су га похваљивали и прорекли му велику глумачку будућност. Од тога дана Ацо је живио само за глуму и од глуме. Скоро да је био запоставио и свој занат. Увијек се знало да најтежа улога у комаду припада њему иако је имао само двадесет година и мало је знао о позоришту, глуми и драмској умјетности. Али је зато стално проналазио нову **литературу о позоришту и глуми**, студирао улоге и пошто тада није било много људи способних за овај рад, почео је сам и да режира. По свом дилетантском раду и залагању био се у граду прочуо међу својим вршњацима. Сви су то цијенили и поштовали.

У јесен **1930. године** стигла је у Бијељину на гостовање путујућа **група Милана Томића из Београда**, који је обилазио крајеве источне

Ацо Симић као Агатон у "Ожалошћеној породици" Б. Нушића

Босне. У Бијељини су биле заказане представе, полијепљене плакате и када су све припреме за прву представу извршене, глумци из позоришне трупе се међусобно **посвађају** и - **разиђу се**. Међу њима и носилац главне улоге. Неколицина осталих глумаца споредних улога сједну у аутобус и отпутују у Зворник да тамо дају другу представу. Сав избезумљен управник **трупе Томић** нађе се у безизлазном положају: **шта да ради**. Споредне улоге су имале алтернацију и могле су се замијенити, али шта са главном улогом. Неко му је из града још раније рекао о Аци Симићу како је добар глумац, па је Томић сав усплахирен дошао у радњу Аци Симићу преклињући га да му помогне да спаси

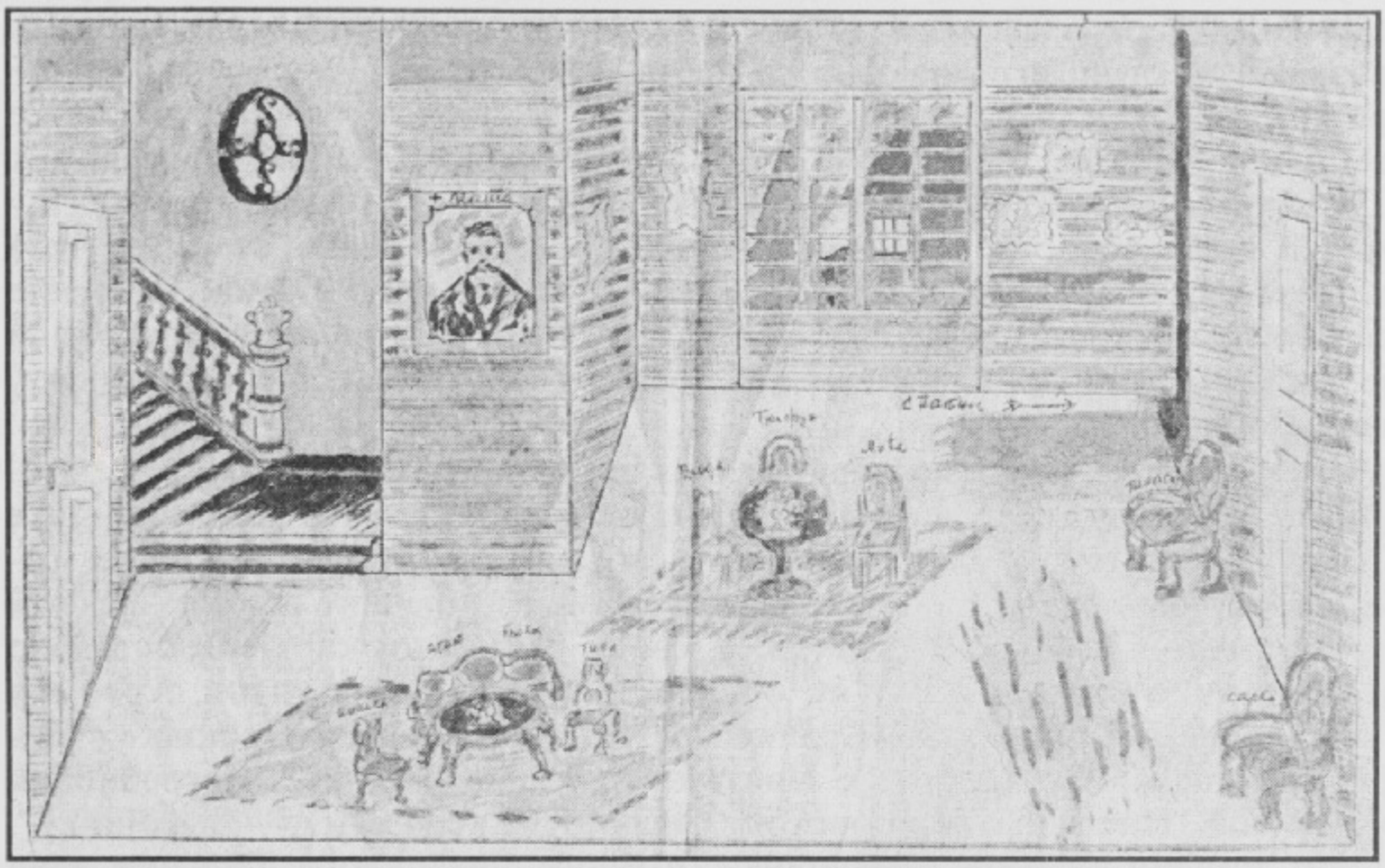

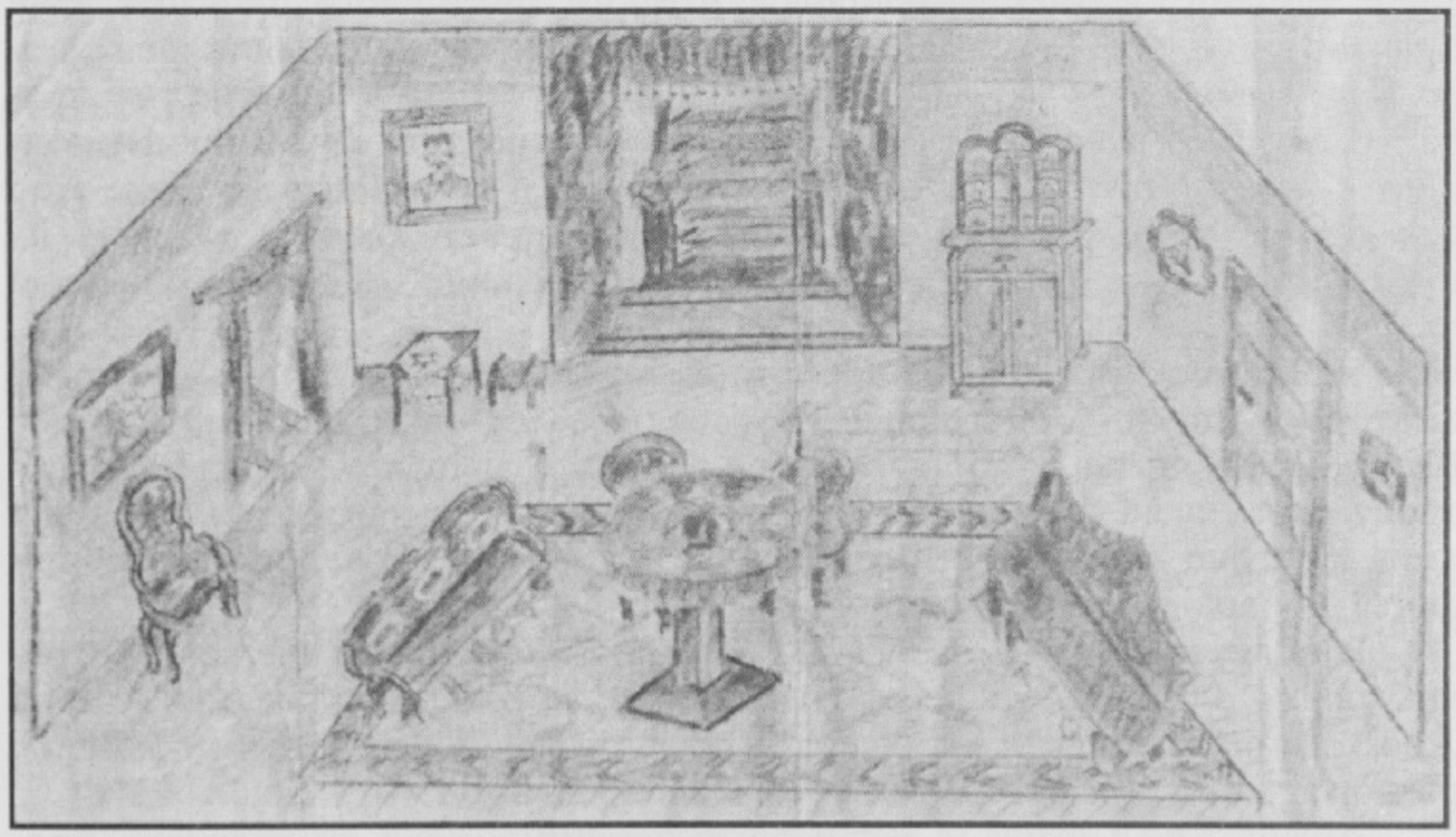

Скице за сценографију представе "Ожалошћена породица" Б. Нушића

заказане представе. Златар Ацо Симић прихвати изазов, затвори своју радњу, узме главну улогу и **за 24 часа** је научи тако да су се одржале све заказане представе. И тако се Аци допадне глумачки живот и он послије представа у Бијељини продужи са групом даље у друга мјеста као глумац путујућег позоришта. Тако је постао професионални глумац у путујућем позоришту **Милана Томића, можда и несвјесно**.

За глумачки подвиг Аце Симића прочуло се далеко и ван Бијељине. Његов углед и глумачки реноме прочуо се и у Београду међу тамошњим глумцима. Тако се Ацо упознао са **Добрицом Милутиновићем**, **Љубишом Јовановићем**, **Жанком Стокић**, **Љубинком Бобић** и другим глумцима београдске глумачке елите. Неки од београдских режисера позвали су га да игра заједно са њима у **Београдском драмском позоришту** јер су у Аци открили раскошан и риједак таленат какав се тешко може наћи. Али, једно су жеље и планови, а друго - могућности. Требало се одвојити од породице, од родитеља и кренути стазом глумачке неизвјесности у несигуран и тежак живот. Зато су га од тога живота сви одвраћали, а скоро највише и сам **Милан Томић**. И десило се нешто што нико није очекивао: Ацо Симић је отишао из трупе, али је, ипак, вративши се у Бијељину, остао свим својим бићем у свијету глуме и позоришта.

Од тада па до краја живота Ацо је радио за позориште и у позоришту, нарочито кад је 1934. године основано **Аматерско позориште "Сцена"**. Знало се, он је покретач свега у ансамблу. Глумио је, режирао, правио сценографију, радио костиме за поједине ликове - једном ријечју Ацо Симић је био свуда. У својој глумачкој каријери остварио је неколико ликова који су остали незаборавни: **Агатон Арсић** у "Ожалошћеној породици" Бранислава Нушића, **Јеврем Прокић** у "Народном посланику", **Јеротије Пантић** у "Сумњивом лицу", **Несрећковић** у "Шуми" Николаја Островског, **Спасоје Благојевић** у "Покојнику", **Хаџи Замфир** у "Зони Замфировој" и многе друге улоге. Те улоге, које је остваривао, представљале су солидна и зрела глумачка остварења којима се разликовао од многих других аматера. То су комплетне креације, остварења која могу да се пореде и са достигнућима професионалних интерпретатора. Што је још важно истаћи, а многи не знају, Ацо Симић је и сам писао једночинке из свакодневног живота, режирао их и у њима играо. Укратко, АП "Сцена" у Бијељини ношена је снагом и талентом Аце Симића.

Учествовао је на многобројним фестивалима и смотрама драмских аматера Босне и Херцеговине и Југославије. На свим манифестацијама био је запажен, па је добијао многе велике и значајне награде као потврду свога рада и квалитета. Најзначајнија му је награда за креацију лика **Агатона Арсића** на фестивалској представи **"Ожалошћене породице"** у Сарајеву 1953. године.

Цјелокупни рад Аматерског позоришта "Сцена" у Бијељини, у трајању више од преко тридесет година, уско је био везан за име Арсена Аце Симића, глумца и режисера аматера, који је дао велики допринос развоју драмског аматеризма у Бијељини. И не само у Бијељини.

Арсен Ацо Симић је један од свијетлих ликова из културне прошлости нашега града. Треба да остане упамћен.

НЕОБЈАВЉЕНА ЗБИРКА ПЈЕСАМА ЈЕДНОГ ГИМНАЗИЈАЛЦА

У генерацији матураната Гимназије у Бијељини, који су школске 1939-40. године дјеловали у Литерарној дружини "Филип Вишњић" при Гимназији, један од најактивнијих и најзапаженијих њених чланова био је ученик осмог разреда ове школе **Дервиш Пашић**. Он је својим стиховима био запажен не само од својих другова, младих литерата и пјесника, већ и шире, ван школе, у граду. Познавали су га многи по његовим пјесмама које је читао на литерарним скуповима што су приређивани у граду. Често је иступао на састанцима у школи, а његове пјесме, изузетно надахнуте и топле, много су, поред његових другова ученика, цијенили и професори у школи од којих су неки подстицали и усмјеравали његов развитак. Познавали су га и по урађеним наградним тематима кад је освајао награде **на активностима поводом светосавских прослава**. Својим литерарним остварењима два пута је освојио прву награду. Његове пјесме су биле "пјесме бунта и протеста младе генерације против социјалне неправде у животу".

Дервиш Пашић

Трагичан случај је хтио да његове пјесме остану нодовршене и необјављене, јер је млади пјесник још у гимназијској клупи приступио напредним кретањима, а касније, у ратним данима, као и велики број његових вршњака из школе, у борби за слободу је положио и свој млади живот. Његово име уклесано је на споменику пред гимназијом. Због прерране смрти, **у породици Пашић** из које је млади гимназијалац, више деценија се чувала као највећа светиња његова одавно избледјела и

необјављена збирка стихова, писана његовом руком. Погинуо је у **24. години** живота и није видио остварење својих снова - да види објављене своје пјесме које је "у тражама оставио". Погинуо је у сами освит слободе **28. јануара 1945.** године на простору између **Дрињаче** и **Нове Касабе** у борби против непријатеља. Тако је и он окончао свој млади живот као и **216 његових другова** и другарица - ученика гимназије који су погинули у Другом свјетском рату.

Припадао је чувеној генерацији бијељинских гимназијалаца у периоду пред Други свјетски рат који су у **Литерарној дружини "Филип Вишњић"** својим радом стицали патриотска осјећања спремајући се за судбоносне догађаје који су ускоро услиједили на овим просторима. Било је то "покољење за пјесму створено", како би рекао Његош, о којем данашње генерације школе говоре са захвалношћу. Један од тих је и Дервиш Пашић кога је смрт зауставила на развојном путу да **постигне веће књижевне успјехе**. Био је средио рукопис, припремио збирку, али по исправкама и мањим интервенцијама осјећа се да то није коначна редакција. Требало је још нешто дорадити, додати и исправити. Та његова литерарна заоставштина казује да је он **уистину био добар пјесник**, поета истанчаног пјесничког нерва, те да је његовом смрћу заустављен у напону развојне снаге један изразити пјеснички таленат.

Од онога што је написао у школи, а вјероватно и касније у рату, али је заувијек изгубљено његовом раном смрћу, до данас је једино сачувана збирка од **58 пјесама на 62 листа обичне ђачке свеске**. Пјесме су исписане ђачким пером, обичним мастилом, брижљиво и дотјерано, са његовим графичким рјешењем насловне стране, гдје пише уочљиво и јасно "**Снопови душе**". Од тада је прошло више од седам деценија, мастило је већ почело да блиједи, а пјесме из ове збирке нису објављене иако би, уз мање редакцијске коректуре, својим квалитетом заслужиле да буду објављене. (Његова збирка је, можда, у овом посљедњем рату заувијек изгубљена што би била велика штета).

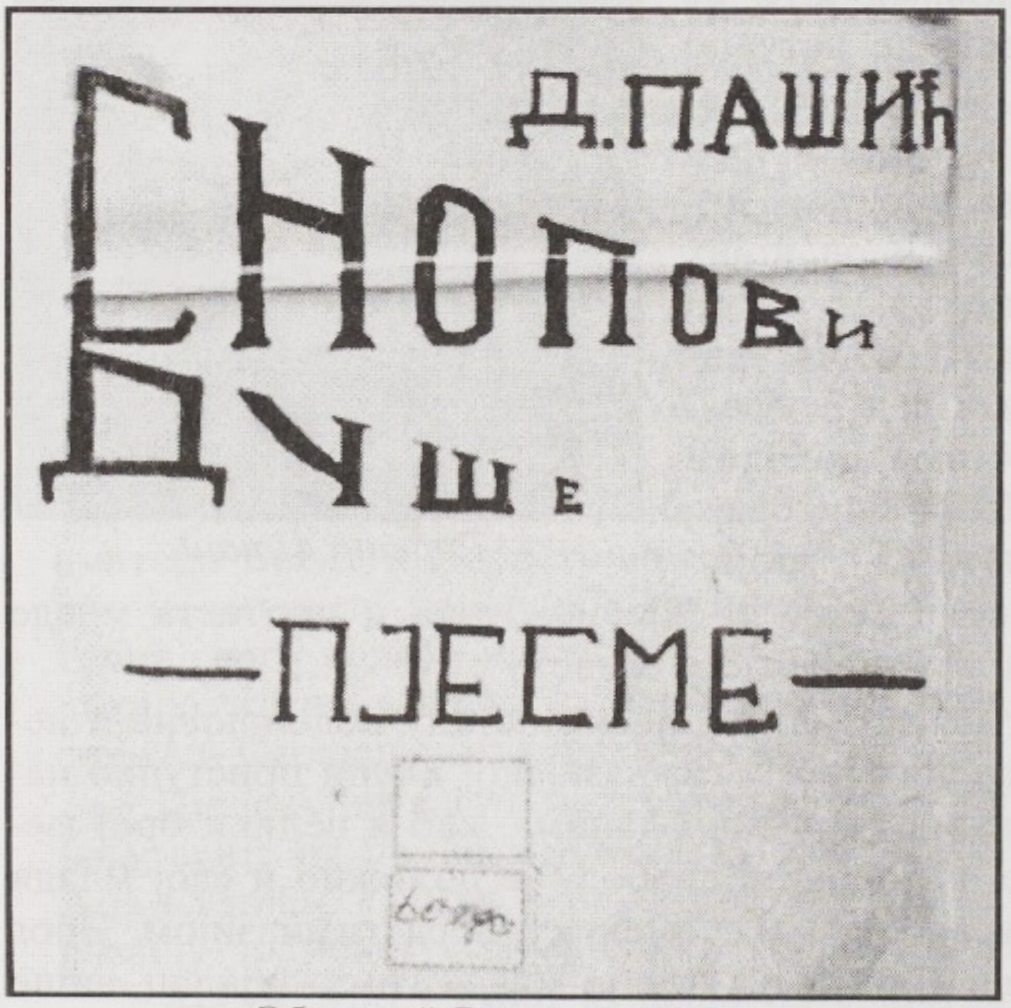

Збирка "Снопови душе"

Судећи по неким његовим пјесмама, гдје је додавано, одузимано или исправљано, видно је да збирка није до- вршена, али и овакве какве су, без коначне ауторове редак-

ције, су добре и има највише пјесама које се одликују правом пјесничком умјетношћу и својим квалитетом **откривају пјесника од талента и заната**.

Према свједочењу његових савременика, који су касније о њему говорили на сусретима гимназијалаца и генерације, речено је да је Дервиш Пашић био "тек расцвјетали пјеснички пупољак који није због прерране смрти успио да постане поетски цвијет у потпуности", те да је он "пјесме пјевао, а сви други из његове генерације су пјесме само писали". Судећи по његовим пјесмама, може се закључити, да је овај суд тачан. Тада, у његовој генерацији, према сјећањима и записницима са састанака Дружине, **који је сачуван** (налази се у Музеју Семберије), "писали су многи пјесме" и истицали се у раду, али само је он био - пјесник. На крају, треба рећи да је највећем броју њих писање пјесама била само једна етапа у животном развоју и поезији се касније никада нису враћали, нити су се афирмисали као људи од пера. Једноставно речено, њихово писање пјесама је била ствар личног престижа и афирмације или просто - младалачки манир живљења.

Такав случај није био са Дервишем Пашићем. Још тада, иако гимназијалац и без пјесничког искуства, али са неоспорним талентом, био је одлучно закорачио у свијет поезије и писане ријечи. Тешко је данас претпоставити и прогнозирати могући даљи пут овог рано угаслог **семберског Орфеја**, али према пјесмама у збирци **"Снопови душе"** назире се прави пјесник са изграђеном пјесничком физиономијом и изразом. Дервиш Пашић је аутентичан, оригиналан и по мотивима које налазимо у његовим пјесмама, види се да је био под снажним утицајем напредне литературе коју су стварали писци из групе критички оријентисаних књижевника тога времена. Његове пјесме носе у себи видан одраз књижевних струјања и збивања у пјесничком свијету тога времена каква срећемо у стваралаштву **Јована Поповића**, **Аугуста Цесареца**, **Новака Симића**, **Ивана Грахора** и других пјесника који су критички опсервирали живот и о њему писали. Без обзира на то, Пашић је остао сасвим свој и оригиналан, иако у неким својим пјесмама има епигонских елемената што су били својствени његовој пјесничкој генерацији.

У његовој поезији уочава се отворена борбеност и беспоштедна критика једног тешког времена међуратне стварности када су слобода и човјеково достојанство немилосрдно гажени и уништавани, а по затворима чамили и трунули многобројни родољуби, који су свој глас протеста исказивали литерарним дјелом, књижевним радом и активношћу. По тој особини својих стихова Пашић би се могао сврстати у ону борбену групу предратних пјесника који су се окупљали око "**Стожера**" Јована Поповића, **"Критике"** Стевана Галогаже, **"Печата"** Мирослава Крлеже и **"Путоказа"** Хасана Кикића. Садржаји ових часописа, који су му вјероватно долазили у руке, снажно су утицали на његово књижевно опредјељење и формирање.

Ти утицаји су видни и у цјелини и појединачно.

У поезији Дервиша Пашића има свега тога помало. Види се да је био добро књижевно образован и начитан, да је изузетно добро познавао књижевне појаве у свом времену, те да се својим стваралаштвом уклапао у токове тадашње југословенске литературе. Понекад, својим стиховима подсјећа на поезију Јована Поповића, али је то само привидно и тренутно. Некад формом подсјећа **на Шантића**, али је идејом нов и до тада непознат. Својим стиховима правио је алузије на постојеће стање, тражио његову измјену, али је већим дијелом отворено и без увијања износио своје прогањане мисли, јер су биле снови о новом које треба тражити. Он каже:

"Ми тражимо путе, непрегледне, друге,
Обасјане зором новога сванућа.
Пламени видици и црвене пруге,
Крајње су тачке нашега прегнућа".

(Синови запаљених дана)

У другој својој пјесми, слично претходној, у једној строфи читамо ове стихове:

"Отвори очи, чуј човјече снени,
Како гвозден чекић снажно кује, кује.
А глас му се звонак на све стране чује,
А небо се пали, букти и румени..."

(Отвори очи, човјече)

Мото његове збирке је **"Пјесме су чисте к'о бистрина суза"**. Ова мисао као централна идеја збирке прожима све пјесме и видно се осјећа. Она звучи као **пјеснички кредо** који је настојао да спроведе у стиховима.

Разноврсна је лепеза мотива које је у својим пјесмама обрадио, али највише има пјесама **родољубивих**, **социјалних**, **љубавних** и што је важно - **рефлексивних**. Он пјева о "синовима запаљених дана" који презиру "живот таме, мржње, клања" и "свијет пун лажних распећа". Слично Крањчевићу, и он пјева о **Исусу Христу** као симболу религије и живота, од кога човјек очекује помоћ. Али од тога нема ништа. Човјек је остављен сам.

У неколико својих пјесама Пашић пјева о "сутрашњем новом дану" који треба да дође и он себе назива "вјесником нечег новог" које ће доћи "послије крвављења стопала новога живота". Визионарски предсказивач **катаклизмичних догађаја** који су ускоро услиједили и који су и његов живот однијели са собом. Своје "чисте перспективе" није дочекао у бури дима и барута. У том времену, око 1940. године и пред Други свјетски рат, било је врло интензивно друштвено превирање и кретање у масама, а Европа је била већ **загазила у ратни пожар**. Све то је наговјештавало крвави расплет догађаја на међународној сцени и

код нас. Он, као млад човјек, ипак је јасно уочавао да се у свијету "небо пали, букти и румени", те да предстоје **његовој генерацији бурни догађаји** у којима ће учествовати. Као што се видјело, тако је и било.

У његовим социјалним пјесмама има визионарских стихова којима је исказао оштар протест против тираније у свијету, социјалне неједнакости и експлоатације човјека. Бритким изразом и језиком бунта и протеста, он призива своју генерацију да се ослободи тјескобе која је гуши и стеже, те крене у живот "као телал или можда нечег новог вјесник". Његов искрени патриотизам, његово готово дјетињски наивно и одушевљено родољубље, избија из многих пјесама, без плашта и патетике. Он пјева **о словенској Волги**, о **старим Словенима** који су од памтивијека проливали своју крв на овим просторима и бранили слободу коју су им стално угрожавали. Међутим, Пашић не сумња да ће опет, ако то буде требало, синови "запаљених дана" да се ставе на браник отаџбине и да непријатеља **"смрве на нашем кућном прагу"**. Једна од најљепших пјесама о Словенству је она гдје он каже:

"Дједови нам причали, док су били живи,
Да стари Словени бјеху наши преци:
Слободни људи, јунаци и диви,
Живјеше на Волги, на словенској ријеци.
. . . . . .
Још има снаге, јер још живе диви,
Причали нам дједови скоро свако вече.
Још ће бити борбе, јер још Словен живи,
И словенска Волга још и данас тече...."

(Дједови нам причали)

О порукама својих пјесама сам аутор је наслућивао да се неће некоме свиђати, "да ће некоме парати уши", јер говоре управо о ономе што је било забрањено говорити, што је било недозвољено. Он у једној пјесми каже ово:

"Ја знам да ће ми, опак, неко рећи да сам хуља,
Син неког малог човјека или можда скота.
Али ја хоћу људе да дижем из муља,
Из овог нашег приземља живота."

(Пјесма из приземља живота)

Таква поезија је **чиста умјетност стављена у службу свога народа**, у службу прогреса и напретка. Пјеснику је стало да помогне свом напаћеном народу који стење под теретом тешког и мучног живота, без елементарних услова потребних за живот достојан човјека. Док су други прикривали то стање, пјевали о личним преокупацијама неважним за друштво, пјевали о имагинарним проблемима **свога декадентног бића**, овај млади пјесник истиче:

"Али ја морам рећи све што лежи у мојој души,
И што не може у мени самом да сагори..."

Видно је, међутим, у овим стиховима, како Пашић истиче, само потреба, нагонски подстицај да каже што му је на срцу, што осјећа да треба рећи напаћеном човјеку. "Патња - то је човјек" - рекао би резигнирано. Али, истовремено, у стиховима који слиједе, његов глас је јаснији, отворенији:

"Али нас неће ни бог да разуме,
Ни наша хтијења, ни јаде што кољу.
Само снаге наше кроз нас кад зашуме,
Казују нама на сутрашњости бољу".
(Душе нам се огледају у огледалу...)

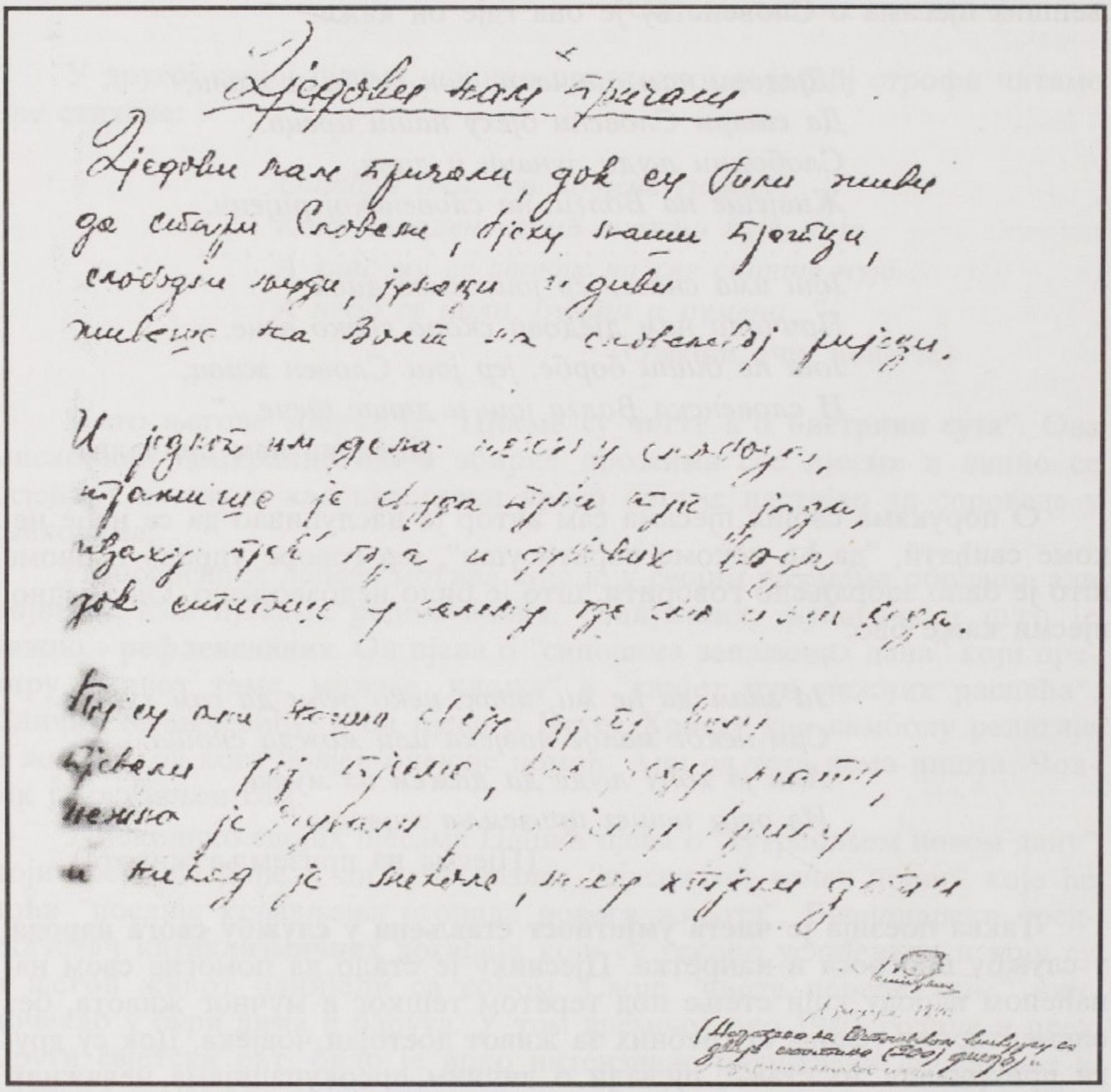

Дједови нам причали

Дједови нам причали, док су били живи
да сабрани Словени, бјеху наши браћа,
слободни људи, јунаци и диви
живјели на Волги на словенској ријеци.

И језик им једно звоно чисто и слатко,
прашиће је једна вјера која једна,
једнаку крв тад и грбових боја
док сатиснут у земљу тек сви нам буду.

Тврђу им биша свети дједи вољу
чувели ју једно, ко једну мајку,
тешко је душман [illegible] једну браћу
и тешко је онога, ко хтједи да [illegible]

Дервиш Пашић
(Награђено на Светосавском конкурсу са двије стотине (200) динара)

Дио пјесме "Дједови нам причали" написан руком Дервиша Пашића
Пјесма је награђена на Светосавском конкурсу

То је та поезија бунта и отпора његових савременика која се осјећа и код њега. И он јој је дао свој немали допринос.

Природно је да је овај младић, поред других пјесама, писао и љубавне пјесме и тако испољио и ону интимну страну своје личности. И он је, као и многи младићи из његове генерације, био заљубљен у **дјевојку ДМ** (другарица из његове генерације), која је, по свему судећи, била другарица из његовог одјељења. Та његова љубав је **платонска**, **искрена** и **дубока**, понекад наивна (као и код свих заљубљених), али заносна и снажна. У тим стиховима љубавне природе осјећа се утицај **Ракића**, **Дучића**, **Шантића**, **Диса**, **Радичевића**, али без обзира на то, стихови су оригинални, избрушени, пуни осјећајности и дубоке проживљености, пуни лиризма и музикалности. Из стихова избија и зрачи снажна љубавна емоција која плијени и заноси, својствена само добрим пјесницима. Није то љубав на први поглед, нити сан о некој **дучићевски имагинарној дјеви** издвојеној из стварности. Напротив, она је опредмећена, жива, са плавим очима које опијају и заносе. Он каже:

"Лице јој румено као исток ведри,
Прије нег' што дође свитање и зора.
А образи њени к'о јабуке једри,
Још по њима живот не нацрта бора..."

(Она коју волим)

Овдје срећемо, што је ријетко у поезији тога времена, скоро инвентарски опис љепоте, својствен пјесницима ранијег периода. Али, ипак, је дато у мјери, опрезно и са доста свјежих компарација.

Једна од најљепших пјесама је она коју је **посветио својој мајци**, а која је написана под снажним утицајем познате пјесме Сергеја Јесењина. Ова пјесма је сва у јесењинском стилу и тону, са реквизитаријем који је пашићевски и оригиналан:

"Ходи, мајко, поред свога сина,
Још те волим рашчупану, босу.
Сједи крај свог дјетета једина,
Пољуби му чело и чупаву косу.

Још сам, мајко, без гријеха и зала,
Ходи казуј причицу о псима.
Као некад кад си ме њихала,
У колијевци старој, с записима..."

И тако, пјесник је тужан, потиштен и усамљен. Мајка је биће коме би желио да се повјери, да га она охрабри у животу који је суров и тежак и не бира жртве нити начин одмазде.

До краја необјављене збирке пјесама смјењују се пјесме различитих мотива, форме, садржаја и квалитета. За све њих је заједничко - да **су искрене, топле и пуне осјећајности**. Оне представљају исповијест једног младића који је био заљубљен у живот и очекивао много од њега. Међутим, иако је био заљубљеник живота, није дочекао да види остварење тих снова о којима је пјевао заносно и које је у својим стиховима призивао.

Дервиш Пашић је нестао из живота, али је остала његова поезија која много говори о њему, његовом времену и његовој генерацији.

РАТНЕ ЗАБИЉЕШКЕ ИЗ НАШЕГА КРАЈА ЕГОНА ЕРВИНА КИША

У својој даљој и ближој прошлости у Бијељини је разним поводима боравило више путописаца, који су, пролазећи кроз град или боравећи у њему, оставили обимне писане трагове. То су свједочења некад лијепа и пријатна, а некада тешка, суморна и - грозна. Од путописаца, којих је било више у различитим временима, истаћи ћемо само најважније: **Мишела Киклеа**, **Ота Блана**, **Ј. Б. Перетића**, **Матију Мажуранића** и нарочито турског путописца **Евлију Челебију** из 16. вијека. Од каснијих, млађих путописаца, незаобилазан је нарочито био **Егон Ервин Киш**, њемачки књижевник и путописац из **Прага**, који је до прије десетак година имао и своју улицу у граду. Оно што је он забиљежио о Бијељини, можда је и најважнији антиратни поклич који је икада написан на овим просторима.

Егон Ервин Киш

Егон Ервин Киш, књижевник и познати путописац из Прага, поред бројних дјела - романа, приповиједака, репортажа - оставио је једно дјело које се зове **"Запиши то, Киш"** и оно представља ратне успомене једног обичног војника из ратног похода на **Србију 1914. године**. Као писац и велики мајстор репортаже оставио је потресна свједочења о рату на нашим просторима и истовремено пружио тадашњој Европи слике ратног разарања и

уништавања људи и материјалних добара у Србији - конкретно у **Семберији**, **Мачви**, **Рађевини** и **Поцерини**. Тај ратни дневник, својеврсни антиратни поклич Егона Ервина Киша, новинара и књижевника из Прага, потресно је свједочење о Бијељини, њеној околини и људима у првим данима **рата 1914. године**. То је документовано и детаљно записивање свега онога што је видио и доживио на овим просторима. "Док су други **спавали**, **прали**, **копали** или **кували**, ја сам записивао оно што сам видио и доживио" - каже Киш у предговору своје књиге.

ЗАПИШИ ТО, КИШ - ПОТРЕСНО СВЈЕДОЧЕЊЕ О РАТУ

На подручју Семберије, већ од првих ратних дана 1914. године, боравио је овај човјек, иначе познати новинар и књижевник. Елоквентан и вриједан, луцидних и оштрих запажања, са новинарском биљежницом у рукама, оставио је много важних података о овом крају и његовим људима, неупоредиво више него сви историчари о Првом свјетском рату скупа или било ко прије њега. То што је записао и оставио - то је врло важно и интересантно - врхунско свједочење о људима, времену и догађајима. Све што су доживјели у средини кроз коју је пролазила његова јединица - **Осми прашки корпус**, **Регимента бр. 11** - он и његови саборци су евидентирали, записивали, дојављивали му борци, његови другови, да би то он ставио у дневник. "Ако је који од другова погинуо, кога смо сви познавали, онда би ми рекли: Био је красан момак, запиши то, Киш". И онда **"Запиши то, Киш"** постало је пословицом која се употребљавала и тада кад га није било близу. Сви око њега су се старали да им, а и њему, не промакне нешто што је било важно, а да се не унесе у дневник. Зато, ништа природније није било него да његова књига понесе овај назив "Запиши то, Киш".

Егон Ервин Киш, резервни каплар **Прашког корпуса** у **Писеку**, у ратним комешањима, након атентата у Сарајеву и послије аустроугарске објаве рата Србији, са својом јединицом креће на југ, **на Балкан** да би "умирили" Србију и казнили је што се дрзнула да откаже послушност аустријском цару. Тако је Кишова јединица - Осми прашки корпус - у љето, у **августу 1914.** године, кренула на југ и послије четири дана путовања и трупкања у жељезничким вагонима стигла до Жупање, претходно преваливши дугачак пут од неколико хиљада клометара преко **Табора**, **Хлумеца**, **Гминда**, **Пожуна**, **Будимпеште**, **Баје**, **Ердута**, **Даља**, **Борова** до **Жупање**. Од Жупање су путовали Савом до **Јамене**, а од Јамене, прешавши на другу страну, преко **Црњелова** и **Обарске** до **Бијељине**. У Бијељину су дошли **7. августа 1914. године** у раним јутарњим часовима.

НАШ ГРАД ВИЂЕН ОЧИМА РАТНОГ РЕПОРТЕРА ИЗ ПРАГА

У дневнику, који је вођен педантно и уредно, од првога дана, Киш је описао свој сусрет са градом и дао своје карактеристично виђење и запажање. Он каже: *"Очекивали смо да ћемо ту наћи неку селендру, али, међутим, нађосмо град са свим обиљежјима оријента, али и више модерних грађевина, усред мноштва жена под ферецама, малих у димијама и Турака са бијелим брадама, усред шарених зелених, бијелих и плавих крпа и турбана, нађосмо елегантне драгонске официре, аутомобиле, генерале и томе слично... Нас настанише у једном хамбару и могли смо лунаши градом. Команда Осмог корпуса сада је запосјела градску вијећницу"*. Зграда вијећнице је данашња зграда Скупштине општине која је те године била већ четврту годину у употреби.

Веома је интересантна и запамтљива слика градске средине у коју је Киш дошао. *"Код неког продавача сам за крајцар купио и пио кукурузово пиво (то би била боза) и јео рахатлокума"* - каже он и даје један шокантан податак: *"На тргу испред вијећнице постављена су вјешала: стуб са чавлима горе. Данас су*, каже он, *објешени један поп и један студент. У ноћи смо чули пуцњаву: то је већ чаркање предстража"*. Који је то студент и који свештеник - нисмо могли сазнати. Из овога се види да није био прошао ни дан од њиховог доласка у град, а већ су **биле пале двије жртве**. У центру града вјешала и већ одмах крвави пир и добродошлица окупатору.

Близина границе према Србији био је тада довољан разлог и за кривицу и за страх од Србије против које су и покренуте на југ војне јединице

Стара Бијељина - Кантарџијска улица, почетак 20. вијека

из Европе да брзо **униште Србију**. Али, ни домаћини нису мировали и били равнодушни према непозваним дошљацима који су се устремили на Србију. Само дан касније од њиховог доласка у Бијељину, пала је и прва њихова жртва. Један војник из **73. регименте** био је на стражи, па су га те ноћи - прве ноћи у Бијељини - убили људи из, како он каже, помрчине. Не зна се ко је то урадио, али гробље према Амајлијама (данашње Римокатоличко гробље), добило је нову свјежу хумку. А такав рат "из помрчине" је настављен интензивније. То је био само почетак, јер ускоро падају нове жртве. То је било **8. августа 1914. године**. Град је препун војника и на улици се чују страни језици: **њемачки, мађарски, чешки, словачки**. Киш записује: *"У четири сата послије подне чуо сам мујезинову молитву. Пјевао је огрнут у жути молитвени плашт и, корачајући око филигрански изрецканог балкона мошеје* (џамије), *пјевао је своју мелодију. Нисам дао да ме онај на торњу двапут зове, него сам пошао одмах на молитву"*. Чудо - од знатижеље улази у џамију он, **Пражанин**, човјек који раније није никада ни видио џамију нити био у њој.

ОТПОР СТАНОВНИШТВА ОКУПАТОРСКОЈ ВОЈСЦИ НА СВИМ СТРАНАМА

Из сваког ретка текста, можда и несвјесно, види се да је **Егон Ервин Киш** у свему видио непријатељство становништва. Из свега и одасвуд вребала их је опасност различита и честа. Скоро у свакој прилици. *"У једним колима* - каже Киш - *провезоше рањену Српкињу. Она је наводно отровала неки извор и у томе је спријечена, а кад је хтјела да бјежи, пуцали су за њом. На самрти је"*. Или још бољи и карактеристичнији примјер: *"Аутом су довезли и једног Србина у војно заповједништво. Носио је униформу редова наше босанске регименте. Младић је - веле да је српски официр - имао завезане очи. На његовом лицу није било ни мало забринутости ни страха, иако је било јасно да ће бити објешен. Такво сам одлучно и равнодушно држање опазио код једног комите, кога су у ланцима одвезли у жандармеријско заповједништво. Неће бити лак рат, како се то мисли, с тим свијетом који је готов на смрт"*.

Срби из свих околних села и из града, потајно ноћу, нападају стражаре на стражарским мјестима, убијају их и рањавају. Киш каже: *"У војном логору, камо смо напокон одмарширали, причали су нам драгони и они Пражани из 28. пјешачке регименте о рањеницима, који су јутрос са стражарских мјеста донесени у болницу. Међу њима је био и један војник који је рањен са једанаест хитаца из стројне пушке, те један водник који је два пута погођен у главу."* Интересантна је и чињеница, коју даље наводи, како је доведено пет жена код којих је нађен анилин, па су због тога биле оптужене да су **хтјеле отровати**

воће, а оне су се браниле да им је то било потребно ради бојадисања вуне... Због тога су војне власти неповјерљиве, у све сумњају, свега се плаше. *"Читаво пучанство је србофилско"* - каже он. *"Тамо с ону страну Саве и Дрине налазе се црквене поглавице, а из Београда и Шапца долазе им књиге и новине..."*

Затвори у граду су пуни људи талаца. **То су све Срби.** Затвор у центру града, који је био иза данашње зграде Музеја Семберије и који је порушен 1970. године, препун је људи, међу којима је и један поп.

Садашња зграда Музеја Семберије иза ког је био затвор који је срушен 1970. године

Ћелије су претрпане. У њима је смјештено *"дванаест угледних људи. Један дио њих су попови, а други су европски одјевени људи, који се брижно перу и чисте зубе. Свима им пријети вјешање ако се деси ма и најмањи догађај војсци."* У близини Новог Села - **Францјозефсфелда** - нашли су једног војника из **10. ловачке регименте** коме је глава била одсјечена и тридесет метара одбачена од тијела.

Јединица Егона Ервина Киша прокрстарила је цијелом Семберијом и стигла уз Дрину све до **Лознице**, **Цера**, **Ваљева**, **Лешнице**... Свуда се смјењују слике ратног ужаса и страдања војника, цивила, рањених коња, одбачена опрема, несахрањени лешеви... **Дрина проноси лешеве људи, коња**... Војна болница у **Јањи** не може да прими све којима је потребна помоћ... Од семберских села војници ове регименте пролазе кроз **Кованлуке (Комалуке)**, **Амајлије**, стижу до **Гутића аде**, али и у **Доњи Бродац**, **Босанску** и **Сремску Рачу**, **Велино Село**, **Балатун**, преко Дрине... Свуда рушевине, згаришта, биједа, немаштина... Најжешће борбе

се воде око ушћа Дрине у Саву, а затим јединица ратује и пролази кроз мачванска села: **Бадовинце, Црну Бару, Парашницу, Босут, Салаш, Равње** и уз Дрину до **Лешнице** и даље до **Ваљева**. Становништво пружа отпор. Гдје год су, вреба их опасност од отроване хране, воде, скривеног осветника из бусије... **Свуда вјешала, смрт.** У Бродцу су **објесили** више људи, јер су кукуријекањем као пијетлови дојављивали Србима **одговарајуће сигнале** о кретању аустријске војске. Због тога су у Бродцу и околним селима поубијали све пијетлове који би се тих јутара јавили. Велики број њихових војника сакати себе намјерно одсјецањем кажипрста десне руке **да би избјегао ратовање** итд.

Био је то један општи ужас ратних разарања и страхота које су нам сачуване захваљујући перу Егона Ервина Киша. Он је ратни, али и антиратни репортер и поборник мира међу људима, који су бачени у вртлог рата противно својој вољи, а далеко од своје куће и своје породице.

Наш град треба да сачува успомену на Егона Ервина Киша. Он је то својим пером заслужио.

ЗАБОРАВЉЕНА ВЕЛИКА ТУГА КРАЉИЦЕ СЕВДАХА

На периферији нашег града, у тишини уснулог градског гробља у **Пучилама**, у породичној капелици заједно са кћерком јединицом, скоро двије деценије почива у миру и спокоју скоро заборављена **Софка Николић** - некрунисана "краљица севдаха" и прва жена пјевачица, која је у Европи добила још прије Другог свјетског рата **златну плочу**. Пјевачица Софка ових дана се помиње и као личност која би могла да понесе ласкаву титулу - пјевачица 20. вијека.

Старији Бијељинци и Семберци још увијек се радо сјећају и памте ко је била Софка Николић, која је умрла у Бијељини у јуну 1982. године. Ова жена се још за живота преселила у легенду, јер је као изузетна пјевачица, уз славног **Италијана Енрика Каруза**, прва жена уопште добитник златне плоче у Европи за продукцију своје плоче у преко сто хиљада комада. Истовремено, она је у Бијељини једина жена која је одмах послије смрти добила своју улицу, која је некада раније носила име Егона Ервина Киша.

Софка у млађим данима

Кад је умрла, прилично усамљена и заборављена, имала је 76 година и била је скоро непозната млађим генерацијама, јер је веома рано, из породичних разлога, повукла се са концертних подијума и из живота. А некада је била непревазиђена "краљица севдаха", **мегазвијезда свјетских позорница**, љепотица због које су тада често људи губили главе и баснословна богатства. Сматрали су је **чудом од пјевачице** коју су засипали ураганом аплауза на многим познатим концертним дворанама -

Софка у старијим данима

од париске **Олимпије** до београдске **Скадарлије**. За многе је тада била југословенска, и не само југословенска, **Џозефина Бекер** и још више од тога: њена звијезда је, можда, била сјајнија од звијезде Џозефине Бекер, јер је још тада била добитница златне плоче. Уз Каруза - једина жена.

Иако је већ поодавно постала легенда, ових дана је, управо ради тога, поминьу као пјевачицу која би могла да понесе необичну титулу признање - **пјевачица вијека**. То је признање не само њој, него и нашем крају у коме је поникла, направила прве кораке и одавде славодобитно кренула у свијет. А ти њени почеци били су веома тешки, скромни и ризични. Одмах послије стидљивих и опрезних почетака у наступима по мачванским вашарима, брзином муње винула се у небо славе и брзо постала чувена и богата. Необично од почетка: из сиромаштва и анонимности до - **богатства** и **славе**. Ова некрунисана "краљица севдаха" и романсе проницела је лепоту наше пјесме широм Европе - на концертним подијумима европских метропола и мјеста гдје је гостовала. А гостовала је свуда и у многим нашим градовима. У напону и слави своје **астралне каријере** снимила је много плоча у великим тиражима у тада познатим дискографским кућама **Париза** и **Беча**, али је и жарила и палила срцима поднапитих мераклија у многим нашим градовима гдје је гостовала у: Београду, Загребу, Сарајеву, Мостару, Новом Саду, Нишу, Лесковцу, Бањи Ковиљачи, Зворнику, Бијељини... Свуда и у свако доба дана и године. Тада је била једина звијезда на музичком небу Југославије, једина и непоновљива. О њој пишу хвалоспјеве тадашње новине и о њој говоре као музчком чуду: **Југословенска пошта**, **Југословенска застава**, **Врбаске новине**, **Лесковачке новине**, **Недељне илустрације**, **Политика**, **Јадранска пошта** и стране новине. У свим текстовима Софка је, кажу они, сјајни драгуљ на музичком небу Југославије.

Софка Николић је своју пјевачку каријеру започела веома рано, у својој четрнаестој години, али прве наступе је имала под вашарским шатрама раније, још у десетој години код **Милана и Руже Максимовић**, са њиховим оркестром који се селио од вашара до вашара по мачванским панађурима. Црноока ижђикљала љепушкаста дјевојчица, грациозних и елегантних кретњи као кошута, сонорног баршунастог гласа што се расипао и растапао као сребро околином, већ тада је, на првим почецима, много обећавала. Зато су је слушали и чудили се: **ни млађе пјевачице**, ни **бољег гласа** и **већег талента**. Видело се да је она гласовни потенцијал невиђен до тада код нас. И тако, након трогодишњег

пјевања по вашарима, запазили су је и одмах повели са собом у Мостар власници **Кафане "Лира"**, гдје је добила стални ангажман. Мостарски угоститељ **Хакал**, сувласник "Лире", осјетио је ко је Софка и какав је то раскошан таленат, па није жалио ни труда, ни средстава да је задржи код себе. Њеним доласком и пјесмом изузетно се повећао број гостију и промет. У ту кафану су редовно свраћали представници мостарске интелектуалне елите, међу којима су били редовни гости **Шантић, Дучић и Ћоровић**, гдје су слушали Софкино пјевање и гдје је, може се рећи, и започео њен успон, каријера и слава.

Било је међу гостима и много оних који су били у Мостару у посјети и на пропутовању. Били су сви одушевљени њеном пјесмом. Једне вечери јој је ту, у башти ресторана, одушевљен њеним гласом и пјесмом, **Алекса Шантић**, донио текст своје пјесме **"Емина"** и пјевушећи показао јој мелодију коју је она с лакоћом прихватила и научила. Чак су је заједно и пјевали, јер је познато да је Шантић био музички образован. Тако је ту та пјесма први пут пјевана и одатле је кренула у свијет, па је та пјесма, захваљујући Софки, постала позната и ван Мостара. Софка је том пјесмом о љепотици Емини овјековјечила велику пјесникову љубав. У свим мјестима гдје је касније гостовала пјесма о Шантићевој љубави стизала је прије као њена најава и претходница. Од тога времена, од тадашњег Мостара који је био центар севдаха и пјесме, низала су се мјеста успјешног Софкиног гостовања: **Сарајево, Београд, Загреб, Осијек**... Својом севдалинком **залудила** је Сарајево, **усхитила** Мостар, **одушевила** Нови Сад и **занијела** Београд... Свуда је жњела сасмо успјехе и дивљење. Гдје год је гостовала, била је радо виђена и слушана. У сваком мјесту публика ју је нервозно ишчекивала, гурала се да је види, излазила у баште и ресторане. Једнако је заносила пјесмом све: трговце, занатлије, професоре, посланике, официре, шегрте - сви су је одушевљено поздрављали не штедећи дланове и енергију. Проломи овација и буре одушевљења разлијегали су се околином кад је пјевала у баштама ресторана и кафана...

Од свих мјеста гдје је гостовала градови Сарајево и Београд су за њу били пресудни: у Сарајеву је остала све **до 1927. године** и са оркестром **Николе Стојковића** пјевала у **"Кафани код Позоришта"**. Ту се, веома млада и у четрнаестој години, удала. Ту у Сарајеву, у "Кафани код Позоришта", била је већ чувена и славна са репертоаром пјесама које су, приликом извођења, бацале у делиријум многобројне слушаоце Сарајлије. Слушајући њене пјесме, пуне заноса, љепоте и емоције, сарајевске аге и бегови су преко ноћи остајали без иметка, и породице... Али, тада је била једна Софка, непозната до тада и непоновљива... Због ње су и главе фрцале с рамена, а она увијек остајала чедна, наивна и поштена као дјевојчица...

Током времена, касније, као већ запажена и много чувена пјевачица Софка, чудо од пјевачице и са славом која је потресала Југославију, прелази у престонички град Београд, гдје је у **Скадарлији**, у угледном Ресторану "Бумс-келер", чији је власник био **Пера Свилени**,

и отпочела њена свјетска слава. Глас о њеној слави и љепоти, а можда највише о пјесми и пјевању, већ је распростирао се преко границе и **Океана, до Америке**... Са оркестром који је **бројао 25 чланова** - а пошто је дошла из Сарајева, мјеста севдаха и карасевдаха - Софка је својом пјесмом жарила и палила Београдом. Скадарлија и ресторан Пере Свиленог постали су тако центар Београда, јер су сви жељели да виде и чују Софку - чудо од пјевачице. Изразите љепоте и необично пријатног сонорног гласа привлачила је све: и младе, и старе, и домаће и стране госте... Ту су се окупљали тадашњи интелектуалци, пјесници, глумци и остали боемски свијет Београда. У кафани гдје је пјевала долазили су и дивили се њеном баршунатом гласу као редовни гости, између осталих, књижевници: **Бранислав Нушић, Тин Ујевић, Густав Крклец, Рака Драинац, те** глумци **Добрица Милутиновић, Чича Илија Станојевић, Жанка Стокић** и друга имена тадашњег јавног и културног живота Београда. Ту је навраћала и дворска елита и бројни министри из тадашње владе и политичког живота Београда.

Бранислав Нушић и Жанка Стокић

Софкин репертоар је био састављен од наших најбољих и најчувенијих народних пјесама, те мађарске пјесме и романсе, а нарочито од италијанске **канцоне и серенаде**. Тада је већ била пјевачица изграђеног стила и реномеа. Пјевала је лако, без микрофона и озвучења, па је требало све да се чује и разумије, а то није било лако. Кад је пјевала пјесму

"Механци, море, механци,
Донеси вино, рађију,
Да пијем, да се опијем,
Дертови да си разбијем..."

гости су, одушевљени, по неколико пута "на бис" тражили да пјесму понови. Тада је Софка - говорила је касније - била најсрећнија, јер кад је пјевала, ни келнери се нису кретали између столова да послужују. Сви су се претварали у уши да би што више и дуже уживали. А раније, на Илици кад је гостовала, кад је пјевала пјесму са ријечима

"Цуро моја, убила те тама,
Како можеш преспавати сама...?"

сарајевске аге и бегови су лупали и разбијали све што би им долазило до руку. Иза њих је остајало гробље и лом столова и стакла.

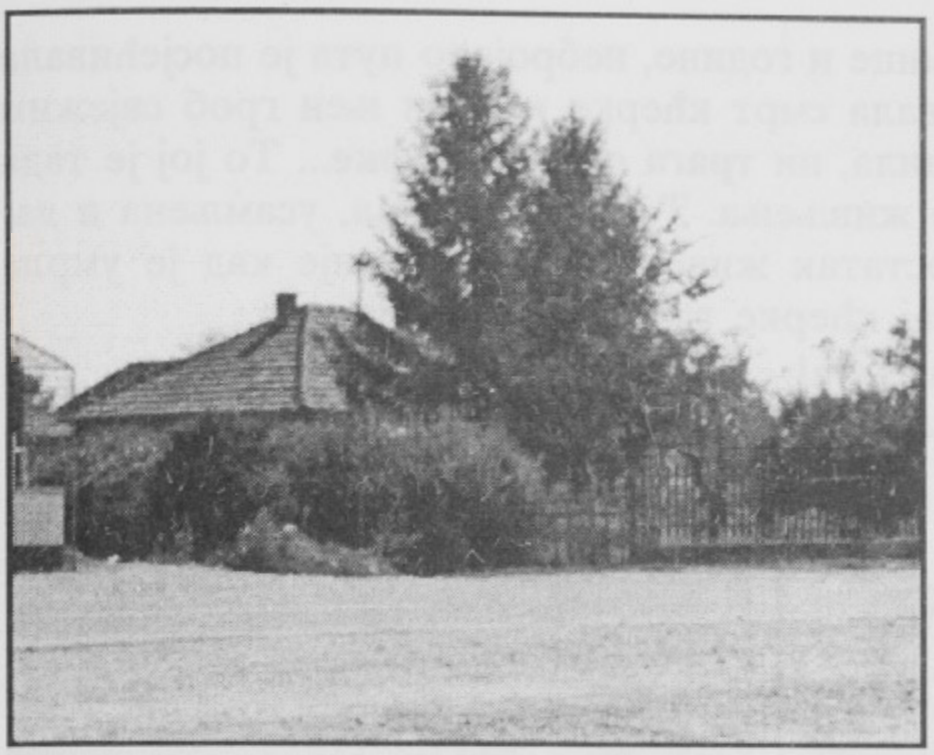

Некадашња Софкина кућа у близини гробља

Послије стечене славе и репутације у Сарајеву и Београду, услиједила су гостовања у иностранству: **Софија, Беч, Париз, Мадрид, Праг, Москва, Рим, Лондон** и друге метрополе. На тим гостовањима свуда је убирала славу и - новац. У Паризу се упознала са **Џозефином Бекер**, црнкињом пјевачицом, и глумцима **Рудолфом Валентином** и **Рамоном Новаром**. Били су то дани славе, сјаја и богатства. Свега напретек. Снимила је бројне плоче за разне познате дискографске куће. Данас је, нажалост, од тога мало сачувано у дискотекама неких радио-станица. Можда се може наћи негдје у Београду или Бечу.

Незаборавна су била Софкина гостовања. Сви су је жељели и сви су је тражили да гостује код њих. Али у Софији, на првом гостовању у иностранству, кад је пјевала у башти **Хотела "Алказар"**, сви су жељели да је виде и чују, па су тако закрчили и градски саобраћај. Полиција је имала много тешкоћа и уложила је велики напор да успостави градски саобраћај који је због ње био застао. Око баште гдје је пјевала било је све закрчено.

Са својим мужем **Пајом Николићем** и његовим оркестром гостовала је свуда гдје су је тражили. Није могла свуда да стигне. Тако је било све **до 1939. године**. А онда, наједном, замрли су њени дефови и утихнуо је њен глас заувијек. Умрла јој је **кћерка Марица**, јединица, у седамнаестој години, од туберкулозе. Узалуд су биле интервенције у **Француској**, **Аустрији**, **Југославији** - опака болест је покосила њену јединицу. Тијело јој је балзамовала и за њу саградила у гробљу капелицу и **на осами**, **крај гробља**, **за себе кућу** гдје је становала и проводила потпуно нов живот - скромно, тихо, повучено. У свакој прилици из куће могла је да гледа гробље са капелицом у којој је почивала њена кћерка... Живјела је од успомена.

Ариведерчи, Рома,

Гуд бај, Лондон,

Оревуар, Париз,

Ауфвидерзен, Беч,

Досвиданија, Москва,

Довиђења, Београде...

У свако доба дана, седмице и године, небројено пута је посјећивала капелицу у гробљу, оплакивала смрт кћерке китећи њен гроб свјежим цвијећем. Сасвим се измијенила, ни **трага од оне Софке**... То јој је тада била једина утјеха и смисао живљења. Ту, крај гробља, усамљена и далеко од људи, провела је остатак живота. Ту је касније кад је умрла потражила и сама мира, крај кћерке гдје и данас почива.

Лака ти, Софка, земља била!

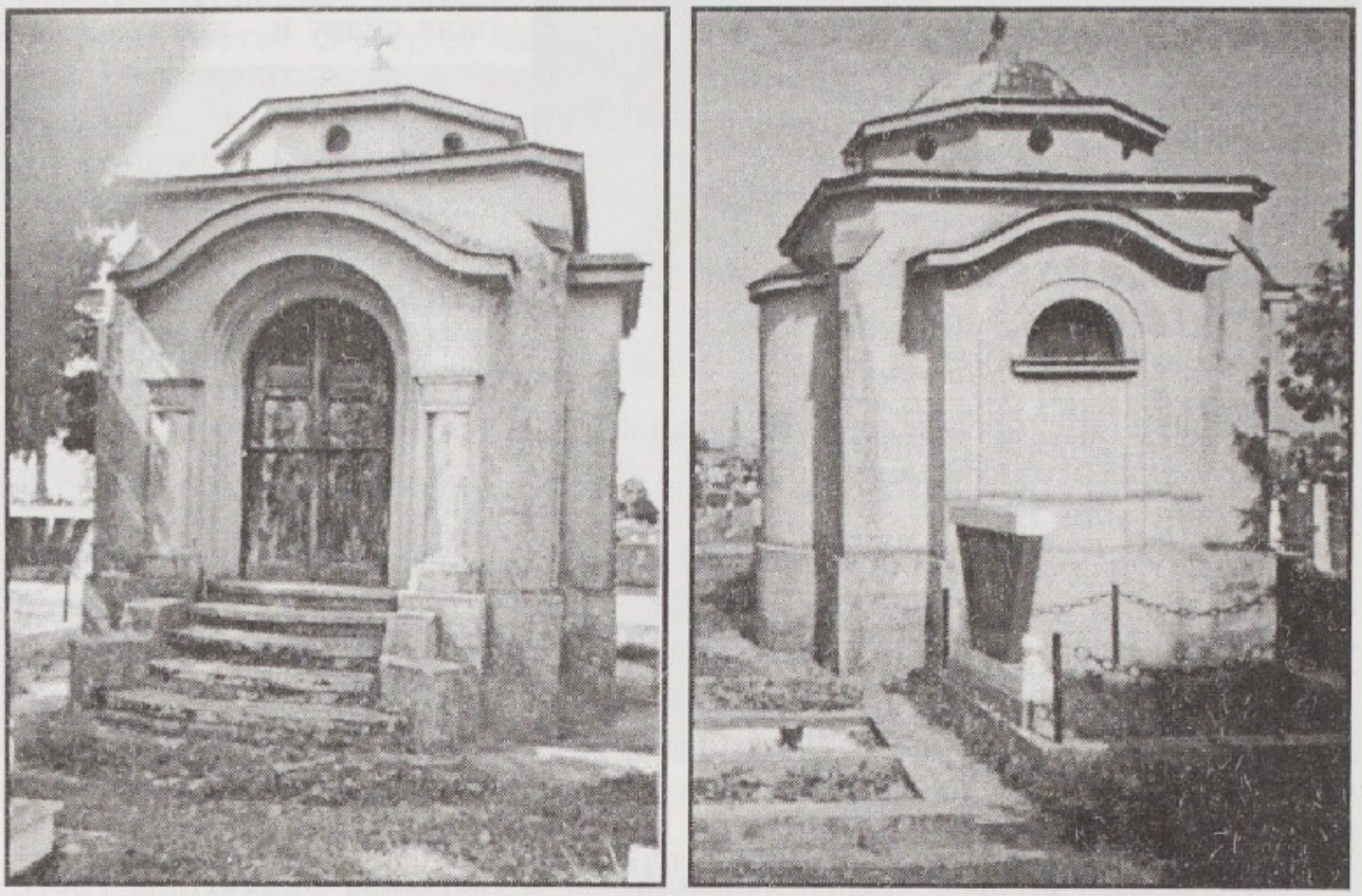

Софкина капела на гробљу у Пучилама

СЕМБЕРЦИ НА "ВЕЛЕИЗДАЈНИЧКОМ" ПРОЦЕСУ У БАЊА ЛУЦИ

Прошло је више од осам деценија од чувеног "велеиздајничког" процеса Србима у Бања Луци који је трајао од **3. новембра 1915. до 22. априла 1916. године** - скоро шест мјесеци. Процес је вођен против **156 Срба**, оптужених за рад и активности против Аустроугарске монархије и њених интереса. Од свих судских процеса, ранијих и каснијих, на којима су били оптужени наши људи, овај је био најокрутнији и најдужи. Међу 156 оптужених, што је можда мало и невјероватно, **нашло се и 15 Семберaца**. О тим људима из нашег краја савремене генерације не знају скоро ништа. А они нису заслужили заборав, а поготово не у овом времену.

Тај "велеиздајнички" процес у Бања Луци, који је био прије више од осам деценија, а против 156 Срба, био је својеврсна одмазда званичних власти против слободољубивог нашег народа, што је тражио за себе оно што су други већ одавно имали - слободу и своју државу.

На оптуженичкој клупи нашло се тада готово половина цјелокупне интелигенције српског народа из Босне и Херцеговине са доста истакнутих људи. Међу оптуженима било је **19 свештеника Српске православне цркве**, **14 учитеља**, **5 професора**, **2 лекара**, **2 инжењера**, **1 адвокат**, **8 чиновника**, **32 трговца**, **6 угоститеља**, **12 ђака и студената**, **26 пољопривредника** (тежака) и **2 жене**. Заиста, импозантно велики број оптужених из скоро свих социјалних категорија становништва. Предсједник Судског вијећа био је **Колман Милец пл. Драскоц**, а државни тужилац су били **др Вилим Кениг и Жига Пинтер**. Оптужене су бранили **др Владо Андрић**, **Данило Думовић** и **Јосиф Соукал**. Због бројности оптужених, судског апарата у процесу и присуства бројних посматрача, процес је одржан у великој сали бивше **Дјевојачке школе**.

Као **"corpus delicti"** против оптужених употријебљене су забиљешке граничног капетана **Косте Тодоровића**, нађене у канцеларији у **Лозници** приликом уласка аустријских јединица у Србију. Биљешке у свесци односиле су се на Костине везе с људима из Босне ради ширења

организације **Народна одбрана** на просторима Босне, нарочито у пограничним мјестима западно од Дрине који су били под аустријском окупацијом. Суђење у Бања Луци потресало је не само ове просторе и Европу, него се о њему чуло и у Америци. Била је тим суђењем потресена савјест човјечанства, али, ипак, све је било узалуд: што је било планирано, урађено је. У том броју оптужених, од **156 њих**, у групи је било **19 свештеника (1 доктор теологије и 2 богослова)** што јасно говори о улози Српске православне цркве не само на овом процесу, него и у читавој историји православних Срба у овим крајевима. Кад су прогањани они, прогањана је и њихова Црква и обратно: кад је прогањана Православна црква, прогањани су православни Срби. Све је било узајамно повезано.

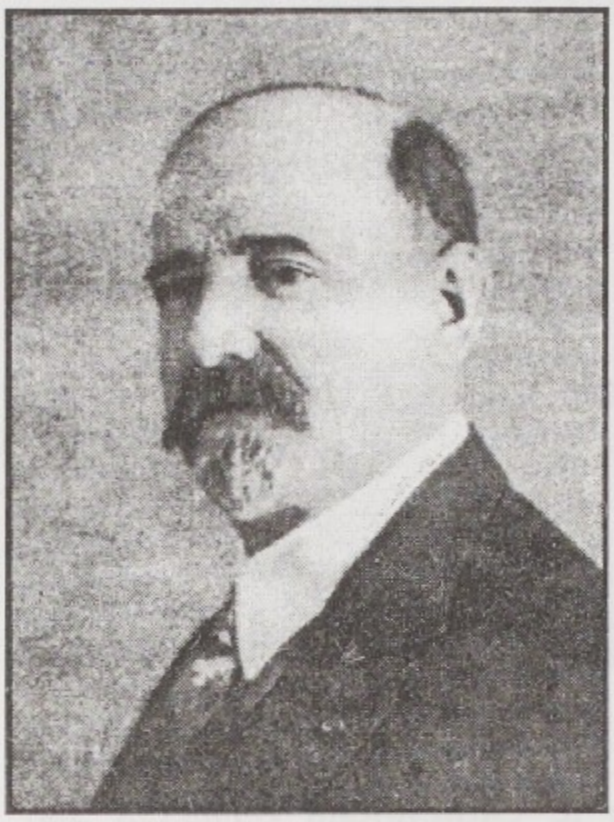

Васиљ Грђић, секретар СПКД "Просвјета"

Послије готово шестомјесечног маратонског суђења изречене су пресуде које су запањиле свијет: на смрт је осуђено **16 оптужених** (међу њима била су **4 свештеника**, **3 учитеља** и главни оптужени - професор по струци), а остали оптужени **од 2 до 20 година тамнице**. **Васиљ Грђић**, секретар Српског просвјетног и културног друштва **"Просвјета"**, оптужен као главни кривац, био је осуђен на смрт, али је под притиском јавности помилован и казна му је замијењена доживотном робијом.

Данашње генерације младих мало знају о том тешком времену кроз које смо прошли ми, наши преци и завичај, који се тада, као и данас, налазио на граници према матици Србији, преко које је 1914. године поведен освајачки рат ради продора на југ и топла мора.

У Бања Луци на "велеиздајничком" процесу били су бројни људи из нашег завичаја, који су касније послије пресуде, били робијаши по аустроугарским казаматима. Из тих казамата многи се нису вратили кућама.

Стево Николић

1. Стево Николић, учитељ и управитељ Основне школе у Бијељини, родом из **Бродца**, осуђен на **10 година робије**. Имао је тада 40 година. Био је жива легенда отпора окупатору и просвјетар с огромним ауторитетом у граду. Као родољуб и цијењена личност у мјесту од свих становника обију вјера, одбио је 1914. године да затвори и запечати школу као што су наређивале власти. Одбио је послушност. Као припадник **Народне одбране** лишен је слободе. Један је од тридесет деветорице оснивача Српске народне одбране - организације чији је био

циљ организовање отпора аустријској окупацији. Поред овога, био је оснивач и предсједник **Хора "Србадија"**, **Пододбора "Просвјете"**, старјешина основаног **Српског "Сокола"**. Са Пјевачким друштвом "Србадија" 1904. године је гостовао на концертима у **Бањи Ковиљачи** и **Лозници**, **Шапцу** и у **Београду**. Био је и члан Предсједништва **Српског учитељског удружења** за Босну и Херцеговину. За оптужбу против њега, поред осталога, било је довољно што је прелазио у Србију и што се његово име нашло у документацији Косте Тодоровића из Лознице.

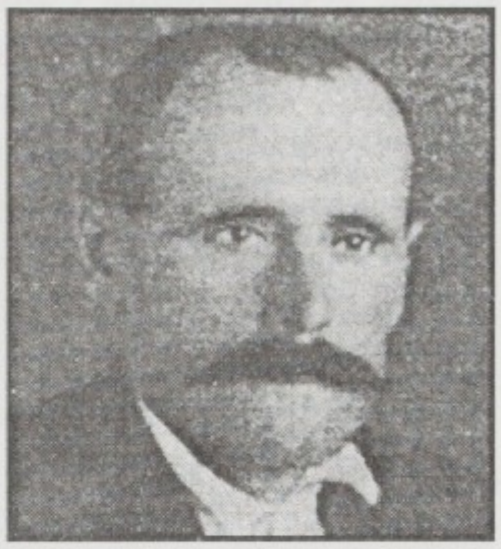

Максим Ђурковић

2. Максим Ђурковић, земљорадник из **Доње Трнове**, отац седморо дјеце, пријатељ Петра Кочића, посланик у Босанском сабору, члан **Кочићевог клуба у Парламенту Босне и Херцеговине**, имао тада 37 година. Оптужен је да је био повјереник Народне одбране, те да је одржавао везу са **Вељком Чубриловићем**, учитељем у **Прибоју**, те са **Мирком Томовићем** и **Матијом Поповићем**, послаником и свештеником из **Милића**. Сва тројица су били осуђени на смрт. И Максим Ђурковић, као и многи други, "прелазио је у Србију". Заједно са кумом **Николом Ст. Јовановићем**, учитељем, одлазио је у Шабац и састајао се са предсједником Народне одбране **Божом Милановићем**. Максим Ђурковић је осуђен на **14 година робије**.

3. Тошо Станчић, земљорадник из **Дворова**, био је повјереник Народне одбране у Дворовима. Код капетана Косте Тодоровића у Лозници, приликом окупације, нађена су два његова писма. У њима он извјештава Тодоровића о хајкама власти против Срба послије **атентата на Фердинанда** у Сарајеву (**"Као да су сви Срби атентатори"** - каже он). Рушилачке демонстрације и бјесомучне хајке против Срба биле су организоване и подстицане од званичних власти. У томе је било лупања прозорских стакала, паљење дућана, рушења излога, те уништавање и пљачка због убиства престолонаследника. Уз то још, у Дворовима су га посјећивали и други учесници у пружању отпора аустријској власти. Та његова два писма - извјештаја донијела су му **15 година робије**.

Цвијетин Бобар

4. Цвијетин Бобар, земљорадник из **Батра**, повјереник Народне одбране, оптужен зато што је заједно са **Мићом Мићићем**, пекарским помоћником из Јање, те **Јаковом Миловићем**, земљорадником из Обријежи, дочекао на Дрини атентаторе **Гаврила Принципа** и **Трифка Грабежа** и провели их до Тузле (Дрина - Шкулић-ада - Брезовица - Обријеж - Ченгић - Лазаревица - Доња Трнова - Мезграја - Тобут - Прибој - Тузла). Обојица су осуђени на **по 5 година робије** коју су издржали у Араду. На робијању су дочекали и ослобођење 1918. године.

5. Драго Урошевић, свештеник, родом из **Сребренице**, свештеник у Скеланима и Топлици код Сребренице. Био повјереник Народне одбране у Сребреници и био веома активан. Аустријске власти за њега кажу:... "поп Драго Урошевић је велики, али потајни вођа српске пропаганде". Много пута је прелазио у Србију и састајао се са Костом Тодоровићем у Лозници и мајором **Поповићем** у **Ужицу**. Осуђен је на процесу у Бања Луци **на 15 година**. Послије издржане казне и завршетка рата био је прота у Бијељини у Храму Св. Георгија и професор вјеронауке у Гимназији "Филип Вишњић".

6. Јефто Јефтић, земљорадник из **Попова**, сиромашан и врло сналажљив. О њему се на једном мјесту каже:... "честит човјек, добар Србин, веома поуздан и куражан". Са својим чамцем на Дрини био је главни превозник људи преко ријеке Дрине у Србију и обављао је курирску дужност шабачког пограничног рејона Народне одбране. Био је главна **веза Србије са Босном**. Састајао се у Лозници са Костом Тодоровићем и Миливојем Павловићем. Осуђен је **на 12 година робије**.

7. Андрија Урошевић, зидар из **Бијељине**. Био је у вријеме процеса доста стар - 78 година, па је раније био неупадљив, јер је као курир капетана Тодоровића за ношење порука био врло подесан. Стизао је са порукама повјереницима Народне одбране и **у Тузлу**, **Сарајево** па чак и **у Фочу** (сада Србиње). За преношење порука из Србије у Босну и обратно био је погодан јер је у Лозници и Бањи Ковиљачи изводио грађевинске радове. Од свих оптужених био је једини неписмен и стар, па је мање падао у очи полицијским властима. Осудили су га, ипак, **на 18 година робије**.

8. Јован Перенчевић, ђак тузланске гимназије, а касније "слушатељ права", родом из **Кореците**. Од свих био је најмлађи. У вријеме хапшења имао је **20 година - "најмлађи велеиздајник"**. У Народну одбрану ушао као ученик, а увео га је Радивоје Ђурановић. Иако је био млад, још недовољно израстао, осудили су га **на 12 година робије**.

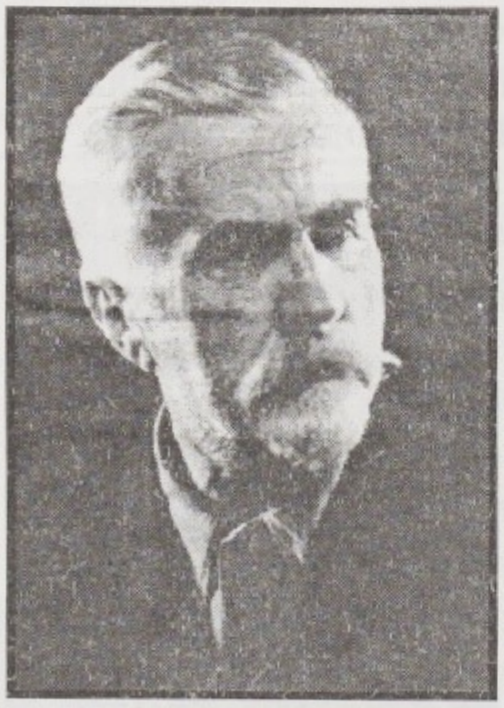

Др Војислав Кецмановић Ђедо

Осим наведених "велеиздајника", рођених Семберaца, на овом списку налазе се и нека имена - њих тројица - који су постали Семберци послије стварања југословенске заједнице, населили се у Бијељини, овдје радили и завршили своје животе.

9. Др Војислав Кецмановић Ђедо, љекар, рођен у **Читлуку** код Босанске Дубице. Поријеклом је из свештеничке породице. Гимназију је завршио у Сарајеву, а медицинске науке у Прагу. У наш град је дошао да службује послије пропасти Аустроугарске монархије и издржане казне коју је добио на процесу. "Гријех др Војислава Кецмановића" - према оптужници - био је што је у дневнику Косте Тодоровића било записано да је присуствовао на састанку повјереника

у Тузли, иако, наводно, др Кецмановић није био члан Народне одбране. Суд је према њему као према љекару био блажи иако су знали да је **1912. године** био у Црној Гори **као добровољац**, да је био потпредсједник Студентског друштва "Зора", али су као велики гријех узели што је приликом спровођења похапшених из Сарајева у Бања Луку, на жељезничкој станици у Сарајеву, увриједио стражаре **називајући их свињама**. Осуђен је **на 5 година** тешке тамнице, али је Врховни суд, послије уложене жалбе, казну му смањио **на 4 године**.

10. Никола Јовановић Ницан, учитељ из **Броца**, радио на учитељској дужности у Брезовом Пољу, па послије дошао у Бијељину за управитеља Основне школе. Био је веома образован. Окривљен је што је био повјереник Нродне одбране. Сарађивао са Костом Тодоровићем и Максимом Ђурковићем. За вријеме издржавања казне, у затвору, покушао самоубиство. Осуђен је **на 16 година** тешке тамнице. Умро касније релативно млад од посљедица мучења у тамници.

Јово Видаковић, учитељ

11. Јово Видаковић, познати бијељински учитељ између два рата, на суђењу у Окружном суду у Травнику, осуђен само зато што је **1914. године**, непосредно пред атентат у Сарајеву на Фердинанда, на школској табли у учионици написао пјесму **"Јадна Босна"** и од ученика четвртог разреда захтијевао да је препишу и науче напамет. Осуђен је на више година робије.

12. Др Љубо Тодоровић, син учитељице **Марије Тодоровић**, дугогодишње предсједнице Кола српских сестара у Бијељини, љекар у **Босанском Шамцу**. Због својих бројних видљивих активности против аустријске власти у Босни, осуђен **на 5,5 година** робије. Послије изрицања пресуде издржао тамницу, дочекао ослобођење и касније, **1941. године**, ухапсиле су га усташе и погубиле у Сарајеву исте године. Своје **родољубље платио** је животом.

У вријеме овог маратонског процеса, а и послије изрицања пресуда "окривљенима", савјест Европе је мировала као да то нису били људи неправедно окривљени и оптужени. Једино је из одбране оптужених адвокат **Данило Димовић** неколико пута одлазио у Беч тражећи ублажавање казни, њихово укидање и ослобађање појединаца. Изгледало је да ће бити све узалуд. Али, ипак, посљедњи шпански краљ **Алфонсо**

Зграда градске општине Бијељина

XIII, будући да је и сам био потомак из **Хабзбуршке династије**, утицао је на аустријског цара **Фрању Јосипа**, да осуђенике помилује и ублажи казне, па зато нико није погубљен управо захваљујући и њему.

Ради тога, а у знак захвалности шпанском краљу, одмах послије Првог свјетског рата, једној од најљепших улица града Бања Луке дато је његово име. Краљ **Алфонсо XIII** и данас у **граду на Врбасу** има своју улицу.

Сви ови Семберци, и Бијељинци, били су велики родољуби и високо су држали заставу слободе и отпора туђину. За то су поднијели огромне жртве и дали немјерљив допринос слободарским идејама нашега краја.

Да се не заборави!

ИСТОРИЈСКЕ И СУДБИНСКЕ ИСПРЕПЛЕТЕНОСТИ

И крикнем, и у срце као нож,
Рођени зарије се крик.

(М. Настасијевић)

РАЧЕ КОЈИХ ВИШЕ НЕМА

Градови једноимењаци и сусједи на супротним обалама великих ријека, по правилу у близини ријечних ушћа, нису ријеткост ни код нас ни у свијету. Таквих градова парњака има код нас неколико и обично су повезани мостовима. Настајали су у прошлости на важним и смисленим мјестима гдје су се укрштали трговачки интереси и путеви, на ушћима великих и мањих ријека, споју ријечних долина, на обалама ријека за које је у прошлости људски живот био највише везан. Такви су градови на овим просторима **Славонски и Босански Шамац, Славонски и Босански Брод, Велики и Мали Зворник, Сремска и Мачванска Митровица** итд.

Међутим, мало је познато да су таква два града - **Босанска Рача**, са десне, и **Сремска Рача**, са лијеве стране ријеке Саве, више вијекова постојали, а сада су скоро потпуно нестали са лица земље. Вријеме и економски закони тржишта, а највише закони и хирови природе, уништили су ове градове једноимењаке и о њима се зна само да су некада постојали. Оба града у прошлости били су значајна мјеста у догађајима и економици на овим просторима. Сачувани су подаци и материјални докази да је **Сремска Рача** био већи средњовјековни град, на лијевој обали Саве, у великом луку који чини ријека - управо насупрот ушћу ријеке Дрине у Саву. Град је подигао крајем 12. вијека отац бана **Коџа Матијаша** и о том његовом, најстаријем историјском периоду, нема много података. Зна се да име овог насеља срећемо у листинама угарских краљева и у записима српског деспота **Стевана Лазаревића**, који је владао овим крајевима послије

Поплава у Сремској Рачи 1924. год.

Косовске битке. Пошто је град био у истуреном луку оивиченом Савом са три стране, био је важно стратешко утврђење у ратним походима, али и са развијеном привредом, трговином и бројном војном посадом. Такав, окружен воденим током само са сјеверне стране, био је повезан копненим путем са сремском равницом и преосталим дијелом тадашњег Сремског санџака. И тај копнени дио био је пресијечен каналом, па је град био потпуно одвојен од копна за које су га, на тако малом растојању, везивала три изграђена моста преко, не баш много широког, али дубокога канала. На тај начин тај град, тј. Сремска Рача, који је имао троугаони облик, каналом је постајао острво, јер су се мостови, у случају напада на град, могли лако уклонити и организовати успјешна одбрана града од нападача.

Поплава у селу Босут маја 1924. год.

У својим освајачким походима Турци су освојили и овај град послије вишедневне опсаде и многих жртава, јер се град успјешно бранио и одолијевао турској опсади која је била немоћна. Било је то у **прољеће 1526. године** пред Мохачку битку кад су Турци предузели опсежне припреме у освајачким походима у средњу Европу. И тако, Сремска Рача је пала уз бројне жртве на обје стране. Падом под турску власт становништво из насеља је пребјегло у Угарску, неки су остали и исламизирали се, а највећи број њих се склонио у сусједна мјеста. Град је, послије освајања, постао јако турско упориште, па је, заједно са ширењем Отоманске империје и освајањем тих простора, јачао економски и ширио се. О њему је **1658. године** оставио писане трагове француски

путописац **Quclett (Кикле)**, а турски путописац **Евлија Челебија 1664. године** је, између осталог, оставио биљешке о једној и другој **Рачи (Босанској и Сремској)**, које убједљиво свједоче о величини тих мјеста којих данас нема. У свом путопису (**"Сијахатнама"**) говори прво о Босанској Рачи као тврђави, величини тог мјеста и његовим људима, а онда наставља: *"Лађом смо прешли ријеку Саву и дошли у град Рачу (некадашња Сремска Рача), одсјели смо код царинског повјереника. Настојећи да прегледамо и упознамо ту варош, која је велико трговачко пристаниште, најприје смо се обратили старцима, ученим људима и добрим муслиманима, који добро познају мјесто... Овај град је подигао један од српских краљева, отац бана Коца Матијаша. Сада њиме управља војвода сремског санџака. То је кадилук у рангу кадилука од сто педесет акчи. Нахије су му покорне и послушне. Има муфтију, представника шерифа, спахијског ћехају, јаничарског сердара, царинског повјереника за харач... Он има тржног надзорника, баждара и начелника града"*. Затим, у наставку описа, додаје: *"Налази се седам муслиманских и четири бугарске и српске махале, има 550 кућа, приземених и на спрат. Сви су путеви потпуно попођени даском, шта-више, и све улице су попођене даском и балванима"*. Даље набраја шта у мјесту још постоји и каже да у мјесту *"има пет муслиманских богомоља, двије медресе и три основне школе, двије дервишке текије, два мала хана, један хамам и три дрвена моста, седамдесет дућана, а нема безистана. На гласу су им хљеб, медовина, шљиве и јабуке"*. Из ових података се види да је то било велико насеље са развијеном привредом и друштвеним животом. У вријеме пролаза Евлије Челебије кроз ово мјесто, по свему судећи, насеље је било у свом највећем успону.

Послије пораза у опсади Беча и велике битке 1683. године турска војска је почела узмицати из Угарске и Срема. На путу аустријских освајања Турци су пружали највећи отпор на ријекама Сави и Дунаву. Град Сремска Рача скоро је био неосвојив, јер га је са три стране штитила ријека Сава, која је овдје врло немирна због водене масе Дрине која се у близини улијева. Зато су аустријски освајачи предузели најдрастичније мјере да би савладали упориште на путу за Босну: артиљеријском ватром су до темеља порушили град, његове камене бастионе и зграде, а што је још преостало, изгорело је у пожарима који су захватили град. То је био дефинитиван и коначан пад града који се никада није могао опоравити.

Једина зграда у Сремској Рачи сачувана до данашњих дана

На босанској страни, насупрот насељу Сремска Рача, било је насеље **Босанска Рача**. Све вријеме, а

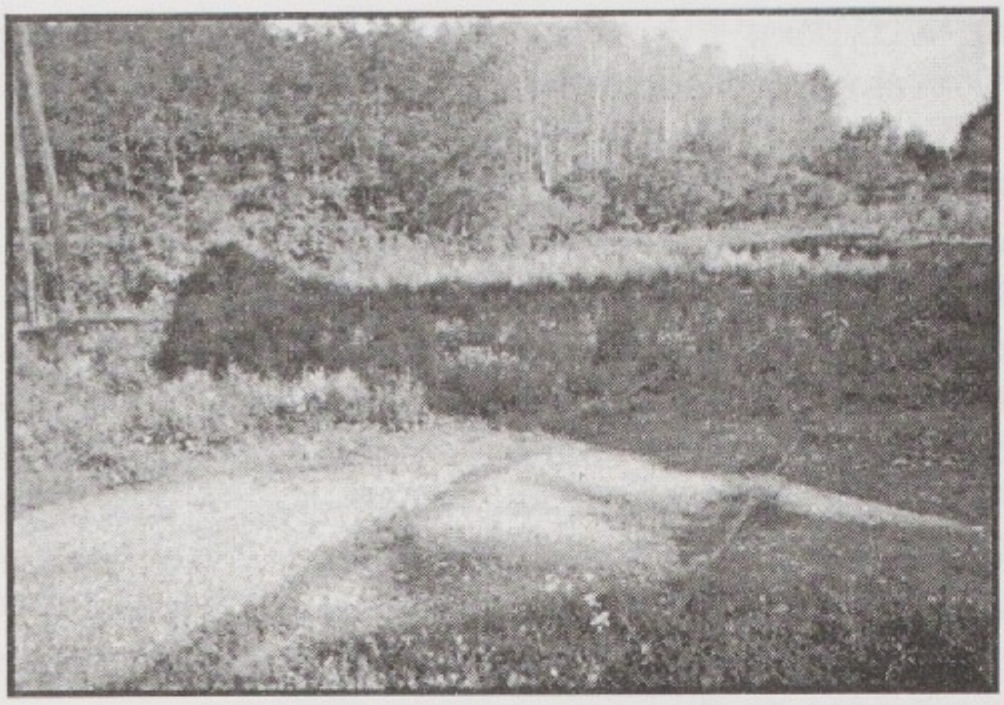

Остатак некадашње пруге

нарочито у турском и аустријском периоду, она је била транзитна станица за извоз пољопривредних производа и друге робе из Семберије и Босне и Херцеговине у Аустрију и друге државе Европе. Такође, било је важно бродско пристаниште за ријечни саобраћај Савом и Дунавом у промету путника и робе. У граду је било око стотинак кућа, десетак дућана, пошта, неколико ханова, хотела, ријечном агенцијом и бројним магацинима за смјештај разне робе која је отпремана и допремана бродовима низ и уз ријеку. Између двију Рача редовно је одржаван превоз путника скелом преко цијелог дана и њом су превожени путници и роба. А кад је **1917. године** Босанска Рача повезана ускотрачном жељезничком пругом са Бијељином и рудником угља Угљевик (Мезграја), онда је преко Саве изграђена и **двоужетна жичана жељезница** за превоз угља преко Саве у утоварну станицу Сремска Рача, у вагоне широког колосијека, којим је Рача преко Шида била повезана са свијетом. Тада су обје Рače доживљавале свој процват и економски просперитет. А касније, у току Другог свјетског рата, Босанска Рача је неколико пута рушена, па су одмах на почетку, уништена и порушена сва постројења двоужетне жичаре. Остали су само бетонски стубови на босанској страни гдје су била постројења. Парна локомобила, која је превозила вагонете преко ријеке, уништена је и касније негдје уклоњена.

Највећи ударац Босанској Рачи задат је изградњом пруге од **Бијељине до Сремске Раче Нове** и **Шида 1948. године**, која је заобишла Босанску Рачу три километра западно и узводно током Саве, а град Босанска Рача био је осуђен на тихо и трајно умирање, које је трајало око двије деценије. Сада на том простору нема ништа од града изузев једног великог магацина за робу, кафане и спомен-парка са спомен-гробљем. Простор је обрастао у траву

Скретничарева кућа у Сремској Рачи

и коров и као да град никад није ни постојао.

Све наведено је некадашњи свијет који је живио у Рачама којих више нема, нарочито Сремске Раче, која је потпуно ишчезла са земљописне карте на овом простору. Једноставно, као да никада није ни постојала. Због регулације слива ријеке Саве у горњем току изграђен је обрамбени насип, па је водена маса у кишном периоду и кад се отопе снијегови, претварала насеље Сремску Рачу у водене површине из којих су штрчали кровови кућа и крошње дрвећа, а становништво се морало сваки пут исељавати. Зато је **насеље 1932. године** напуштено изградњом обрамбеног насипа западно од мјеста, узводно иза већ изграђеног моста, а новоизграђени пут обалом ријеке постао је брана од водене стихије. Простор на сремској страни, гдје је било насеље Сремска Рача, **савијени лакат у облику полуострва**, потпуно је жртвован ријеци, а ново насеље Сремска Рача изграђено је на новој локацији иза насипа.

Овдје је до 1932. год. био град Сремска Рача

Тако су нестале Раче - једна прије, а друга послије. На мјесту гдје је некад бујао живот, у граду са више хиљада становника, гдје су биле школе, богомоље, ханови, пекаре, царинарнице, жељезничка станица, скела за превоз путника, пристаништа за бродове - сада нема живе душе. У вечерњим часовима, на мјесту гдје је постојао средњовјековни град па је као посљедица проклетства богова нестао са лица земље, сада, као у Хичкоковим филмовима, лијећу ноћу совуљаге и слијепи мишеви, цикља трава по темељима зграда и бивше пијаце гдје се пазаривало и продавала разна роба. Има остатака цигле, разбацане по простору града. Разбијени цријеп и остаци некадашње калдрме стравично подсјећају на угасли живот, а водена матица ријеке Саве дубилачки дере и спира остатке некадашњег града који је овдје некада постојао.

Простор некадашњег градског центра Ср. Рача

Свуда запуштеност и трагови

И једна и друга Рача су жалостан доказ моћи природе и њеног односа према човјеку и на мјесто са знаним и незнаним гријесима због чега их је стигла сурова казна библијских размјера. Примјер који опомиње.

БОСАНСКА РАЧА - ГРАД ПРОКЛЕТСТВА И СМРТИ

У Босанској Рачи, на граници према Савезној Републици Југославији, гдје се данас налази **Полицијска и Царинска испостава Републике Српске**, налазило се некада велико градско насеље које је током протеклог времена скоро сасвим нестало. Чудна игра судбине једног града који је доживио библијску катаклизму.

Мало је мјеста која су доживјела трагичну судбину као што је то задесило Босанску Рачу, мјесто које се налазило на магистралном путу од **Бијељине** према **Сремској Митровици**, на десној страни оштрог лука улијево према мосту на Сави. На двадесетом километру од Бијељине, на обали велике ријеке Саве и на ушћу Дрине, имало је све услове да се развије у велики град. Међутим, чудним и трагичним сплетом разних околности, нажалост, до тога није дошло. Не само да се није развио велики град, него је и оно што је већ постојало, нестало и затрло се заувијек. Сада на том простору гдје је био град, на обали Саве, налази се ледина обрасла у коров са неколико кућа. А некад је ту био град у коме је бујао и врио живот као у кошници. Данас тога нема, све је пусто, као да је то насеље било мјесто проклетства и смрти које су судбина и неке невидљиве силе скоро збрисали са лица земље. А то насеље било је некадашњи лучки град са богатим и разноврсним животом што је особина свих лучких мјеста.

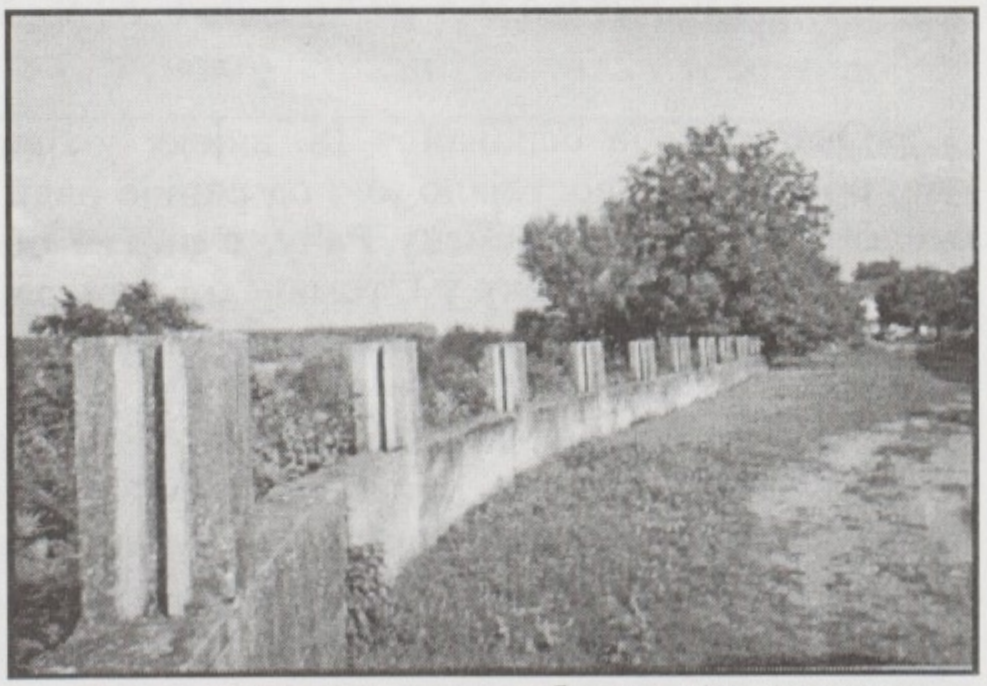

Бетонска ограда на обали гдје су некад пристајали пароброди

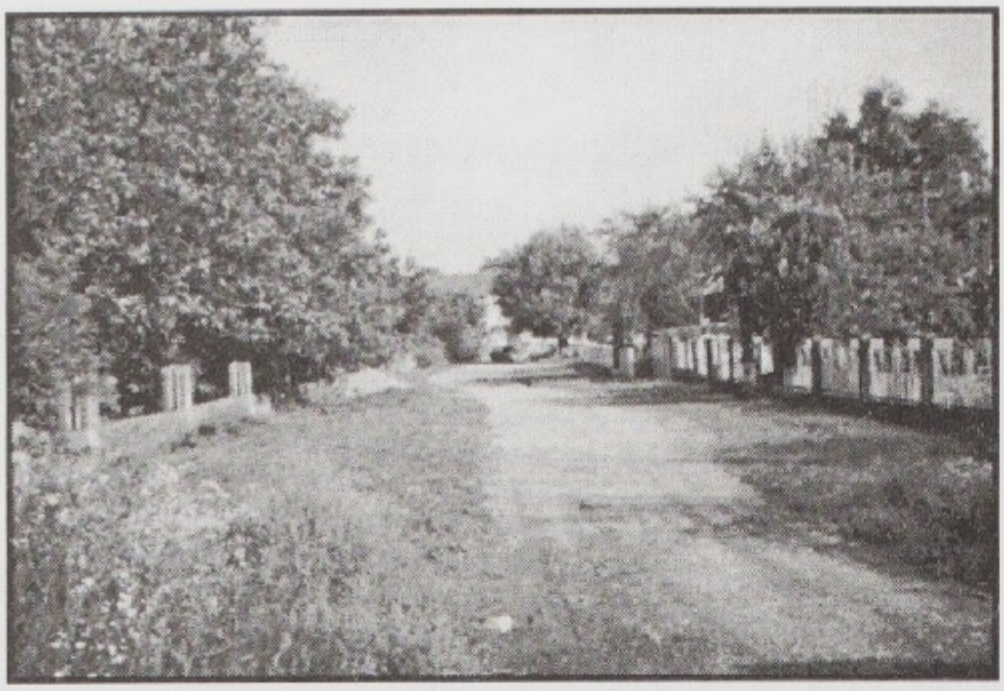

Данашњи изглед некадашње главне улице у Босанској Рачи

Пред Други свјетски рат у њему је било више стотина кућа, са више паралелних улица, зградама, жељезничком станицом, хотелима, ресторанима, поштом, трговинама, кафанама, пристаништем на обали итд. Сада тога свега, нажалост, нема, све је мртво и само понегдје се могу видјети остаци темеља порушених зграда који штрче из ижђикале траве што се пружа и простире преко некадашњих улица. Крај мртвог града мирно и ћутке тече Сава као нијеми свједок пролазности времена. На некадашњим улицама, испред ресторана и порушених зграда, нема више ни сјеновитих старих липа и дудова који су исјечени и покрчени. А некада је у хладу испод тих стабала, са уредно пореданим и застртим столовима, служила се риба и рибљи специјалитети чији се опојни мирис ширио на све стране, чак до сремске обале ријеке Саве...

Иако су постојали сви услови да се ту развије већа насеобина градског типа, с обзиром на близину ријека **Саве и Дрине**, то се, ипак, није догодило, па је тако **Босанска Рача** јединствен примјер мјеста што је имало своју бурну и тужну прошлост која је према њој и њеним становницима била врло немилосрдна и окрутна. Жалостан примјер игре живота и смрти који се у свему и на сваком мјесту непрестано преплићу са промјенљивим исходима.

ОСНИВАЊЕ НАСЕЉА БОСАНСКА РАЧА

Овај град је основан у 18. вијеку у близини утврђења које је на овој обали Саве постојало још од раније ради заштите ријечног превоза скелом у сусједну **Сремску Рачу**, с лијеве обале ријеке, која је припадала **Сремском санџаку** у Отоманској империји. Настајање овог насеља, а касније и града, доводи се у везу са продирањем нових начина привређивања у вријеме турске владавине, а нарочито са развитком трговине са средњом Европом ријечним токовима пловних ријека као што је била **ријека Сава**. То је било продирање нових начина привређивања и трговине у Отоманској империји, која се прилагођавала новим привредним кретањима у Европи.

У том насељу, које је добило име **Босанска Рача** (насупрот Сремској Рачи на лијевој обали ријеке), вршен је истовар робе која је стизала бродовима ријеком Савом из Европе у овај дио Турске царевине,

одакле је преко Бијељине, кириџијским колима и караванима, транспортована даље у унутрашњост. Отоманска царевина је већ тада, још у 18. вијеку, сасвим прихватала и куповала артикле широке потрошње из Европе у којој је тих година, примјеном парне машине, увелико била организована индустријска производња неких предмета и производа (**мануфактура**, неки **хемијски производи, предмети металске струке, алатке, производи за домаћинство**). Сви ти производи су овдје истоварани, а за узврат, овдје у Босанској Рачи, је вршен утовар у пароброде пољопривредних производа, што су били неопходни на тржишту широм Европе (**свјежа** и нарочито **сува шљива, житарице, стока и сточни производи, вуна, дрвена грађа, свјеже воће**). И заиста, тих година мјесто се нагло ширило и развијало. Ницали су и грађени разни објекти у служби привреде и стандарда: куће за становање, зграде за магацински простор, угоститељски објекти, управне и административне зграде и др. Из године у годину, из дана у дан, повећавао се број становника који су се овдје насељавали привучени могућностима зараде и перспективама развоја мјеста. За неколико деценија мјесто је израсло у прави градић на обали ријеке са свим одликама града. Истовремено, град који се тако ширио имао је богату околину - богатство пољопривредним производима, разном стоком, а у ријеци - ријечном рибом. Насеље се осјетно ширило и добијало контуре града који је неодољиво привлачио многе са стране да улажу свој капитал у привреду која је стоструко враћала и награђивала.

Тако почетком прошлога вијека, а нарочито у трећој деценији док још ту узводно на Сави није био изграђен мост, насеље је доживјело свој процват и зенит, нарочито послије 1918. године кад је од Угљевика преко Бијељине до овог лучког градића изграђена ускотрачна жељезничка пруга у дужини од 44 километра. Тада је у мјесту изграђена и жељезничка станица са машинском радионицом, црпном станицом, стамбеним зградама за жељезничаре и др. И одмах послије тога, тих година се размишљало о изградњи великог моста преко Саве којим би се повезале **Сремска и Босанска Рача**, јер је скела преко ријеке за превоз путника и робе, па и двоужетна жичара којом је превожен свакодневно угљевички угаљ у вагоне на сремској страни, постала "уско грло" и

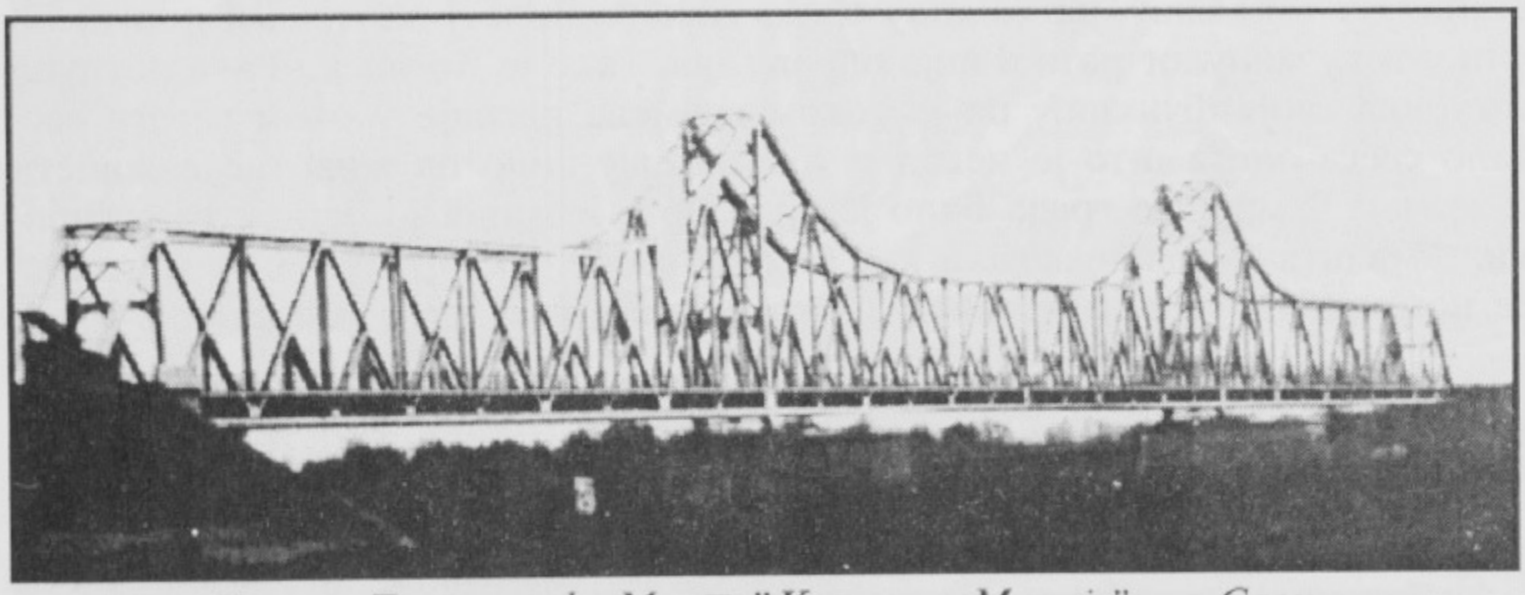

Душан Дрмановић: Мост "Краљице Марије" на Сави код Сремске Раче 1937. год.

требало га је отклонити. Међутим, регулација слива ријеке Саве у горњем дијелу тока све је то заувијек распршила. Због великих поплава, које су у прољеће и јесен захватале Сремску Рачу, изграђен је велики насип и **Сремска Рача 1932. године** премјештена на нову локацију иза новосаграђеног моста. То је био и крај процвата обију Рача које су касније, током времена, потпуно нестале са географских карти.

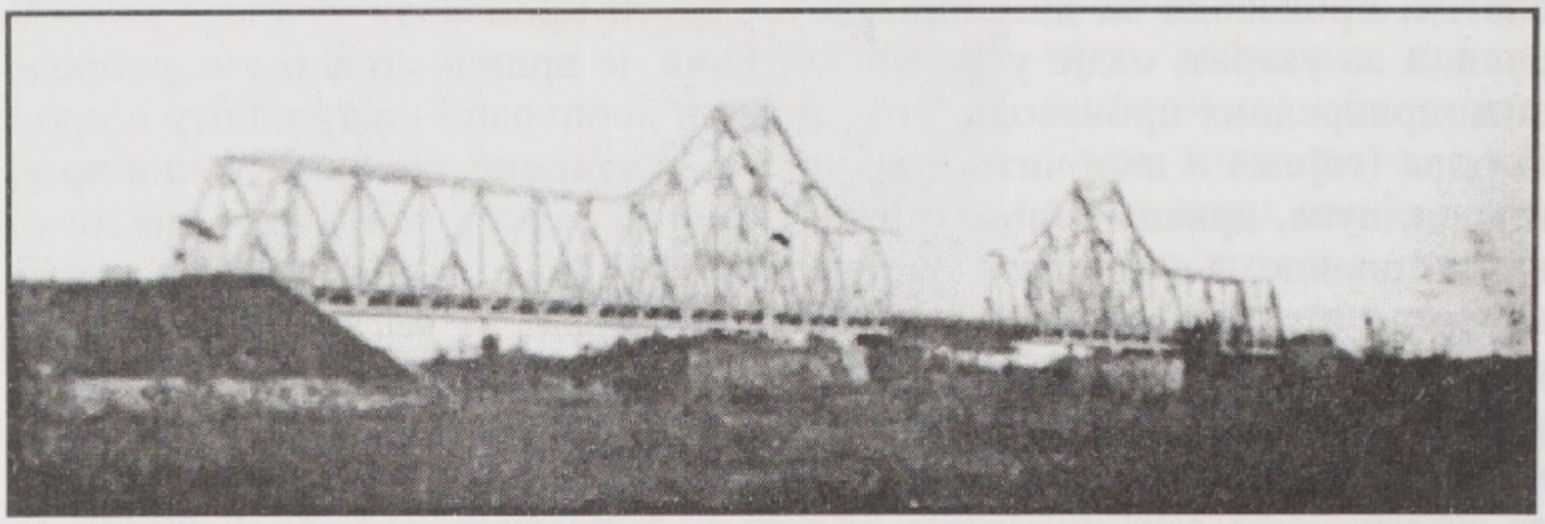

Порушени мост 1941. год.

"ГЛОГОВ КОЛАЦ" У РАЗВИТКУ БОСАНСКЕ РАЧЕ

Највећи и најјачи ударац у развоју Босанске Раче десио се изградњом пруге нормалног колосијека од **Бијељине** до нове **Сремске Раче**. Било је то 1948. године која се сматра почетком умирања Босанске Раче. То је био "глогов колац" у развитку овога мјеста - њено брзо одумирање. Тада је мјесто остало без ускотрачне пруге и везе са Бијељином, укинута је пошта, мјесни одбор, станица милиције, ријечна агенција, жељезничка станица, а касније и још нека предузећа и трговине. Привредни објекти су се гасили, установе затварале, људи одлазили у друга мјеста. Град је нагло одумирао и постајао пуст и празан. Задах пустоши и самоће осјећао се на сваком кораку. Скела је убрзо престала да ради јер је сав транспорт робе пребачен на новоизграђену пругу преко моста, а утоварна станица за угљевички угаљ, која је раније била на Рачи, враћена је на жељезничку станицу у Бијељину, јер је двоужетна жичара била уништена и порушена још у току минулог рата и није оправљана. Тако је Босанска Рача потпуно изгубила своју функцију па је током времена касније у овом мјесту нестало свега онога што је некад у том насељу било од животне важности и значаја. Умирање града било је врло брзо и жалосно, јер су то становници мјештани доживљавали као божију казну и каштигу. Нису могли да се помире са суровом истином и стварношћу која их је задесила.

НЕКАДАШЊИ ЖИВОТ У БОСАНСКОЈ РАЧИ

Данас у овом мјесту практично нема насеља. Оно што постоји је занемарљиво. Остало је само неколико старосједјелаца, магазин за пријем

житарица, спомен-гробље и спомен-парк на овим просторима изгинулим борцима за ослобођење земље са подручја **Семберије, Мачве, Срема и Славоније**.

А некад је у овом мјесту било врло живо и привлачно. Живјело се бурно и динамично као и у сваком другом лучком граду. А недјељом и празницима у вријеме љета градић су преплављали многобројни Бијељинци који су сваке недјеље, два пута дневно, **тзв. шетним возом** из града селили се на обалу Саве, тамо се цијели дан купали и теферичили, па увече, свјежи и одморни, опет се враћали кућама. Тада је **Босанска Рача** била привлачна и атрактивна још по ријечним паробродима који су пристајали у луку из разних мјеста из правца узводно и низводно Савом до ушћа у Дунав. Као и на ријеци **Мисисипи** у Јужној Америци, ти пароброди лопаташи са огромним витловима за погон, пристајали су у луку, истоварали и утоварали разну робу, довозили и одвозили путнике узводно према **Сиску** или низводно према **Шапцу, Обреновцу, Земуну** и **Београду**... Међу паробродима који су свакодневно пристајали у Босанску Рачу најатрактивнији је био пароброд "Македонија" због својих импозантних димензија и буке бродских машина из чијих димњака су куљали огромни сврдлови дима. Поред "Македоније" овдје су пристајали још: **"Гучево", "Славонија", "Бачка", "Мачва" и "Србија"**. Тог викенда пристаниште је било пуно путника који су дочекивали и испраћали пароброде. Угоститељи су тих дана били задовољни, јер је промет био осјетно повећан.

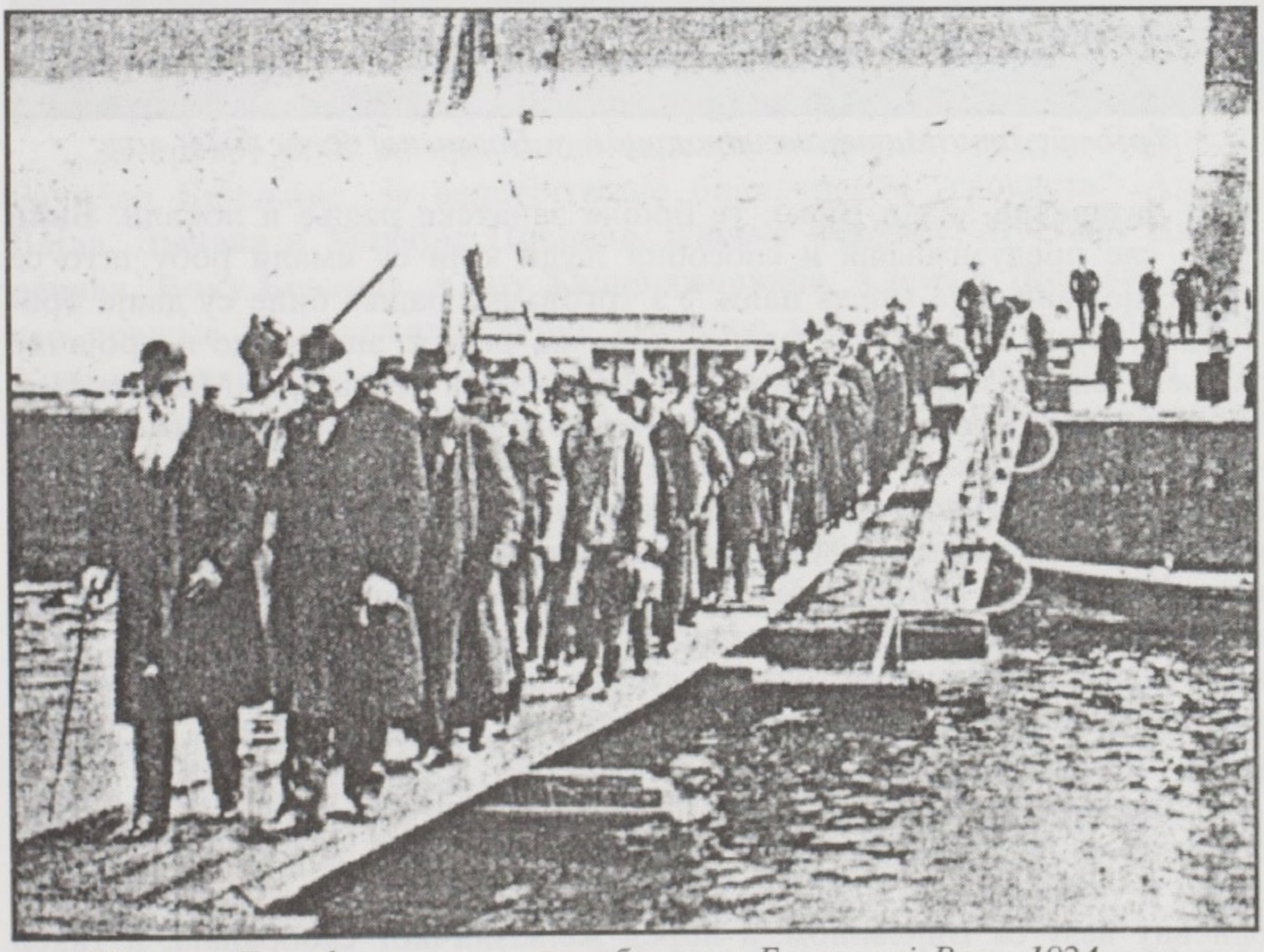

Никола Пашић излази из пароброда у Босанској Рачи 1924. год.

У мјесту је радио најпознатији **Хотел "Посавина"** чији је власник био Аврам Солаковић. Хотел је имао више соба, са кухињом, ресторанском салом и др. Поред њега, било је још **шест кафана** и ресторана што су их држали домаћи и страни људи, јер су овдје видјели добру могућност зараде. Тговачке радње, дућане како су их тада звали, држали су **Јово Макић, Зора Мартић, Саја Кићановић, Хуска Џафић,**

Трговац Јово Макић са породицом у Босанској Рачи 1934. год.

Лазо Лазаревић звани Дуњо, те бројне занатске радње и локали. Били су то све предузимљиви и способни људи који су имали робу што се ни у Бијељини није могла наћи. Уз трговачке радње биле су двије бријачнице, једна опанчарска радња, ковачка радња, ашчинице и кројачке радње. Пекаре за производњу и продају хљеба држали су **Милица Петровић, Драго Глишић**, неки **Јово Пекар** који је у Рачу дошао са стране. Месаре са квалитетним месом су држали **Јохан Милер** (зв. Швабо), **Мађар Лето** и **Венцл Комештик** који је у Рачу дошао из Бијељине. У мјесту је било више од 80 запослених радника, службеника, намјештеника у бродској агенцији, на жељезничкој станици, пошти, на жичари за транспорт угља, жандармеријској и финансијској касарни, на ријечном пристаништу за истовар и утовар робе, пароброда и шлепова, у надзорништву пруге, у ријечној капетанији, мјесном одбору, на скели, у царинској служби итд.

Два пута седмично у мјесту је био пазарни дан, па су жене из околних села на пијацу доносиле сир, кајмак, свјежа јаја, живину, разну зелен и поврће и ту продавале. Ова ријечна метропола имала је свакодневну везу са Бијељином, а поред жељезничког саобраћаја, и такси службом, коју су редовно одржавали таксисти **Жика Тодоровић, Војо**

Пијаца у Босанској Рачи (у позадини се види Хотел "Посавина")

Стефановић, Борко зв. Стјеница, Зулеја Селимовић и др. Поред аутомобила, била је и такси служба фијакерима, што су у вријеме доласка путника паробродима лопаташима са пристаништа Босанска Рача прихватали путнике и возили их у Бијељину.

За превоз робе са пристаништа, са истоварне станице у Босанској Рачи до Бијељине, за велетрговине бијељинских "гросиста": **Арпада Вајла, Душана и Михајла Поповца, Ангела Бердицу, Мустафу Диздаревића, Ђоку Бердицу, Алију Хаџибегановића, Адемагу Шеховића** - посао превоза су обављале бројне кириџије међу којима је био **чувени Хасо** кириџија са својом запрегом и добрим коњима који је пут од Раче до Бијељине прevаљивао за мање од три сата са одморима у **Ружином Хану** и **Дворовима** ради освјежења.

Ријечним током Дрине од правца Зворника допремани су у Рачу сплавовима дрвени балвани и грађа, овдје распакивани и товарени на бродове за извоз. Била је то првокласна грађа коју је тржиште Европе тражило у великим количинама. Понекад су балвани превожени у стару **Сремску Рачу**, утоварани у вагоне нормалног колосијека и отпремани даље на тржиште Европе, а највише у **Њемачку** или **Италију**. Тај посао је био веома уносан и никад није опадао интерес за том робом. Најпознатији предузимач и трговац овом грађом био је **Јово Макић** из Бијељине.

Поред чувеног кириџије Хасе, што се прочуо по својој тачности и сигурности у обављању посла, било их је још па и из околних села,

али највише из града. Сви су имали доста посла у превожењу разне трговачке робе у магацине бијељинских велетрговаца.

Али, не ријетко, дешавало се да на пристаништу преузимају робу из разних градова Европе и они лично, махом млађи трговци, па су се послије обављена посла, задовољни и одморни, у удобним фијакерима враћали у Бијељину у вечерњим часовима по хладовини. А било је и случајева, нарочито кад су били млађи синови бијељинских велетрговаца, да су послије остајали у ресторанима и хотелима дочекујући зоре са анимир-дамама којих је било у скоро свим угоститељским објектима, јер је ноћни живот у Рачи био богатији и развијенији него у Бијељини. Уз добру музику и капљицу многи од њих дочекивали су зоре расипајући тешко стечени новац са бјелосвјетским куртизанама које су биле незајажљивих апетита.

Послије растјеривања мамурлука хладном савском водом, у раним јутарњим часовима, празних џепова и потрошеног новца, враћали су се кући у Бијељину гдје су их чекали очеви, пријекорних ријечи и строгих погледа... Данас тога више нема... Град Рача је једноставно умро. Остале су о томе само приче које прерастају у легенду...

Чудна игра судбине, зар не?!

ХОТЕЛИ И ХАНОВИ У СТАРОЈ БИЈЕЉИНИ

Хотели, кафане и ресторани су душа, срце и крвоток једног града. Они су као и човјек: рађају се, живе и - умиру. Умиру кад их поруше, али и тада дуго остају у сјећањима људи и у успоменама каснијих генерација. Њихово име остаје уз име мјеста. Са смјенама генерација долазе у живот, живе и одлазе из живота као и човјек. Живе и умиру са временом и људима којима су служили.

Град Бијељина се може уврстити међу ријетке градове на овим просторима који су веома рано, још крајем 19. вијека, добили Хотел "Дрину" - у оно вријеме изузетно модеран угоститељски објекат - и то још у добу кад су свуда постојали примитивни турски ханови гдје се спавало на палачи, а просторије се у зимском периоду још загријавале мангалом. Простирка је, као по правилу, била хасура. Бијељински Хотел "Дрина" - некадашњи понос града и шире околине - који је општинска власт за потребе града изградила давне 1892. године, је истовремено и један од првих знакова европеизације Бијељине. А то је било само **четрнаест година** послије доласка **Аустрије** у ове крајеве. Хотел је имао нешто што у овом дијелу бивше Отоманске империје није нигдје било: одвојене функционалне собе за спавање са креветима и постељином, велику акустичну салу за госте, модеран ресторански намјештај, позорницу за концертирање и представе, нов начин услуживања гостију за столовима, а нарочито јела из европске кухиње умјесто оријенталних јела из ашчиница итд. У вријеме кад је

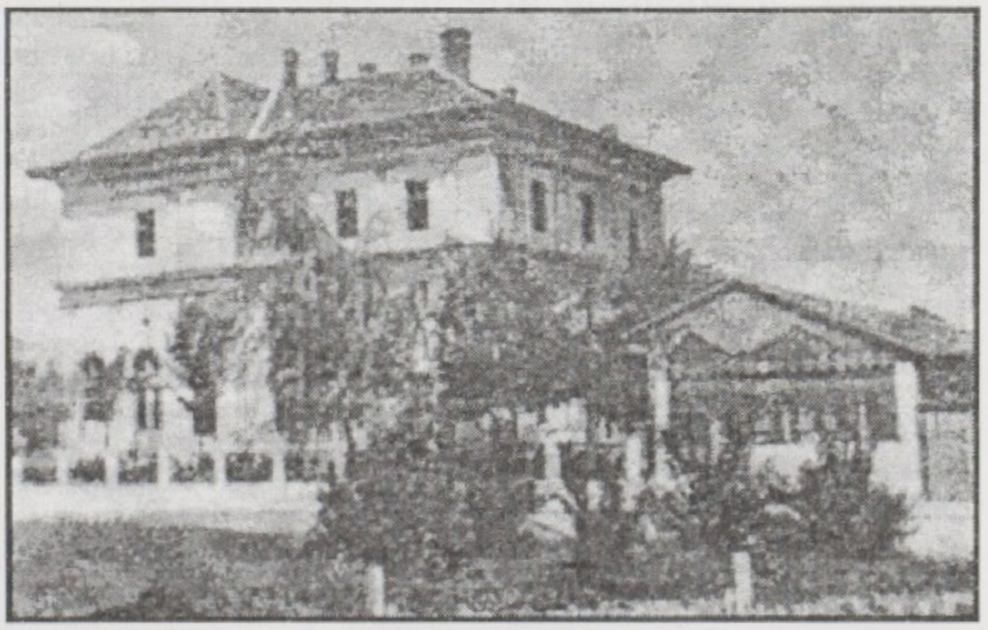

Хотел "Дрина" са баштом (солетном)

изграђен, био је најбољи у овом дијелу Босне и подигнут је у центру града. Изграђен је прије чувеног тузланског **Хотела "Бристол"**, власника **Пере Стокановића**, и у Сарајеву **Хотела "Европа"**, богатог власника **Манојла Јефтановића**. А то говори о нашим прецима да су увијек настојали да одрже корак са Европом и да не заостану иза ње. У свему су је пратили и нису каснили.

ХОТЕЛИ КОЈИ СУ ПОСТОЈАЛИ И РАДИЛИ У ГРАДУ

Трагајући у овом времену за подацима о тим угоститељским објектима, што су на овим просторима били први знаци новог долазећег времена, можемо поуздано закључити да је крајем 19. вијека град доживљавао свој до тада незабиљежени привредни, друштвени и културни препород. То се осјећало на сваком мјесту и у свему: у образовању, у привређивању, грађевинарству, моди, угоститељству и др. И зато је послије доласка аустроугарске окупационе власти у град настала велика експанзија у настајању нових занатлијских радњи, фирми, занимања, а затим и многих утоститељских објеката - више у називима и жељи да то буду хотели, а мање у стварности и реализацији замисли. Стари Бијељинци, макар и у жељама и називима, тежили су да се уклапају у кретања у Европи и ка Европи.

Први хотел који је отворен у Бијељини - са атрибутима правог хотела по угледу на Европу, настао је одмах у првим годинама окупације, највјероватније око 1881. године. Тај хотел се звао **"Кронпринц Рудолф"** и носио је име по престолонасљеднику Рудолфу, сину Фрање Јосипа, који је у Ловачком дому у Шенбрунској шуми код Беча извршио самоубиство са својом љубавницом Маријом. Било је то, као што се види, само три године послије доласка аустроугарских власти у град. Овај најстарији хотел налазио се у данашњој **Улици Војводе Степе Степановића** у близини тада новоизграђеног војничког логора (**Militärlager**) и он је највише служио официрима и војницима кад су излазили у град, а родитељима војника кад су им долазили у посјету. У војничком логору је био дуго времана смјештен један хусарски пук са војницима из многих градова - Беч, Пешта, Сегедин, Праг и др. као тампон зона на граници према Србији. Судећи по имену хотела власник је највјероватније био неки колонизирани Њемац у Новом Селу, које се тада звало Францјозефсфелд (**Franzjosefsfeld**). Поред уобичајених хотелских услуга (преноћиште, дневни боравак, оброци хране) хотел је имао и своје анимир-даме из иностранства за госте са стране, за официре и војнике. Хотел није дуго радио, нарочито послије изградње "Дрине" 1892. године, која је полако али сигурно, преузимала муштерије, госте и углед, а нарочито послије 1893. године кад су око хотела "Дрина" постављени улични фењери за расвјету. Зато је зграда убрзо, због економских разлога и застарјелости, порушена око 1900. године, па је на томе простору изграђена зграда за нови хотел који је добио име

"Национал", а касније кад је дошло ослобођење - **Хотел "Србија"**. Зграда и данас постоји и адаптирана је у стамбену зграду у друштвеном власништву. Некадашњи њени власници су били Ђукановићи, познати бијељински предузетници у аутотранспорту и аутосаобраћају.

Хотел "Национал"

Највећи и најзначајнији хотел у граду, као што је наведено, био је Хотел "Дрина". Служио је својој сврси више од осам деценија. То је био најважнији знак европеизације града јер је са овим у град дошло много тековина западне културе и цивилизације: клавир, окретне игре, забавне капеле, мађионичари, филмске представе, путујуће позоришне трупе и др. Све вријеме је био у власништву **градске општине** и био је свједок израстања и мијењања града скоро један вијек, па је онда порушен и на том мјесту је изграђена аутобуска станица. Од 1919. године био је власништво **Српске православне цркве**, која је те године уступила своју зграду основне школе за новоотворену гимназију. Међу бројним гостима, познатим и истакнутим, био је 1924. године и Никола Пашић, шеф Радикалне странке.

Шеф Радикалне странке Никола Пашић у Бијељини 1924. године

Хотел "Европа" Рифке Алкалај

По величини и значају за град постојао је и трећи хотел у граду који је имао звучно и претенциозно име - **Хотел "Европа"**. Изграђен је у времену од **1933. до 1935. године** у строгом центру града, у главној улици у коју се послије 1918. године преселио пословни центар. Изградила га је и била његов власник Јеврејка **Рифка Алкалај**, незванична бијељинска Лотика из Андрићевог романа о Вишеградској ћуприји. Ова Јеврејка била је изузетно пословна жена са осјећајем за успјех у предузетим пословима. Овдје, у овом хотелу, дуго времена је био шеф сале чувени **Баја Грујић**, познати бијељински угоститељ и луталица, који је угоститељски занат дуго "пекао" по хотелима **Беча, Пеште, Сегедина** и који је ове градове, те њемачки и мађарски језик, изузетно добро познавао. Модерно угоститељско здање, које и данас постоји као **Дом Војске Републике Српске**, неколико пута је мијењало своје име. Прво је био "Европа", у току окупације од Нијемаца **Хотел "Берлин"**, а онда, послије 24. септембра 1943. године, кад је град ослобођен од Нијемаца, добио је функцију Омладинског дома. Власница Рифка Алкалај је одмах у почетку њемачке окупације отјерана из Бијељине и завршила је свој живот у неком од концентрационих логора.

Хотелијерка и власница Рифка Алкалај, мада је била способна и мада се много залагала да достигне ниво старијег Хотела "Дрина", никада није успјела у жељи да постане водећи хотел града. Никада тај хотел није успио да овлада бијељинском угоститељском сценом. Од свих других намјена којима је касније служио, више од пет деценија је био **Дом ЈНА** гдје су увијек суботом, недјељом и празницима, биле игранке и друге културно-забавне приредбе за грађанство и младе града.

У угоститељској историји Бијељине било је још хотела, махом само по имену, јер су били краткотрајног вијека и нису остали запажени. Мада су имали звучна имена, **"Балкан"** и **"Подриње"**, нису остали у сјећању. Њихови власници и предузимачи су заборављени.

Хотел "Подриње" (главни улаз) са гостима

ХАНОВИ У БИЈЕЉИНИ У ТУРСКОМ ПЕРИОДУ

Много раније, прије изградње и подизања хотела, у Бијељини су у турском периоду, веома давно, грађени и подизани ханови на прометним путевима и раскрсницама главних саобраћајница. Налазећи се на важној раскрсници међународних путева од Истока ка Западу, кроз Бијељину су од постанка пролазили различити путеви и утицаји, па због тога она никад није била град који је припадао само једном миљеу и утицају. Они су се мијешали и амалгамисали - највише тихо, а некада и - бурно. Кроз град су пролазили трговачки каравани у оба смјера. Зато су се на свим тим путним правцима, у турско вријеме, налазили примитивни угоститељски објекти, гдје су путници и каравани са запрегом могли да предахну и нађу склониште и преноћиште у ноћи и невремену, а често да се склоне и пред бројним разбојницима и њиховим дружинама. Посљедњих деценија 19. вијека остало је забиљежено неколико ханова на градском и приградском подручју. То су, углавном, правци ка Зворнику, Брчком и Босанској Рачи.

Најпознатији хан је био **браће Мурадбеговића** у Старој чаршији, тј. у центру града гдје је данас Трг краља Петра I. Те зграде више нема. Порушена је 1968. године због изградње трга и просијецања улице за двосмјерни саобраћај. У тој згради је од 1922. године, дакле, више од двије деценије, био и радио бијељински биоскоп - **Кино "Едисон"**. Зграда је била изграђена око 1856. године. Власници хана су били **Алија и Осман Мурадбеговић**. Објекат је имао спрат и био је од опеке. Кад је биоскоп добио своју зграду и у њу се преселио, ту је више година радило **Аматерско позориште "Сцена"**.

Други запамћени хан у граду, који се дуго одржао све до 1918. године, звао се хан **Ахмедаге Крпића**. Налазио се у Јањици чаршији, на земљишту гдје се данас налази Медицински центар Бијељина са својим зградама. Власник овог хана, будући да се бавио и трговином, уступио је **1880. године** своју зграду **др Јакобу Кохуту** за смјештај прве болнице у граду. Зграда је била на спрат, доста неугледна и са више одјељења. У њој се болница налазила све до **1931. године** када је изграђен нови објекат, а Крпићево здање је порушено 1954. године због дотрајалости.

Зигмунт Ајдукијевић: Поштанска улица у Бијељини

Хан Ахмедаге Крпића примао је пристигле госте из правца Зворника и био је велик и функционалан, те се задржао дуго у употреби.

Из правца Зворника, на улазу у град са лијеве стране, био је још један хан о коме је оставио забиљешку француски путописац и дипломата **М. Кикле**, који је **1858. године** пропутовао кроз Бијељину из правца Зворника ка Београду. Он наводи **име Кочиног хана** у коме је одјео. Каже да се хан налазио на улазу у град и ништа више. Према правцу кретања хан се вјероватно налазио на лијевој страни на простору некадашњег великог паромлина **браће Василића – Ваје и Драге**, који су тај млин подигли на земљишту пошто су га претходно њихови преци откупили од Кочиних насљедника. Тај Кочин хан није био упамћен нешто нарочито. Рано је престао с радом.

На улазу у град, из правца Угљевика, хроничари су забиљежили и **Хаџићанин хан** који се налазио на **Пашиним Башчама** (данас Улица Филипа Вишњића). Других података и детаља о хану нема. И он је био кратковјек.

Велики хан из правца Брчког, на улазу у град, прије некадашње Брчанске малте на лијевој страни, звао се **Суљин хан**. Био је веома велик, опремљен и прихватао је највише пристигле из правца Брчког. Имао је и дворишне штале и стаје за смјештај и прехрану коња. Хан је престао да ради послије доласка Аустрије око 1880. Оронуо хан и земљиште касније су купили мађарски колонисти **Сеноградски** који су ту, на том земљишту, отворили циглану која је више деценија производила циглу са ознаком "**JC**", за разлику од **Девалдове** циглане на другом крају града на простору данашњег локалитета Пет језера, чије су цигле биле означене великим словом "Д". Тај простор Суљина хана зове се сада **Стара циглана** иако се већ много деценија овдје не производи цигла. Простор је запуштен и зарастао у шибље и грмове. Трагови од циглане су само велике јаме с водом.

Познат је у том крају још и **хан тзв. Светлица**, који се налазио на лијевој страни на излазу из града, прије моста на Дашници. Власник овог хана је био **Алекса Стојановић**. Хан је био познат по својим фењерима за освјетљавање који су личили на муњу - свјетлицу. На том простору гдје је био хан тренутно се налази нечија викендица обрасла дрвећем и зеленилом (највише тужна врба).

Остао је у сјећању старих Бијељинаца и **хан Заимбега Зечевића** који се налазио, такође, у центру града - на мјесту гдје се сада налази зграда Суда. К њему се долазило уском уличицом покрај Кина "Едисон". Данас је ту простор новоизграђеног трга.

У граду је био још један велики **хан браће Хасана и Ћазима Хаџибегановића**. Овај хан је остао дуго у употреби све до **1948. године** и он је посљедњи хан у овом дијелу Босне који је дуго одолијевао промјенама и зубу времена. Нестао је у вријеме посљедњих национализација у бившој СФРЈ. Налазио се на великом простору данашње стамбене зграде **Ламела** - тамо гдје се сада налази кафана **"Блед"** и продавница боја и лакова **"Виргопром"**.

Током времена ханови су престали са радом, а у експанзији туризма и путовања, њихове услуге преузимали су хотели, а зграде су порушене под зубом времена или су адаптиране и преуређене за друге сврхе и употребу.

КАФАНЕ У СТАРОЈ БИЈЕЉИНИ

У прошлости града Бијељине, у временском периоду од око сто педесет година, кад су умјесто ханова настајале и отваране кафане, у граду је у различитим дијеловима града, било много кафана различитих имена, назива и са гостима који су били њихови вјерни посјетиоци. Некима се данас не зна ни име. Али, свака кафана је била јединствена и самосвојна: по гостима, услузи, пићима и мезелуцима, обичајима и - садржају.

КАФАНА "ЗВИЈЕЗДА" - НАЈСТАРИЈА У БИЈЕЉИНИ

Једна од најчувенијих и најстаријих кафана у Бијељини кроз дуги низ година била је **Кафана "Звијезда"**. Убраја се у најстарије угоститељске

Кафана "Звијезда" непосредно пред рушење

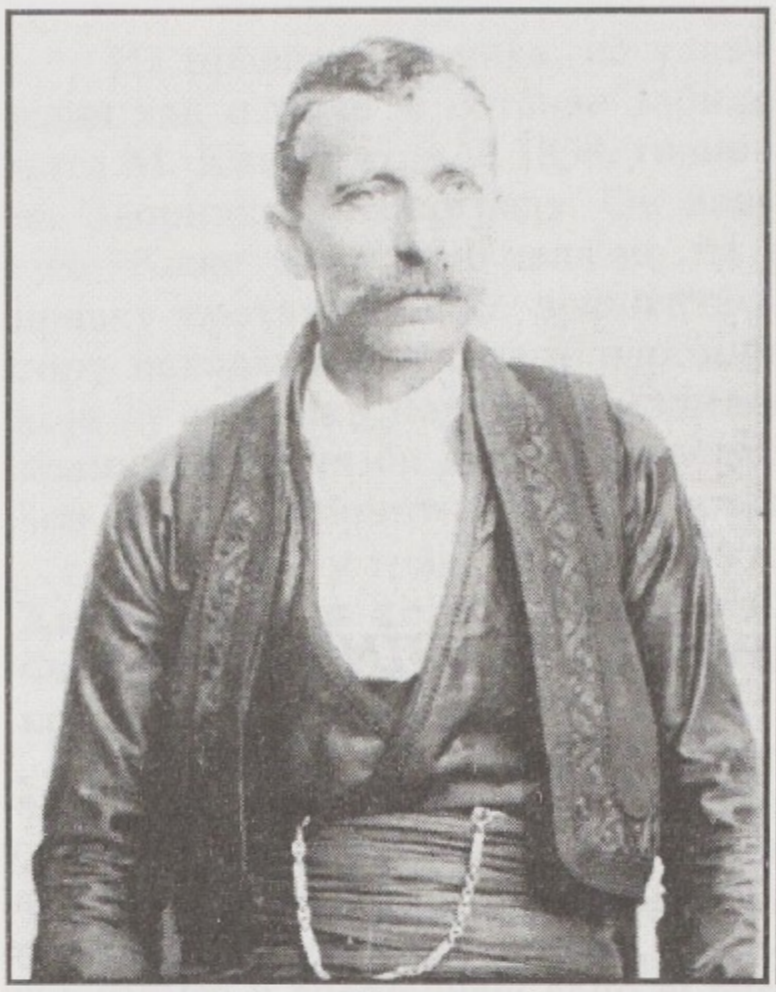

Ђоко Петровић,
први власник "Звијезде"

Саво Петровић,
власник кафане "Звијезде"

објекте ове врсте за које се зна у граду. Настала је веома давно, негдје око 1865. године и њен власник се звао **Ђоко Петровић**, отац **Саве Петровића**, зв. **Саво Звијезда**, које је добио као надимак по називу своје кафане што је на истим темељима и мјесту настала касније, око 1871. године кад је сагрђена Српска православна црква Светог Великомученика Георгија. Кад је касније вилајетска влада Босне и Херцеговине одобрила Српско-православној црквеној општини да изгради цркву у центру града, онда је уз њу, одмах послије завршетка црквеног објекта, изграђена и тзв. **црквена механа**. То је било око 1871. године кад је сагрђена ова црква. Та нова "Звијезда" на старим темељима била је важно мјесто - састајалиште вићенијих бијељинских трговаца, занатлија, велепосједника. У њој су се састајали и црквени одборници, нарочито у вријеме пазарних дана и црквених вашара или панађура који су одржавани у граду о Св. Пантелији и Св. Димитрију, тј. на православне празнике Пантелино и Митровдан. У њој су се састајали и вјерници из села који су било каквим послом долазили у град. Зато је кафана добро радила и увијек је била пуна гостију - у свако доба дана, мјесеца и године.

Стара "Звијезда" имала је спрат са "мусафир одајама" гдје су одсједали путници намјерници. У свакој соби је, поред лежаја од гвозденог кревета, гост имао на располагању: стојећи гвоздени **умиваоник, лавор, бокал** с водом за пиће, **канту воде** за умивање, **ручник** итд. У кафани је путник увијек могао добити за објед кувана јела или нешто по наруџби.

Нова "Звијезда" је имала површину од 1600 м^2 и имала је двије сале, а између њих била су хармоника врата. У овом објекту, као и раније, било је увијек неких друштвених активности, тако да се може

Српско пјевачко црквено друштво "Србадија", 1903. године

рећи да је ова кафана била мјесто многих важних догађаја из историје града. Тако је **1899. године** на иницијативу виђенијих грађана и вјерника у њој одржана Оснивачка скупштина **Српског пјевачког црквеног друштва "Србадија"** у коме је приликом оснивања било око 40 мушких и женских гласова. Овдје је била и архива Друштва "Србадија" и библиотека **Црквене општине** која је од раније постојала. У овој кафани је **1937. године** одржан чувени протестни митинг против **Конкордата**, тј. споразума тадашње владе **Краљевине Југославије са Ватиканом** у погледу вјерских права Католичке цркве. Протестни митинг се претворио у крваве демонстрације када су демонстранти полупали апотеку **Љубомира Пантића**, министра у Влади **др Милана Стојадиновића**. Том приликом жандарми су тешко ранили **Ђоку Тодоровића**, сина Јованова из села **Пухара**, који је на путу до болнице издахнуо. Било је рањено више демонстраната и жандарма. Демонстрације су угушене у крви. Том приликом демолирана је и апотека Љубомира Пантића.

Вељa Вукићевић, предсједник Владе Краљевине СХС у Бијељини, 1927. г. - Ул. Светог Саве, гдје се некад налазила кафана "Звијезда"

Кафана је постојала и радила скоро један вијек. Била је сазграђена од цигле што је била произведена у Девалдовој циглани, гдје се данас налази Пет језера. Налазила се на десној обали некадашње рјечице Јањица, која је текла центром града и крај цркве. Она је почетком 20. вијека затрпана послије скретања њеног тока у канал **Дашницу** код насеља **Финцов салаш**. (Трагови њеног тока пронађени су приликом копања

темеља за први **Небодер и Робну кућу "Побједа"**). Преко те рјечице, са десне на лијеву обалу гдје је била изграђена црква, бијељински трговац **Перо Живановић** био је изградио мостић за себе, а преко њега су пролазили кафански гости, вјерници и гости пролазници. Послије скретања тока Јањице корито је затрпано, а мостић порушен. Регулација корита Јањице је била прва урбанистичка инвестиција у Бијељини.

Од 1936. године, што је било ријетко у граду, у кафани је био нови "Филипс" радио, који је омогућавао гостима да чују најновије вијести, музику, а нарочито касније када је било **"Весело вече"**, па је кафана била пуна гостију. Кафана је дуго радила и послије Другог свјетског рата, а затим је у налету урбанизације порушена да би се регулисала раскрсница код Цркве.

Више од седамдесет година испод зграде општине, у приземљу десног крила, радила је тзв. **Градска кафана**, која је отворена 1910. године кад је изграђена зграда општине. У тој кафани окупљали су се сви виђенији људи града и села: интелектуалци, занатлије, пољопривредници, професори и учитељи и сви виђенији људи Бијељине. Градска кафана је била главно обиљежје града и радила је све до половине 1992. године кад је из необјашњених разлога затворена и њен простор уступљен општинској администрацији. Све вријеме је била у друштвеном власништву. Празнина која је настала њеним затварањем није попуњена и град вапи за њеним поновним отварањем.

У данашњој Улици Милоша Обилића, тј. у улици према жељезничкој станици, негдје на половини на лијевој страни, налазила се чувена **Цаферова кафана**, коју је држао **Цвјетко Анастасијевић**, звани **Цафер**. Ова кафана је дочекивала и испраћала путнике, али је била и мјесто гдје се окупљала интлектуална и трговачка врхушка града. Ту су се окупљали бијељински интелектуалци, професори гимназије, глумци АП "Сцена", службеници бијељинских установа, а и гости града из великих културних центара са својим домаћинима. Ту је често навраћао бијељински сликар и професор **Миленко Атанацковић**, а са домаћим глумцима-аматерима боравили су **Добрица Милутиновић, Љубиша Јовановић**, заједно са легендом бијељинских глумаца аматера **Ацом Симићем**.

Зграда некадашње Цаферове кафане и данас још постоји и налази се у истој функцији. Њен садашњи власник је Радисав Перић у којој и данас ради кафе-бар "Тина" - нешто модернизованијег ентеријера и барском намјеном и физиономијом. Објекат је у друштвеном власништву.

По важности и функцији коју је имала у дугом врменском периоду међу кафанама града се истицала **Пећина кафана** која се налазила скоро у строгом центру града - испред другог солитера у Улици Гаврила Принципа. Ова кафана је била мјешавина и хана и кафане. Зграда је била на спрат, доста масивна и јака и са дијелом спрата који се све вријеме запажао по томе што није био омалтерисан и окречен. У приземљу је била велика сала, више столова и дрвени шанк изнад кога се уочавала висећа канта са водом којом се прало суђе и чаше, а на спрату зграде биле су собе за преноћиште, јер је овај објекат истовремено био и хан гдје су путници могли и да преноће. У пространом дворишту

иза објекта налазио се простор за запреге и шупе за смјештај кола и робе. Видно се уочавао и бунар ограђен сантрачем са ђермом који је стално радио, јер се из тог бунара напајала водом стока, коњи и волови док су газде биле на окрепљењу са пријатељима. Кафана је почела да ради, прво са ханом, а онда само кафана, прије **Првог свјетског рата** и радила је све до шездесетих година прошлога вијека када је порушена приликом просијецања улице за двосмјерни саобраћај. Посљедњи власник ове кафане био је **Петар Милошевић**, звани **Кајић**. Његов млађи брат **Милош**, преко пута, нешто ниже, на другој страни улице, имао је своју кафану мањег капацитета. Обје кафане су добро радиле и имале доста гостију из околних села, нарочито за вријеме пазарних дана или празника града. У њиховим двориштима сеоске запреге имале су доста простора за заустављање возила и одмор волова и коња.

ИЛИЈА ЛАКИЋ - КАФАНЏИЈА И ПОЗНАТИ ОДГАЈИВАЧ КОЊА

У Бијељини је у времену прије Другог свјетског рата и дуго послије њега био веома познат одгајивач и љубитељ тркаћих коња, али и власник кафане - **џокеј Илија Лакић**. Његова кафана на почетку Рачанске улице била је позната као - **Лакићева кафана**. Он и његов брат **Александар Ако** држали су заједнички ту кафану по којој је цијели тај дио града био познат. Илија Лакић је био познати љубитељ коњских трка, тркаћих коња и добар џокеј који је на бројним тркама

Илија Лакић припрема месо за госте

у Семберији и Мачви односио значајне награде. Зато су се у његовој кафани окупљали људи, љубитељи овога спорта, који је некада у Бијељини био веома популаран. Његов брат Александар Ако био је званични кувар на Краљевском двору у Београду, а брат му Илија као изузетан посластичар. Лакића кафана је постојала и радила више деценија - прије Другог свјетског рата, а и касније све док угоститељство, као привредна грана, није прешло у друштвено власништво и постало заједничко, а приватно угоститељство укинуто.

У кафани су били разни специјалитети и мезелуци, па су гости у њој били виђенији људи из бијељинске градске средине, а највише из трговачког сталежа или занатлије који су се бавили узгајањем коња и учествовали на коњским тркама. Била је врло популарна. Зграда кафане постоји данас и у њој је сада **Кафе бар "Монца"**, само је нешто измијењене фасаде и ентеријера.

У близини Жељезничке станице, на супротној страни, била је дуго година **Сокина кафана**. Она је била намијењена путницима који су из било кога разлога морали да чекају воз. Иначе, дневно су из Бијељине за Угљевик и Босанску Рачу ишла по три воза, па је путника на станици увијек било. Зграда Сокине кафане била је неугледна и неуређена, али је за потребе путника који чекају била добра. Кафански простор је био довољан и имао је неколико столова. Ту су сједјели путници и дремуцкали. Поред уобичајених угоститељских услуга, путници су у зимском периоду могли и да предремају ноћ на столици до поласка воза. Ову кафаницу у приватном власништву дуго времена је држала **Сока Јовановић**, окретна и жустра жена, која је овај посао беспријекорно радила. Кафана је радила без паузе свих **двадесет и четири часа**. Порушена је исте године када је укинута пруга за Угљевик, јер није имала ни путника ни посла.

Једна од, такође, чувених кафана у центру града била је **кафана Невенке Чолаковић**. Она се налазила у строгом центру и била је међу најпосјећенијим. У њу су залазили сви који су жељели и имали новаца да би ту опробали своју коцкарску срећу. Зграда у којој је била кафана постоји и данас и подијељена је на више мањих локала. То је објекат иза Робне куће **"Побједа" (Бутик "Кова", Месара, Књижара)**. И ова зграда биће ускоро порушена заједно са објектима иза себе ради исправљања улице према семафору на **раскрсници код Цркве**.

Биле су познате још и ове кафане: **Кафана Митрополије**, власништво СПЦ, у којој је радио **Васко Лазаревић**, зв. **Дуњо**; **кафана "Кесонг", "Дарданели"**, Кафана ФК **"Радник"** у којој је радио **Мујага Хајрић**; **"Кираетхана"** (читаоница), **"Волга"**, Кафана **"Корзо"**, на мјесту гдје је зграда **Библиотеке "Филип Вишњић"** и др. Било их је више, али су све оне, као и људи, живјеле и умирале, а умјесто њих отваране су нове, са новим именима и гостима.

Кафана "Корзо"

НИ ЗОРЕ БЕЗ ЗО́РЕ ВИШЕ НЕ ГОРЕ

Мало је мјеста у широј и ближој околини која су имала такав урбанистички преображај као што је имала Бијељина. И раније, а сада нарочито, она је велико градилиште. Не само град, него и околина. Све је измијењено, па и Генерални урбанистички план чији је аутор архитекта Васо Тодоровић.

Пролазећи кроз Бијељину 1664. године турски путописац **Евлија Челебија**, у свом познатом дјелу **Сијахатнама** (Путопис), о Бијељини је, поред осталога, записао и ово: *"То је мјесто пуно башча и зеленила у којем хиљаде птица својом мелодијом освјежавају људску душу"*. Данас, нажалост, тих башти више нема, нема тако ни умилног птичијег заносног пјевања, него је умјесто тога град пун издувних гасова и буке савремене моторизације која загађује ваздух и околину. Права завјера против екологије! И не само то: пјешаци су сасвим протјерани са плочника, и поред бетонских кугли, које представљају својеврсно ругло, па су зато и предмет разноврсних шала и досјетки које се причају градом, које су, понекад, и увредљиво неукусне...

Већ више од једне деценије нема старе Бијељине и многих улица, јер су са урбанистичким плановима изграђене нове градске четврти, пространи трг, подигнути блокови солитера и небодера, здање **Библиотеке, Робна кућа, Суд,** али су градитељи тим захватима граду одузели душу и топлину и у његово биће увезли, нарочито посљедњих година, нешто наметнуто и туђе, што одскаче и штрчи... Солитери у равници дјелују као усамљеници и чудноватe настамбе, прије за све, само не за човјека и његову душу. То су касете за преспавање ноћи... Дијете из солитера не зна шта значи **шљапкати босом ногом у барици** са топлом водом послије августовске кише. Али, нема данас, нажалост, ни старе бијељинске чаршије коју су многи знали поредити са травничком и сарајевском... Умјесто ње, ту је велики пространи трг, који је донедавно прије постављења споменика, служио, нарочито пазарним данима, као паркиралиште за аутомобиле. И овдје у Бијељини, слично као у другим мјестима, његово величанство аутомобил, у потпуности је био добио

Раскрсница Ул. Гаврила Принципа и Доситејеве

битку подредивши све себи. И овдје је он побиједио у сукобу са људском, бијељинском душом, присвојивши град сасвим себи. Таква је ситуација била, а на основу слике коју свакодневно виђамо, сада је, можда, још и гора, јер град нема одговарајућих услова за овакав аутомобилски бум: нема довољно паркиралишта, нема довољно једносмјерних улица, нема изграђених заобилазница, градске гараже итд. Кад се још сазна да се одступило од урбанистичког плана, да је овладао урбанистички волунтаризам, онда је све јасно... Зашто нема **другог смјера планиране** улице према Болници од раскрснице код "Бледа"; зашто су на неизграђеној градској саобраћајници и артерији, такорећи на улици, подигнути велики објекти и зашто је подручје око изворишта градског водовода загађено? Можемо само замислити како ће се будући градски оци да хватају за главу (а чини ми се да то схватају и садашњи руководни људи) кад буду морали омогућити проток моторним возилима **према Болници**, од раскрснице код **Кафане "Блед"**, у јутарњим и поподневним шпицама саобраћаја, гдје су и сада евидентна загушења. Сада се долази до сазнања да је **раније направљена грешка** коју ће тешко исправити људи и у будућој Бијељини.

Друга мјеста су поступила боље и рационалније: поред старих насеља изграђена су нова као цјелине. Изграђено је **Ново Брчко, Ново Сарајево, Нови Травник, Нови Добој, Нови Београд** итд., а у Бијељини су та нова насеља никла, некако, у старим оквирима, у старим просторима што, опет, дјелује као да није ни ново а ни старо - некакав амалгам и мјешавина без своје "ароме и боје". Све личи и дјелује тако као нове слике у старим рамовима. Та нова насеља у граду помела су, збрисала су чаршију, па град дјелује као да није нов, а ни стар, него онако... Никако, брате...

Али, руку на срце, град није био пун мирисних башта само у вријеме Челебијино, него их је имао и до прије двадесетак година, уз приземне куће које су порушене и романтичне кафане и кафанице... Пред налетом "урбанистичких револуционара" у строгом центру града, на раскрсници садашњих улица Св. Саве и Доситејеве, нестала је и посљедња истинска кафанска башта са необичним именом **"Код Зоре"**, у којој је једна отмена и господствена жена, Зора Савић, служила још необичније, али вишене госте - посљедње изданке бијељинске грађанске боемије. У сјеновитој кафанскј башти, далеко од градске буке и галаме, од половине маја па до краја љета, скоро свако вече, освитали су у тој кафани бијељински љубитељи лијепе пјесме, шале и капљице - **Саво Чолаковић, Јунуз Шабић, Војо Стојановић, Бранкица Новаковић, Нењо Лукић, Мустафа Диздаревић, Јово Макић, Ацо Симић, Милан Госпић, Драгец Предић, Аљо Мујдановић, Вељо Дрвеница, Војо Авакумовић, Дикан Димитрије Лазић** из Пухара, **Стеван Секулић** из Доње Чађавице и др. Било је у Кафани "Код Зоре" уживање - до зоре. И заиста, у овој кафани је извршена, можда, тиха смјена старога и новога доба у Бијељини. А ови гости "Код Зоре" били су посљедњи остаци нараштаја некадашње генерације "заклетих пјевача серенада", пјесме, шале, досјетке, вица...

Стоје (с лијева на десно):
Бранкица Новаковић, Бранко Танацковић Танана, Драгец Предић, Војо Авакумовић, Спасо Киндић
Сједе (с лијева на десно):
Мико Митриновић, Саво Чолаковић, Радо Зеленовић, Милош Бибер, Перо Жуљо, Милан Госпић, Брано Дрвеница, Живко Којић, Јово Бошњак

Бранкица Новаковић, Драгец Предић, Војо Авакумовић (у башти код Зоре)

Њиховим одласком и рушењем Кафане "Код Зоре", или још боље, на њеном прагу, извршена је смјена старе генерације бијељинских боема-мераклија, пјевача и љубитеља старе градске пјесме, и нове џинс и кока-кола генерације, чији главни имиџ су снажни мотоцикли и аутомобили, касетофони и музички стубови, видео-камере и видео-рикордери са портабл-телевизорима. Стару сјетну пјесму **"Тихо ноћи, моје злато спава"** заглушили су снажни мотоцикли, аутомобили, касетофони, рикордери... Сад је нова, компјутерска и електронска ера... Вријеме интернета... Али, она не зна и не може предочити младој генерацији какво је то било задовољство, прије ове компјутерске ере, изићи на градски корзо и шетати са пријатељима и познаницима до бесвијести... Сада скоро да нема корза. Све се измијенило. Нема ни кафанске баште "Код Зоре", порушена је и тако устукнула у неравноправној борби пред налетом и снажним јуришима урбанизације и цивилизације са Запада... Сада на мјесту гдје је била Зорина кафана уздиже се солитер, а бирташица Зора Савић, као и **Јакшићева Мила у пјесми**, остала је само у сјећањима старијих Бијељинаца. Ето, и она као још неке личности старе Бијељине, преселила се у легенду. А некада је и **Зора**, као и Јакшићева **Мила**, ушла у пјесму коју нису пјевали само њени гости:

"Свако вече он "Код Зоре"
Чека ноћи да изгоре...
А ноћи му дуго трају
И у јуну, и у - мају..."

Ту пјесму не знају млади садашње генерације. А они стари млади - јесу. И пјевали су ту пјесму. Уживали су у њој.

У тој Зориној кафани - мјесту окупљања старе генерације бијељинских боема уз пјесму и капљицу - испредале су се бескрајне приче, а сјетни звуци виолине **Јове Сремчевића** из састава **Софке Николић** - југословенске **Џозефине Бекер** - разлијегали су се тихо кроз снене и поспане комшијске баште које су под сребрнастим зрацима мјесечине купале своја питома лица. У контрасту тишине и звуци виолине су личили на јецаје заплаканог дјетета.

Али, већ одавно, још прије посљедњег рата, умјесто кафаница са баштама, којих је у граду раније било скоро у свакој већој и мањој улици, сада имамо многобројне кафиће, који су неуспио покушај њихове замјене. Једно су кафане с баштама и музиком уживо, а друго су кафићи са музиком која представља "атентате" на бубне опне из прејаких звучника. Данашњи кафићи, што је и необично, имају чудне "милозвучне" и претенциозне називе као **"Ерос", "Кастело", "Империо", "Владивосток", "Азуро", "Голф", "Твинс", "Зомби", "Галија", "Аполон", "Космос", "Ренесанс", "Принц", "Миленијум"** итд. Како се види, у већини су то страна имена и појмови просјечном човјеку неразумљиви, гдје млади проводе слободно вријеме пијуцкајући необична коктелпића са још чуднијим и немогућим комбинацијама. Ту су, нажалост, у посљедње вријеме уживаоци и корисници разних таблета (таблетомани) и других опојних средстава којима су све више изложени млади... Зна

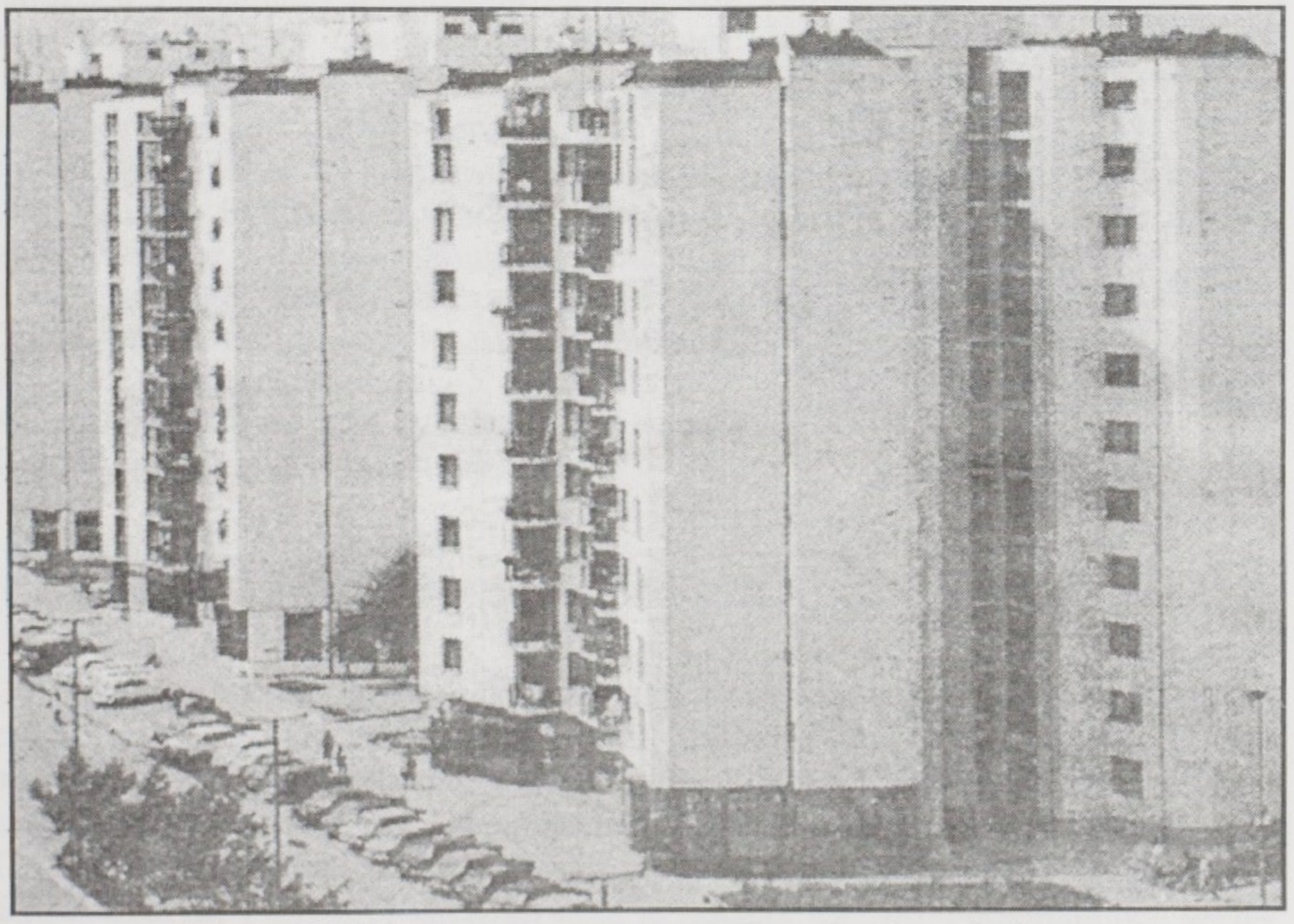

Комплекс бијељинских солитера на мјесту гдје је некад била кафана "Код Зоре"

се, уз то иде и болест савремене цивилизације од које нема лијека. Старије генерације, највише родитељи тих младих, кад сазнају за то, све горе од горега, са носталгијом призивају своју младост и стара времена са **серенадама, жур–фикс данима, игранкама** уз окретне игре са живим оркестрима и без музичких линија, те призивају у помоћ **Свевишњег** да им од свега овога, ових пошасти савременог доба, сачувају потомке који, ојађени и изгубљени, лутају и тумарају без животног смисла и јасног циља...

Само мали број младих, ако случајно нису у кафићима, обично су у оближњим туристичким мјестима, најчешће у Бањи Ковиљачи или у Дворовима, са којима је град Бијељина повезан асфалтним путем и у која се најскупљим и најбољим аутомобилима, којих је град ових година препун, стиже док удариш дланом о длан или док трепнеш. А у бањама, зна се, има провода и забаве на претек и до зоре.

Изгледа, крв није вода. На своје родитеље су!?

Али, и порд тога, поред кафића, аутомобила, **Бање Ковиљаче и Дворова**, ти "неки нови клинци" џинс и кока-кола генерације, што у Бијељини и околини имају добре услове за забаву, опет кажу како им је досадно и незадовољни су. Без разлога. Зар не?!

Шта ћеш, такав је живот!

C'est la vie.

СИМУЛАНТИ, МАРОДЕРИ И ЛОГОШИ

(Семберци у аустроугарској војсци)

У вријеме владавине Аустроугарске монархије, као њени поданици, велики број Семберaца свих националности и вјере, био је у војсци Царевине, а у вријеме Првог свјетског рата на неком од фронтова - **на Пијави против Италије** или у **Галицији против Русије**. О њима, о њиховим доживљајима у касарнама и на фронтовима, остало је много и запамћено и записано, али је током времена и то прекрио вео заборава.

Из нашег краја у војсци цара Фрање и престолонаследника Фердинанда, који је окончао живот у атентату у Сарајеву под хицима Гаврила Принципа, учествовало је више стотина младића. Можда и преко хиљаде. Данас, нажалост, нема ни броја, ни њихових имена - није ништа, колико се зна, сачувано. Усмена прича-ња су била жива док су они били живи. Данас је то само далека прошлост.

Иван Петровић, војник са Пијаве

СЕМБЕРСКО ЈЕЗГРО У БРЧАНСКО-ТУЗЛАНСКОЈ ГРУПИ

У тој великој аустријској армади, састављеној од разних људи из скоро пола Европе, а којом су командовали разни **Филиповићи, Гизлови, Пођореки** и други, налазила се чувена **Беха Драј Регимента**, у којој су, углавном, били људи - младићи из босанских крајева, па и многи наши Семберци. Јединица је била стационирана у главном граду Мађарске - **Будимпешти**, у чувеној касарни која је носила име по Фердинанду - **Фердинадскасарни**, са више хиљада војника. Међу њима било је из Босне

још и **Тузлака, Брчака, Добојлија**, али је њено језгро било из **Бијељине и Семберије**. Било је још и, поред **Босанаца, Чеха, Словака,** и понеки **Румун**. Оваква мјешавина људи разних схватања, култура и језика, било је мјесто многих невјероватних догађаја, подвала, смијеха, досјетки, а највише вјештих **саботерских махинација** у касарни и око касарне. Ти **логоши, симуланти и мародери** швејковског типа, ма колико се трудили да буду савршени, ни приближно нису могли да буду успјешни као што су то били симуланти и мародери из овога краја. Према подвалама наших људи сви остали су били прави шегрти у односу на оно што су они радили.

Од многих који су тамо били и прочули се по својим лоповлуцима и подвалама фантастичне природе, били су **Перо Грујић, Драгутин (Баја) Грујић, Вељко Тодоровић, Ђоко Симић, Љубо Петровић, Војин Михајловић, Проко Танасић, Васо Петровић Химин, Хусејин Грабчановић, Младен Бирчаковић, Бећир Јогуница, Јосо Живковић, Хуска Вехтић, Маринко Петровић, Мухо Махалбашић, Жико Ђукић** и други. Међу њима главни актер свих "ујдурми" и подвала био је познати бијељински угоститељ Драгутин (Баја) Грујић, који је касније увијек истицао како је своју младост проћердао по кафанама **Пеште и Беча** и да је тамо све научио: угоститељски посао, али и **мародерство** у војсци, те бити **симулант** и касније - **логош**, или бјегунац из војске и касарне.

С лијева на десно: Ђоко Симић као војник у Будимпешти, Љубо Петровић, некадашњи војник из "Фердинандскасарне" и Војин Михајловић

Велики број наших људи, а можда скоро и сви, научили су одлично да говоре **њемачким** језиком, а већи број њих и **мађарски**. Са два научена језика у тој средини за њих није било ништа немогуће, а њиховим жељама и плановима није било краја. Са два језика, а уз то и са природном бистрином коју посједује наш човјек из народа, веома брзо су се домогли малих, али врло важних административних мјеста у позадини далеко од фронта: **војних складишта, интендантура, приштапских служби, болница, амбуланти** итд. Пошто су ова мјеста била и одговорна и повјерљива, наши **земљаци швејковци** су обавезно освајали и одговарајуће чинове и звања до којих су долазили на волшебне начине не бирајући средства, а највише подмићивањем и парама.

Мародери и симуланти у војној болници у Будимпешти

МАРОДЕРИ СА ЛАЖНИМ ЉЕКАРСКИМ НАЛАЗИМА

Прожети мржњом према тадашњој туђинској владавини у Босни и Херцеговини, а захваљујући смислу за сналажење, они су, боравећи у Будимпешти, током цијелог рата издавали на хиљаде разних фалсификованих дозвола за **војничка одсуствовања кући**. Скоро сви они, Бијељинци и Семберци, а и Брчаци и Тузлаци из ове групе, долазили су својим кућама као "мародери" (болесници) на основу лажних љекарских налаза које су куповали малим парама или потрепштинама које су се тражиле, а могле су се крijумчарењем добавити. Код себе су имали погрешно и лажно испуњене објаве за "урлауб" (**одсуство**) са којима су, умјесто да иду на фронт, данима лутали или проводили вријеме у болницама и жељезничким вагонима на путу до војних прихватилишта широм велике царевине. А кад су се у аустроугарској војсци почели назирати први знаци опште деморализације, многи од њих никада нису ни видјели фронт нити **омирисали барут**. Уз помоћ подмићивања, а служећи се подвалама, постајали су логоши и стизали кућама и својим породицама. Некима су се и дјеца рађала за вријеме док су наводно били на фронту.

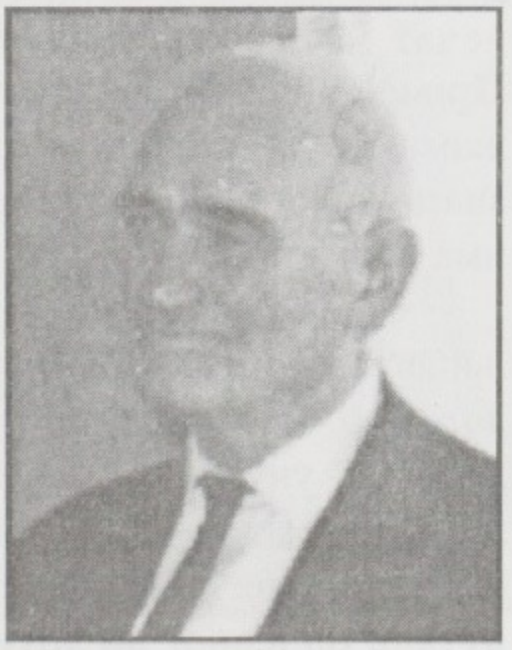

Драгутин (Баја) Грујић

У многим овим војничким подвалама наших Сембераца, чији је идејни инспиратор углавном био **Драгутин (Баја) Грујић**, највише су им помагали Чеси, а посебно њихови љекари,

који су, због мржње према Аустрији, увијек помагали Србима и у свакој прилици узимали их у заштиту. Остало је упамћено да им је у свему томе ваљао и здушно им помагао у свим смицалицама чешки **љекар из Прага др Карло Хорак**, човјек широких хуманих погледа и освједочени пријатељ Срба. Уз њега запамћен је још и неки **капетан Јежек**, човјек из официрског кора, кога су аустријски команданти - Нијемци, заједно са др Хораком, као политички сумњиве и непоуздане, по казни упућивали на најтеже секторе фронта међу Србе који су, такође, били као кажњеници.

ОБЈАВА ЗА ПУТОВАЊЕ СА ПЕЧАТОМ ПРАВОСЛАВНЕ ПАРОХИЈЕ ЦРЊЕЛОВО

Са њемачким и мађарским официрима било је врло тешко "сарађивати" или их "наводити на танак лед" јер су били неповјерљиви по природи и већина - непоткупљиви, нарочито официри вишег ранга. Али, и ту је било лијека. Ту су били савршени **фалсификати потписа** старјешина или ноторне подвале онима, који никада, и поред знатних напора, у том никада нису могли ући у траг. Један број наших људи били су се у фалсификатима толико усавршили да су, не само потписе, него и најчешће љекарске дијагнозе, успјешно исписивали на латинском језику. Биле су толико увјерљиве да их ни највјештије љекарско око није могло открити. А **Младен Бирчаковић** је често долазио кући са објавом за путовање на којој је био нормалано стављен велики печат **Православне парохијске општине Црњелово**. Војним патролама и стражама на путу било је главно да се на објави налази печат, а они нису знали нити их је интересовало шта на печату пише. Битно је само да има печат.

Жико Ђукић из Д. Црњелова, аустријски војник, касније добровољац "солунаш"

Све то давало је одличне резултате и логош је несметано превальивао километре до родног села. Било је и других подвала: **Вељко Тодоровић**, као административац и личност од повјерења у **Фердинандс-касарни**, упућивао је Бијељинце, што су припадали јединицама у Галицији, на сасвим супротну страну - на италијански фронт **на Пијави** и обратно, оне са Пијаве слао је **у Галицију**. Због тога су многи само лутали од једног до другог одредишта, а жељезнички вагони на главним пругама били препуни припадника војника **Беха Драј Регименте**.

Неки су сами себе онеспособљавали и постајали мародери: **Аћим Брадарић** из Којчиновца из 6. регименте на Пијави гутао је кромпире, па је као болесник због високе температуре дошао кући, а онда пребјегао као добровољац у српску војску. Слично је поступио и **Ђорђе Млађеновић** из истог села, па је послије доласка кући са Пијаве, код села Амајлија, прешао Дрину и постао војник **Добровољачког корпуса Степе Степановића**. Касније, у једној борби, био је заробљен, препознат од аустријске управе и послат у концентрациони логор **у Араду**, одакле се многи никада нису вратили и тамо су оставили своје кости. Он је један од бројних босанских Срба који су тако прошли.

ШВЕЈКОВАЊЕ НА СЕМБЕРСКИ НАЧИН

Међу војницима у Фердинандскасарни у Будимпешти, уз Бају Грујића и друге Семберце, било је, што је за то вријеме било нормално, **мало писмених**. Били су то, углавном, из града или приградских насеља, па су имали пуне руке посла. Требало је неписменима писати писма кућама и примљене одговоре од куће читати. Наравно, ти који су писали и читали писма, обично су били људи од стеченог повјерења, јер

Група наших војника у Будимпешти 1916. године

у свему је било и садржаја **повјерљиве природе**. И тако, најагилнији и најтраженији "писар" и "читач" писама био је **Баја Грујић**. То му је било и досадило. Једном за неког **Љубу из Пухара**, у његово име и његовој жени **Зори**, написао је писмо у коме је, између осталога, било и ово: *"Драга Зоро, ако ти је до мушкараца, немој да ме вараш са тамо неким муфљузом горим од мене. Нека то буде неки бољи од мене, неки делија, па нека ти је просто за варање"*. Није требало чекати дуго одговор. Он је брзо дошао. Баја је и сада, опет, читао писмо, у коме је, како је читао што је саставио у глави, било написано и ово: *"Драги мој Љубо, и мили, тешко ми је, да знаш, и претешко. Нисам то очекивала од тебе. Али што кажеш за комшију Муфљуза, ниси ваљда заборавио његово име и како изгледа тако брзо. Морам ти само поручити:*

Нит' је теби до рата,
Нит' је мени до шкарта.
А што би курато,
Отишло је у рато.
Сам' осташе чичурлије,
Да чувају ћечурлије.
Што се мора - мора,
Воли те твоја - Зора..."

Била је још нацртана рука са пет прста, а испод је стајало: *"Ова ће рука миловала и 'љебац кувала"*.

ШВЕРЦ И КРИЈУМЧАРЕЊЕ СВЕГА И СВАЧЕГА

Да би дошли до новаца, који им је био у свему потребан, скоро сви су се бавили шверцом и кријумчарењем свим и свачим, а највише херцеговачким дуваном који је био веома тражен. Он се шверцовао на велико уходаним каналима, јер је као монопол државе био извор прихода и био под контролом. Тада није било довољно ни фабрика и владала је несташица на тржишту. Многи су се **обогатили шверцом**, а онда и продајом разних артикала из војних магацина: обуће, кожних предмета, платна, шећера, сапуна и других артикала који су били дефицитарни на тржишту, па је становништво у томе оскудијевало. Сав стечени новац остављали су по локалима Будимпеште - ресторанима, хотелима, забавама и понашали су као синови највећих богаташа, јер су у коцкању губили огромне суме новца и преко ноћи постајали сиромаси или добитком на коцки велики богаташи.

Ипак, о свему томе послије доласка кућама, најрадије су прећуткивали велики дио својих догодовштина. Можда и с разлогом, ко зна?

АХ, МОЈ ЂОГО, ДОБРИ ЂОГО...

Прошло је више од једног вијека откад су се људи у Семберији почели да баве коњарством и коњичким спортом. Ова привредна грана, која је некада била веома развијена, посљедње двије деценије показује осјетан пад. Али, изгледа да ће сада опет да оживи и да Семберци у својој средини, као некада, гледају коњичке трке. Опет се Семберац враћа **свом четвероножном** пријатељу - коњу који му је безгранично одан.

Са одласком коњске запреге са семберских поља и доласком на њиву и у јавни саобраћај трактора, полако и непримјетно је нестајало и тркаћих коња у Семберији. Некада важна привредна грана семберског човјека - **коњарство**, до недавно је била потпуно запостављена. А раније, до прије тридесетак година, док тракторске машине нису биле окупирале нашег семберског пољопривредника, Семберија је била чувена по узгајању тркаћих коња и по бројним љубитељима коњичког спорта. Данас,

Илија Лакић са коњаницима на Хиподрому "Грмич" - уље на платну Карла Мацека

изгледа, постоје само љубитељи **коњичког спорта** (и њих је мање него раније), а узгајивачи тркаћих коња могу се на прсте избројати. Некада их је било много и у граду, а сада их чак ни у селу нема. Они старији Семберци, који су страсно волјели и одгајали коње, нису ту љубав, изгледа, пренијели **на потомке**, па је са њиховим одласком из живота та љубав заувијек пресахла и престала. Како се брзо времена мијењају!

Клуб за коњички спорт
„Кнез Иво од Семберије"
Бијељина

ПРОГРАМ ТРКА

које се одржавају у недељу 9. септембра 1951. год. у 2^{30} по подне.

I. трка СРЗ

Дужина стазе 1400 метара за сва запр. приплодна грла. Награда 7000 и то: I. 4000, II 2000 III. 1000 динара.

1.) *ФЛОРА* својина СРЗ Дворови јахач Гајић Живко блуза црвена капа иста.
2.) ЦВЈЕТКА Државно добро „Родољуб Чолаковић" Ново село јахач Емин Хамзић блуза плавобела капа иста.
3.) *ЛИСА* својина СРЗ Чардачине јахач сопственик блуза плава капа иста.
4.) *СЕМБЕР* својина СРЗ Попови јахач Сретен Илић блуза бела капа иста
5.) ЈЕЗАВА својина СРЗ Амајлије јахач Бајо Гордуљић блуза пепељастобордо капа иста.
6.) ДАНА својина СРЗ „Мирко Филиповић" Бијељина јахач Боко Марковић блуза црвено плава капа иста.

Програм трка из 1951. године

А раније тако није било. У вријеме кад је коњ у обради пољопривредног земљишта био једини, кад је с воловима био незамјењив, док још није **било трактора**, многобројне штале семберских пољопривредника, поред теглећих коња за обраду земље и за друге послове, имале су и тркаће коње који су били понос и дика домаћину, па их је упрезао само у ријетким приликама: у **фијакере на свадбама**, у **чезе** кад је путовао у град или **на вашаре** итд. Ти тркаћи коњи су били и за трке, којих је редовно било у Бијељини у организацији **Коњичког клуба "Кнез Иво од Семберије"**, а ишло се на трке и у сусједну **Мачву, Београд, Пожаревац** или још и даље.

Близина Мачве, коју од Семберије одваја само ријека Дрина, имала је знатног утицаја на коњарство и развој коњичког спорта у Семберији. Мачва се, иначе, сматрала и сматра **постојбином коњарства** у бившој Југославији, јер је још далеке **1820. године** Шабац био домаћин првих одржаних коњичких трка код нас, у бившој Југославији. И данас, многа мачванска села, а нарочито **Дубље, Белотић** и **Штитар**, чувена су у свијету по узгоју расних тркаћих коња које извозе на тржиште Енглеске и Америке за позамашне девизне своте, па тако коњи својим власницима представљају знатне изворе прихода. И што је још важно, ту љубав према коњу и гајењу расних тркаћих коња пренијели су на млађе генерације и потомке који настављају дјело својих очева.

Али, ако се Шабац сматра родоначелником коњичког спорта у Мачви и бившој Југославији, гдје су организоване најстарије трке, ни Бијељина не заостаје много за њим. Узгајивача тркаћих коња било је и овдје, и то веома рано. Још далеке **1893. године**, дакле, прије једног вијека, бијељински одгајивач расних тркаћих коња **Салихбег Салихбеговић**, велепосједник из Бијељине, учествовао је у коњичкој трци од **Бихаћа** до **Сарајева**. Трка је одржана 25. јула и у њој је учествовало **45 грла** из разних мјеста Царевине (два грла из **Будимпеште**, једно из **Беча**, једно из **Инсбрука**, те остала грла из градова у Босни и Херцеговини). Од толико грла са старта на циљ у Сарајеву је стигло само

16 коња међу којима и грло Салихбега Салихбеговића које је сам јашио. Њега су на циљу, који је био "ниже ждрепчане на **Ченгић Вили**", дочекала два бијељинска бега, одгајивача тркаћих коња, и то: **Сулејманбег Ајановић** и **Алибег Алипашић**.

Хроничари коњичког спорта у Бијељини су забиљежили да су прве коњичке трке у Бијељини биле организоване у **августу 1897. године** и да су привукле велики број учесника са подручја Семберије и Мачве, али исто тако и из других мјеста Царевине. Међу учесницима трке, поред грла Салихбега Салихбеговића, била су и два грла Алибега Алипашића и Сулејманбега Ајановића. Од семберских села било је одгајивача **из Амајлија, Батковића** и **Свињаревца** (данас Остојићево).

Двоколица

Давнашња љубав Семберaца према коњу, преузета некад од сусједа из Мачве, оживљава поново у Семберији и ова привредна грана и спорт почињу да добијају у значају, нарочито код младих у селу, па поред трактора прераста, могло би се рећи, у традицију и коњичке трке ће опет да **оживе у Бијељини**. Истина, раније **Хиподром Обријеж** испод мотела **"Тенк"**, који је раније био у власништву Коњичког клуба, сада је преусмјерен у друге сврхе и не може се употребљавати у првобитној намјени. Али, управа Клуба је предузела све мјере и активности да се овај хиподром врати Клубу или да се одреди друга локација која би била добра и функционална. Нарочити допринос у обнављању рада коњичког спорта и организацији приредби од осамдесетих година до данас дао је редовни члан управе клуба и дугогодишњи предсједник клуба господин, дипломирани економиста, Ђојо Крстић из Бијељине.

СЕМБЕРСКИ ОДГАЈИВАЧИ КОЊА НА ТРКАМА

Љубитељи коњарства и коњичког спорта у Бијељини одувијек су вољели да присуствују дуелима и надметањима расних тркаћих коња на хиподромима у Бијељини и на страни, а највише **у Шапцу**. Те приредбе су за њих биле празник за очи, душу и срце и нису пропуштали могућност да расна грла семберских одгајивача прате и на тркама на **Хиподрому "Царева ћуприја"** у Београду или **"Бајир"** у Шапцу. Трке у Бијељини и на страни представљале су својеврсне утакмице и борбу за

престиж између семберских и мачванских одгајивача расних тркаћих коња. Кад су у питању власници грла из Мачве, у томе као старији и искуснији, имали су раније више успјеха у овом спорту, нарочито на тркама у Шапцу и на гостовањима. Међутим, и Семберци, некада чак и у Шапцу, а у Бијељини поготово, знали су често да приреде изненађења и да покажу вриједност и квалитет својих одабраних грла. Таква изненађења су помпезно прослављана и о њима се дуго причало, чак - улазила су у неку врсту легенде и грла и његовог власника. Било је и супротних примјера, које су Шапчани најављивали и прослављали. Али, једно изненађење које су Бијељинци приредили у **Шапцу 1902. године** на Хиподрому "Бајир" на Илиндан **2. августа** ушло је у легенду и пјесму. На тим великим међународним тркама учествовало је тога дана много тркачких грла и из Аустроугарске монархије (**Арад, Темишвар, Пешта, Беч, Сегедин, Видин**) међу којима и више грла из Семберије. У врло јакој конкуренцији, међу многобројним расним коњима, учествовало је грло **Ђого**, бијељинских бегова **Салихбеговића**, са џокејом **Бегом Котаревићем**. У својој анонимности, а још из "преко Дрине", сасвим разумљиво, било је без икаквих изгледа на успјех. **Стопостотни аутсајдер!** А и како би било са шансама за побједу кад су се на стартној линији, на Хиподрому "Бајир" поред Саве, нашла бројна грла из ергела **пештанских и бечких барона и грофова**, којима је узгајање тркаћих коња и ловови по ловиштима било главна пасија и занимање... Просто, страст као нека болест карактера... А тек какви су им били џокеји, са капама на којима је било свјетлуцавих украса, са живописном одјећом јарких боја да се са даљине лакше виде дурбинима, моноклима и биноклима, лаки као перка, да их човјек у иглу удјене.

Хиподром "Бајир" у Шапцу, мада је био преко Дрине и у другој држави, овим међународним тркама привукао је и велики број Семберaца који су преко Дрине прелазили на дозвољеним и недозвољеним мјестима, јер је Дрина тог љета била скоро пресушила, па се могла на више мјеста, уз аде и спрудове, прегазити без напора и опасности. Зато је тог дана у Шапцу било много Семберaца. А кад је пред препуним хиподромом почела главна трка, кад су галоперска грла као вихор појурила кружном стазом украј Саве, џокеј **Бего Котаревић** са својим **Ђогатом**, сасвим неочекивано, на опште чуђење свих, преузео је вођство. Иза себе је, скоро на пушкомет, оставио сва грла, а његова ситна усукана фигура, са расутим праменовима косе по челу и јарко-црвеном свиленом кошуљом испод прслука, осјетно је измицала испред буљука коња који су се, ободени мамузама својих нервозних џокеја, трудили да га стигну и престигну. Али узалуд, јер Бегин коњ је био супериорно бржи и недостижан до циља... Многобројни гледаоци из Семберије, Мачве и са других страна, доживљавајући шок, аплаудирали су и урлали од радости и одушевљења. Нису могли дуго да дођу к себи, јер је Ђогат као стрела, као свјетлица у ноћи, остављао сва грла иза себе и први стигао на циљ. Побједа је освојена, ненадано и против свих очекивања. Одмах послије трке, у падоку гдје су шетали Ђогата, нагрнула је

свјетина - **Бијељинци и Семберци** - да виде чудо од коња. Шта му све нису радили: миловали су га, једни су га љубили дајући му комаде главе шећера, трећи су га тапшали по сапима... А Ђогат је само фрктао избацујући ваздух кроз носнице као да им захваљује... И он је био срећан и задовољан, а највише џокеј Бего... Плакао је од среће...

А увече, у **Хотелу "Зелени венац"**, након завршених трка и уз присуство многобројних љубитеља овог спорта, на свечаној вечери, најпознатији пјевач тадашње Србије, **Аданлија Цицварић**, из чувене шабачке породице музичара, испјевао је и први пут отпјевао, како неки сматрају, у част семберског џокеја и његовог Ђоге касније много познату пјесму **"Ах, мој Ђого, добри Ђого..."** коју су касније, кад је пјесма постала позната, неки преиначили у пјесму "Ах, мој Доро, добри Доро..." Тако је настала пјесма која се и данас радо пјева.

Илија Лакић, џокеј

Традицију узгоја тркаћих коња данас вјерно чувају, не баш као некада, бројне породице у нашем семберском селу. Послије ослобођења и Другог свјетског рата у граду је био чувени **Илија Лакић**, легенда овог спорта у Семберији, а данас су као најпознатије породице **Мике Тадића** из **Амајлија**, **Остоје Николића** из **Батковића** и **Миће Андрића** из **Остојићева**. Тренутно, у граду нема одгајивача тркаћих коња као што је било раније. Прије су, поред

Мико Тадић са својим грлом "Амајличанка" 2000. године након побједе

бегова Салихбеговића, коњарством се некад бавили још и **Љубовићи, Сарачевићи, Хаџибегановићи, Пашићи, Гурдићи** и још неки. Данас их нема. Међутим, очекује се да се ова лијепа традиција, која је била прекинута, опет полако врати у Семберију. Већ има охрабрујућих знакова. Однедавно, у граду је **Муриз Хусић**, звани **Доктор**, одгајио 6 спортских грла и двије расне кобиле за приплод. Са четвороножним љубимцима дружи се више од двије деценије, а његова два сина већ су познати и признати као успјешни џокеји, који на тркама освајају награде и постижу добре резултате.

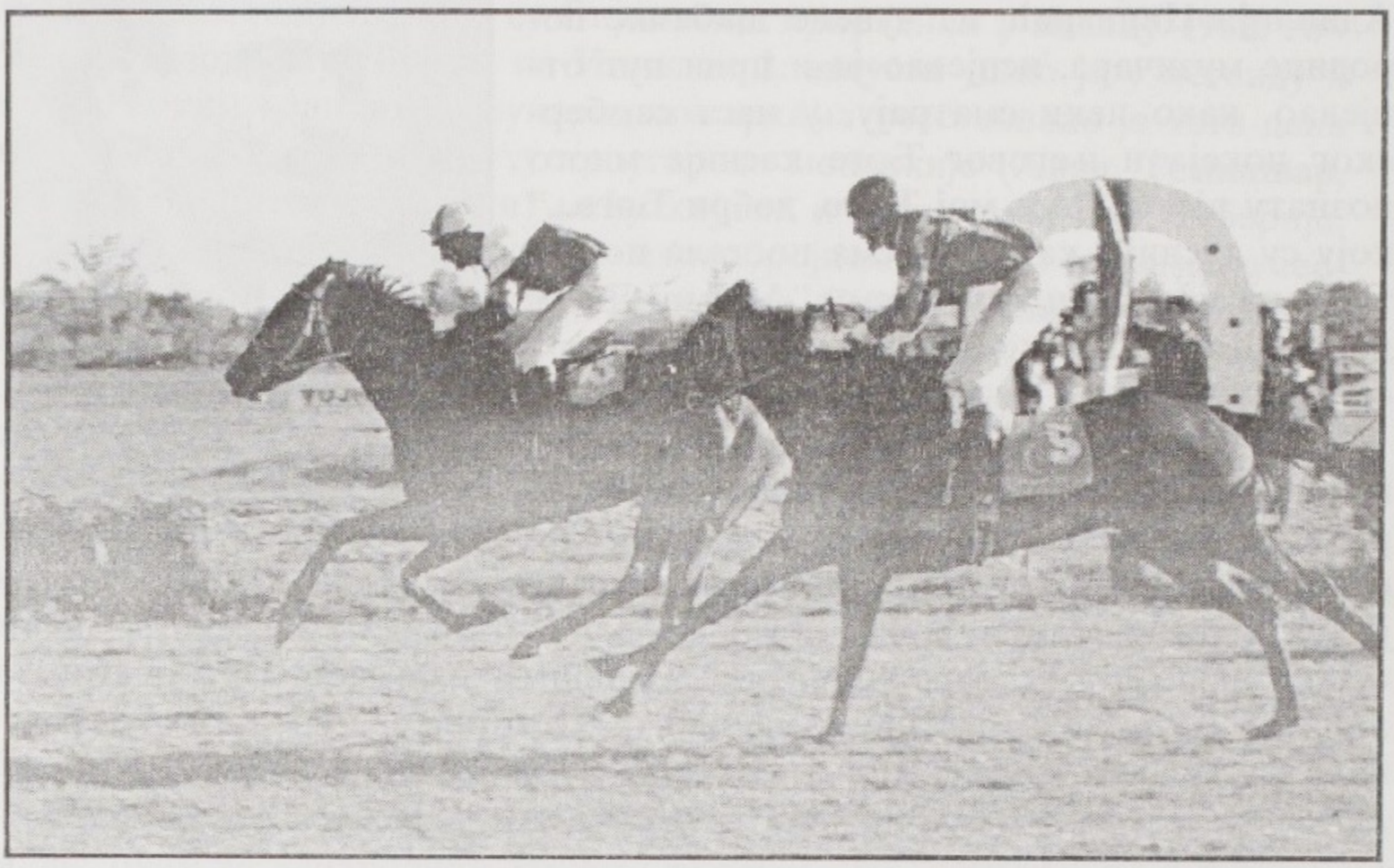

Са трке у Шапцу 2000. године "Амајличанка" вл. Мике Тадића прва на циљу

У овој години, такође, квалитетна спортска грла набавили су познати бијељински бизнисмен **Слободан Јовановић**, власник "Интергаја" и **Предраг Пеђа Перковић**, директор ОДП "Град". Они су то урадили јер намјеравају да се трајно посвете коњарству. Тако ће се наставити традиција узгоја коња на срећу љубитеља коњичког спорта и коња - исконског четвороногог искреног пријатеља човјека.

СТВАРНОСТ И СНОВИ

Нерањиви су само они који ништа немају.

(И. Андрић)

ПОПЛАВЕ У БИЈЕЉИНИ И СЕМБЕРИЈИ

Ускоро ће се навршити један вијек како су започели, а прије двије године коначно завршени хидромелиорациони радови у Семберији. А раније, скоро сваке године, Семберију су **угрожавале поплаве** - некад више, а некад мање, у зависности од климатских прилика. Међутим, увијек су те поплаве биле проблем приобалних насеља и подручја. Благи пад према сјеверу и истоку простране семберске равнице, а затим близина ријечних токова и ушћа **Дрине у Саву**, осјетно су утицали на ниво подземних вода, нарочито у мјестима покрај ријечних токова.

Поплаве су раније, а и донедавно, наносиле огромну штету привреди општине Бијељина, јер је водена стихија уништавала и односила са огромних површина јесење и пролјећне усјеве. У питању су били велики комплекси равнице, плодне семберске црнице, са плодовима и без *њих*. Увијек је иза стихије **остајала пустош**. Најчешће су уништавани и упропашћавани у поплавама пшеница и кукуруз у пољима и селима приобалног подручја као што су: **Балатун, Међаши, Амајлије и Јања**. Водена стихија Дрине односила је сву човјечију једногодишњу муку и труд.

Поплаве у Семберији раније, у прошлости, биле су у више наврата катастрофалне, па су људи почели још онда да се боре против њих утврђивањем и изградњом обалских насипа, да би тако задржали огромне количине водене масе да се не разлијева равницама и насељима **уз водотоке ријека**. У појединим дијеловима водотока ријека, гдје је било могуће, урађени су насипи и заштите. Али, управо, изградњом насипа и стихијском борбом против ријеке и поплава у горњем току Саве **кроз Хрватску**, водена маса Саве овдје је, недалеко од ушћа Дрине у Саву, гдје нису изграђени сви предвиђени насипи, излијевала се и плавила земљиште на **сремској и босанској страни**. Те поплаве су биле узрок и нестајању двају градова - **Сремске и Босанске Раче**. Босанска Рача је сасвим одумрла, а Сремска Рача је пресељена на нову локацију гдје се и данас налази.

Семберску равницу и приобална мјеста плави, углавном, водена маса ријеке **Дрине**, која због подигнутог нивоа у вријеме повећаног водостаја Саве не може **да се улије**, па се излијева на незаштићеном дијелу свога доњег тока. Кад се велике количине водене масе са планинских висова слију и сруче у корито Дрине, онда се овдје, у доњем току, дешавају поплаве које наносе привреди Семберије огромне штете. Акумулиране воде из горњег тока Саве, те водене масе Дрине из горњег тока, сударају се код ушћа, не могу да отекну Савом у Дунав и излијевају се семберском равницом. Поплаве су се редовно дешавале у прољеће кад се снијег отопи или у јесен послије дужег кишног периода. У зависности од интензитета, поплаве су привреди овога краја причињавале огромну штету. Понекад су у неким селима уништавале цјелокупну љетину, домаћинство и зграде, па су нека сеоска домаћинства доводиле до потпуног сиромаштва.

У историји нашега краја, Бијељине и Семберије, у прошлости је било више поплава, али хроничари су забиљежили **три велике катастрофалне поплаве Дрине**, које су за собом оставиле праву пустош и велику штету. Тада су уништена и нека материјална добра велике историјске вриједности, а било је више и људских жртава. Посљедице поплава дуго се нису могле отклонити и било је потребно много средстава и труда.

Највећа поплава у Семберији у посљедњих триста година, са неизмјерним штетама, догодила се у **октобру 1896. године**. Поплава је имала апокалиптичне библијске размјере кад су људи мислили да их је стигла божија казна као у библијским градовима - Содоми и Гомори. Тих петнаест дана, колико је непрекидно падала киша и трајала поплава,

Поплава у Бијељини 1896. године - центар града под водом

Поплава у Бијељини 1896. године (Карађорђева улица под водом)

ријечна бујица и водена стихија сасвим су били поплавили град - **са улицама, зградама, магазама, баштама, тргом**. Висина воденог стуба на градској **Зеленој пијаци** била је изнад **80 сантиметара**, па су се људи кретали градом у чамцима, јер није било стопе земље која није била

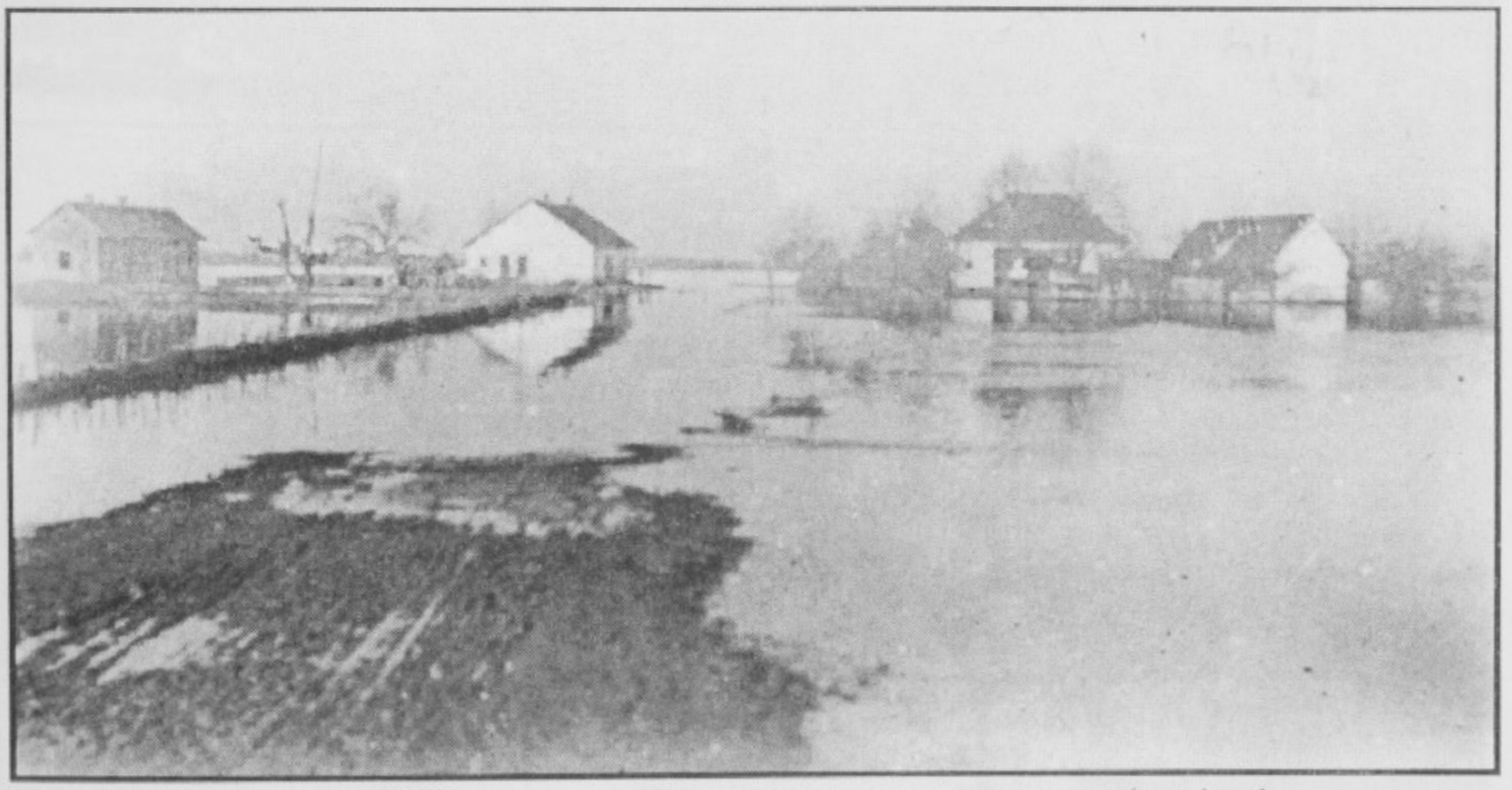

Поплава 1896. године - излаз из града према Амајлијама

под водом. Те године ријека Дрина је била толико надошла да је ниво воде био стравично висок и у ранијим записима и хроникама незапамћен. Сва мјеста на Дрини и покрај Дрине су била поплављена. **Град Вишеград** је био сав под водом, па су се сви становници у близини ријечне обале, иселили изнад града, на падину докле вода није могла допријети.

Бујице Дрине преплавиле мост у Вишеграду

Чувени мост, задужбина **Мехмед–паше Соколовића** на Дрини, био је потпуно поплављен и водени талас је прелазио преко метра висине изнад капије на мосту. Ипак, та стамена грађевина издржала је сву деструкцију водене стихије. То је био највећи водостај Дрине за **посљедња три вијека** и о њему прича нобеловац **Иво Андрић** у свом роману "На Дрини ћуприја".

Мост код Вишеграда оштећен бујицом

Ова до тада незапамћена поплава Дрине, са огромном деструкцијом водене стихије, била је катаклизмичне природе и послије повлачења воде у корито иза ње је остала страховита пустош. Водена маса ријеке направила је низводно пустињу - све је било покривено водом: **поља, равнице, шуме, села, градови** - све дуж средњег и доњег тока ријеке Дрине до ушћа. Од **Вишеграда**, преко **Зворника** па до **Бијељине**, било је непрегледно море из кога су само вирили кровови кућа, димњаци,

зграде, високо дрвеће... Све је било под водом и у води, а људи од мјеста до мјеста ишли су на коњима или у чамцима као ријеком. Било је, такође, много оних који су страдали од воде и посљедица водене стихије. Под водом није био једино уздигнутији дио семберске равнице према **Обријежи, Хасама и Јабануши**... По цијелом Подрињу од поплава је страдало све и нанесене су огромне штете: уништена је сва љетина, сви усјеви, дивљач у шумама, а највише су страдале и порушене зграде и настамбе у насељима.

Тада је и Бијељина са својом околином претрпјела велику штету. Порушено је много зграда за становање, трговачке и занатске радње, стока итд. Порушиле су се приземне зграде од ћерпича, отпала земља са шепера до висине воденог стуба, па су се многе зграде због тога срушиле. Од неких су се могле видјети само **дрвене конструкције** или јаче зграде на спрат од јапије. Остале су, такође, и понеке зграде од камена, којих је, нажалост, било мало. Један број зграда, послије повлачења воде, морао је бити порушен због влаге и склоности паду и дотрајалости. Рачуна се да је **више од половине** постојећих зграда у Бијељини било уништено и порушено јер су биле неупотребљиве.

Насеље њемачких колониста у **Новом Селу** (тада се звало Francjozefsfeld) према Поповима и Дрини, два километра од града, поптуно је срушено, јер су скоро све куће и зграде биле изграђене од ћерпича и набоја. А у граду, некадашња **Зелена пијаца** са радњама била је потпуно под водом. Висина воденог стуба била је преко пола метра. И овдје су се људи кретали тргом на коњима и у чамцима.

Хроничари су забиљежили још двије велике поплаве: **1906. и 1925. године**. Хроничар у **Споменици Комуналне основне школе**, њен управитељ **Никола Мештеровић**, забиљежио је о поплави **1906. године** и ово:

Вода у улици крај парка 1925. године

Градски парк под водом 1925. године

"Зима се протегла до првих дана мјесеца априла. Биле су ниске температуре и до -30° Целзијусових. Природа је спавала све до 26. априла. Дне, 20. априла поплавила је Дашница и Модран Бијељину, тако да је ријека текла Вилмином улицом од школе према Католичкој цркви у дубини од 60 - 70 сантиметара што се у Бијељини не памти". (Вилмина улица је данас Карађорђева - п.п.). У истој Споменици, али много касније, о поплави **1925. године,** управитељ школе **Никола Ст. Јовановић** је записао сљедеће: *"Дана 21. новембра 1925. године била је велика*

Дио града под водом 1925. године

Дрина, Модран, Јања и Сава, те је Бијељина била потопљена. У школску зграду су били смјештени Цигани и остале нације и били до 4. децембра 1925. године. То је била друга велика поплава Бијељине у новијој историји". Ови подаци управитеља школе, у Споменици Комуналне основне школе у Бијељини, су потврде о поплавама које су и раније биле, али о њима није остало писаних трагова.

Општина Бијељина обухвата велику територију од **734 квадратна** километра са око **110 хиљада** становника и **31 хиљадом** домаћинстава. Општина располаже са **55.900 хектара** пољопривредног земљишта од чега **51.300 хектара** ораница и баште, а остало су воћњаци, ливаде и пашњаци. Сваке године ово је било изложено поплавама и дејству водене стихије, поготово што су просјечне падавине **750 милиметара** годишње. Најкритичнији су били јесењи и пролећни дани кад, због отапања снијега или кишних падавина у планинским предјелима, оживе потоци и планинске вододерине, па планинске бујице и водотоци крену и све у наплавинама сперу и однесу. Остане неплодно и огољено тло гдје за биљке нема живота. Човјек остаје нијем и беспомоћан.

Зато је послије велике поплаве 1896. године, још у вријеме аустроугарске власти, почело се интензивно размишљати о заштити Семберије од поплава да би се тако сачувале обрадиве површине и усјеви од плављења и стихије која је пустошила сву Семберију. И заиста, послије одређених припрема, обезбјеђења финансијских средстава и израде пројектне документације, радови на мелиорацији и регулацији водотокова су почели у рано **прољеће 1902. године** и завршени су **1904. године**. Ископан је **канал Дашница** испод Мајевице и дијелом кроз град, **дуг 19**

Рјечица кроз град - поглед стољећа

километара, са повезивањем са ријеком **Савом**. Више година он је био једини који је дјелимично доприносио ублажавању опасности од поплава. Касније су још изграђени **ободни мајевички канали**, а затим, посљедње деценије прошлога вијека, све је урађено што је пројекат мелиорације предвиђао: урађена је **мелиорација и комасација** цјелокупне површине Семберије на простору од око **40 хиљада хектара - подухват стољећа**. Тај посао је био грандиозне природе који је измијенио сву семберску равницу, са **макро** и **микроклимом** јер су са семберске равнице покрчене шуме, живице, уклоњене мочваре итд. А касније, са изградњом **1999. године канала Дрина – Глоговац – Дашница** и даље до Саве, у дужини близу **30 километара**, којим је град Бијељина добио текућу воду каналом Дашница, подухват је коначно, послије једног вијека, потпуно успјешно завршен.

Ово је био грандиозни подухват вишеструке користи: град је добио текућу воду, спасено је плодно семберско земљиште од поплава, околина је постала здравија и чистија. Сви су добили: привреда, екологија, а највише - град Бијељина кроз коју сада тече ријека.

САН О РИЈЕЦИ ВИШЕ ЈЕ НЕГО РИЈЕКА

Многи становници Бијељине, а нарочито млађи и то највише у љетњем периоду, обузети су стално само једним сном - **сном о ријеци**. А такав сан о ријеци имали су и наши преци, али сада, у вријеме напредовања науке - **хидрологије и екологије**, још - и више. Сви би жељели да Дрина тече кроз или крај града, па су многи пуштање воде прокопаним каналом Дрина - Дашница - Сава то тако и доживјели. Сви су мислили да је то почетак протицања ријеке кроз град и остварење вјековног сна. Али, нажалост, то није тако и Бијељина остаје и даље као град без ријеке.

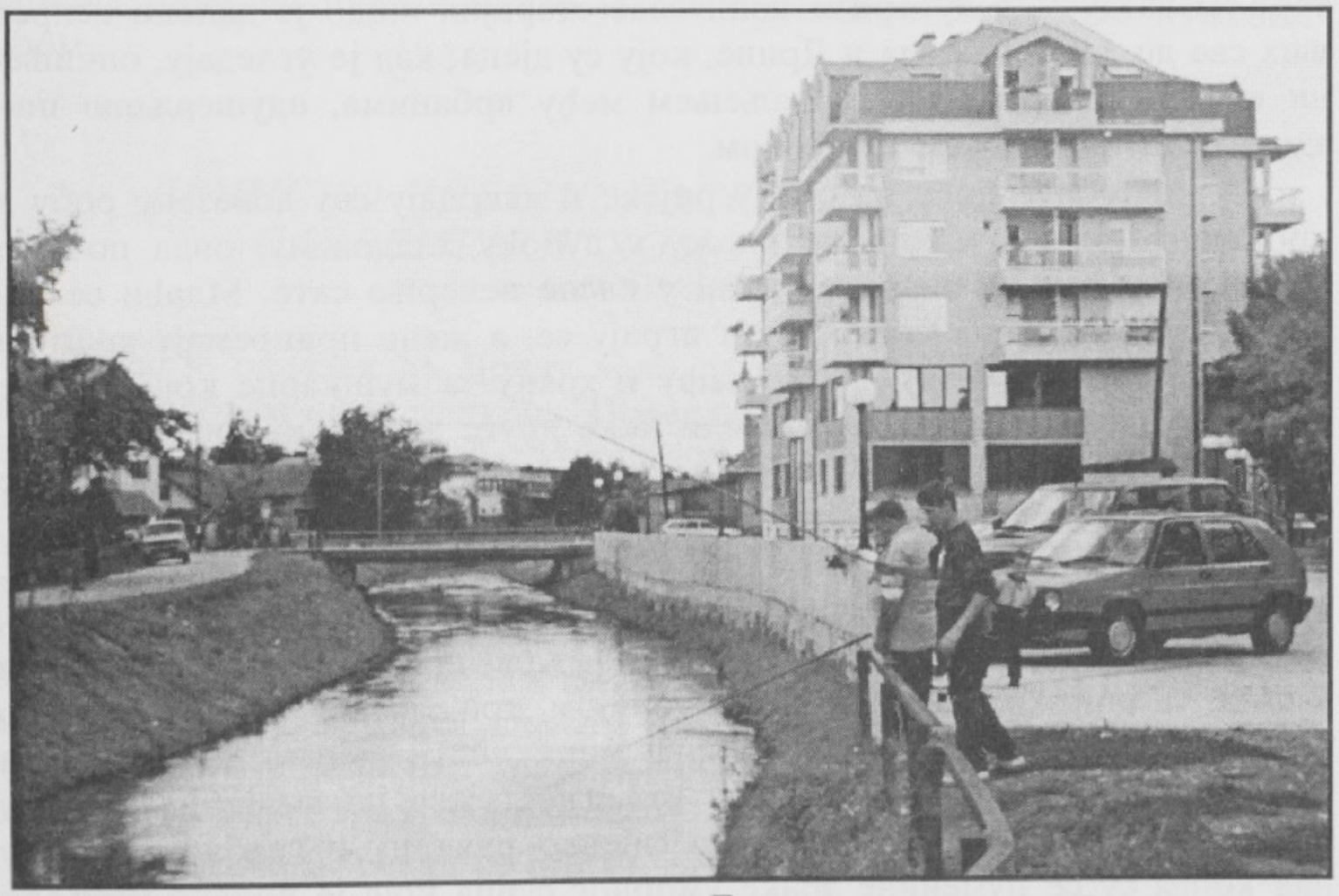

Стамбене зграде и канал Дашница у току љета

Али, за град Бијељину, многи кажу да је град који јесте и који није на ријеци. Успут да кажемо, постоје градови којима пристаје да се каже да су на ријеци, чак то и лијепо звучи: **Краљево** - град на **Ибру**, **Брчко** - град на **Сави**, **Смедерево** - град на **Дунаву**, али за Бијељину не може да се каже: Бијељина - **град на Дрини**. Некако не иде, не пристаје. Уосталом, све зависи како ко сматра удаљеност до Дрине од 6 километара, а још више: има ли до Дрине превозно средство или не? Зато је релативно да ли је Бијељина град на Дрини или - није? Како коме одговара и како се коме свиђа.

А некад је Дрина са својим врбацима, бистрим као суза, од памтивијека била главно **излетиште Бијељинаца**. За друго излетиште се није знало или га није било. Тада, тамо на Дрини, теферичило се и акшамлучило до зоре; ту се рекреирало и спавало, а онда, у вечерњим часовима, у фијакерима и чезама, са упрегнутим витким и кочоперним вранцима, уз пјесму и свирку циганских ћеманета, враћало се кућама у град да се одмори и преспава до новог одласка на плажу. А на Дрину су ишли, као на неко светилиште: старији и млађи, мушко и женско, жене, дјеца, баке - сви **заједно и чопоративно**. Многи у колима са коњском запрегом, као чергари. А кола шкрипе и тулије цијучу под препуним лотрама дјеце са постељином, храном, хоклицама и шамлицама. Сједе тако дјеца са пребаченим ногама на страну преко лотра; млатарају њима као да их хладе. Између кола, као на касачким тркама, јуре чезе, а за њима фијакери, све по реду и неписаном распореду. Чује се **жагор дјеце у колима** од којих су нека још дремуцкала на хладном јутарњем ваздуху, а ауторитативни глас старијих ишао је далеко испред њих све до дринских ада и Дрине, коју су дјеца, кад је угледају, опчињени њеним сребренастим зрцаљењем међу врбацима, **одушевљено поздрављали кликтањем и пјесмом**.

А кад убрзо дођу на обалу ријеке и искрцају сву довезену робу и провијант, те се смјесте на плажу у дубоку хладовину, онда почиње излетнички дан до повратка кући у касне вечерње сате. Млађи се купају и сунчају, дјеца трчкарају и играју се, а жене припремају храну и мезе, те чувајући дјецу, праве кафу и храну за мушкарце који, ако се не купају, играју шаха, карата или неке друге занимљиве игре... Голотрба и гологуза дјеца по вировима у приобалном току рукавца лове рибу и гласно исказују одушевљење и радост.

На плажи су, крај ријеке или у дубокој хладовини, проводили цијели дан, а у вечерњим часовима, пријатно уморни и препланули од сунца, враћали су се у град својим кућама. Крај препуних **кола, фијакера и чеза**, те коњских запрега са дјечурлијом, кривудајући између њих као у **велеслалому**, пролазили су бројни бициклисти вјешто избјегавајући облаке прашине и журили се да избјегну гужве на **амајлијском путу** што је као испаљен из пушке пресијецао равницу и грабио ка граду над којим су се руменили зраке уморног сунца које је полако утањало за обрисе планина на западу...

До плаже и назад, некада прије

И тада, без чуђења и дисциплиновано, без пјешачког комплекса, десном страном пута, полако као да су у шетњи, враћали су се кућама купачи пјешаци, лагано као да броје километре до града. Тако је то било у старо вријеме, неаутомобилско и некомпјутерско доба, кад је времена било на претек и кад је све пролазило споро као пужевим ходом...

ДРИНСКО ВИКЕНД НАСЕЉЕ - ОГЛЕДАЛО САВРЕМЕНОГ ХОМОСАПИЈЕНСА

Данас је одлазак на Дрину врло лак и не представља ни за кога никакав проблем нити тешкоћу. Превозних средстава ка Дрини и дринској плажи има у свако доба. Истина, нема више **запрега**, нема **чеза** ни **фијакера**, али сада асфалтним путем према **Амајлијама и Дрини**, као на аутомобилској писти, ткају и јуре великим брзинама током цијелог дана аутомобили са дринским викендашима и купачима. На ријеку се сада стиже аутомобилом за десетак минута. Од старе Дрине, у пјесми опјеваној и из времена наших очева и дједова, остао је и данас само као некада топли дрински пијесак и **седефасти шљунак–белутак**, који и даље меко и њежно као постеља прима на себе тијела купача и купачица, који су из града дошли овамо да се одморе и окупају.

И сваког љета, откад се памти, та слика од раније се понавља: по цијели дан трешти музика из касетофона и транзистора, а гласно кикотање и необуздани смијех и повици купача испуњавају и разбијају

тишину дринских ада и рукаваца. Ражњићи са месом се чваре и пеку, цврчи маст, а брижне мајке и баке пазе дјецу и трчкарају око ватри и дима који се лелујаво издиже у небо. Оне халачу и гласно дозивају дјецу укоријевајући их што тако дуго не излазе из приобалног плићака. Опојни мирис распаљених роштиља испуњава носнице и изазива лучење пљувачке. Мирише шума на **ћевапчиће, пљескавицу и ражњиће**. Хладне флаше разних пића виркају из прикрајка корита ријеке гдје се у плићаку хладе и чекају газду да дође и потегне који гутљај. Каквог све пића ту није стављено: сокова свих врста и боја, ракије шљивовице, киселе воде, вискија, а највише пива које се овдје много пије. Од толиког пића и у гледању заболи глава, а камоли кад се почне пробати и пити.

Пецароши и купачи на Дрини

И у еколошко-просторном погледу, нажалост, све је друкчије и све је измијењено: изграђене су на ријечној обали многе викендице без реда и плана, као да су бацане из авиона. Неке су џораве и неугледне на стубовима као сојенице старих Словена, друге су приземне као колибе, треће на спрат са терасама да би се видјело ко је ко. Истина, има и веома лијепих - право архитектонско пријатно изненађење у дивљини, али их је мало. Ипак, нажалост, највише их је неугледних, простих, склепаних као од муке, као никоме и ни своме. Неко је просто поставио стару каросерију аутобуса или расходовани путнички вагон, а негдје и каросерију путничког возила, комбија или фиће. Важно је да не кисне за врат, а све друго није важно. Зато све то дјелује неукусно и ружно, тужно и одбијајуће на просторима које природа, ипак, није предвидјела за људско насеље.

РУШИЛАЧКИ НАГОНИ ХОМОСАПИЈЕНСА

У недавно минулом рату, многи бескућници су овдје, у викенд-насељу, нашли кров над главом. То је била права срећа за неке објекте на Дрини, јер су остали у животу, али друге објекте, без функције и становника, "поштени" су порушили, развалили кровове и однијели столарију својим кућама. Сада у насељу има много таквих бивших викендица, које су људске руке начеле, очерупале, порушиле и до темеља сравниле. Као да је овим просторима протутњао ураган, јер је све порушено, поломљено и сравњено.

Нигдје као овдје није дошла до изражаја еколошка некултура, чудне навике "цивилизованог" хомосапијенса, човјека што је природу потчинио себи и направио од ње својеврсни отпад. Хомосапијенс је **нарушио склад природних дражи и љепоту амбијента**, те тако све искварио: на све стране налазе се сада сметљишта, депоније отпадака, разбацане употријебљене конзерве и кесе, разбијено стакло и флаше, загађена околина, просјечени путеви и путићи до викендица, ограде неугледне и ружне као неки рудименти атавистичке приватне својине некадашњег шумског човјека итд. То је жалосна слика шта све човјек може да направи од природе! Уочавају се исјечени високи пачури дрвећа и металних жељезних конструкција које су некад, уз помоћ **Синдиката Бијељине**, грађени за бунгалове за раднике који би овдје, на Дрини, љетовали... Све те конструкције су исјечене и однесене у сусједна села и уграђене у грађевинске објекте као жељезна арматура. Од грандиозне замисли да се крај ријеке изгради одмаралиште за раднике који не могу да оду на море, није остало ништа. Чак је све ископано и исјечено, па понегдје се виде само остаци дебелих шипки и цијеви. Никаквих трагова нема о некада започетој градњи.

Данас на великом дијелу дринске плаже нема као некад ни шљунка, ни пијеска, јер су одвезени и "уклоњени" посљедњих деценија у разне блокове бетона широм Семберије. Сада нема ни дрвећа, јер је сјечом проријеђено и "уљуђено", а ријека оплићала и пресахла, смањила се као сиротица... због Зворничког акумулационог језера. Свуда се осјети присутност моћне људске руке, па је природа овдје у потпуности потчињена човјековим жељама и хировима. Зато сада нема више чари као некада ићи на дринску плажу, јер то више није ни Дрина, ни природа, ни вода, него остаци некадашње ријеке, љепотице и њене љепоте. Сада све чешће површином некадашње ријеке бисернице пливају мртве рибе и лешеви животиња. Рибе угибају од отпадних вода које се изливају у корито, или од динамита несавјесних риболоваца који убијају све живо у ријеци. Некад као суза чиста дринска вода, која се могла за нужду и пити, сада је загађена и у њој има отровних елемената који убијају живот у води. Докле ће тако бити, докле? Опет је посриједи, изгледа, људски фактор.

Дјеца на дринској плажи

Бијељина и без овакве Дрине, каква је сад, не може се замислити. Кад у јулским данима градом овлада спарина и љетње жеге натјерају живу у термометру до 40 подјељка, онда у граду **живот буквално замре**. Атмосферски и еколошки поремећаји, настали сјечењем шума за вријеме рата, те смањењем водене масе Дрине због акумулационог језера у горњем току код Зворника, навуку у јулским данима на семберску равницу и град несносне врућине кад хоће **мозак да прокључа**, **а земља да изгори** заједно са љетином и повртем. Ни од куд нема вјетра ни хлада, нити "од Дрине свјежине", па се људи увуку у куће и станове - нигдје не буде живе душе већ од десет часова. Сви потраже спас у кућној хладовини и под тушем, па вода из градског водовода са ослабљеним притиском у цијевима цури као из ракијског казана. Тешко је наћи спаса и сачувати се од врућина... али, за младе је, ипак, Дрина која их неодољиво привлачи.

Наша Дрина, ријека љепотица, чека спас, чека **свој срећни тренутак** да опет постане ријека бистрих и чистих брзака чија ће се вода моћи и пити. Што прије то схватимо и урадимо - биће боље за нас. Сачуваћемо здравље, а овако - не можемо ништа добро очекивати. Неће нам помоћи ни екологија, а ни друге науке.

ВОДА ПРЕПОРОДИТЕЉКА

Семберско село **Дворови**, удаљено од града четири километра, са својих **900 домаћинстава** и преко три хиљаде становника, својим развојним бумом не само да је бацило у засјенак остала села Семберије него ће, ако се оваквим темпом настави изградња, оставити и Бијељину иза себе, па би могло десити се то да **"Бијељина буде код Дворова"**.

Дворови су заиста село које све више поприма одлике варошице. Осјетно се свакодневно мијења. Не може се препознати у поређењу са ранијим годинама. А посљедњих година нарочито изграђено је више објеката који су му, својом архитектуром и величином, **направили изглед града**. То су многобројне вишеспратнице, зграде за становање, модерне и савремене трговине и угоститељски објекти што су се начичкали лијево и десно од главне саобраћајне артерије.

Са развијеном комуналном инфраструктуром мјесто је постало скоро сасвим градско. Ту је у центру села прелијепи парк са шеталиштима, цвијећњацима и украсним дрвећем, базени за купање, модеран и савремен хотел, зграда бање, бројни кафићи, угоститељски објекти, сластичарне и др. Све је то потврда о захукталости развоја мјеста, које ће за годину-двије бити спојено са градом. Само за двије посљедње године од Бијељине према Дворовима изграђено је више него раније за десет година. Зато вјерујемо да ће спајање са градом бити ускоро, јер за ту претпоставку, ма колико била претјерана, постоје видни и убједљиви разлози. И многобројни.

Шта је било пресудно у развитку овога села?

Ово село би, вјероватно, било и остало као и друга наша семберска села да није било чудесне и чаробне бушотине која му је омогућила све оно што данас има. А било је то **1956. године** - прије скоро пола вијека - кад је у Дворовима **"Нафтагас"** из **Загреба** правио бушотину ради тражења нафте. Али, те године **"Нафтагас"** је Дворовима **донио - и спас**. Јер, нико тада није ни слутио да ће том бушотином отпочети препород овог семберског села. А управо се тако, на срећу Дворовљана, и догодило. Није пронађена нафта, али је пронађена формула за препород. *Дакле, тај загребачки "Нафтагас" донио је селу спас.* Није

нађено жудно очекивано течно злато, али је пронађена термална љековита вода која је ово село у протеклих скоро пет деценија препородила. Од села је **настала варошица**. И није у томе свему, на срећу, крај његовог бума. Још ће бити у будућности пријатних изненађења. Али, сада је значајно истаћи, комплетна будућност овога мјеста, према урађеним плановима, везана је за ту воду. Сви погледи су уперени у њу, јер она је до сада село препородила и још га препорађа. Вода препородитељка из дворовљанске бушотине за нафту учинила је ово село познатим не само у бившој Југославији, него и **у Европи**, па и даље, Јер, захваљујући љековитим својствима термалне воде, која је умјесто нафте покуљала из земље, Дворови су постали чувена љековита бања са натприродним својствима и моћима. Она је била **вода спаса** за многе болеснике.

Стара зграда Бање "Дворови"

Та чудотворна термална вода избија са дубине **од 1345 метара**, излазна њена температура је **75^{0}C**, а еруптивност избијања из земље је под притиском од **7,6 дцл** у секунди. А то је влика снага. Огромно кавернозно језеро топле воде, практично неисцрпних капацитета, не налази се само под Дворовима него, како стручњаци кажу, и под Бијељином, па и даље, у Мачви. Оно за сада отиче само једном цијеви и кроз једну бушотину, а касније, кад се капацитети буду повећавали и вода буде употребљавана и у друге сврхе (**за загријавање**, између осталога), може се правити и више бушотина. Све зависи од потребе, и Дворова, и ближе и даље околине. Можда би и град Бијељина могао

да се загријава јефтином овом термалном водом - питање је на које се чека одговор стручњака. Једно је тачно: прилика за град Бијељину да се загријава јефтином енергијом била би историјска шанса и вјероватно ће бити у будућности остварена. Постоји више градова у свијету који се на овакав или сличан начин већ више деценија загријавају. Зашто то не би и Бијељина?

Љековитост дворовљанске термалне воде је велика.

Многи не знају да **дворовљанска вода има љековита својства** која су и у пракси давно потврђена, а поготово лабораторијске анализе које су више пута прибављене од разних института из земље и иностранства. А најбоља потврда њене љековитости су гости болесници којих је из године у годину све више. Дворовљанска вода у свом релативно кратком постојању прочула се својим љековитим својствима у земљи и иностранству. Гости дворовљанске бање до сада су били болесници из **Њемачке**, **Аустрије**, **Мађарске**, **Италије**, **Канаде**, **Румуније** и других земаља и сви су из Дворова отишли кућама задовољни учинком и постигнутим степеном оздрављења.

Ова вода одлично лијечи све облике хроничних **реуматских** обољења, хроничне **гинеколошке** болести, **лумбо–ишијалгију**, **лумбаго**, **спондилитис**, **артхросис**, све рехабилитационе **посттрауматске повреде** свих екстремитета, кожна обољења, (**екцеме, псоријазу**), лакше облике **шећерне болести**, **хронични гастритис**, извјесне облике благих **неуроза** и др. Чудесна моћ љековите дворовљанске воде је широког спектра и о томе у архиви Бање постоји исцрпна и богата документација потврђена од **научних медицинских** установа из Југославије и свијета.

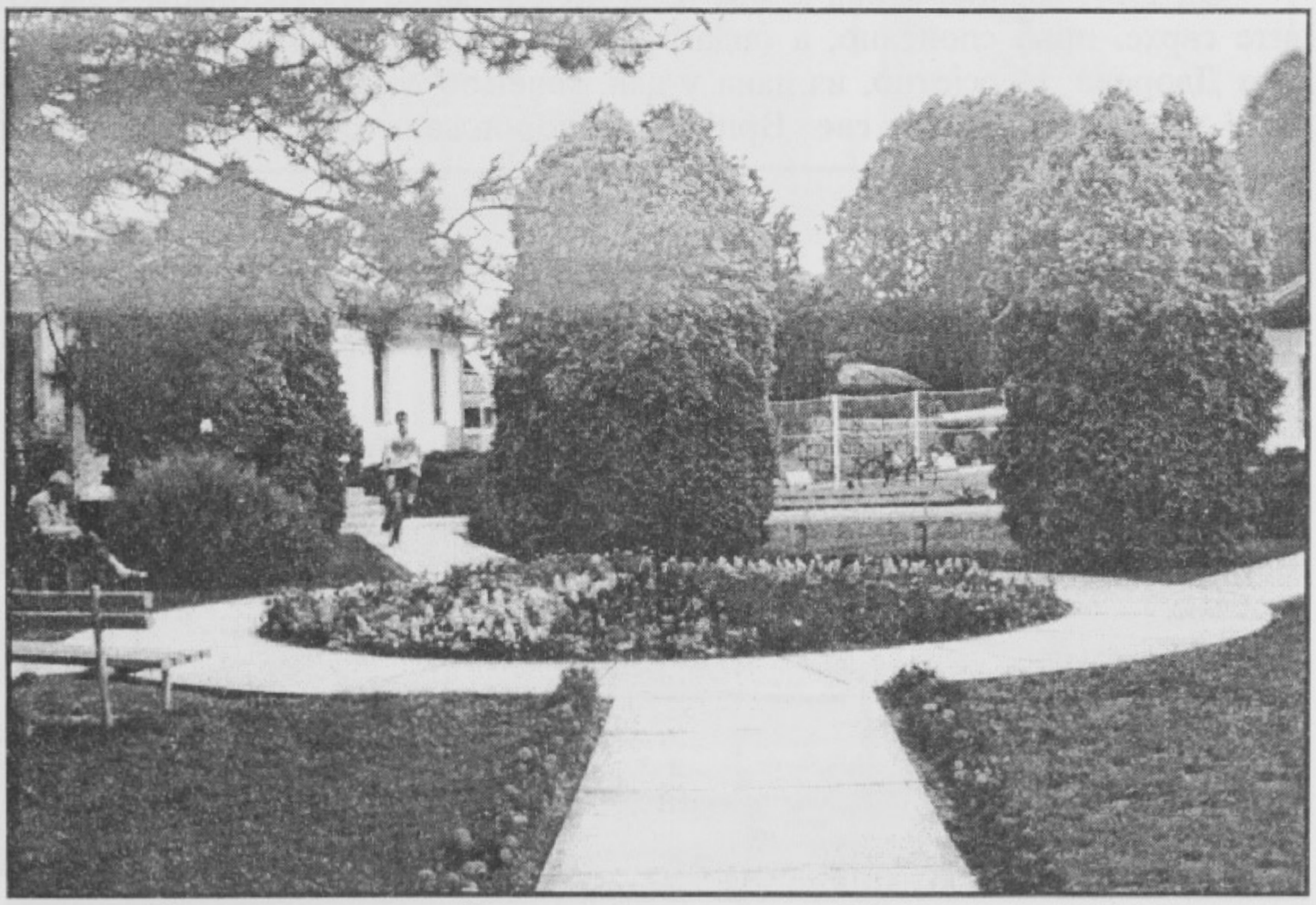

Садашња зграда Бање са парком и шеталиштим алејама

Дворовљански бањско-рекреативни центар тренутно располаже са **22 каде–купке** у којима се употребљава искључиво термоминерална вода температуре 75^0C која се расхлађује на потребну температуру приликом њене примјене у здравствене сврхе. Поред бање изграђено је **5 отворених базена** - један олимпијских размјера, два јуниорска и два дјечија који раде у цијелој сезони која у Дворовима траје од првога маја до 30. септембра, а број сунчаних дана је мањи само **за 5 у** односу на сунчане дане на Јадрану. Бање и базене у току године посјети близу **300 хиљада** гостију, а бањским услугама се користи више од четири хиљаде особа из ближе и даље околине који се смјештају у кућној радиности или у хотелу. За све госте бање обезбијеђена је одговарајућа стручна медицинска служба која им стоји на располагању ради неопходне медицинске помоћи. Гостима се посвећује велика пажња и све им је подређено ради њихове удобности.

Вода из бушотине "Нафтагаса" у много чему је измијенила и препородила цијело село. Од доста заостале средине, каква је била половином прошлога вијека, данас имамо варошицу - пријатан кутак за живљење какав се тешко негдје може наћи: **чист ваздух**, здрава **питка вода**, **добра** и **здрава храна**, **љековита термална вода**. Вода је допринијела да се овдје све измијенило: начин живљења, становање, опхођење и понашање, живот у домаћинству, изградња домова, културнији живот и све друго. Дворови су најбољи и прави доказ како, поред човјекових сталних напора, првенствено створени материјални услови, омогућавају бржи преображај и препород средине.

Од 1957. године, откад је ова вода почела да се употребљава у љековите сврхе, прво спонтано, а онда организовано, започео је нагло успон села Дворова. Неосјетно, из дана у дан, мијењао се изглед села. Са **гостима у бању дошло је све**. Вриједни Дворовљани су прво сопственим

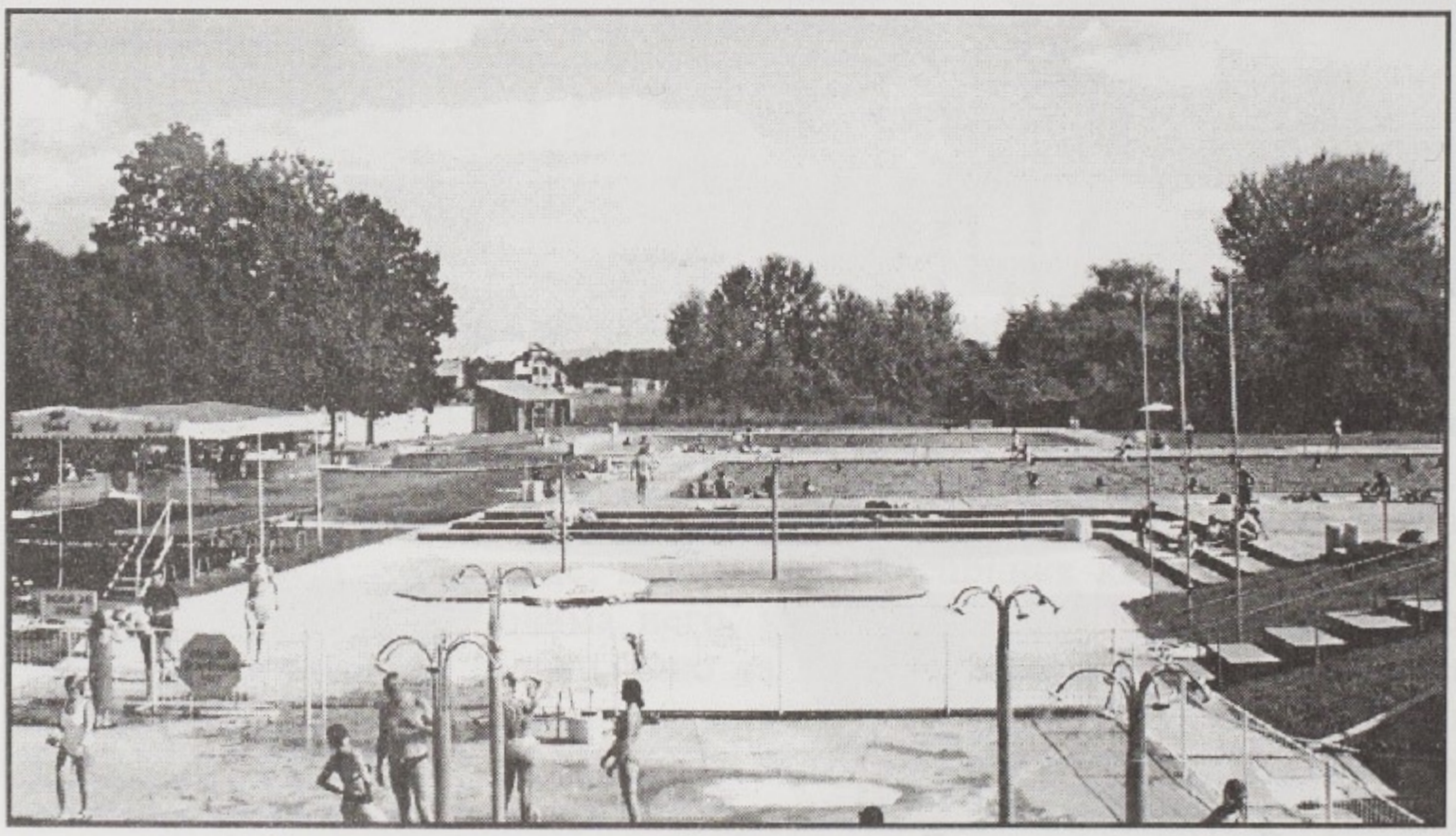

Савремени комплекс базена и спортских терена

снагама и без кредита, добровољним радом изградили **1968. године** велики олимпијски базен са топлом водом, затим изградили бању са више када, а онда је, послије доласка првих гостију, све ишло убрзаним темпом: нова зграда бање са преко **двадесет када и кабина**, асфалт кроз цијело село, водовод до сваке куће, телефон, амбуланта са станом за љекара, јавна неонска расвјета главним улицама села, још два базена за старију дјецу, рекреациони центар у саставу базена и др.

Изграђено је, између осталога, игралиште за рукомет, игралиште за одбојку, кошарку, тенис и велике зелене површине за одмор и рекреацију и др. А највећи грађевински објекат, понос Дворовљана и околине, је модерно хотелско здање **"Свети Стефан"** са око **сто лежајева**, који у двије етаже има луксузно опремљен медицинско-терапеутски и ресторански дио. У хотелу су **42 двокреветне** и трокреветне собе са два апартмана високе луксузне категорије.

У времену прије посљедњег рата, кад је изграђен и предат на употребу, хотел је био пун и за њега није било "мртве сезоне". Гости су се смјењивали преко цијеле године. Увијек је био распродат. Са својим

Хотел "Свети Стефан" - понос Дворовљана

стручним медицинским особљем хотел и бања свима којима је потребан пружа високостручну његу и помоћ у рехабилитацији и оздрављењу.

И шта све још се не планира да изгради у мјесту које нагло мијења свој изглед. Планови су велики, а према досадашњој показаној пракси, и могућности су, такође, велике. На Дворовљанима је да то остваре. Зато су Дворови са својом ближом околином постали обећана земља. Цијена зељишта у Дворовима, захваљујући љековитости воде и ширењу бањских капацитета, скакала је вртоглавом брзином, јер су се појавили и бројни интересенти и са стране који би жељели овдје да пласирају свој капитал. Зато данас у мјесту, у ближој и даљој околини, не може се лако доћи до квадратног метра грађевинског земљишта јер су цијене плацева астрономски високе. Само срећницима и људима дубљег џепа може се оваква жеља остварити. У посљедњих неколико година, послије доласка избјеглица у Семберију и Бијељину, **преко 1200 плацева** у Дворовима је уступљено за изградњу нових објеката за смјештај новопридошлих. То је велики број.

Посљедње што је од комуналне инфраструктуре изграђено у мјесту је велика и модерна школска зграда за потпуну **Основну школу** Дворови да не би дјеца морала да путују на наставу у Бијељину као до сада. Објекат има више учионица и тренутно задовољава потребе мјеста, али према садашњем темпу прираштаја вјерује се да ће убрзо школска зграда бити претијесна и да ће се морати проширивати и дограђивати.

И Дворовљани су се прилагодили новом времену. Око Бање су ниле велике зграде са више спратова **са пансионима**, изграђени су модерни **ресторани** и **самоуслуге**, **ноћни локали** (барови), **кафићи**, **слас-тичарне**, **фризерски салони**, **козметички салони**, објекти за разоноду гостију итд. Од свега је, ипак, уз бању најважнији изграђени **велики парк** - понос села, којим се не могу похвалити ни неки већи градови. То је парк раскоши - зелени кутак за уживање.

Све је то урадила вода препородитељка.

Вода из обичне бушотине за нафту.

ЊЕНО ВЕЛИЧАНСТВО ПАРЊАЧА

Један необиљежен јубилеј у Семберији

Нема научно-технолошког проналаска који је донио радикалне промјене у животу семберског пољопривредника као што је то била **парна машина**. Њено величанство парњача дала је епохалан допринос у промјени начина рада у производњи житарица, повећању ратарске производње, затим у исхрани, градњи кућа, стандарду и др.

Прошло је више од једанаест деценија откад је у овај крај дошла парна машина, која је у прогресу направила корак од седам миља. Било је то **далеке 1888. године** и та година је достојна великог јубилеја. Због великог доприноса напретку, овој машини требало би још на улазу у **Агротржни центар "Кнез Иво од Семберије"**, с десне стране, подићи споменик тако што би се она поставила ту као музејски експонат под ведрим небом.

Те далеке 1888. године, новоселски предузимач **Фрањо Ванек**, на новоселској цести с лијеве стране на путу према Поповима и Новом Селу, које су основали њемачки колонисти, изградио је за оно вријеме велику модерну зграду од цигле за први паромлин у Семберији (зграда је, иначе, сачувана и до данас). То здање, већих површинских димензија,

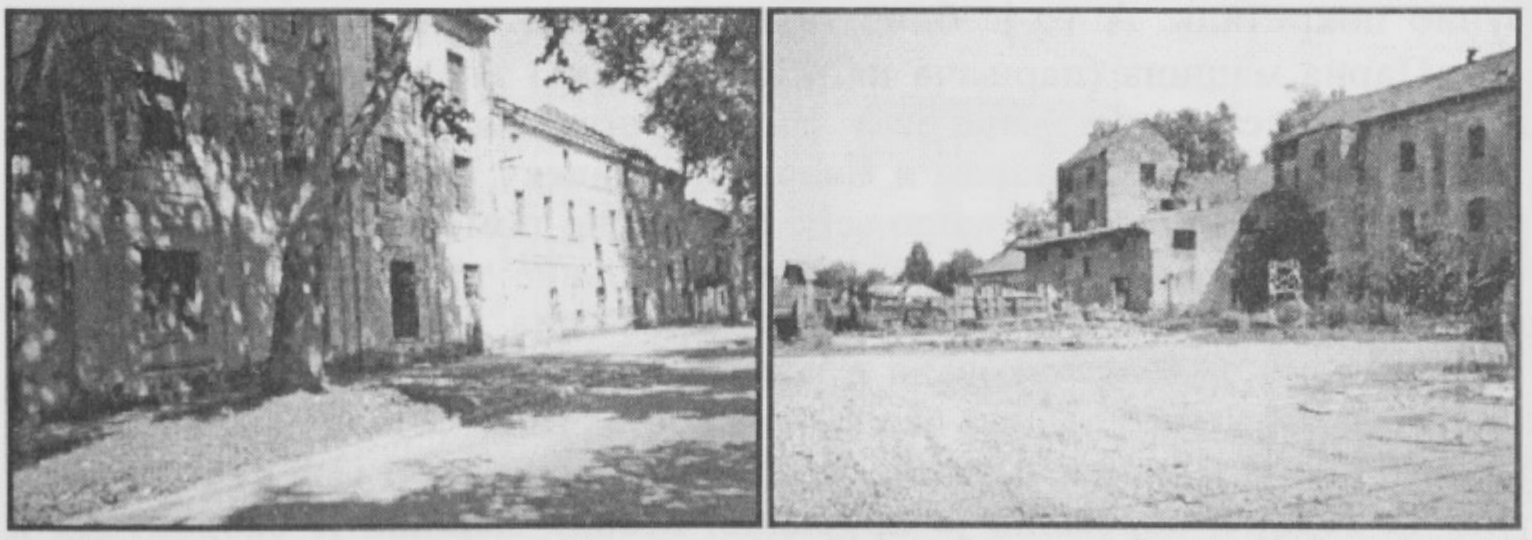

Ванеков млин данас

сагрђено је од цигле из Девалдове циглане, која је била на простору гдје се данас налази објекат Пет језера. Зграда паромлина је, својом величином, изазивала чуђење бројних пролазника, пошто се налазила скоро у пољу, ван града, далеко од насеља и комуникација. Али, шапатом се причало међу сељацима како он гради "велику воденицу" коју неће покретати **"вода ни ријеке, ни потока, него водена пара"** што ће настајати од кључале воде. Мљевење житарица - пшенице и кукуруза ће бити брже и боље.

И како је градња одмицала, све више је расло интересовање и радозналост беспосличара, докоњака и посматрача који су обилазили градилиште "у пољу" и све чешће испредали разне приче. На грађевини је било више радника необично обучених у одјећу која није личила на ношњу из овога краја, а говорили су и страним језиком. Међу њима издвајао се понизак и подебео, сличан великом џаку, који се није одвајао од луле коју је стално држао у устима пљуцкајући кроз проријеђене пожутјеле зубе... Као, он је био главни инжењер.

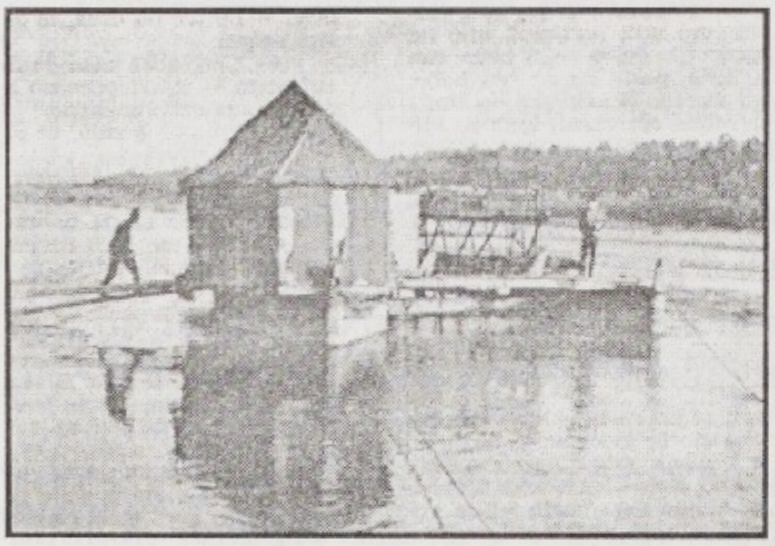

Воденица на Дрини

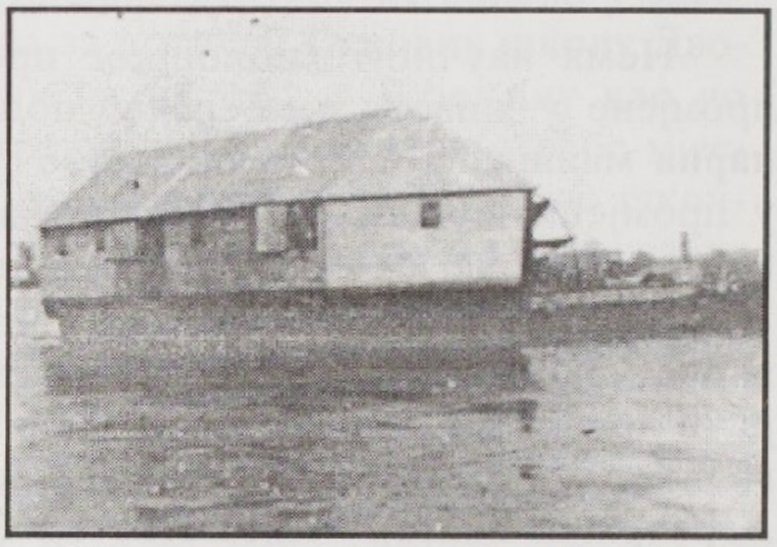

Воденица на Сави код Босута

Градња је трајала око двије године. Многобројне воденице на дринским рукавцима и потоцима још су радиле несмањеним темпом, али се знало да су им дани већ одбројани. Ипак, биле су изузетне тешкоће у мљевењу житарица за брашно, а поготово у сушним периодима кад су потоци и рјечице пресушивали, па су у домаћинствима рад воденица надокнађивали у малим кућним жрвњевима који су се ручно покретали. А то је било тешко и споро.

Парна машина (парњача или локомобила) за Ванеков млин на новоселској цести набављена је **у Будимпешти**, па је паробродом лопаташем допремљена **Дунавом и Савом у Босанску Рачу**, а до градилишта у Бијељини, довезена је у прољеће те године помоћу 12 пари волова и три коњске запреге. Пут од Саве до Бијељине трајао је скоро цијели дан и чудна дуга поворка, пролазећи кроз села, изазивала је невиђено чуђење, па су људи дочекивали и испраћали конвој зачуђеним погледима. Монтажа ваљкова за млин, парњаче и постављање осталих машина, трајало је око 2 мјесеца, а затим, кад је пао први сноп пшенице, крајем јула те године, паромлин је прорадио. Моћна машина је забректала и уређаји забрујали, па су потекли први килограми мљевеног брашна.

Паромлин је био први у Семберији и у овом дијелу Босне. Било је весеља, здравица и радости. Први су самљели своју пшеницу без ујма. Сељаци су долазили на паромлин као на чудо да би се увјерили да им воденице више неће бити потребне и да неће зависити њихов хљеб од облака и кише.

За покретање парњаче (локомобиле), тј. за загријавање воде до водене паре, у почетку су употребљавана дрва, а након откривања и отварања рудника **угља у Угљевику**, само угљевички угаљ, који су у двориште паромлина свакодневно и ноћу довозиле безбројне кириџије на својим запрегама. У том послу била им је зарада сигурна.

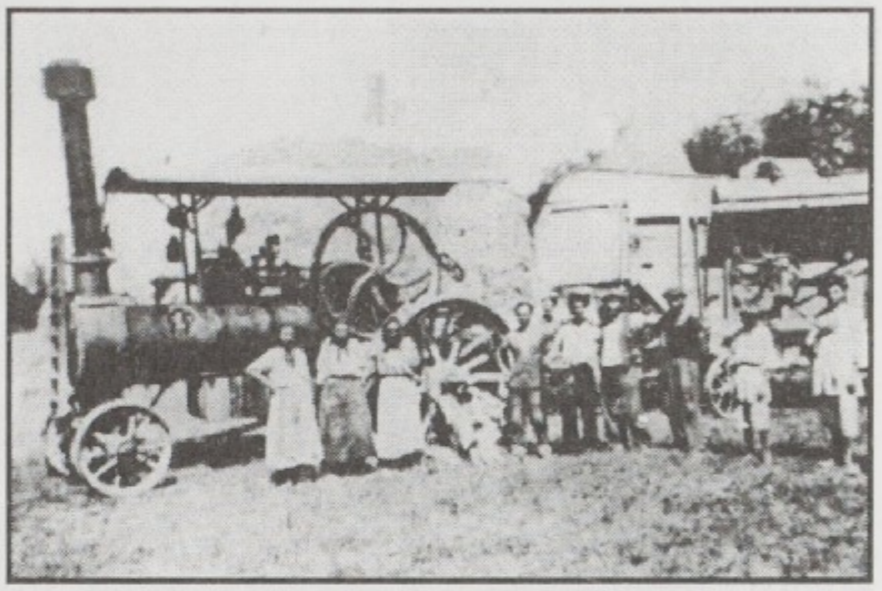

Локомобила на раду у Загонима

Тако је мљевење житарица на воденицама поточарама по селима брзо замјењивано мљевењем у паромлиновима који су се из године у годину множили. Представљали су могућност за уносан посао и улагања, па су се многи удруживали и оснивали акционарска и дионичарска друштва да би набавили машине и постројења за мљевење житарица. Млинска индустрија, која је тих година дошла у Бијељину, била је све уноснија и рентабилнија, јер су семберски пољопривредници из године у годину осјетно повећавали површине засијане житарицама, а нарочито пшеницом. Ускоро је, по угледу на Ванека, прорадило још неколико млинова у Семберији. Они су обично рађени на изласку из града, да би тако били што ближи селу, које је било и произвођач житарица, али и главни муштерија. Тако је 1895. године, седам година послије Ванека, на излазу из града према Брчком, гдје се данас налази Дистрибутивни центар, подигнут паромлин **Јоце Гаврића**, послије њега на излазу из града према сјеверу такав објекат је сазидао **Саво Ивковић**, а према Јањи, дакле према југу, паромлин је изградио **Драго Василић**. У Новом Селу паромлин је изградио и Њемац **Георг Малер**. И у Доњем Црњелову постојао је **Гајића млин**. Тако су воденице остајале без посла, нису их више обнављали или се распродају у бесцијење. У цијелом овом крају, гдје је некада било на десетине воденица, сачувана је само једна

Паромлин и пилана Ивковића

на Дрини и друга на **рјечици Гњици** код Магнојевића. О осталим, које су некада мљеле без престанка, остали су трагови само у сјећањима и предањима становника.

Као што су нестале воденице, нестали су и паромлинови који су у привредном развитку семберског сељака имали великог удјела, јер су подстакли интензивну производњу свих врста житарица, а пшенице нарочито.

УМЈЕСТО ГУМНА, КОЊА И СТОШЦА - ВРШИДБЕНА ГАРНИТУРА

Кад су се у Семберији, захваљујући предузимљивим људима, појавили паромлинови и овладала млинска индустрија, тада су одбачени примитивни начини мљевења житарица у воденицама на ријечним токовима, рјечицама и потоцима. Међутим, у интензивирању производње житарица, а нарочито пшенице, највећа тешкоћа је била, одвајање зрна пшенице из класа. Тај посао се назива вршидба и вршај. То се радило примитивно, тешко и споро. Не гледајући на тешкоће у засијавању пшенице, спремање те благословене биљке у доба љетине било је изузетно тешко: пшеница се морала жњети српом, (касније косити косом), везати у снопове, довозити кући и на гумну млатити млатачем или коњима газити снопове. Најтежи посао је било одвајање сламе и пљеве од зрневља. Вршидба се обављала уз помоћ коња, стошца и - млатача. Да би се тај посао урадио, требало је много времена, труда и стрпљења да би се добило чисто зрно пшенице за мљевење. Зато је у производњи житарица кукуруз био доминантан, па је у исхрани становништва, углавном, преовладавала кукуруза.

Прву вршалицу у Семберији, којом се пшеница машински врхла и одвајало зрно из класја, купио је **Станко Видић из Горњег Црњелова 1911. године**. Парњача, или ватренка, произведена је **1904. године у Бечу**, у тада познатој фабрици **Хофер–Шранц**, која је производила парне машине. Уз парњачу, купио је он још дреш и елеватор. Пошто није била самохотка, морали су је возити волови или коњи. Ту вршаћу гарнитуру, прву у Семберији, Станко Видић је купио у неком селу **код Винковаца**, у прољеће **1911. године**, а у Горње Црњелово ју је превозило сеоским путевима 10 пари волова и неколико коњских

Вршидба пшенице помоћу вршалице

Ватренка у вршидби на гумну

запрега. Купљена је у прољеће, а већ у јулу те године била је у погону и радила је све до првих мразева, јер је требало овријећи велике количине пшенице, а била је једина. Десило се нешто необично: након куповине вршаће гарнитуре, пред сами почетак вршидбе, Станко је морао да иде у "царску војску". Био је у мађарском граду **Шиклошу**, а вршај је требало да почне. Нико осим њега није знао руковати вршалицом. Зато је његова **жена Паја**, неписмена и необразована, која иначе није никуда и никада путовала, отишла сама, без ичије пратње, у Шиклош да би замолила војне власти да јој пусте Станка да обави вршај. Власти су га, на чуђење свих Црњеловаца али и на њихову срећу, пустили кући и он је радио с вршалицом до дубоко у зиму. Тек у децембру Станко се вратио у Шиклош, али је сва пшеница била овршена.

Послије Станка Видића, пред Први свјетски рат, а нарочито послије завршетка рата, за десет година у миру, скоро да није било села без вршаће гарнитуре. Негдје су биле и по двије. Као и са млиновима, тако и са вршалицама, Семберија је била покривена овим неопходним машинама. Гумна са стошцима су служила само за раж јер је требало стабљике ражи сачувати за покривање зграде умјесто цријепа. У Горњем Црњелову, поред Станка Видића, вршалицу је ускоро набавио још и **Милан Јокшић**, у Великој Обарској **Драгомир Љубојевић**, **Панто Јовић зв. Ђуркановић** и **Стево Шобић**; у Патковачи **Иван Сабојловић** и **Милан Спасојевић**, у Горњем Бродцу **Станко и Ђорђо Крстић**, у Доњем Бродцу **Јован Шарић** и **Душан Кићановић**, у Љесковцу **Ристо Јанковић**, те браћа **Вејо и Васо Новаковић**; у Јањи **Хусо Велагић**, у Модрану **Милан и Ђокан Аврамовић**, у Батковићу **Ђоко Благојевић**, у Батру **Стеван**

Бобар, у Дворовима **Милан Станчић** и **Перо Симојловић**, у Бјелошевцу **Васо Видаковић**, у Кацевцу **Јоцо Ристановић**, у Трњацима **Божо Љубинковић**, у Међашима **Ђојо Танасић** и још неколико гарнитура са тракторима. Захваљујући расположивом броју вршалица Семберија је у току једног мјесеца вршидбе имала све количине произведене пшенице у амбарима и силосима. Са раније подигнутом млинском индустријом, размјештеном у граду и по селима, а послије тога са већим бројем вршаћих гарнитура, семберски пољопривредници су повећали површине под пшеницом и на трпези, умјесто свакодневне проје или кукурузе, све више се припремао пшенични хљеб, а са тим и тржни вишкови пшенице по којима је Семберија позната.

Комбајнирање пшенице

ПРОИЗВОДЊА ЗДРАВЕ ХРАНЕ У СЕМБЕРИЈИ - ПРИОРИТЕТАН ЗАДАТАК СЕМБЕРСКОГ ПРОИЗВОЂАЧА И ПОЉОПРИВРЕДНИКА

Семберија је одувијек била позната по својим прехрамбеним извозним арктиклима: месом и месним прерађевинама, сувом шљивом, пшеницом, разним воћем итд. У времену опште борбе за чисту еколошку средину и смањење загађења који потичу од разних узрока, пољопривредни произвођачи у Семберији имају прилику да, међу ријеткима у Европи, производе еколошки здраву храну која се сада, као и раније, тражи на европском тржишту: воће, поврће, житарице, месо, хљеб и други прехрамбени производи без којих човјек не може. На површини од **55.900 хектара** обрадивог земљишта, од чега су **51.300 хектара** оранице и баште, семберски пољопривредник може да произведе разне производе првокласног квалитета и да њима прехрани здравом храном два

пута више него што је до сада било. Ту су тржни вишкови неопходни за извоз. Наш крај Сембрија је богом предодређена за производњу тржних вишкова здраве хране за којим Европа трага. Овај крај има све услове за то: квалитетну земљу, могућност наводњавања, сву потребну механизацију за интензивну производњу, образованог произвођача и изнад свега - здраву технологију, који сада многобројни не поштују. У овом времену технолошких иновација у пољопривреди и брзог живота (шта нам све није брзо: **брза храна, брза производња, брзи ресторани, брзи узгој, брза изградња** итд.), семберски пољопривредник нема потребе да **"брза" у производњи** прехрамбених производа. Довољно је да поступа и производи по природним законима и све ће бити онако како жели и како је потребно, да би се произвели производи еколошки здрави и неопходни човјеку у исхрани. Семберија може бити, а у великој

Здрава храна - задатак семберског произвођача

мјери и јесте, поштеђена свих тих **допинговања природе** на разне начине. У другим крајевима гдје се производи брза храна, управо ради "брзине", прибјегава се хемији и хемијским супстанцама помоћу којих се то поспјешује у производњи, али се тиме убија здравље човјека, јер - месо није месом, јабука није као природна, јаје није јајетом, а најважнији артикл исхране човјека - хљеб, није увијек здрав за организам човјека. Све је подређено брзини да би било прво на тржишту **ради убирања профита**. Томе је све, нажалост, било усмјерено и доживјели су трагедију савременог човјека: храна им није била здрава и једући такву храну савремени човјек се трује и убија.

У Семберији се може производити сасвим здрава храна - стратешко опредјељење човјека са овог подручја **за наступајући трећи миленијум**. **Са здравом храном у – будућност**! То би требало да буде слоган семберског пољопривредног произвођача. То свијет очекује од њега.

Све што буде у будуће у Семберији од хране произведено - добијало би етикету у свијету познату **"Здрава храна – произведено у Семберији"**. Тај знак, који је раније усвојен, а у чијем визуелном представљању доминира рода - симбол рађања и радости - већ је постао препознатљив на ближим и даљим просторима и он гарантује еколошку исправност и квалитет. Тај знак био би довољан за гаранцију свим потрошачима и на свим просторима. Он је препознатљив не само у Европи, него и у - свијету.

КОЊИ И ТРАКТОРИ

Коњарство у Семберији, некада врло развијена привредна грана, сада се скоро сасвим угасила. И зато је број коња у Семберији у овом тренутку незнатан, занемарљиво мали. На прсте једне руке могу се избројати они који у свом домаћинству узгајају коње. А са нестанком коња са ових простора, нестало је и неких занимања и заната: **колара**, **ковача**, **поткивача**, **сарача**...

Нестанком коња у Семберији наступила је и нова ера живота семберског пољопривредника. То је прекретница, па се може рећи: прије, до појаве трактора и послије, по доласку трактора у овај крај.

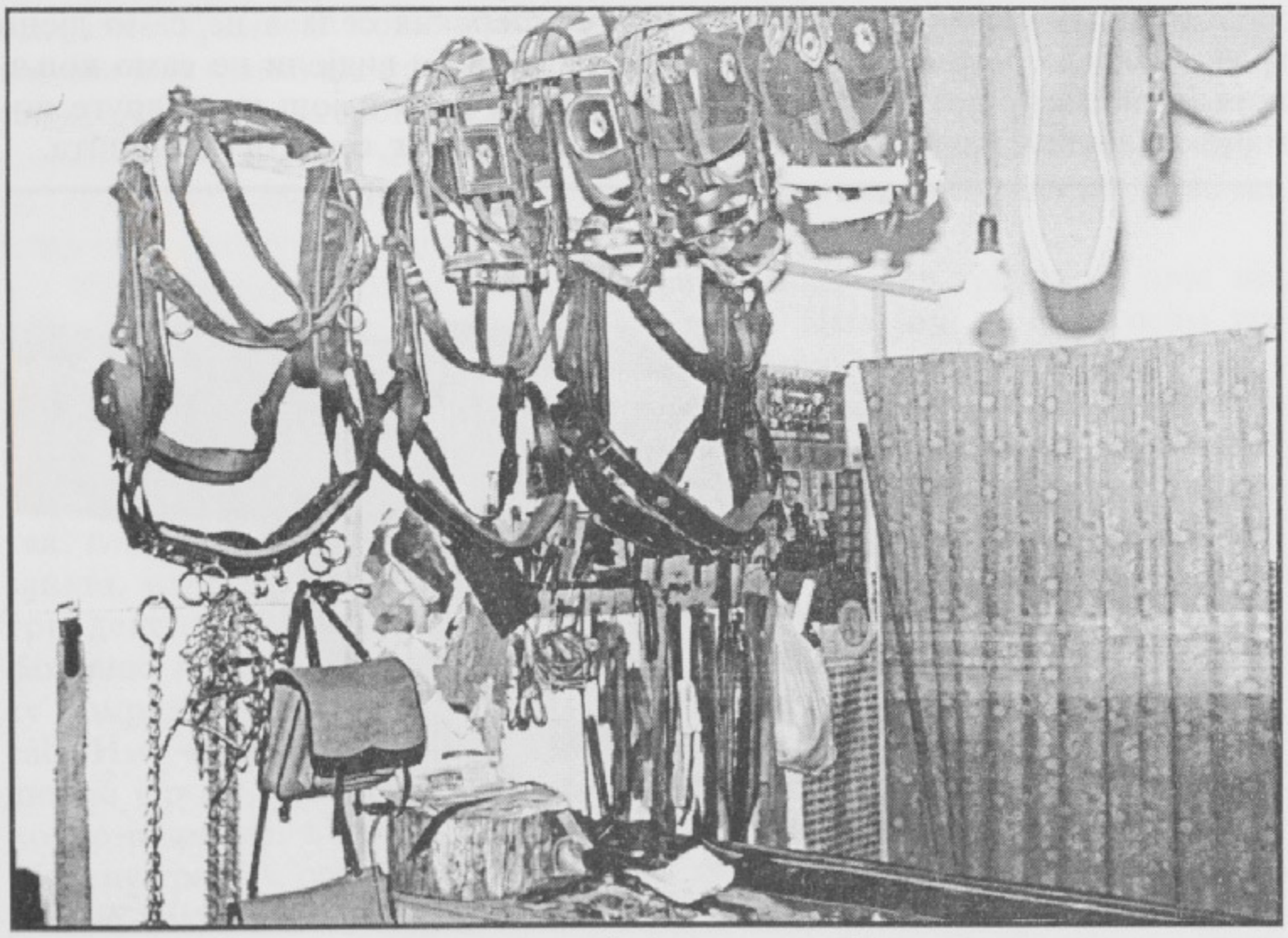

Једно од занимања које је скоро нестало - сарач

Модернизацијом живота и урбанизацијом сеоске средине у Семберији измијенило се много у животу семберског човјека. Доласком електрике у село, затим асфалта, телефона и воде, све се из темеља изокренуло. Сада је село постало неупоредиво угодније за живљење него што је раније било. Тековине цивилизације препородиле су село.

Наше село је постало урбана средина. Преимућство у бољим условима живљења имао је раније град, па су говорили: "Село хвали, а **држи се – града**". Сада би више одговарало истини да се каже: "Град хвали, а **држи се – села**". Заиста, у семберском селу налазе се све тековине урбане средине: струја, аутомобил, вода, телефон и телевизија и др, а са овим тековинама и потпуно исти живот као у граду. И још много бољи. Умјесто коња и коњских штала, сада су аутомобили и трактори са аутомобилским и тракторским гаражама. То све је у пространим двориштима. А тек њихове нове куће, модерних и функционалних пројеката са пуним конфором, са намјештајима и комплетним покућством - неупоредиво су боље него у градској средини. Чист ваздух, добра природна незагађена храна, здрава средина - то је оно што у граду нема нити је могуће да буде.

У семберским селима ових година има још сасвим мало коња, тако мало да ће их села пожељети, али их нигдје, на срамоту нашу, неће бити. Чак ни за лијека. Механизацијом пољопривредне производње, те преласком на индустријски начин производње житарица, једна велика љубав Сембераца, изгледа, почела је **да се гаси**. Још само најупорнији и најзагриженији љубитељи коња и њиховог узгајања, **коњарства како се то стручно каже**, у семберским селима држе и његују ове племените животиње. А како је почело, и дјеца семберских села а не само дјеца града, изгледа, мораће ићи у **зоолошки врт** да би видјели не **само коња**, који је постао ријеткост у семберском селу, него и још неке друге домаће животиње које су некада биле украс сваког сеоског дворишта.

Дрљање земље уз помоћ коња

Са нестанком коња у овом крају, који је због трактора остао без посла, данас у Бијељини и селима нема више **ни ковача**, а ако негдје и постоје, раде друге послове везане за механику и механизацију. Овај занат је скоро изумро и у граду и у селима, а некада је тих занатлија било много и били су међу главним занатлијама у граду. Њихов еснаф је био врло јак и поштован. Ковачке занатске радње, које су се надалеко чуле и распознавале по звуцима чекића и одјекивању наковња, те запрежним колима и у њих упрегнутим коњима који су стајали испред ковачница, биле су на **свим изласцима из града** и по селима на раскрсницама сеоских путева. Од тих некадашњих ковачница, гдје је по цијели дан складно одјекивао звук ковачког чекића, данас су остале само приземне зграде адаптиране и доградњом преуређене у друге сврхе и намјене. Понегдје ни тога нема. Млада генерација пронашла је друге облике привређивања или је отишла у индустрију. **Нема коња - нема ни ковача**. Само још старији Семберци сјећају се ковача **Незира у Гвздевићима**, ковача **Проке Стојановића** на **Лединцима**, **Стеве Хајзлера** у Бродцу, **Фридриха Шумахера** на Дрвеној пијаци у граду, ковача **Иванишевића**, **Лукића** и многих других, који су од тога заната солидно живјели и породице подизали и издржавали. Некад је то био занат који се много тражио и добар ковач поткивач богато се награђивао, јер није сваки поткивач био "добре руке" да поткује коња, а да **не закачи живац** из копите. Пазарним даном у Бијељини се окупљало на хиљаде запрежних кола, па су коњи, на повратку у село, као награду у успутним ковачницама на малтама на изласку из града, добијали **нове потковице исковане вјештом ковачком руком** од љутога гвожђа, без којих се тврдим макадамским друмовима није могло. Већ одавно је у Семберији умукнуо звук ковачког чекића, а дрвени букови ћумур, без кога раније ковачи никако нису могли, сад се обилато употребљава за роштиљ, а предмети из ковачког заната и алата - **мијех**, **наковањ**, **чекић**, **ковачка клијешта** - могу се видјети још само у музејима.

И тако, доласком у село његовог величанства трактора, није нестало само ковачког заната у Семберији. Има још заната, осим ковачкога, који су одумрли или ће ускоро **сасвим умријети**. Нема коња - нема више ни неких заната. Данас у Семберији нема ниједног **колара** без кога некада семберски сељак није могао, јер требало је израђивати нова кола или постојећа одржавати. Данас мало ко зна шта је **напретак**, **главчина**, **палац**, **срчаница**... И ове ријечи из језика су са умирањем заната, изгледа, умрле. А посљедњи бијељински колари били су прије три деценије **Васкрсије Јокић**, **Зухдија Мулабдић**, колар **Спасо** код Болнице и др. Данас, нажалост, нико од њих није међу живима. Давно су помрли. Истина, у граду има један колар, али не ради коларски посао. Име му је **Џемал Петоњић** - настављач породичне занатске традиције јер му је и отац **Салко** био колар. И овај посљедњи бијељински колар ради све, али занат - не... На свом коларском стругу израђује резбарену грађу и ограде за степеништа, стелаже, љуљашке за дјецу, чигре, дрвене чекиће за туцање шницли и меса, варјаче, држаче за сушење рубља итд. А некад је овај занат, као и ковачки, био у Семберији надалеко

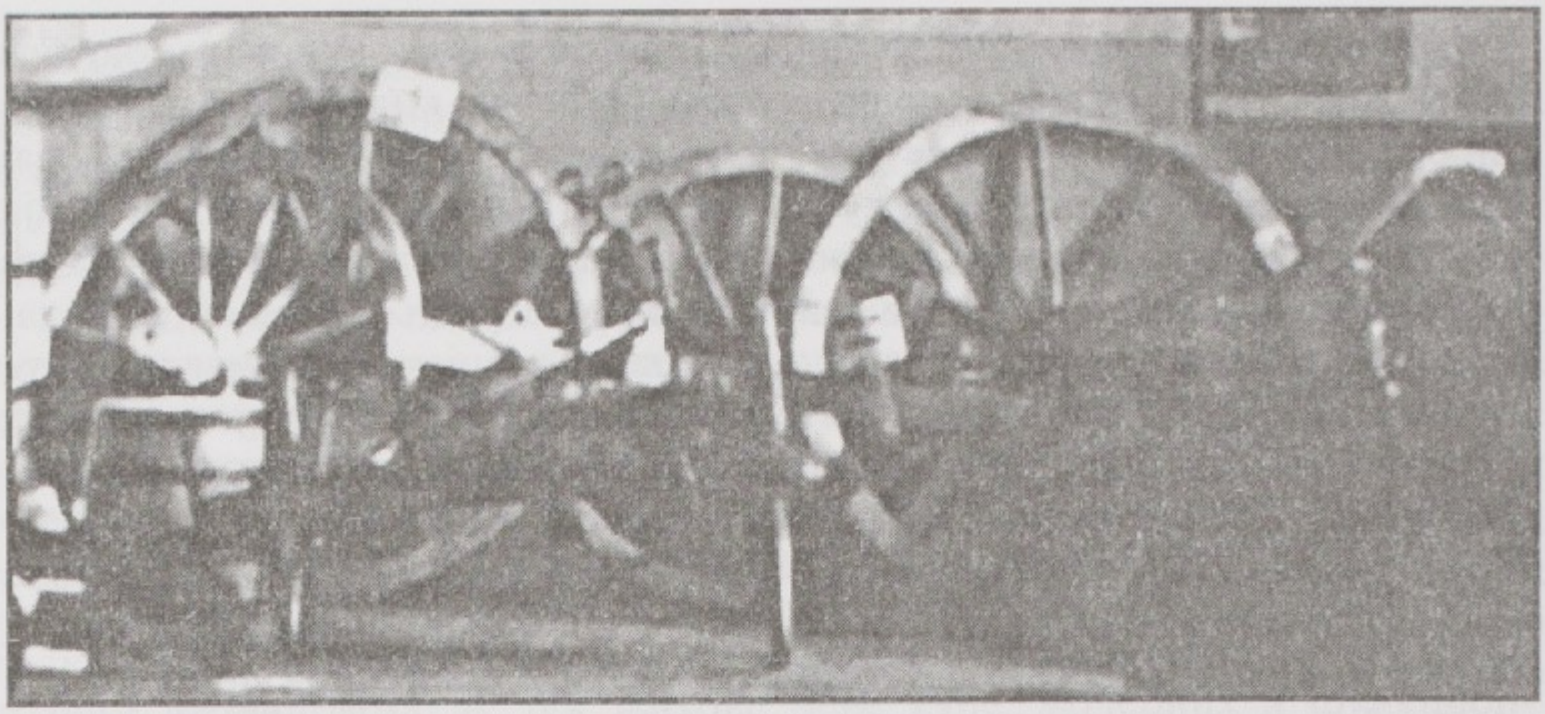

Једно од занимања које је нестало - колар

чувен. Семберац се раније није могао замислити без добрих кола, чак и онај домаћин који није припадао **вићенијим** и **богатијим**. Није се питало за цијену кад су у питању добра кола. Тада је **колор Спасо**, са радњом на изласку из града **према Јањи**, запошљавао и по два радника да би на вријеме испунио и урадио све преузете послове. Имао је и своје ученике - будуће мајсторе коларе. И још колари у селима - **Борисав Бојић у Поповима** и **Маринко Петровић у Патковачи** - имали су такође пуне руке посла. Лијепо се радило и добро зарађивало. А тада није било струје, па се све радило ручно специјалним коларским алатом кога данас нема чак ни у нашем музеју. Али, ипак, колар Спасо је некада био један и једини. Био је на добром гласу као непревазиђени мајстор колар. Његови коларски производи - **кола и чезе** - били су надалеко чувени не само у семберском крају, него и у **Мачви**, **Срему**... Спасина израђена кола са украсним лајснама и двобојним оковима свјетлуцала су на сунцу на далеко и била понос својих власника. Сељаци из околних села само су ради њега узгајали добар и прав **јасен за дијелове лотри**, које је он најбоље израђивао. А тек **шараге**, криве уврнуте **лијевче**, **точкови**, **руде**, **срчанице**... Знали су, колар Спасо ће сигурно тај јасен купити ако је прав и срчан. Свега тога више нема и преселило се у заборав. Истина је да се још узгајају јасени, његују га Семберци и на цијени је, али се употребљава не за **лотре** као некада, него за израду најквалитетније **лампериje** у кућама семберских домаћина.

А шта да се каже за **сараче**, који су некада, такође, били бројни и са радњама у занатском дијелу града, у чијим су излозима или на отвореним спољним вратима, западали за око **кожни бичеви** са **шареним кићанкама и оглавине са огледалцима**. Сада у Бијељини има само један сарач. И он, слично другима, не ради само сарачке послове и он постоји, вјероватно, само ради тркаћих коња којих још на нашу срећу, има код љубитеља коњичког спорта. А раније кад је Семберија била без трактора и кад су коњи били у употреби, овај занат је био нарочито познат. Било је много коњских запрега, па је требало и коњске опреме: **амова**, **колана**, **оглавина**, **порамова**, **узди**... Уз ове наведене дијелове

коњске опреме од коже, тражени су и великим парама плаћани и ужарски производи: **штрањге**, **улари**, **кајасе**, **конопци**... А каква је то тада била опрема без премца: свакоме који је погледа, изазивала је дивљење. Коњ са таквом опремом на себи изгледао је некако господственији, достојанственији и репрезентативнији као прави представник свога рода и пасмине. На њему су као на сунцу сјали кожни амови са огледалцима на којима се пролазник могао огледати, са сјајним нагланцаним уздама **и позлаћеним шналама**. А какво је тек било седло за тркаће коње са мамузама и узенгијама у којима јахач на сваки корак коња, кад је у ходу, поскакује као да то чини намјерно да би изазвао дивљење оних који га са стране посматрају. Таква коњска седла обавезно су на својим леђима носили тркаћи коњи што су одувијек били велика страст семберских одгајивача тркаћих коња којих је раније било у сваком мјесту.

Сада су, нажалост, друга времена... Млади у селима данас не знају какво је то задовољство узјахати коња у раним јутарњим часовима, па прије изласка сунца обилазити њиве и поља **засијана пшеницом**, јахати на благом повјетарцу који хлади чело и мрси косу, а коњ **поскакује и рже**, док му кроз носнице излази и шири се млаз водене паре по поспаним стабљикама модрозелене младе пшенице... Данас, такође, млади пољопривредници обилазе њиве засијане пшеницом, али само аутомобилом или чак и трактором, али није то оно - то је нешто друго. То је изван срца и изван душе...

Са одласком коњске запреге и коња из града, а доласком трактора и аутомобила, нестало је из града и са градских улица и простора **неких птица** које су донедавно били његови становници. Раније, преко цијеле године, висила су и гнијездила се на згради скупштине општине **јата голубова**, јер им је та навика остала још из времена кад је ту била **житна пијаца**, па је за њих увијек било хране у изобиљу. Много времена, много година послије, голубови су ту навику задржали иако је житна

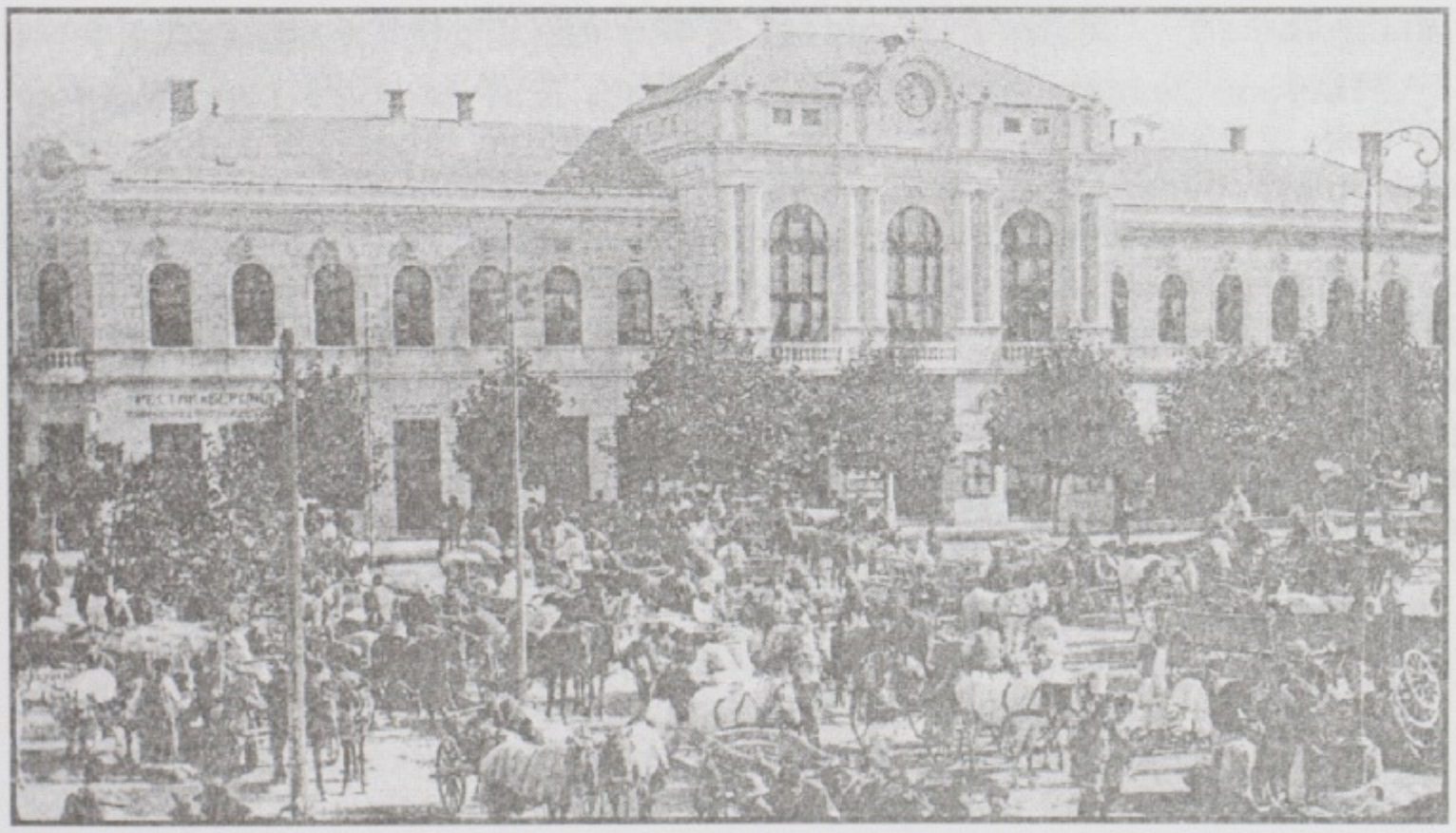

Житна пијаца у центру града

пијаца још прије Другог свјетског рата измјештена на друго мјесто. Са голубовима, исто тако, одбјегле су и **ласте** из центра. И једне и друге птице одбјегле су на друге просторе. Сада се у центру града не може видјети **ластавичије гнијездо** испод настрешница и сводова. А зна се - кућу кућом чине ластавице... Сада их нема. Вјероватно су и оне побјегле од смога и загађености ваздуха, а можда и због буке. Јер, птице су увијек биле тамо гдје имају чист ваздух и храну. Оне су у највећем случају пратиоци човјека, али реагују прије од њега. Сада нема услова за живот, нема чистог ваздуха због смога, а нема хране јер нема коњских запрега и мјеста гдје бораве коњи: **пијаца**, **млинова**, **сточне пијаце**, **мјеста гдје бораве животиње** итд.

Савремена обрада земље трактором

Његово величанство трактор, а с њим и аутомобил, направили су, не само у граду већ и у селу, праву револуцију. Трактор и аутомобил су у међусобном надметању. Један дугога прате у стопу и не зна се гдје им је крај. Али, једно је сигурно: мирис бензина и нафте, који им служи за покретање, ствара уочљиве промјене. А оне се никоме не свиђају. Постоје видљиви знаци у атмосфери. Од смога ваздух чак и у селу, а не само у граду, осјетно је загађен и осиромашен кисеоником. Промијенила се **флора** и **фауна**, па се посљедице уочавају на свим бићима - и биљкама и животињама. Хоће ли се те промјене зауставити и гдје ће им бити крај?

Докле то све иде? Неизвјесност лебди над главом човјека.

ЂУКАНОВИЋИ - ПРВИ БИЈЕЉИНСКИ АУТОПРЕВОЗНИЦИ

Наш град је међу првима у Босни и Херцеговини имао аутосаобраћајно предузеће за превоз робе и путника. Данашње предузеће **"Семберија–транспорт"** је његов насљедник. А то је било далеке **1931. године** - прије скоро седам деценија - када је у ондашњој Југославији било само дванаест таквих предузетника. Један од њих се налазио у Бијељини. У Зворнику је био **Селманагић**, **Ћетковић** у Тузли, **Дивљак** у Мостару, **Радовић** у Ужицу и **Ђукановић** у Бијељини.

Породица Ђукановић, која и данас живи у Бијељини, старином су из Црне Горе. У Семберију су доселили у првој половини 19. вијека. Први Ђукановић - родоначелник породице у овом крају - звао се **Благоје** и био се смјестио у **Бродцу**, тада малом и доста сиромашном селу. Са својом супругом **Јованком** савио је скромно породично гнијездо и послије доласка у Бродац отворио је **трговачку радњу**. Ту у семберском селу Бродцу стекао је нови завичај. Заволио је његове људе, а они су завољели њега. Били су то тешки и скромни почеци живота и рада првога **претка Ђукановића у Семберији**. Ту у селу, недалеко од новосаграђене цркве, њих двоје су купили нешто земље за плац породичне куће и тако отпочели свој живот. Било је тешко. Вриједни и немирна духа, комуникативни и сналажљиви, њихова трговина је добро напредовала и доносила знатне приходе. Могло се живјети и мислити о будућности породице која се повећавала новим младим члановима. Трговачки посао је ишао добро и иметак се увећавао. Вриједан и способан - успијевао је да свој трговачки посао из године у годину развија и капитал увећава. Ту у Бродцу, брачном пару Благоју и Јованки, родио се син **Милорад** који је касније, послије завршене школе, успјешно наставио очеве послове. Он је био прави очев насљедник у вођењу трговачких послова који су се из године у годину увећавали.

Трговина Ђукановића у Бродцу била је надалеко чувена по избору и асортиману робе. Близина ријечног пристаништа **Босанска Рача** и воденог саобраћаја ријеком Савом узводно и низводно омогућила је

Милорад и Драгиња Ђукановић

успјешне извозне трговачке послове. Милорад Ђукановић је извозио **само пшеницу**. Имао је на Сави свој стални шлеп на који је могло да стане **800 џакова** пшенице коју је тако, Савом и Дунавом, успјешно извозио **у Аустрију**. А то је био добар трговачки посао који је доносио знатне приходе. Он и његова **супруга Драгиња** током времена стекли су позавидан иметак.

Године су тако пролазиле и биле су успјешне. Касније, послије завршетка **Првог свјетског рата**, Ђукановићи су прешли у Бијељину. Ту у граду стасао им је син **Благомир** који је, након завршене школе, полако преузимао очеве послове. А кад је дорастао до женидбе, многим бијељинским љепотицама представљао је само недостижан сан и скривену жељу да се његовом назове. Тако млад, необично лијеп и вијђен, син Милорада и Драгиње Ђукановић, велетрговца из Бијељине, бацио је око на кћерку **велепосједника Бранка Ерића** из **Попова**. Млада и лијепа **Зорка**, кћерка **Бранкова** и **Љубичи-на,** још ни пунољетство није била стекла, а већ се по љепоти била прочула надалеко. Као богаташка кћерка није се могла за свакога ни удати. Изабраник њеног срца требало је да буде, ако не љепши и богатији од ње, али онда бар као што је био њен отац и - она. Зато је **Благомир Ђукановић** био као руком судбине предодређен за њу. И зато је убрзо обављена вјеридба, а затим, неколико мјесеци послије, договорено је вјенчање које је **обављено 15. фебруара 1925. године.** Била је то за оно вријеме свадба до тада неупамћена у Бијељини. У свадбеној поворци било је више од **100 фијакера** из града и околине са преко **600 званица**. Вјенчање је обавио кум, банковни чиновник из Бијељине, а свирали су и пјевали чувени свирачи **Цицварићи из Шапца**. Свадбено веселље и дочек свих гостију и званица организовано је у дворишту породичне куће која се налазила у тадашњој главној улици - данас **Карађорђева улица**. Свадба је трајала неколико дана и било је то веселље о коме се дуго причало. Град такво нешто раније није имао.

Благомир и Зорка Ђукановић

У Бијељини су Ђукановићи, кад су се одомаћили и развили трговачке везе, прво Милорад а затим и син му Благомир, развили свој

посао до неслућених висина. Радило се данонoћно и трговачки послови вишеструко су се увећавали. Тада су из Крађорђеве улице, гдје су били настањени кад су дошли у град, купили дио земљишта у данашњој **Улици војводе Степе Степановића**, са лијеве стране, и ту се преселили. Била је ту стара зграда **Хотела "Србија"** и земљиште у дубини плаца према бившој Дрвној пијаци. На том простору су се смјестили. Ту се и данас, на том земљишту, налази велика модерна вулканизерска радња браће Ђукановића. Хотел "Србија" није ни тада, а ни касније, радио у њиховој режији и зграда и данас постоји као стамбена. На том простору израсле су и никле пословне просторије за трговину, за гараже, за радионицу и простор за складиштење робе. Благомир је водио основано саобраћајно предузеће, отац Милорад трговину, а супруга му Драгиња шпецерај. Вриједни и пожртвовани, Ђукановићи су у Бијељини постали чувени по својим пословима, али и бројним донацијама спортским организацијама града, култури и здравству. Није било акције

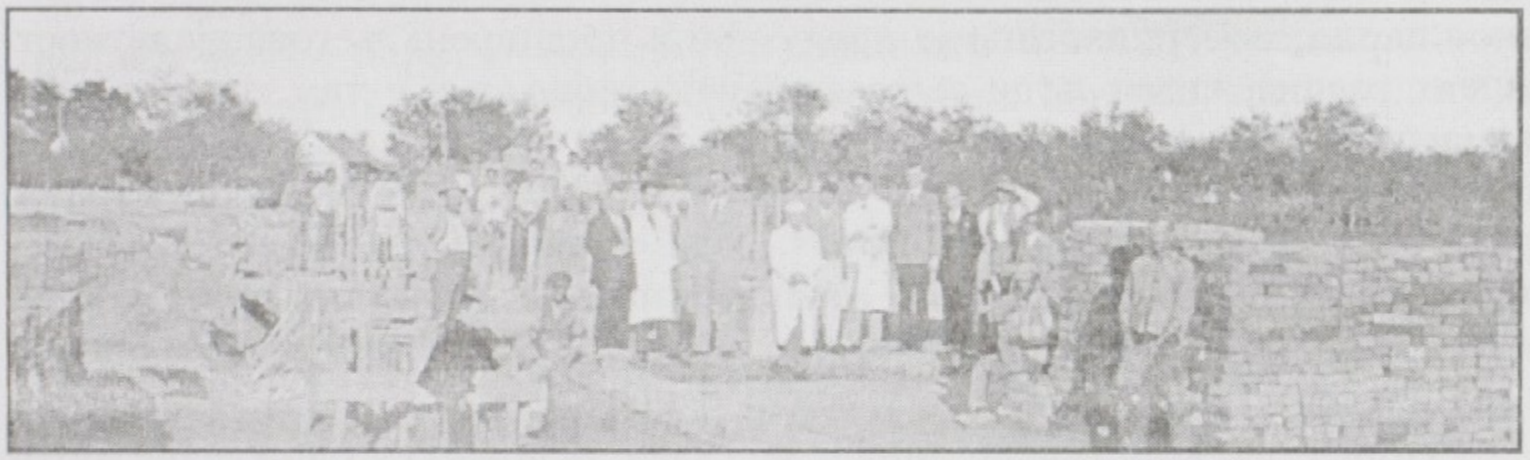

Почетак изградње болничке зграде 1934. године - Милорад Ђукановић, као донатор, у средини

у којој нису учествовали, а нарочито су помагали **Фудбалски клуб "Семберија"**, који је у Бијељини и у ширим просторима био запажен по својим успјесима на фудбалском терену. Та екипа је међу клубовима у своме рангу постизала изванредне резултате, па су је на сусретима у другим мјестима гостовања пратили многоборјни љубитељи фудбала, бројни вјерни навијачи из града. Знало се да су аутобуси Ђукановића били увијек за превоз у мјеста гостовања клуба.

Породица Ђукановић је, послије одслужења војске сина Благомира, направила највећи и најважнији пословни потез и посао који им је у наредном периоду омогућио да имају сталне и за оно вријеме сигурне изворе прихода: у вријеме **модернизације поштанског саобраћаја 1932. године**, кад је свакодневну пошту требало превозити од **Бијељине** до **Тузле**, Благомир је уз помоћ свога таста, велепосједника **Бранка Ерића из Попова**, и његово жирирање и хипотеку, подигао велики кредит код банке, те кренуо у смион и ризичан подухват: купио је **два мала аутобуса "шевролет"** за поштанску линију према Тузли. Отворио је двије линије према Тузли: преко **Брчког** и преко **Зворника**. Поред поште, аутобусима су превозили и путнике. Из Бијељине су са поштом и путницима полазили у осам часова и стизали у Тузлу истога дана у

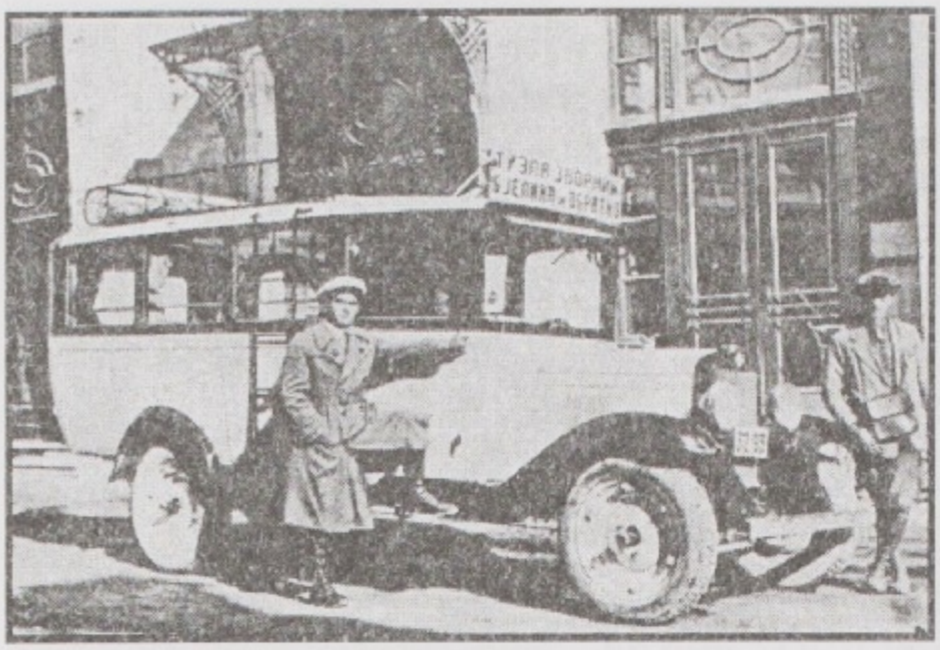

Јоко Ћешковић са кондуктером 1926. године

поподневним часовима, а затим, послије ноћења и одмора, кретали из Тузле у Бијељину. То исто је из Тузле обављао својим аутобусима **Јоко Ћетковић**, аутосаобраћајни предузимач из **Тузле**. Његова линија је била од Тузле према Бијељини преко Брчког и Зворника. Посао **Благомира Ђукановића**, у преузетој концесији на петнаест година, изузетно је добро напредовао тако да је за само 2,5 године сасвим враћен кредит банци, што је тада био **велики новац**. Овим кредитом, поред проширења возног парка, модернизовано је предузеће и проширена његова дјелатност. А тих година живот људи се свакодневно мијењао и у тим свим промјенама путовање је било основа свега, па су се послови стално увећавали: путовало се ради набавке робе за трговину, ради школовања на страни, ради одласка на лијечење на страну, ради спортских такмичења и надметања, ради учешћа у културним манифестацијама, посјетама пријатељима и др. Жеђ за путовањем, поред жељезнице која је још увијек била и примитивна, тешко се могла угасити и испунити захтјеве.

Поред ове концесивне линије за Тузлу, редовно су одржаване аутобуске линије два пута дневно за **Сремску Митровицу** (одлазак на брзи воз) и повремено линија **Босанска Рача - Бајина Башта** ради превоза сплавара што су низ Дрину до Босанске Раче - спуштали сплавове грађе. Аутобуси Ђукановића свуда су стизали на вријеме и свима пружали услуге. Посао је цвјетао и редовно доносио приходе којим се увећавао основни капитал фирме.

И тако, Аутобуско предузеће "Семберија", чији је власник био **Благомир М. Ђукановић**, стекло је солидно повјерење и углед. По проласцима

Аутобуси испред зграде Скупштине општине

Ђукановића аутобуса становници бројних села, кроз која су пролазили, **рачунали су своје вријеме**, јер су били у сваком времену и годишњем добу тачни. Пошто се посао стално ширио, у Тузли је купљена **локација од 6.000 м²** са зградама од којих су адаптирани станови за возаче и кондуктере да би могли преноћити, а затим су изграђене гараже за аутобусе, перионице за аутобусе, те смјештај и за пераче аутобуса. У својој фирми Благомир је имао више запослених: **5 возача аутобуса**, **5 кондуктера**, **1 перач** у **Бијељини**, **1 перач аутубуса** у **Тузли** и сви одрасли чланови његове породице.

Послије набавке "шевролета", а кад је већ осјетно ојачао, купио је аутобусе "магирусе", са дизел-моторима, у том времену посљедња ријеч технике у области аутомобилске индустрије. Имао је тада 3 аутобуса са по 36 и један аутобус са 42 мјеста. Посљедњи, најмодернији аутобус, купљен је у **1939. години** и претходно је био изложен на међународном аутомобилском сајму у Београду. О свим возилима фирме "Семберија" власника Благомира Ђукановића, а тада је то био повелики возни парк, о њиховој исправности и стању, уредно и веома стручно, старао се машински техничар **Макс Котник**, шеф радионице и гаража, **Словенац** који је код њих био запослен. Макс Котник у свом послу био је веома савјестан и изнад свега стручан и поштен.

ОДРЖАВАЊЕ ПУТНИХ ПРАВАЦА

Путне правце за Тузлу, преко Брчког и Зворника, предузетник Ђукановић, као власник аутобуса, а ради тачности превоза поште, морао је све вријеме сàм да одржава. А то је било скупо и тешко, нарочито зими кад те правце заспу снијежни наноси преко **Мајевице** и на **Снагову**, па отежају пролаз или сасвим зауставе аутобусе. На тим правцима, покривајући цијелу трасу пута, гломазне **гртаче снијега** вукли су цестом коњи и тако правили проходност. А у вријеме кад није било снијега исти људи, сада пјешице и уз цесту и низ цесту, свакодневно су **сакупљали по путу ексере**, отпале коњске и воловске **потковице** са **ексерима** да **аутобуси** не би нагазили на њих и бушили своје гуме, које су, узгред речено, биле врло скупе, а послови демонтаже на терену и крпљења веома тешки и компликовани. Уз то, путна мрежа је била неизграђена, са кривинама и локвама воде што се распршавала, а љети са огромном прашином што је застирала видик возачу. На путу је било много опасности, па су возачи морали бити изузетни мајстори свога посла да би дошли на одредишта без закашњења, јер су у противном, ако би закаснили, морали плаћати **велике пенале** и **казне**.

Ради задовољења својих потреба у гориву - бензину и нафти - **Благомир је 1935. године** изградио и отворио бензинску пумпу која се може сматрати **првом бензинском пумпом у Бијељини**. То је тада био пионирски посао раван подвигу. То је била прва пумпа у овом дијелу

Табла за бензинску пумпу Ђукановић

Босне и Херцеговине, јер је нису имали ни **Тузла**, **Зворник** и **Брчко**. Капацитет пумпе је био за оно вријеме велик и задовољавао је потребе за моторна возила која су се могла лако избројати. Биле су двије цистерне - за **нафту од два вагона** и друга цистерна од **један вагон** за **бензин**. Овдје су се снабдијевала горивом и возила **Јоке Ћетковића из Тузле**, те приватни власници тада ријетких аутомобила у граду: **др Лавослав Пејчић**, **др Војислав Кецмановић Ђедо**, срески начелник **Јово Николић**, трговац **Фрањо Бердица**, таксиста **Жика Тодоровић** и др. Уз бензин на пумпној станици Благомир је продавао све **врсте уља** за све типове машина, јер је имао заступништво и страних фирми за ово подручје.

Предузеће "Семберија" Благомира М. Ђукановића доживљавало је свој највећи успон и успјех **око 1938. године**. Радило се успјешно све до **1941. године**, а онда је током рата пропадало и на крају, послије завршетка рата, Ђукановићима је конфисковано све покретно и непокретно имање. Његов власник, **Благомир Ђукановић**, послије повратка кући из рата, страдао је под неразјашњеним околностима у **мају 1945. године**, а стари Милорад, први власник и утемељитељ предузећа, оронио и остарио са тешким обољењем, **умро је 1957**. године ожаљен од свих становника града. Умро је у увјерењу заједно са супругом да је Благомир жив, да је негдје у бијелом свијету и да ће се једног дана вратити кући.

БИЈЕЉИНА - ГРАД БЕЗ САОБРАЋАЈНИХ ВЕЗА

Мало је градова као што је Бијељина којима је судбина додијелила улогу саобраћајног "слијепог црijева". Смјештена у троуглу слива двију великих ријека, на граници и тромеђи држава, Бијељина са околином није била нигдје приспјела. Једни су је **својатали, други је – одбацивали,** па је увијек једнако била удаљена или **близу неких планова**, па зато никада није могла да упадне у комбинацију за **неко трајно рјешење**. Остајала је по страни или је обухватана половичним рјешењима која су од ње направила "слијепи колосијек" у коме се и сада налази. Чињени су неки напори да се то ријеши, али се увијек остајало на почетку. Иако је прошло већ осам деценија како је у овај град **дошла жељезничка пруга**, још увијек је он без одговарајућих веза. И без зграде жељезничке станице која би одговарала граду величине Бијељине. У свим комбинацијама планирања путне мреже сваки пут је било приоритетних саобраћајних праваца који су заобилазили град и остављали га по страни. Изгледа да је такав случај и са планираном пругом од **Бијељине** до **Милошевца код Модриче**, која је требало да буде завршена прије двије године. Хоће ли се и кад ће овај крај прикључити жељезничкој жили куцавици у Републици Српској и Босни и Херцеговини? Остаје да се види. Ваљда ћемо дочекати.

Има и једна потврђена истина: да није било налазишта квалитетног угља на сјеверним падинама Мајевице, не би град добио ни ону ускотрачну пругу и "ћиру" који је дуго времена био једина **веза града са свијетом**. Из Бијељине "ћиром" до Босанске Раче, преко Саве скелом до Сремске Раче, а онда даље жељезничком пругом "нормалног" колосијека у - свијет. Истовремено, "ћира" је био и својеврсна атракција семберске равнице који је граду пружао излазак на ријеку, а одатле скелом преко Саве и пругом до Шида или воденим токовима паробродом лопаташем у средњу Европу. Ријеком Савом, и даље Дунавом, велики пароброди одвозили су путнике и робу и враћали их натраг у Бијељину. И тако је било више деценија. А онај популарни "ћира", што је кривудао уз пут Бијељина - Боćанска Рача, кога више нема и који се преселио у сјећање, био је дуго понос Сембераца, који су њим

долазили у Бијељину и враћали се. Многи су мислили да је то посљедња ријеч технике у саобраћају и да други то немају.

Посљедња вожња пред укидање

Управо захваљујући угљу из новоотвореног рудника југозападно од Бијељине, наш град је **у јесен 1918. године** добио жељезничку пругу, која је, нажалост, укинута **1979. године** због нерентабилности. Била је то пруга од Угљевика, преко Бијељине, до Басанске Раче на Сави у дужини **од 44 километра**. Ширина колосијека је била 0,60 м у почетку, а онда је 1921. године повећано на 0,76 м ради уклапања на **стандарде свих пруга** у Босни и Херцеговини. Каква срећа за нас са тим стандардима тада!

Отварање пруге је био значајан тренутак у економско-културном погледу за овај крај. Међутим, то је било и **велико кашњење** за свијетом, јер су тих година моравско-вардарском долином и војвођанском равницом више од три деценије **тутњале огромне локомотиве нормалног колосијека** са вагонима и путницима што су путовали са једног на други крај Европе. Па, да није било угљевичког угља, ко зна да ли би град добио и ову пругу још за оно вријеме ограничених могућности и веома застарјеле технике. Али, без обзира на све, ипак је то била пруга којом је град изашао на Саву и у свијет.

Рудник мрког угља у Угљевику отворен **је 1899. године**, дакле, прије једног вијека. Тај угаљ, калоричне вриједности **око 4800 калорија**, био је веома тражен за покретање парних котлова који су добили широку примјену у технолошкој револуцији: поред локомотива за возове, за саобраћај, овај угаљ је покретао **пароброде** на ријекама, **локомобиле** за **паромлинове**, **бројне пилане** за резање грађе, **електричне централе** (локомобиле за генераторе) у градовима који су почетком двадесетог вијека и касније уводили осв јетљење, у технологији производње пива, а и у великој мјери **у циглапама**, јер је производња цигле био изузетно популаран и уносан посао преузет од Нијемаца, а тржиште велико, јер се много градило нарочито у градовима (изградња **банака**, **општинских вијећница**, **хотела**, **жељезничких станица**, и **стамбених објеката**).

Сепарација угља у Угљевику

Откривке угља на бројним локацијама вршене су углавном ручно и примитивно, па је производња угља била вагон дневно. То ни у почетку није било довољно. Све до 1918. године тај угаљ отпреман је потрошачима у Бијељину и даље коњским и воловским запрегама. То су радиле кириџије којима је то било занимање. Али, пошто се потражња угља из дана у дан енормно повећавала због стално нарастајућих потреба, поставило се у Угљевику као највећи проблем транспорт угља до потрошача на удаљенијим релацијама. Вртоглава повећавања потражње угља захтијевала су и нова рјешења у производњи и транспорту. До Бијељине су кириџије транспортовале угаљ у оптималним роковима и потребним количинама, али кад је требало транспортовати нешто даље, до савског пристаништа у Босанској Рачи за потрошаче на страни, онда коњска и воловска запрега то није могла успјешно да обавља. За транспорт угља воденим токовима до потрошача требало је у кратком времену обезбиједити велике количине, а то се могло само жељезницом коју је требало изградити. Савремени економски тренутак и стицање профита тражили су рјешење тог проблема у најхитнијим токовима. И зато су надлежни одлучили да ту пругу изграде што прије. Није се могло чекати нити одгађати.

И коначно, послије свих разматрања и анализа, одлучено је да се за успјешно транспортовање угља изгради ускотрачна пруга **од Угљевика** преко **Бијељине** до **Босанске Раче**. Ишло се на најјефтинију варијанту, јер се рудник развијао и требало је изградити још објеката инфраструктуре (**прилазне путеве**, **управну зграду**, **сепарацију**, **станове**, **парне багере** и др.). Траса пруге је ишла преко Јабануше, великим дијелом, насипом већ изграђеног канала Дашница и незиратним земљиштем, а од Бијељине према Рачи крај постојећег пута.

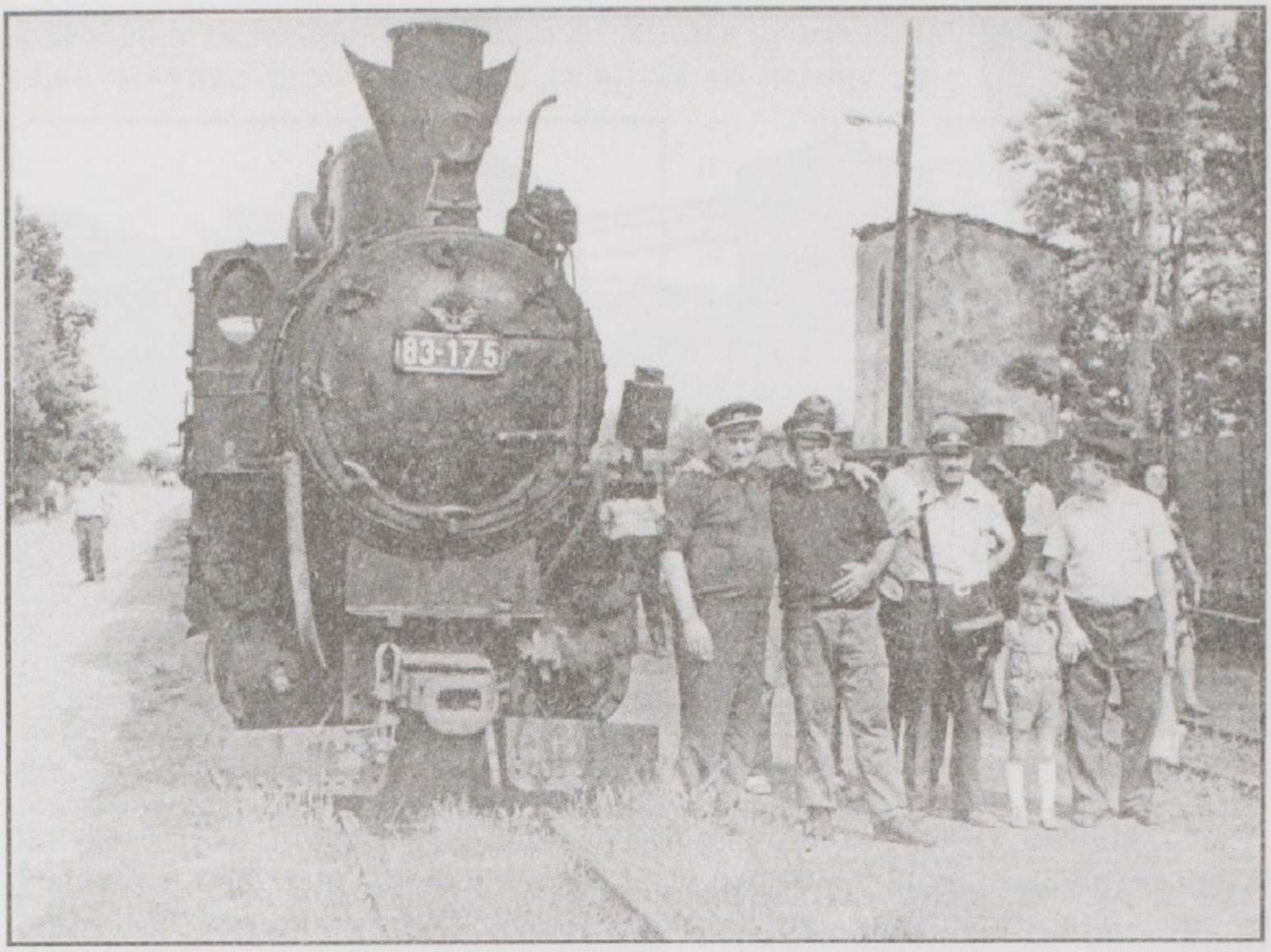

Заједнички снимак пред растанак

Првобитна жељезничка станица у Бијељини са ложионицом, црпном станицом за воду и радионицом, налазила се десно на простору код моста **на Дашници** на излазу из града према Брчком и брчанској малти. Постојала је жељезничка станица и у Босанској Рачи, гдје се угаљ претоварао у бродове за транспорт у друга мјеста. Од Бијељине ка Босанској Рачи биле су ове станице гдје се воз заустављао ради пријема путника: **Дворови - Трњаци - Ружин Хан - Балатун - Босанска Рача**.

А кад су у Угљевику набављена два парна багера, кад је копање угља механизовано, онда је **1927. године** изграђена двоужетна жичара преко **Саве од Босанске Рače до Сремске Раче** у дужини од **4200** метара са капацитетом од **60 тона на сат**. Жичаром преко Саве превожен је данонoћно у вагонетима угаљ на другу обалу ријеке и утоваран у вагоне за транспорт до бројних потрошача по Југославији. На оба краја жичаре били су бункери за угаљ капацитета **500 тона**. Жичару је покретала велика локомобила.

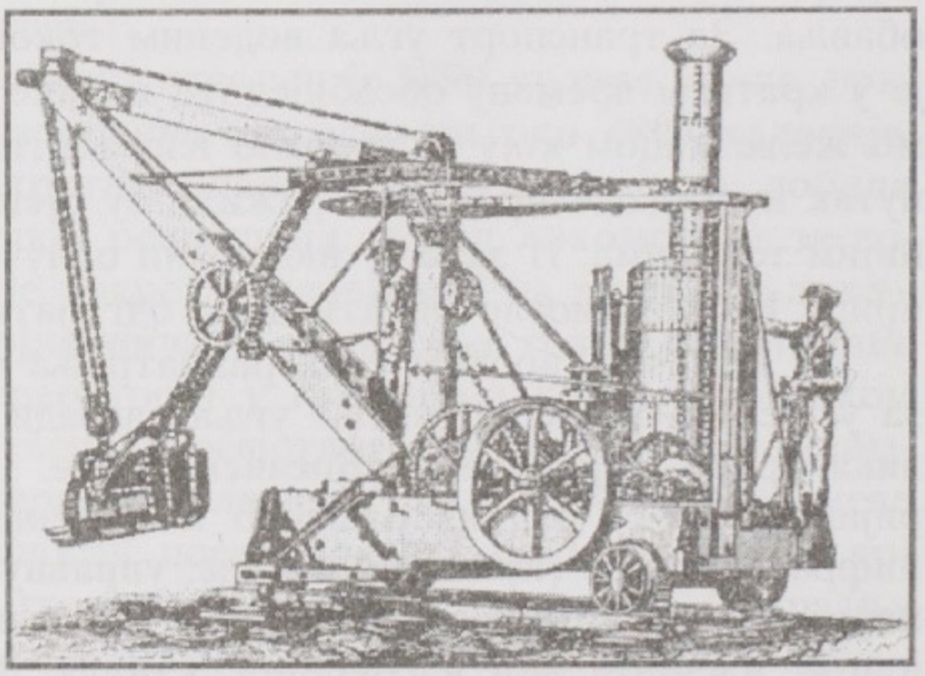

Парни багер

Драга успомена пред дефинитивно умирање

Тако, уз помоћ жичаре омогућена је знатно већа испорука угља железници у Југославији која је тада била главни потрошач угљевичког угља.

Прошло је више од 20 година откад тај воз више не саобраћа. Траса пруге је зарасла у коров, а све жељезничке прагове је купио један **кречар из Тавне** за печење креча. Тек сада је јасно да је то био велики промашај једне генерације, која је **осиромашила овај град** једним техничким достигнућем по коме се он могао прочути далеко да је којим случајем локомотива са композицијом сачувана. Данас ако неко хоће да види парну локомотиву како тутњи уским колосијеком, треба да **оде у Швајцарску** гдје су још увијек у употреби. Ми смо имали такву једну пругу, па смо се застидјели и пругу продали у бесцијење, те се лишили онога што други љубоморно чувају и његују. Сад трасом некадашње пруге цикља коров и трава, а стара локомотива са вагонима отишла је у старо гвожђе. Послије овога, сваки нормалан човјек мора да се запита: **зашто смо се стидјели** онога чиме се сав остали свијет поноси? Какав смо ми то народ и како да се то деси? И на крају: та пруга **каква је - таква је**, али - **наша је**. Сад се пропуштено не може исправити. Настојмо да се што слично не деси опет у будућности. А какви смо, све је могуће.

У чудној игри судбине, или у бивствовању слијепог саобраћајног цријева и споредног колосијека, заобишао нас је и **југословенски аутопут**. Разлог више за потврду тезе како нигдје и никоме нисмо припадали. У првим пројектима тзв. **Аутопута "Братство–јединство"** требало је Бијељина да буде град на аутопуту, чиме би Босна и Херцеговина била дио саобраћајне жиле куцавице од крајњег сјевера до југа бивше Југославије. Према пројекту, требало је да аутопут уђе у Семберију **код**

моста на ријеци Сави и прође крај Бијељине према **Брчком**, **Модричи**, **Шамцу** и **Босанском Броду**, гдје је требало да пређе у Славонију и даље ка Загребу и Љубљани. Према првобитној идеји, био је то, заиста, пут кроз цијелу Југославију, што би повезивао све републике и оправдао би назив који му је у почетку дат. Међутим, опет - заобилазак Бијељине и Семберије! Због нешто дуже трасе пута кроз Босну и мостова на Сави и још неким ријекама, које је требало изградити, одустало се од идеје, јер су средства умањена, па је пут **код Кузмина** продужен, без скретања, у правцу према Загребу кроз славонске шуме. Тако је Бијељина, опет, остала на "споредном колосијеку" без прикључења на главну европску сувоземну жилу куцавицу у аутомобилском саобраћају.

Главни саобраћајни чвор и прикључак за Босну и Херцеговину у Бијељини, са великим мотелом и пратећим објектима, био је планиран на простору гдје се сада налази **Прехрамбена** индустрија **"Сава"** са својим погонима. На том простору требало је да буде прикључак пута са југа из правца Зворника и продужетак пута преко Саве у Славонију. Али, све је то било само у плановима, јер се од тога одустало "због **приоритета и великих уштеда**". Може се само претпоставити шта би то значило за овај крај данас. Умјесто споредних приступних путева са "уским грлима" какве имамо данас, могли бисмо имати директну везу са свијетом. Овако, опет смо **"слијепо црijево"** у саобраћају који нам никако није наклоњен.

И као "утјеху" за изгубљени дио аутопута кроз Семберију понуђено је и прихваћено да се том несуђеном трасом аутопута изгради пруга нормалног колосијека од **Бијељине** до **Босута**. Заиста, пруга је завршена и предата у саобраћај **1950. године**. Добили смо нову пругу и везу до Шида, али смо заувијек изгубили "ћиру" који је престао да саобраћа од Бијељине до Босанске Раче. Са његовим одласком нестало је и пристаништа на Сави и насеља **Босанска Рача**, који су тихо одумрли. Онда, три деценије касније, укинут је и преостали дио пруге од Бијељине до Угљевика и Мезграје. Шта ће се још у овом крају да укида - не можемо ни замислити. Докле?

На споредном колосијеку заувијек

НЕБОДЕР ОД ПРКОСА

Грађевине као и људи имају своју душу и име. Оне живе са средином у којој су настале. Бијељински **Небодер** је у томе смислу најбоља потврда. До времена настанка - а то је било **прије четири деценије**, па до сада - прошао је све животне етапе скоро као и човјек: **рађање**, **дјетињство**, **младост** и напокон - **зрелост**... Сада је у поодмаклој зрелој доби када се о њему друкчије говори, јер је остарио и престао бити атракција...

Међу бројним новијим грађевинским објектима који су посљедњих неколико деценија изграђени у граду, налази се и **Небодер** - некадашњи понос града и његових становника. Кад су га, послије генералног урбанистичког плана и његовог прихватања, планирали и изградили, рачунали су да он буде статусни **симбол града Бијељине** која је тада, половином прошлога вијека, истински покушавала и упирала се из петних жила да се отргне из заосталости из "провинције у позадини". И сав бијес Бијељинаца на заосталост и провинцијалност искаљиван је на рушењу старе провинцијске архитектуре: **пијаце**, **старе чаршије**, **улучица** и **чикми**, **старога хотела**, **биоскопа**... Све је то порушено и збрисано са лица града. А као накнада за све то старо град је добио **пространи трг**, **фонтане**, **зграду суда**, **нову градску улицу**, **солитер**, бисер и најважнији репрезентант новога у Бијељини - **Небодер**. И он је, не случајно, лоциран на мјесту гдје би по неким мјерилима ту био и

Некадашњи угао гдје је сада
Робна кућа "Побједа"

центар града. Заиста, могло би се рећи, на том мјесту је близина главне раскрснице у граду, свих путева који пролазе кроз град од сјевера ка југу и од истока ка западу. Дакле, строги центар да би грађевина била уочљива и из непосредне близине. Некада, у вријеме турске и аустријске окупације, тај дио града се звао **Стара** чаршија са **Јањицом чаршијом**, тј. пијацом. Овај дио града сачуван је само на старим разгледницама Бијељине из доба Аустрије. Сада, овај **небодер од пркоса** још више ће измијенити крај.

Градња бијељинског Небодера припремала се дуго и трајала је око двије године. Требало је урадити пројекат, обезбиједити знатна средства, а најтеже је било порушити старе зграде ради обезбјеђења локације за објекат. Био је то догађај и сензација прворазредне важности у малом мјесту каква је тада била Бијељина, јер **израњањем спратова објекта** иза ограде и иза скела сваким даном расла је и знатижеља људи који су радознало све то посматрали. Приче су се умножавале и ројиле око тога, за многе грађане и Семберце, необичног грађевинског подухвата у равници. Пролазници су се са чудом у очима и на лицу заустављали, гледали и слушали довикивање радника са скела, те бректање снажних машина и дизалица што је уобичајено на сваком већем градилишту.

И грађевина је, коначно, послије савладаних бројних тешкоћа, завршена **1960. године**, а прве станаре је примила **у мају те године**. Први тадашњи станари Небодера били су крем Бијељине: све утицајни људи, стручњаци, директори, инспектори, политичари - обичан човјек могао је само да сања о стану у Небодеру - јер је то била **велика привилегија** намијењена само ријетким и одабраним... То је било онда, али касније, током надолазећег времена, дошла је и друга страна медаље, не ружичаста и пријатна. То нико није очекивао, а најмање станари објекта...

ДИЛЕМА: НЕБОДЕР ИЛИ ОБЛАКОДЕР

Новосаграђени објекат у центру Бијељине био је тада највећа грађевина у граду са девет спратова. Импозантна и задивљујућа за већину становника града са тридесетак хиљада становника. Из даљине је упадала у очи и за обичног човјека представљала је изненађење као оаза у пустињи, поготово у оваквом равничарском амбијенту гдје је за већину Сембераца кућни праг највећа планина.

Витког стаса и са бројним прозорима, доста укипљен у висину, личио је на усправљену кутију шибица, па је необично много мамио погледе знатижељника, али и - чуђење, јер, некако, се није уклапао у средину. Одскакао је у свему и личио **на усамљеника** у простору равнице која је, некако, фамилијарна и породична **као једно огњиште**... Зато се истицао у свему и свачему: упрошћеном архитектонском визуром, својом

Центар града са Небодером

висином, изгледом што изазива сажаљење као према сирочету... Али, без обзира на то, за већину становника он је постао понос и својеврсна легитимација града, али и - **атракција и града и цијеле Семберије**. И још нешто: у почетку у језику код људи било је доста колебања - **не-бодер** или **облакодер**, док, коначно, није се одомаћило небодер, јер **не-бодер и небо**, а облакодер и облаци могу **ниско да се спусте**, а то би тада било мање од небодера. То за човјека овога поднебља тада није била ситница. Јер, требало је да провинцијски град има нешто веле-градско као што имају метрополе и велики градови. Тако је, у доста неравноправној борби, коначно побиједио и остао само **небодер**. Тако и данас.

Као мјезимац града и средине - јер је дуго времена био симбол **бјекства из провинције** и једина зграда са лифтом, добио је у жаргону средине фамилијарни назив "дилбер небодер", као да је момак за женидбу, па су му многи тако и тепали. Од тада, па до данашњих дана, мада је град касније добио више вишеспратница и солитера са лифто-вима, Небодер је остао оно што је и био - зграда симбол града и до-минантни објекат на свим разгледницама што су прављене до сада као да других зграда нема. Пркос небодер доминира на свима.

И кад је изграђен и предат станарима на употребу, био је тада прва и једина зграда у граду са лифтом и правим **лифт–бојем**. Чак је био и ливрејисан са униформом опточеном по шавовима сјајним гајта-нима и капом са неким знаком. Тај човјек, први лифт-бој уопште у историји Бијељине, звао се **Фахрудин Хрустић** - краће **Фако**. Као да су му тепали.

Горе, на посљедњем деветом спрату зграде, био је **Клуб привредника** или нека врста модерније кафане у коју су могли доћи сви: и привредници (којих је најмање било), омладина, и случајни гости, и докоњаци и сви Семберци ако су могли одвојити паре за услугу вожње лифтом и за кафу, која је била изузетно скупа. Руку на срце, овај клуб привредника, који није имао своје посебно име, био је претеча **свих каснијих кафића**, који су одмах послије отварани по граду. Ваљда су се угледали на небодерски кафић.

Али, без обзира на скупоћу вожње лифтом и за кафу, многи су жељели да се попну на Небодер, не због клуба и кафе, која је била, као што смо рекли, изузетно скупа (ваљда што је из висина), него ради вожње лифтом и ради разгледања града са висине, са видиковца. Улаз на Небодер и пењање на видиковац се плаћао и **"лифтаџија Фако"** (тако су га Бијељинци прекрстили) издавао је прописне и праве признанице или потврде. Наравно, у ову цијену било је урачунато, поред разгледања града са висине, и разгледање и вожња горе-доље првим лифтом у граду од приземља до деветог спрата и небодерског кафића. А поглед са Небодера био је, кажу, **фантастичан доживљај** и **незаборавно ужитак**. Са видиковца видјела се скоро сва Семберија и семберска равница као на длану и на западу Мајевица планина са својим висовима што су се везали за небеска пространства. Незаборавно и упечатљиво.

Тих дана, кад је прорадио Клуб привредника (или небодерски кафић) са видиковцем, сасвим нормално, сви су жељели да се успну на врх Небодера и разгледају Семберију и град и сви су били **нестрпљиви**. Нису могли да дочекају тај тренутак. Лифтаџија Фако имао је пуне руке посла - од раних јутарњих часова па до касно у ноћ, а некада, у зависности од дана, и до свитања. Успињање на Небодер је била скоро и **ствар престижа**, па нико није пропуштао прилику да то уради да не би закаснио. А поглед с Небодера и тај видокруг био је посебан небески дар - доживљај који фасцинира и који се памти. Такође, за све оне који су имали срећу да се попну на врх, била је устројена и **књига утисака** у коју су посјетиоци уписивали своје утиске. Било је ту много записаних излива осјећања и дивљења са потписима и парафима. Чак и на страним језицима (највише на њемачком) од бијељинских и семберских гастарбајтера. Један посјетилац видиковца, **докоњак и шаљивчина**, са својом дјевојком **Нафом**, одушевљен оним што је видио и доживио, а шокиран астрономском цијеном кафе, записао је и ово:

"Попио сам небодерску кафу,
Од цијене још ме боли глава.
У лифту сам изљубио Нафу -
Да испробам је ли љубав права."

Семберци и Бијељинци, познати по **својим лискалуцима**, првог лифтаџију Бијељине Факу, прозвали су фамилијарно - **наш лифтаџија**

Фако. А он се на то није љутио. Чак му је било и драго, нарочито кад су га "турили" и у пјесму:

"Највише ми видиковац прија,
Кад ме вози Фако лифтација..."

А он је данонoћно радио, предано и веома професионално, док на Небодер није извукао и свукао лифтом у првој години рада скоро све Бијељинце и пола Семберије...

На Небодер се ишло као у биоскоп или у позориште, а некад, нарочито у вечерњим часовима, **чекало се и у реду**. Лифт је без престанка радио цијели дан и до дубоко у ноћ, па је Фако, уморан и често због тога мрзовољан, молио бога да нестане струје или да се **лифт поквари**. Кафић је био увијек крцат и свако мјесто попуњено. Заиста, дешавало се и једно и друго: али, струја је брзо долазила, а лифт је увијек оправљан, јер је био у гарантном року. А онда, најједном свему је дошао крај. Послије више од двије године лифт је стао за дужи период. Требало доста средстава да се поправи, па су станари више година, чак и кад је на врху, гдје је био Клуб, отворена **радио–станица**, морали свакодневно да броје степенице пењући се и силазећи. А то је било веома напорно и тешко - више казна него награда за становање на Небодеру.

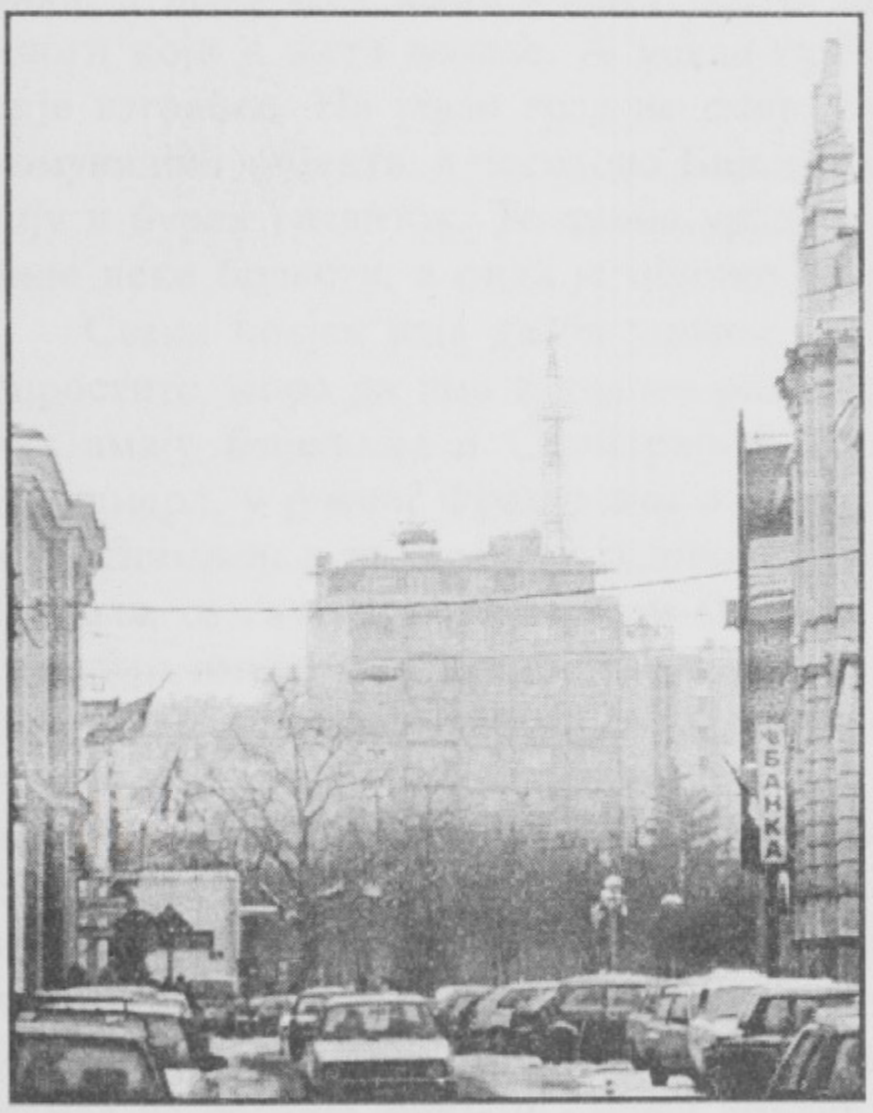

Запуштеност града и Небодера у посљедњим годинама

У међувремену, утицајни и одговорни обезбиједили су себи боље станове на другим локацијама, а и данашњи станари би то исто жељели иако је лифт поправљен, само кад би могли и кад би имали гдје. Без гријања, без сигурног лифта, данас је становање у Небодеру **преостало само за оне који немају никаквих услова** да добију други стан на бољој локацији.

У вријеме кад је грађен Небодер, Бијељина није била среско мјесто, јер је нешто раније, због административне реорганизације и уштеде, срез из Бијељине **премјештен у Брчко**. А између Бијељине и Брчког одувијек је постојала "болесна" суревњивост и међусобно трвење које је, понекад, нарочито на спортском пољу, **прерастало и у свађе**. И кад

је **1956. године**, послије многих отпора Бијељинаца и интервенција "одговорних људи" из Сарајева и Београда, одлучено да срез пређе у Брчко, људи из Бијељине, с обзиром на међусобне односе, су то доживјели као свој **највећи пораз** који нису никако и никад могли да поднесу. И кад је изграђен Небодер, Бијељинци и семберске "лиске" су из злобе и пакости, ради освете Брчацима, измислили разлог грађења објекта, па су рекли док је грађевина била још у скелама: *"Бијељинци граде небодер у центру града да би могли видјети како срез из Брчког прелази у - Тузлу"*. И заиста, скоро исте године кад су се први станари усељавали у небодер, срезови у Босни и Херцеговини су укинути и расформирани и Тузла је постала центар области, а **срез Брчко је – укинут**.

Жеље и прогнозе Бијељинаца су се остварили. Тада, послије укидања срезова, и Брчко и Бијељина су остала само општинска мјеста са заједничким административним центром - Тузлом.

СЕМБЕРСКИ КЛОШМЕРЛ

Град Бијељина тренутно има више од **седамдесет хиљада становника**, а нема свој јавни тоалет. То је проблем града што га осјећају многи који у њега долазе. А некад га је имао, **па је порушен**, а нови **није изграђен**. Ни један град не смије себи дозволити да буде без **тог комуналног објекта**, а поготово Бијељина која доживљава своју експанзију и буран развитак. То треба урадити што прије док се не би појавиле неке болести, а онда је обично касно.

Сваки човјек једе да би живио, а кад једе и кад још пије, он, да опростите, мора да има и тоалет ради - растерећења. И какве везе данас имају Бијељина и Семберија у Републици Српској и варошица Клошмерл, у јужној Француској о којој је давно, прије неколико деценија, снимљен и приказиван одличан француски филм, режисера **Пјера Шенела**, са глумцима **Феликсом Одаром** и **Жаном Рошаром**. Тај филм са истим именом има везе са Бијељином, и то вишеструко: **Клошмерл** није имао јавни тоалет, па су га изградили, а Бијељина га је имала некад, па га сад нема и не зна се кад ће га **опет добити**. А године пролазе, режими и власти се мијењају. А кад то буде, до тада стрпите се, Бијељинци, и трпите, доћи ће, ваљда, и то на ред, надамо се ускоро и без страначких свађа и препуцавања, јер, да опростите опет, **сви једемо и пијемо**... Или, можда би требало опет приказати тај филм бијељинској руководно-страначко-урбанистичкој структури да би се досјетила да људима треба и - **јавни тоалет**. Јер, кад је раније тај филм о градњи тоалета у Клошмерлу приказан, град Бијељина, иако је имао неупоредиво мањи број становника, имао је свој јавни тоалет, који је касније изградњом трга, порушен и ни до данас, толико година касније, није изграђен. А ако је давно порушен **ради настанка трга**, требало је изградити нови тоалет јер се од тада град проширио и више од два пута повећао број становника, нарочито послије недавног рата и прилива бројних избјеглица и досељеника.

Али, без обзира на ове чињенице које су и необразованом и нестручном саме по себи јасне, ништа се на томе није учинило. Ствари иду и даље као раније - град живи без јавног тоалета.

Аутор Главног урбнистичког плана града **архитекта Васо Тодоровић**, рођени Бијељинац, који је живио и радио у Сарајеву, пројектовао је са својом екипом сва рјешења и визуре будуће Бијељине. Зато је урбанизацијом град добио један од највећих тргова у бившој Југославији - више од **три хиљаде квадратних метара простора** и том приликом, је порушено **32 разне. зграде** у центру града, различитих намјена, стилова и квалитета. Око трга изграђене су зграда општег интереса и објекти комуналне природе: за културу - зграда **Библиотеке "Филип Вишњић"** (здање 21. вијека); за правно-судску заштиту личности и

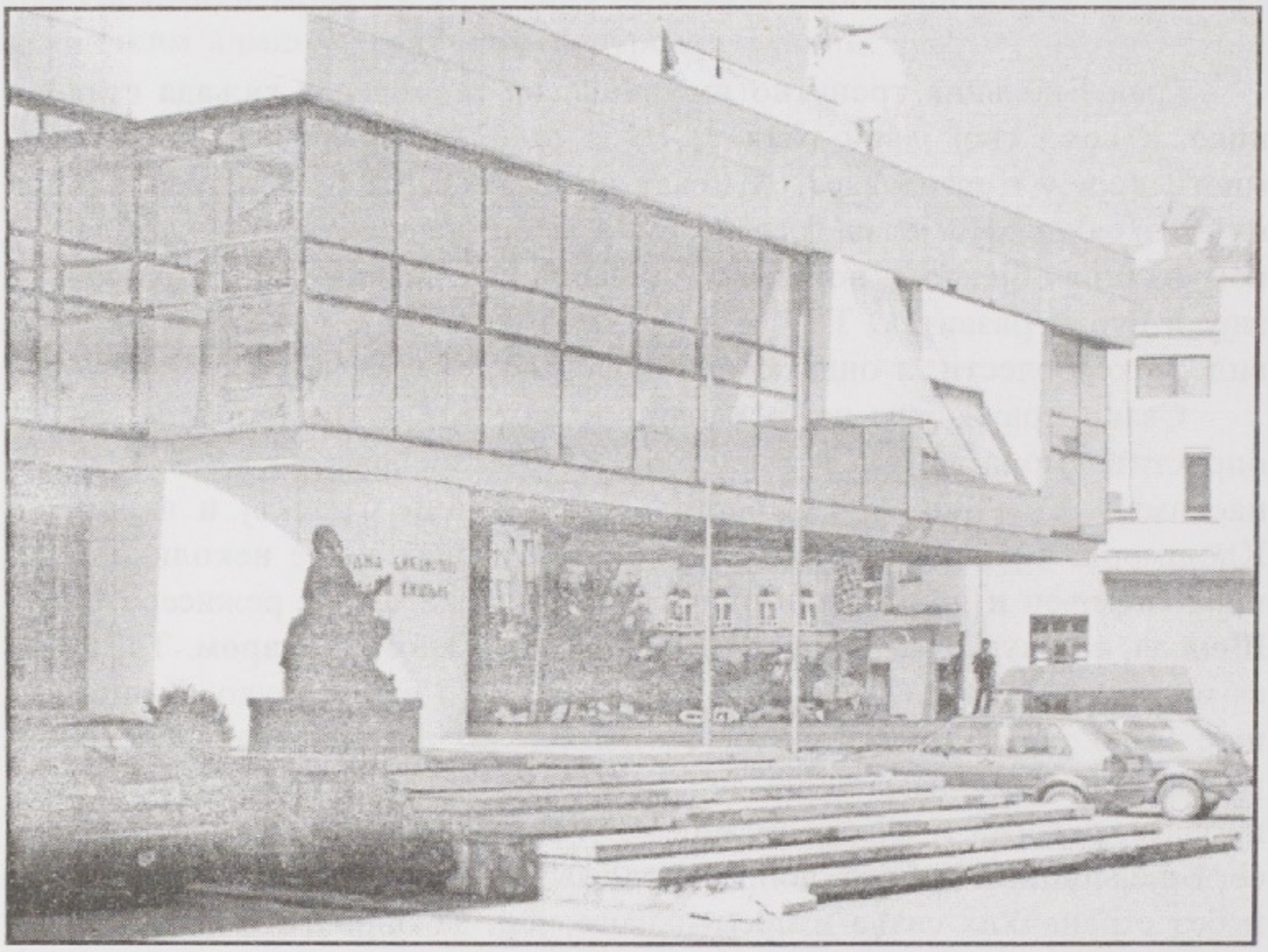

Библиотека "Филип Вишњић"

друштва - **зграда Суда**; за безбједност земље и њену одбрану - **Дом Војске РС** (стара архитектура); за размјену робно-новчаних добара - **Робна кућа "Побједа"**; за лијечење комплекса мање вриједности - **Небодер** од девет спратова; за младу генерацију што стасава за живот - **Дом омладине**; које строго симетрично, као у античкој архитектури, са супротне стране затвара **зграда Скупштине општине** барокног стила, са својим фонтанама и мозаицима, која је изграђена у доба аустријске окупације почетком 20 вијека.

Робна кућа "Побједа"

Све је то импозантно и задивљујуће, али нигдје нема изграђеног, да опет опростите, јавног тоалета. А некад је био, а сада га - нема. Није само тај објекат кога нема, а требало би да буде. Направљене су још и горе ствари кад је у питању генерални урбанистички план: **одустало се од продужетка другог дијела улице** од парка према Болници, па су одједном, такорећи преко ноћи, изграђене зграде на простору гдје је требало да буде други смјер улице, како је планом предвиђено. Тај простор је био предвиђен за смјер, а онда је, неким чудом, претворено у грађевинско земљиште.

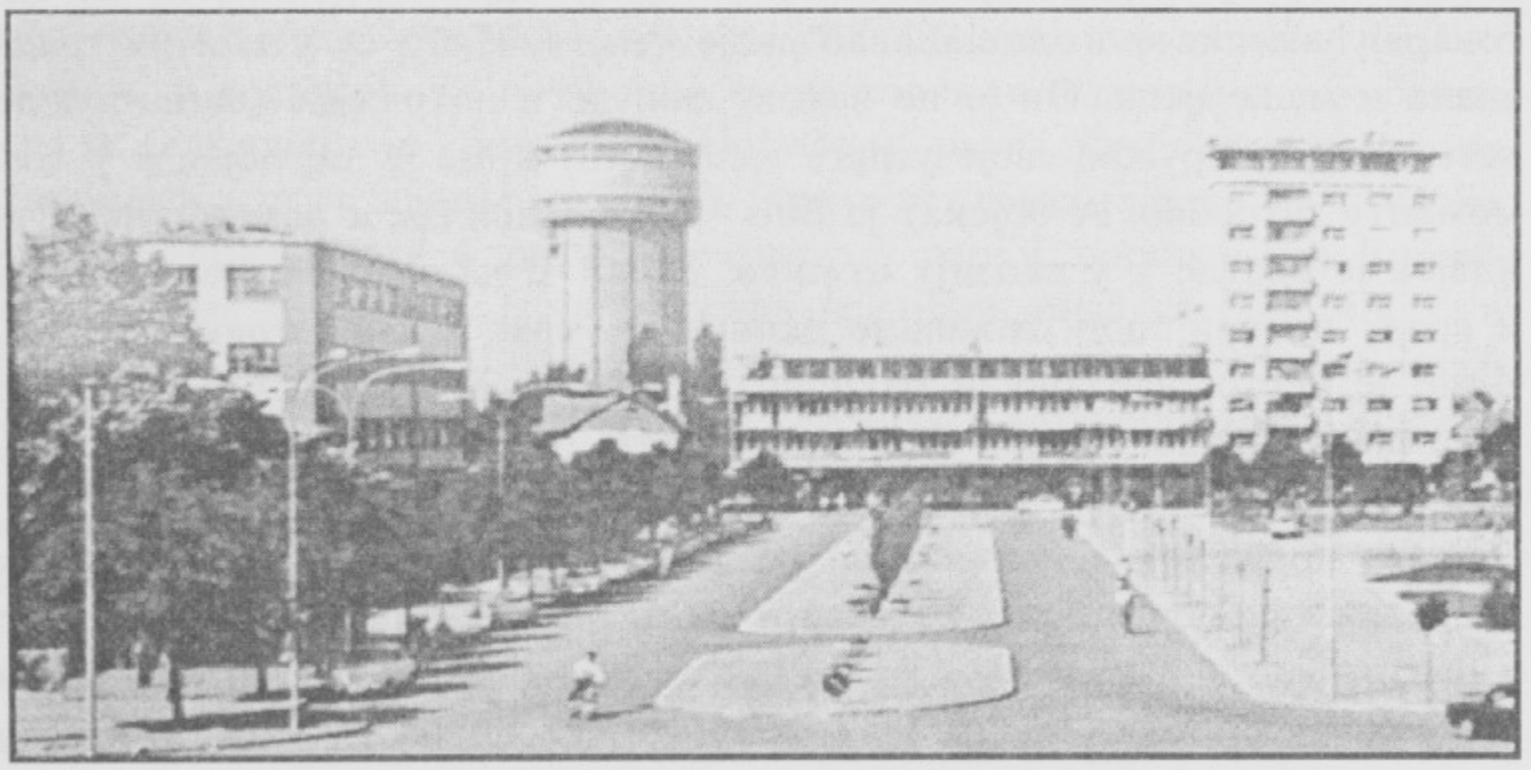

Небодер и зграда Суда

Будуће генерације Бијељинаца, вјерујем, све ће моћи да опросте садашњим урбанистима, али одустајање од продужетка друге саобраћајне траке **према Јањи** - никад и никако. На крају, то ће бити један лош

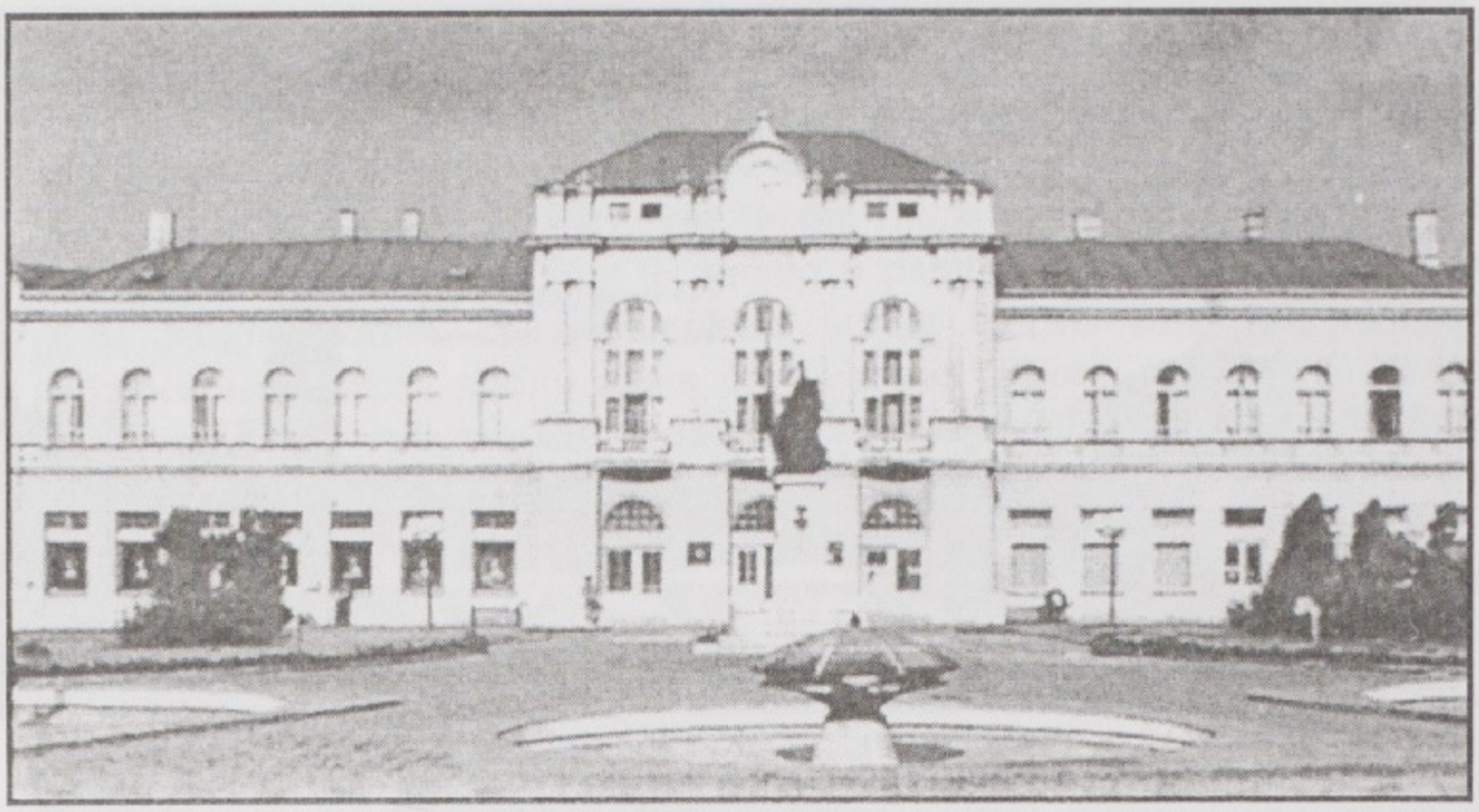

Зграда Скупштине општине

спомен за претке који ће им много да говори: ко су били, шта су радили и какву су кратку памет имали.

Прије реализације урбанистичког плана, прије ур(ба)нисања, односно прије више од три деценије, у центру града на простору гдје се налази трг са зеленим површинама, постојао је тоалет, **примитиван и неугледан, али – функционалан**. Тада град није имао ни свој водовод, али тоалет је успјешно извршавао своју функцију и људи су били задовољни. Ту је радио и један човјек који је одржавао хигијену на одговарајућем нивоу и наплаћивао своје услуге. Њега су у центру града знала и мала дјеца. Он је по закону понуде и потражње (више нужде него понуде) пружао своје услуге грађанству коме је тај објекат у том моменту затребао. А објекат је био - **профитабилан и рентабилан**. Тај човјек је одатле и **у пензију отишао**. Радио је на задовољство грађана и града по принципу тржишне економије: **трак - пара**, **трак - услуга**. Било је често, наравно, и бакшиша, јер је свакоме послије употребе срце омекшавало, стомак био пун радости, па је радо давао. Није постављао питање за кусур кад није имао ситног новца.

Од прије три деценије наш град нема тог објекта, мада је доста грађевина (нарочито ове године) и разних објеката изграђено управо у центру града. Можда се и за то чека **капитал страног улагача** као да је то нека фабрика. А ко му га зна, можда би се тај објекат могао третирати као фабрика, па да се њени производи - извозе. Камо пусте среће!

Једно треба сви да знају - званични и незванични: локација за такав објекат већ годинама чека инвеститора, а људи чекају и - трпе. Докле ће тако бити? Остаје да се види.

Тренутно, наш град још увијек нема овог комуналног објекта, а неопходан је свакоме - и **стару**, и **младу**, и **писменом** и **неписменом** - **свима**. Одговорни стручњаци из прошлости, а сада нарочито, који су креирали урбанистичка рјешења, све су добро замислили, али су изгубили из вида да и човјек у изграђеној бољој будућности мора, да опростите, опет ићи у тоалет, јер кад се једе и пије, мора се, хвала богу, и у тоалет ићи. А они су, једноставно, превидели све то и испада као да човјек будућности неће ни јести ни пити, па му неће требати оно "мјесто гдје и цар иде пјешке". а као за инат њима, данас у граду налази се безброј **кафића**, **пицерија**, **грилова**, **ашчиница**, **кафана**, **ресторана** и **"разних једилница и пивница"** гдје се обилно и добро крка и пије до миле воље по цијели дан. А онда, уторком и петком, кад је пазарни дан у граду, кад се хиљаде људи из семберских села слегне и сјати у град, кад су плочници и паркиралишта испуњени колима свих врста и типова које возе наши семберски пољопривредници - е онда настаје велика мука. И баш тада, у тим тренуцима, град са више од седамдесет хиљада становника (и близу три хиљаде оних који су дошли у град на пијацу) без јавног тоалета и сам постаје јавни тоалет по принципу "гдје год нађеш згодно мјесто". Без претјеривања, тако је бивало раније, а тако је и сада, јер не могу људи да трпе и чекају. У кругу пијаце, у малој чаршији, **постоји један тоалет само по имену**, да те "бог сачува" од њега какав је и како изгледа. Намијењен је, као тобоже, само потребама пијачних људи, продавцима, купцима и случајним пролазницима по систему "боље ишта него да се..." Али, кад је пијаца затворена или ако неко није на пијаци, а то човјеку треба, е тада настаје мука и патња. Свако се сналази како зна и може (и ако временски издржи). У противном, ту су ходници и подруми стамбених зграда (нарочито је привлачан Небодер), разна удубљења и углови стамбених зграда, дворишта неких јавних установа (зашто би и иначе биле установе јавног карактера), грмље у парку, простор иза Библиотеке, Дома омладине, а када нужда притјера, онда се баш много и не гледа. Јуриша се на оближње зграде у центру града, траже се скровишта и удубљења као за неку игру "жмурке и скривалице"... Понекад их буде више који истовремено траже мјесто за игру "скривалице и жмурке"... Тада су то муке које само они знају какве су. У тим тренуцима, кад траже мјесто, **грде у себи и гласно**, надлежне који су то изгубили из вида.

И тако, ваљда ће за улазак у Европу град Бијељина **ући у 21. вијек са јавним тоалетом**... А дотле, док објекат не изгради Бијељина или страни капитал, нестрпљиви нека причекају и нека "тренирају стрпљење", појединачно и колективно... Могу за утјеху да погледају и **филм "Клошмерл"** у видео-клубу. Може и у биоскопу ако поново крене у експлоатацију, јер се код нас све репризира и понавља, почевши од историје па до телевизијског програма. Јер, ко нешто чека - **тај и дочека**,

наравно ако има чврсту петљу. А дотле, док се објекат не изгради - сналазите се, Бијељинци, и старосједиоци, али и новодосељени. Сви, без разлике, једете и пијете, знате гдје су добре "печењаре" и увозна пива и друга пића, газирана и негазирана, обојена разним бојама и провидна... Све вам стоји на располагању, само изволите...

Ипак, прихватите савјет да "тренирате стрпљење" и трпљење, па докле издржите... Биће тешко, али успјећете. А тада нека вам бог буде на помоћи, издржаћете ваљда, јер имате стечену кондицију у очекивању и чекању, бар тога имамо у изобиљу...

ФУДБАЛСКИ КЛУБ "РАДНИК" - ПОНОС СВИХ СЕМБЕРАЦА

Прошло је пет и по деценија како је основан **Фудбалски клуб "Радник"** - понос свих Сембераца - који је пронио спортску славу града у бившој Југославији. Поред тога, овај клуб је био расадник врсних фудбалера који су играли у врхунским спортским клубовима Југославије и Европе (**Саво Милошевић**, **Ђоко Миловановић**, **Миле Урошевић**, **Адмир Смајић**, **Вахид** и **Хусреф Мусемић и др.**).

Тешко је данас утврдити: ко је и када донио прву фудбалску лопту у Бијељину. Има неколико мишљења која су једнако прихватљива. Ипак, на основу бројних поузданих извора и саопштавања појединаца из ранијег периода, а највише на основу писаних докумената, прва фудбалска лопта дошла је у Бијељину **1916. године** и донесена је **из Беча**. Тада су је донијели у град припадници војних јединица аустријске војске, који су били стационирани у градским војним касарнама **Милитар–лагер** које су изграђене за војску што је служила као тампон зона одбране од евентуалног упада српске војске преко Дрине. Тадашњи аустријски официри и војници су за себе чак основали и фудбалски клуб, коме су дали име **"Рапид"**, вјероватно по угледу на такав клуб у Бечу, који је неколико година раније основан, а који и данас постоји као аустријска и европска велесила на зеленом пољу. Уз те официре и војнике, што су донијели у Бијељину **"нову игру лоптање"** у лагеру, прва фудбалска умијећа стекли су и неки домаћи отреситији младићи који су се почели занимати за ову врсту игре и ову новотарију до тада невиђену у овим крајевима.

По другој верзији, која је увјерљивија и много ближа истини, прву праву фудбалску лопту којом су игране "лоптачке утакмице", донијели су у Бијељину **браћа Владо** и **Драго Ходовски**, синови познатог бијељинског апотекара **Антона Ходовског**. Чари фудбалске лопте браћа Ходовски су упознали у Прагу гдје су били започели студије, а касније, настављајући студије у Загребу, **Драго Ходовски** је, још као студент, у

Браћа Ходовски - Драго и Владо

Загребу играо "ногомет у загребачком **ХАШК–у**". Браћа Ходовски су, дакле, донијели из **Осијека** прву фудбалску лопту **1919. године** - прве године постојања Краљевине СХС. Те исте године, у прољеће, основали су у Бијељини и први фудбалски клуб чији је званични назив био **"Лоптачки клуб "Подриње"** Бијељина. Обојица су играли у клубу и још запажено добро. Владо је играо на мјесту **голмана**, а Драго је

Екипа "Подриња" из 1919. године

био **центарфор**. Предсједник Лоптачког клуба "Подриње" био је познати бијељински адвокат **др Мојсије Виолони**. Клуб је одмах укључен у званична такмичења. Био је веома привлачан и атрактиван за многобројне таленте ове игре "на зеленом пољу", па су у њему играли одлични играчи и био је један од најбољих у тадашњој Босни и Херцеговини. У њему су, поред браће Ходовски, играли још и **Јањика Бердица**, **Родољуб Чолаковић**, **Славко Ђокић Репоња**, **Војислав Војко Поповић**, **Јово Симић Исус**, **Јоцо Чолаковић**, **Лазо Петровић Дамај**, **Ацо Петровић Грозница**, **Габор Гринфелд**, **Ђука Млинарић** и др. Стандардни, вјероватни, састав екипе "Подриње" тих година: на голу **Владо Ходовски**, бековски пар **Родољуб Чолаковић** и **Јањика Бердица**, халфови **Славко Репоња**, **Војислав Војко Поповић**, **Јоцо Чолаковић** и навални ред **Габор Гринфелд**, **Лазо Петровић Дамај**, **Драго Ходовски**, **Ђука Млинарић** и **Ацо Петровић Грозница**.

Поред ових, у састав екипе повремено су улазили и још неки играчи. Лоптачки клуб "Подриње" живио је неколико година, све до **1921. године** када је, послије атентата у **Делницама**, у коме је учествовао и Родољуб Чолаковић, званично забрањен и укинут. Послије су, као печурке послије кише и по неком неписаном правилу и у зависности од политичких прилика, настајали, јављали се и гасили многобројни клубови различитих националних и вјерских оријентација (**"Зора"**, **"Грађански"**, **"Викторија"**, **"Славен"**, **"БСК"** итд). Све наведене екипе су биле минорне и незапажене, па су брзо заборављане, јер нису имале ни успјеха, а ни перспективе у вишенационалној средини гдје је владала суревњивост, национална и вјерска нетолеранција, па је долазило и до масовних туча на терену са уочљивим посљедицама.

Управо ради тога, и због несталности званичне политике, а највише због "мршавих" резултата и суревњивости, образовани и напредни људи са утицајем у граду, а који су се вратили послије завршених студија у Бијељину, основали су **1935. године Фудбалски клуб "Семберија"**, који је у својим редовима окупио најбоље играче из свих претходних клубова, без обзира на вјерску и националну припадност. Оснивањем **ФК "Семберија"** ранији клубови су изгубили играчки кадар, па су се, неки прије а неки послије, угасили непримјетно и тихо, јер су изгубили сваки значај, а поготово кад је **1938. године**, побједом на изборима **Југословенске радикалне заједнице**, за предсједника **Клуба "Семберија"** дошао магистар **Љубомир Пантић**, познати бијељински апотекар и министар у влади **Милана Стојадиновића**. Ова екипа је била добра по играчком кадру, материјалној подршци бијељинских привредника и предузетника, а највише по резултатима на зеленом пољу код куће и на гостовањима. Екипа је у граду, коначно, стекла многобројне љубитеље фудбала који су је вјерно пратили и у мјестима гдје је гостовала. Град је живио за клуб и са клубом, помогао га изобилно и био му увијек на располагању. Било је неколико познатих спонзора што су издржавали клуб: плаћали су његове трошкове код куће и на страни - трошкове превоза, опрему, лопте, хранарину. Истина, стадион је био ограничених могућности и без трибина, али биле су рекордне посјете (то је стари стадион кога више нема, јер је претворен у грађевинско земљиште).

У екипи **"Семберија"** било је много добрих играча који су ушли у својеврсну легенду бијељинског фудбала, јер су тада, по квалитету своје игре, могли да играју у најбољим клубовима тадашње Југославије. У "Семберији" су играли, да поменемо само најбоље: **Ристо Петровић**, **Ратко Милић**, **Брато Хаџић**, **Јово Тејић**, **Драгец Предић**, **Славко Бе-зјак**, **Мустафа Грабчановић**, **Енвер Заимовић**, **Хамдија Мулаимовић** зв. **Гељо**, **Фахро Мехмедовић**, **Војислав Лазић** зв. **Баћо**, **Цвјетко Бурић** зв. **Шиљак**, **Кишурија Ризвановић** и др. То је било "златно доба" бијељинског фудбала, јер су у екипи играли играчи - најбољи које је град икада имао до данашњих дана. Они су били "магови лопте" и "чаробњаци

фудбалске игре". По својој игри могли су да буду чланови у ма којој екипи тадашње Европе.

Било је покушаја да се још **1939. године** оснује и устоличи **Фудбалски клуб "Раднички"**, али је клуб, одмах послије оснивања, убрзо престао да ради и угасио се. У њему је, како је забиљежено, од првих дана играо **Раја Мићановић**, брат књижевника **Славка Мићановића**, и касније дугогодишњи управник градског биоскопа, одакле је и у пензију отишао.

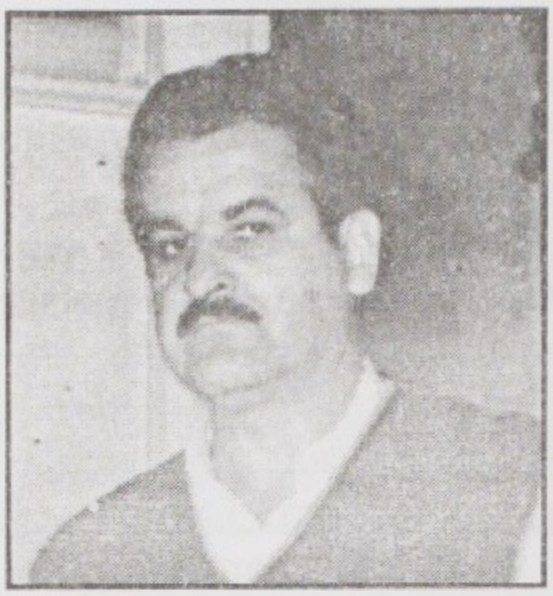

Исхак Мујкић - предсједник клуба

Слободан Јелачић Бацач - секретар клуба

Одмах након завршетка Другог свјетског рата, док је град био још у рушевинама и са згаришитима, послије непуна два мјесеца, основан је **Фудбалски клуб "Радник"**, као саставни дио **Спортског друштва** са истим именом. Било је то **14. јуна 1945. године** када је одржана Оснивачка скупштина. За предсједника друштва је изабран **Исхак Мујкић**, кројач, некадашњи **играч "Семберије"**, за секретара **Слободан Јелачић Бацач**, свршени гимназијалац, а за потпредсједника **Фата Липничевић**, тадашњи политички активиста у граду. Они су одмах, такорећи непосредно послије избора, својски се прихватили посла и ФК "Радник" је одмах ступио на фудбалску сцену.

Јово Бошњак, човјек који је поклонио лопту

Прву утакмицу је одиграо **20. јуна** те године (шест дана послије формирања) са брчанским **"Јединством"** на старом стадиону и у трофејној опреми (дресови од **енглеских падобрана**) и с лоптом из времена **прије рата** коју је један љубитељ ове игре сачувао. Тај љубитељ фудбала звао се **Јово Бошњак**. Од тада па до данас, више од пет деценија постојања, "Радник" је живио свој живот, доживљавао своје успоне и падове, улазио понекад у кризе и излазио из њих, али се никада није деморалисао и предао без борбе на зеленом пољу. Увијек су буктињу спортског жара и борбе преузимале млађе генерације и бориле се свим својим умним и физичким способностима да "Радник" буде оно **што и јесте** и што је **увијек био** - мјесто гдје су се окупљали и окупљају млади људи из наше средине и града - гдје се друже и зближавају јачајући тако

добре спортске односе, поштовање и љубав међу људима. Истовремено, он је био извор и расадник врсних играча.

У богатој спортској историји било је падања, посртања, али никада није било песимизма и предаје без спортског надметања и борбе. Знало се да ће увијек послије облака и кише, који су тренутно затамњивали хоризонт, да опет обасја фудбалско сунце, да опет дође сласт побједе и узвици бодрења громогласног хора навијача кад одјекне: **"Плави, плави!"** Кроз редове овог клуба до сада је прошло, према грубом прорачуну, око **500 младића** у активној игри носећи његов дрес и бранећи његове боје и око **двије стотине друштвено–политичких радника**. Сви они су добар дио свога живота везали за "Радник" и радили у њему, радовали се његовим успјесима и туговали у поразима.

ФК "Радник" 1945. године

У основи **сав аматерски** од почетка, са играчима из домаћег играчког потенцијала, што је поникао из бројних семберских клубова; "Радник" се углавном такмичио у лигама које су биле искључиво аматерске, а то је била **Републичка лига Босне и Херцеговине** где је скоро увијек имао добар пласман и убрајао се међу боље екипе.

У историји бијељинског фудбала, међутим, остаће нарочито запамћена **1971. године** када је екипа, послије убједљиве побједе у квалификацијама над вуковарском **"Слогом"** (код куће побиједио са **4 : 0** и у Вуковару са **8 : 0**) постао први пут у својој историји **друголигаш**. У реванш сусрету, у квалификацијама, у Вуковару, на стадиону "Слоге" била се преселила, буквално, скоро **сва Бијељина - и старо и младо**. Те двије побједе у квалификацијама обезбиједила је екипа састављена од ове једанаесторице: на голу **Јусуф Салкановић**, бековски пар **Мустафа Бркић** и **Ибрец Хуремовић**, халф линија **Слободан Камбан**, **Мишо**

Видаковић, **Живорад Миражић** и навала: **Наил Собо**, **Рамо Дураковић**, **Лазар Ерски**, **Махмут Бркић** и **Перо Марковић**. На челу стручног штаба били су **Перо Симић**, **Ратко Радовановић** и **Бего Мулаосмановић**. Савјетник у Клубу и стручни менаџер екипе је био **Миле Кос из Београда**. Захваљујући зједничким напорима свих у Клубу, а нарочито материјалној помоћи града и цијеле Семберије, екипа је могла да оствари постављени циљ - да уђе у **Другу фудбалску лигу Југославије**. Жеља и циљ су били постигнути.

Од значајнијих успјеха у разним такмичењима у бившој Југославији, ФК "Радник" је, свакако, остварио највећи успјех кад се пласирао у **Осмину финала Купа Југославије 1978. године**. У одлучујућој утакмици, са Загребачким **"Динамом"** на свом терену, претрпио је пораз, али је раније, у квалификацијама, забиљежио неколико вриједних побједа над "јачим" екипама међу којима је и побједа извојевана над **Скопским "Вардаром"** на стадиону у Бијељини. Са "Вардаром" домаћа екипа је играла неријешено, па је тек у извођењу једанаестераца "Радник" остварио побједу, а гости из Загреба, послије 2. минуте кад је искључен играч домаће екипе, са играчем више побиједили су са 4 : 1.

У низу бројних признања, међу које спадају **пехари**, **плакете**, **захвалнице** и други трофеји, свакако је најдража **Златна плакета фудбалског савеза Југославије**, која му је додијељена **1969. године** као признање за цјелокупни дотадашњи успјех и резултате у раду.

Година уласка екипе "Радник" у друголигачко друштво остаће у историји фудбалског спорта у Бијељини забиљежена златним словима, не само по пласману у виши степен такмичења и квалификацијама, него и по изузетно доброј игри свих линија у екипи и хармонији која је владала у Клубу.

Витрине клуба данас испуњавају бројни пехари, плакете и захвалнице и оне свједоче и говоре о развојном путу Клуба који је понос Бијељинаца и цијеле Семберије. Сваки Семберац, и Бијељинац нарочито, носи у срцу екипу "Радника" радујући се његовим успјесима и тугујући заједно с њим у његовим поразима на зеленом пољу у такмичењима у "најважнијој споредној ствари на свијету", како обично зову фудбалску игру.

ВРЕМЕПЛОВ ГРАДА ПИСАН ПИТКОМ ПРОЗОМ

Књига **Корзо старе Бијељине – грађа за монографију града**, коју је написао Слободан Петровић, дугогодишњи професор у Бијељини, представља пријатно изненађење у публикацијама ове врсте.

Сва грађа књиге, сврстана у 46 наслова, говори о разним и доста интересантним питањима из живота града Бијељине, почевши од првих помена за одређене сфере живота, па све до најновијег времена.

То је занимљива грађа што се лако и са знатижељом чита од прве до задње стране. Аутор пише о привредним и друштвеним приликама у граду Бијељина; доноси занимљиве податке о отварању првих основних школа, здравствених установа, гимназије, библиотеке, учитељске школе, увођењу електричног осјетљења, друштвеног живота у граду, па све до школовања првих Семберaца и праћења њиховог рада у разним професијама. Укратко, аутор је сачинио рукопис који представља одређену врсту **времеплова града** који се врло питко чита. Излагање је пластично и веома документовано. До таквог рукописа и књиге **не долази се лако**. Морале су се прегледати хрпе разноврсне растурене грађе да би се из мноштва података, који се односе на разна друга питања, извукло по неко зрнце које се односи на Бијељину. Други извори су разне **енциклопедије, књиге, штампа, музеји, разговори са живим људима** и трагање за њиховим писаним текстовима и успоменама.

Изнад свих тих врста разноврсних извора стоји аутор и његова дугогодишња упорност која је на крају уродила плодом, јер је стављено у књигу веома много разноврсних података које би пожелио да има о себи сваки град. Уз то, све је то дато са мјером и смислом за лијепо изговорену и написану ријеч.

Ово дјело има вишеструку корист и значај за град и околину, а представља почетак размишљања о евентуалном оснивању и отварању **архива града Бијељине**, што би се тек на тај начин студиозно и организовано сакупљала грађа о граду коме то неодложно треба ради садашњих и будућих генерација.

Др Здравко Антонић

МОЗАИК ИСТОРИЈСКИХ ТЕМА О ЉУДИМА И ВРЕМЕНУ

Прошлост је увијек била неисцрпно врело тема и материјала за проучавање и обраду, поготово ако је **аутор свједок времена**. Али, то истовремено, подразумијева и већу одговорност пред људима и историјом.

Књига професора Слободана Петровића, као **мозаик историјских тема о људима** и догађајима, има све праве одлике добре историографске литературе. У њој су обрађене теме и питања која представљају својеврсну историјску грађу за писање монографије о новијој историји града. Ти текстови - њих 46 - поредани су по одређеном логичном слиједу, али не претендују да буду једини, чији је суд посљедњи.

Неколико текстова говоре о давно минулом времену, о одређеним облицима друштвеног живота и његовим корјенитим промјенама са уласком ових простора у састав Аустроугарске монархије 1878. године. Уједно, тај раскид са раније, вијековима устаљеним облицима друштвеног живота, те револуционарни прекид континуитета са старим свијетом, највише је и занимао аутора и о томе је урађено највише текстова. А то је, историјски гледано, вријеме од посљедње четвртине 19. па до краја 20. вијека када је и трајао процес нестанка старе Бијељине и настајања савремене цивилизације.

Истичемо, као посебно, да у склопу књиге има више текстова који **представљају мале монографске цјелине** о образовању, здравственим и културним приликама и установама, старој и новој архитектури града што, у историографском погледу, ова поглавља имају и највећу вриједност у књизи. Поред овога, што је важно, овдје се налазе и једина два казивања о Сремској и Босанској Рачи која, такође, имају своју вриједност и значај.

Аутор нам зналачки презентује разну монографску и хроничарску грађу која ће, свакако, бити од изузетне вриједности за све оне који буду проучавали новију историју и прошлост овога краја.

Текстови у књизи тематски и стилски не припадају, строго узевши, ни белетристици ни историографији, односно **имају елемената и историјске литературе и лијепе књижевности**, јер су спој и једног и другог. И зато је стилска измијешаност и лични приступ овим темама подједнако занимљив и за историчаре и за поклонике лијепе ријечи.

На крају, без обзира на све, па и на евентуалне недостатке овог дјела, књига представља прву и незаобилазну хронику о прошлости града, јер ће за будуће истраживаче значити добру основу за даље научноистраживачке напоре, а и за остале који буду прочитали ову књигу, јер она представља велику збирку истинитих и скоро бајковитих прича о Бијељини - у једном времену кога више нема.

Мр Мирко Бабић

ПУБЛИКАЦИЈЕ ИЗ КОЈИХ САМ УЗИМАО ПОДАТКЕ ЗА КЊИГУ

1. Драгиша Трифковић: Тузлански времеплов, I књ. Прес киплинг, Београд 1981. год.,
2. Сто педесет година прве основне школе у Бијељини, Бијељина 1989. год.,
3. Гимназија у Бијељини, монографија, Бијељина 1979. год.,
4. Народна библиотека "Филип Вишњић", монографија, Бијељина 1987. год.,
5. Радмила Кајмаковић: Семберија, монографија, Сарајево 1952. год.,
6. Зборник радова у славу Филипа Вишњића, Бгд. 1934. год. изд. Одбора за прославу јубилеја,
7. "Баштина", зборник радова са Сусрета "Зија Диздаревић", Сарајево 1990. год. издање Музеја књижевности БиХ,
8. Петар Илић: Пољопривредни календар за 2000. годину, Бизнис клуб, Бијељина 2000. год.,
9. Педесет година Пољопривредне школе у Бијељини, монографија, Бијељина 2000. год.,
10. Споменица Комуналне основне школе, подаци из 1906. и 1925. год.,
11. Родољуб Чолаковић: Казивање о једном покољењу, I књ. Изабраних дјела, Сарајево 1986. год.,
12 Егон Ервин Киш: Запиши то, Киш - Загреб, изд. Биноза 1936. год.,
13. Митар Папић: Историја српских школа у Босни и Херцеговини, издање "Веселин Маслеша", Сарајево 1978. год.,
14. Др Димитрије Милановић: Бродац, монографија, Бијељина 1987. год.,
15. Милорад Панић Суреп: Филип Вишњић, изд. "Просвета", Београд 1967. год.,
16. Панто Ст. Секулић: Поште у Семберији, Бијељина, 1996. год.,
17. Из прошлости Бијељине, Урбанистички завод БиХ, Сарајево 1953. год.,

18. Погледи Васе Чубриловића на српску историју 19. и 20. вијека, др Здравко Антонић, САНУ, Балканолошки институт, Београд 1992. године,
19. Евлија Челебија: Путопис, издавач "Свјетлост", Сарајево 1967. год.
20. Др Хајрудин Ћурић: Школство у сјевероистичној Босни у посљедним деценијама турске владавине, књ. II, Тузла 1985. год.,
21. Петар Илић: Банке у Бијељини, ПБС, Основна банка Бијељина, 1989. год.,
22. Монографије: Трњака, Главичица, Доње Трнове, Балатуна, Патковаче, Дворова, Црњелова, Угљевика, Обарске, Остојићева и др.,
23. Душан Мартиновић: Миленко Атанацковић, монографија, Бијељина 1972. год.,
24. Саво Тодоровић: Биљешке из историје у завичају, у рукопису,
25. Динко Виолони: Забиљешке о фудбалском спорту у Бијељини, рукопис,
26. Годишњак бр. 19 Међуопштинског историјског архива, Шабац 1985. год. изд. Међуопштински историјски архив Шабац,
27. Мустафа Грабчановић: Текстови из прошлости града, објављени у "Браздама" и "Семберским новинама"; "Бразде" бр. 8, 9, 10, 11, 12. и 13, те "Семберске новине" бр 95, 96, 47, 221. и 37.,
28. Архив Музеја Семберије, (фотодокументација) и рукописи,
29. Шеснаести годишњи извјештај Трговачке школе у Бијељини, Бијељина 1910. године,
30. Годишњи Извјештај Учитељске школе у Бијељини за 1953/54. школску годину,
31. Мирослав Шкорић: Истраживања у Сремској Рачи, у рукопису,
32. Славко Мићановић: Чланци у едицији "Семберија у НОБ-у", Универзал, Тузла 1980. год.,
33. Билтен о прослави Педесет година АП "Сцена", Бијељина 1984. год.,
34. Угљеша Суботић: Генерације Сембераца на студијама у Прагу, "Бразде" бр. 21. од 1. јануара 1979. год.,
35. Двадесет пет година Музеја Семберије, Бијељина 1995. год.,
36. Бијељина - центар Семберије, изд. СО Бијељина, 1994. год.,
37. Часопис "Босанска вила" из 1898. год.,
38. Архива Коњичког клуба "Семберија", Бијељина, рукопис,
39. Реферат поводом прославе јубилеја ФК "Радник", у рукопису,
40. Гаврило Суботић: Чланци у "Браздама",
41. Љетопис Школе за ученике у привреди - рукопис, необјављено,
42. Дневни листови: "Ослобођење", "Ријеч комуна", "Фронт слободе", "Вечерње новости", "Семберске новине" и др.,
43. Радивој Софронић: Иронија, изд. Књижара "Софронић и синови", Бијељина 1926. год.,
44. Дервиш Пашић: Снопови душе, збирка стихова, у рукопису,
45. Група аутора: Љубав у седлу на крајишки начин, Бихаћ, 1988. год.

БИЉЕШКА О АУТОРУ КЊИГЕ

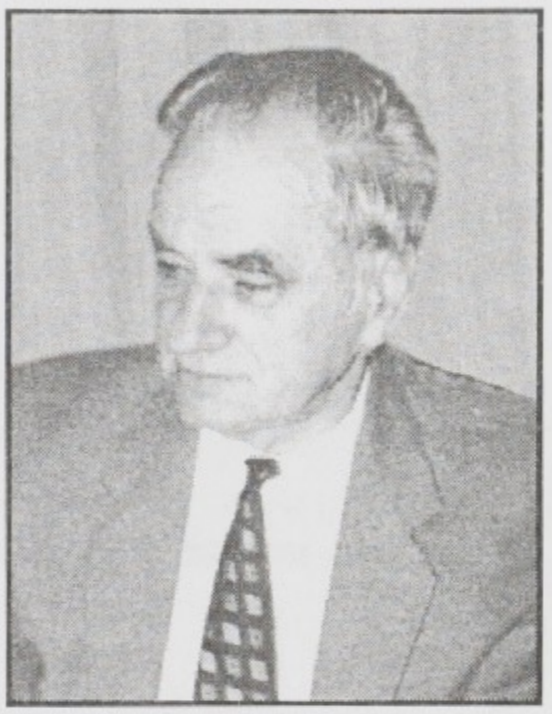

Аутор ове књиге, Слободан Петровић, професор, рођен је 15. фебруара 1932. године у Патковачи, општина Бијељина. Школовао се у Бијељини, Тузли, Сарајеву и Београду. На Универзитету у Београду, на Филолошком факултету, завршио је студије - група југословенска књижевност и српскохрватски језик. На радном мјесту професора радио је у школама у Тузли и Бијељини, гдје је предавао српскохрватски језик и књижевност.

Књижевним радом почео се бавити још док је био средњошколац и студент. Објавио је више радова у књижевним часописима и публикацијама. Такође, добитник је и више разних признања и награда за свој књижевни рад међу којима је и Златна медаља "Филип Вишњић" општине Бијељина.

До сада је објавио збирку приповиједака "Токови и меандри" у издању Задужбине "Петар Кочић" Бања Лука - Београд и "Поему о Семберији" у издању СПКД "Просвјета" Бијељина. Ускоро, такође у издању Задужбине "Петар Кочић" Бања Лука - Београд, излази му збирка стихова "Закасњела јутрења".

Сада је у пензији.

Живи и ради у Бијељини.

САДРЖАЈ

ПОГЛЕДИ И ПУТ КА ЕВРОПИ

Корзо старе Бијељине 9
Сто двадесет година болнице у Бијељини 17
Сто двадесет година прве апотеке у Бијељини 23
Цар као чувар парка и страшило у њему 29
Хотел "Дрина" - почетак европеизације Бијељине 35
Сто година од прве филмске представе у Бијељини 41
Позоришна умјетност из храма богиње Талије 47
Градска кафана у Бијељини - обиљежје града 53
Електрично освјетљење у граду - излазак из средњег вијека 59

БАКЉЕ ПРОСВЈЕТЕ И КУЛТУРЕ

Ко су били први школовани Семберци 67
Сто шездесет година прве основне школе у Бијељини 73
Храм науке и расадник кадрова 81
Једанаест деценија стручног школства у Бијељини 87
Учитељска школа у Бијељини - школа са свијетлим и дубоким траговима 93
Школа - расадник пољопривредних кадрова 99
Оснивање библиотеке у граду - културни догађај епохалне важности 105
Штампа, штампарије и радио у Бијељини у прошлом вијеку 111
Хор "Србадија" - понос Бијељине и Републике Српске 117
Са Нушићевом комедијом "Свет" пред свијет 123

ТРАГОВИ ПОЈЕДИНАЦА

Миленко Атанацковић - први академски сликар у Бијељини 133
Јоаким Перендија - први школовани ветеринар у Семберији 139
Радивој Софронић - заборављени приповједач из Бијељине 143

Магдаленин завјет 149
Испуњене жеље Михаила Пупина 157
Арсен Ацо Симић - легенда бијељинских аматера 163
Необјављена збирка пјесама једног гимназијалца 169
Ратне забиљешке из нашега краја Егона Ервина Киша 177
Заборављена велика туга краљице севдаха 183
Семберци на "велеиздајничком" процесу у Бања Луци 189

ИСТОРИЈСКЕ И СУДБИНСКЕ ИСПРЕПЛЕТЕНОСТИ

Раче којих више нема 197
Босанска Рача - град проклетства и смрти 203
Хотели и ханови у старој Бијељини 211
Кафане у старој Бијељини 217
Ни зоре без Зòре више не горе 223
Симуланти, мародери и логоши 229
Ах, мој Ђого, добри Ђого... 235

СТВАРНОСТ И СНОВИ

Поплаве у Бијељини и Семберији 243
Сан о ријеци више је него ријека 251
Вода препородитељка 257
Њено величанство парњача 263
Коњи и трактори 271
Ђукановићи - први бијељински аутопревозници 277
Бијељина - град без саобраћајних веза 283
Небодер од пркоса 289
Семберски Клошмерл 295
Фудбалски клуб "Радник" - понос свих Сембераца 301

РЕЦЕНЗИЈЕ

Др Здравко Антонић: Времеплов града писан питком прозом 307
Мр Мирко Бабић: Мозаик историјских тема о људима и времену .. 309

ПУБЛИКАЦИЈЕ ИЗ КОЈИХ САМ УЗИМАО ПОДАТКЕ ЗА КЊИГУ 311

БИЉЕШКА О АУТОРУ КЊИГЕ 313

Књига **"Корзо старе Бијељине"**, коју читалац има у рукама, штампана је захваљујући искључиво разумијевању надлежних у Скупштини општине Бијељина који су за њено објављивање обезбиједили потребна новчана средства. Да није било њихове помоћи, рукопис о Бијељини и њеним људима још би чекао да буде објављен.

Имајући то у виду, а знајући шта та помоћ значи, желим Скупштини општине Бијељина да изразим своју неизмјерну захвалност.

15. септембра 2002. год.
у Бијељини

Аутор

Слободан Петровић
КОРЗО СТАРЕ БИЈЕЉИНЕ

Издавач
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА "ФИЛИП ВИШЊИЋ"
БИЈЕЉИНА

Коректор
МИРОСЛАВ ДОКИЋ

Компјутерска обрада
МИЛКИЦА ЈОВИЧИЋ

Штампа
"ГРАФОСЕМБЕРИЈА" А.Д.

За штампарију
ДРАГАН КРСТИЋ

Тираж
1500 примјерака

На основу члана 33. став 1. тачка 9. Закона о акцизама и порезу на промет ("Службени гласник Републике Српске", број: 25/98, 40/98, 18/99, 29/00, 18/01 и 25/02), а на захтјев Слободана Петровића из Бијељине, Министарство науке и културе д а ј е

М И Ш Љ Е Њ Е

Књига "Корзо старе Бијељине" аутора Слободана Петровића, професора, је публикација културног карактера, те, сходно одредбама члана 33. став 1. тачка 9. Закона о акцизама и порезу на промет, не подлијеже плаћању пореза на промет.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

949.715 Бијељина

ПЕТРОВИЋ, Слободан

Корзо старе Бијељине / Слободан Петровић. - 1. изд. - Бијељина : Народна библиотека "Филип Вишњић", 2002 (Бијељина : Графосемберија). - 320 стр. : фотогр. ; 24 cm

Тираж 1500. - Биљешка о аутору: стр. 310. - Библиографија: стр. 311-312.

ISBN 99938-660-0-8

П.О.: БИЈЕЉИНА - Историја

MFN–001001
Winisis-Библио

BIJELJINA Vor

dere Wilmastrasse

СИГ. 94(497.6)
PET-KOR
22=672
ИНВ. БР. 131.801/27